TAHSİN YÜCEL

GOLYAN DEVRİMİ

CAN

ÖYKÜ

Tahsin Yücel

GOLYAN DEVRİMİ

Can Yayınları: 1727
Türk Edebiyatı: 505

© Tahsin Yücel, 2008
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2008

1. basım: Nisan 2008

Yayına Hazırlayan: Faruk Duman

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzelti: Fulya Tükel

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

ISBN 978-975-07-0935-7

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM. DAĞITIM. TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Tahsin Yücel
GOLYAN DEVRİMİ

ÖYKÜ

CAN YAYINLARI

TAHSİN YÜCEL'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI

YAPISALCILIK / *deneme*
YAZIN, GENE YAZIN / *deneme*
KUMRU İLE KUMRU / *roman*
MUTFAK ÇIKMAZI / *roman*
YALAN / *roman*
KOMŞULAR / *öykü*
VATANDAŞ / *roman*
PEYGAMBERİN SON BEŞ GÜNÜ / *roman*
BIYIK SÖYLENCESİ / *roman*
BEN VE ÖTEKİ / *öykü*
AYKIRI ÖYKÜLER / *öykü*
GÖSTERGELER / *deneme*
GÖKDELEN / *roman*
DİL DEVRİMİ VE SONUÇLARI / *roman*
HANEY YAŞAMALI / *öykü*

Tahsin Yücel, 1933 yılında Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Aynı bölümde uzun yıllar öğretim üyeliği yaptıktan sonra, 2000 yılında emekli oldu. Çok çeşitli alanlarda ürünler vererek yazınımıza katkıda bulundu. Yazın araştırmalarına 1969'da yayınladığı *L'Imaginaire de Bernanos* ile başladı. Bunu 1973 yılında yayınlanan *Figures et Messages dans la Comédie Humaine* izledi. Ardından 1979'da *Anlatı Yerlemleri*'ni, 1982'de *Dil Devrimi ve Sonuçları ve Yapısalcılık*'ı yayınladı. Tahsin Yücel'in deneme ve eleştirileri de büyük yankılar uyandırdı. 1976'da *Yazın ve Yaşam*, 1982'de *Yazının Sınırları*, 1991'de *Eleştirinin Abecesi*, 1993'te *Tartışmalar*, 1995'te *Yazın, Gene Yazın*, 1997'de *Alıntılar*, 1998'de *Söylemlerin İçinden* (1999 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü), 2000'de *Salaklık Üstüne Deneme*, 2003'te *Yüz ve Söz*'le deneme ve eleştirilerini okurla buluşturan Yücel, roman ve öyküleriyle de edebiyatımızda kendine kalıcı bir yer edindi. Yücel, ilk romanı *Mutfak Çıkmazı*'nı 1960 yılında yayınladı. Bunu 1975'te *Vatandaş*, 1992'de *Peygamberin Son Beş Günü* (Orhan Kemal Roman Ödülü), 1995'te *Bıyık Söylencesi*, 2002' de *Yalan* (2003 Yunus Nadi Roman Ödülü ve 2003 Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü), *Kumru ile Kumru* (2005) ve *Gökdelen* (2006) izledi. Öykü kitaplarından, Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan *Haney Yaşamalı* 1955 yılında, *Düşlerin Ölümü* 1958'de (1959 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü), *Ben ve Öteki* 1983'te, *Aykırı Öyküler* 1989'da, *Komşular* 1999'da (Dünya Kitap 1999 Yılın Kitabı Ödülü) ve *Gökdelen* 2006'da yayınlandı. Pek çok çeviriye imza atan Tahsin Yücel'e 1984'te Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü verildi. Yücel'in 1957 yılında yayınladığı *Anadolu Masalları* başlıklı bir de masal kitabı var.

İÇİNDEKİLER

Zorunlu bir açıklama 9

Tarih ve talih 12
Başkanlar ve kadınlar 28
Büyük ikili 44
Nature ve culture 72
Yeni düzen 92
Düşeş 122
Yükselme biçemleri 140
Yüksel ki yerin 156
Dönüştürü 166
Alıntı ustası 178
Baba 201
Kule 214
Golyan devrimi 241
Dönüş 261

ZORUNLU BİR AÇIKLAMA

Bizim ülkemizde Hayristan Cumhuriyeti pek bilinmez. Ülke ülke dolaşmayı çok seven yurttaşlarımız bile söz Hayristan'a geldi mi dudak bükerler genellikle. Şaşırıp kalırsınız. Bağımsızlığına görece yakın bir geçmişte kavuşmuş olmasından mı, adının çok uzak bir ülkeymiş gibi bir izlenim uyandırmasından mı, yoksa bu ada bağımsızlığa kavuşmasından sonra eklenen şu "Cumhuriyet" sözcüğü bizim kafamızdaki "cumhuriyet" kavramına biraz ters düştüğünden mi, bilinmez, bu ilginç ülke bizim için pek de iyi şeyler çağrıştırmaz. Genellikle yalın ayak, başı kabak, yarı aç, yarı tok, okumaz yazmaz deve güdücülerle dolup taşan bir çöl olarak belirir imgelemimizde. Kimi yurttaşlarımız da Mısır'da, Suudi Arabistan'da ya da İran'da önemsiz bir bölge ya da küçük bir kasaba olarak düşünürler bu kocaman ülkeyi. Yazgının cilvesi işte. Ya da, isterseniz, komşu ve dindaş duyarsızlığı.

Bana öyle geliyor ki, bağımsızlığına oldukça yakın sayılabilecek bir tarihte kavuşmuş olmasının da, anamalcı dünya basınının, başka sömürge ülkeler için "kötü örnek" olmasın diye yiğit Hayristan halkının bağımsızlık savaşını öne çıkarmak istememesinin de, Hayristan Cumhuriyeti'ni yöneten kişilerin iç sorunlarla uğraşmaktan tanıtım çabalarına zaman ayıramamış ol-

malarının da küçümsenemeyecek bir payı var bu durumda.

Ne olursa olsun, Hayristan'ın da kendine göre bir devlet düzeni, kendine göre politikacıları, kendine göre işadamları, kendine göre sanatçıları, kendine göre serserileri var. Bu ilginç ülkeye birkaç kez gitmiş ve her gidişinde üç, dört hafta kalmış, kentlerinden köylerine, ırmaklarından göllerine, birçok yerlerini görmüş, profesörlerinden yazarlarına, politikacılarından esnaflarına, birçok insanlarıyla tanışıp konuşmuş, zaman zaman da kadeh tokuşturmuş bir insan olarak, içtenlikle kesinleyebilirim bunu. Bu arada, Hayristan'a her seferinde de bir gezgin olarak değil, Paris'te, bilimsel bir toplantıda tanışıp dost olduğum bir öğretim üyesinin çağrısı üzerine gittiğime, bunun sonucu olarak, yanımda hep güvenilir bir kılavuzum bulunduğuna göre, izlenimlerimin yüzeysel olmadığını da kesinleyebilirim.

Bu kadarı Hayristan'a ve Hayristanlılar'a ilişkin öyküler yazmam için yeterli miydi peki? Elbette değildi. Ben de hiç düşünmemiştim böyle bir şeyi. Ancak, bu tür ülkelerde kolaylıkla anlaşılacak bir nedenle adının açıklanmasını istemeyen Hayristanlı dostum, ülkesine son gidişimde, uzunlu kısalı taslak, gözlem ve gazete kesiklerinden oluşan kalın bir dosya koydu önüme, ben "Nedir bu?" diye sorunca da içini çekti. Yıllar yılı Hayristan Cumhuriyeti'nin "derin öyküsünü" oluşturacak bir roman yazmak istemiş, tüm bu taslak ve gözlemleri bu amaçla saklamış, tüm bu gazete kesiklerini bunun için biriktirmişti. Ama artık hem yaşlanmış, hem de bu alanda yeteneği bulunmadığını anlamıştı. Üstelik, o günlerde böyle bir roman yayımlamak fazlasıyla tehlikeli bir şeydi, ipe bile götürebilirdi adamı.

"Sen yazmayı sürdürüyorsun, bu dosya işine yarar belki. Beni bu dosyadan kurtar", diye dayattı.

Ben de ister istemez aldım koca dosyayı, baştan sona gözden geçirdim. Hem de iki kez üst üste. Bir değil, birkaç roman çıkabilirdi bu taslak ve gözlemlerden. Ne var ki benim bu hepsi birbirinden ilginç belgelere dayalı romanlar yazmaya kalkmam sevgili dostumun düşlediği yapıtları kendime mal etmek, yani, bir bakıma, hak edilmemiş bir kalıta konmak olacaktı. Üstelik, tüm bu belgelerin ardındaki gerçekleri yeterince bilmediğimden, yapıtım, roman düzleminde bile, ister istemez bir yığın boşluk ve yanlış içerecekti. Ama bu ilginç belgeleri bir köşede unutmaya da gönlüm elvermiyordu bir türlü. Sonunda, dosyadaki kimi ilginç olayları öyküye dökmeye karar verdim ve ortaya bu kitap çıktı. Ancak, şimdi bakıyorum da her öykü bir öyküden çok, varsayımsal bir romanın herhangi bir parçası gibi görünüyor, her öykü "Ben yarım ve başarısız öyküyüm", diyor.

*
* *

Bir şey daha: tüm bu öykülerde anlatılmaya çalışılan insanların ve olayların bizim ülkemizin insanlarına ve bizim ülkemizde yaşanan olaylara hiç mi hiç benzememelerini benim kusurum olarak değerlendirirseniz, yüzde yüz yanılırsınız. Bunca yıllık gözlemlerime dayanarak söylüyorum: Hayristan Cumhuriyeti'nin yöneticileri de, yazarları da, sokaktaki insanları da, kadınları ve çocukları da benzemez bizimkilere, hiç ama hiç benzemez.

Yazar

TARİH VE TALİH

Hayristan'ın ünlü gazetesi *Halas*'ın ünlü köşe yazarı Harun Elmansur'un benzerlerine bizim ülkemizde de oldukça sık rastlanırdı, ama bu denli sevilmesi ve bu denli saygı uyandırması olanaksız olmasa da çok zordu. Hele bu sevgi ve saygının çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir günden güne artarak sürmesi daha da zordu. Neden? Kötü bir yazardı da ondan mı? Hayır, o kadar da kötü bir yazar sayılmazdı doğrusu: sözcüklerini iyi seçer, tümcelerini doğru kurar, güzelin ve çirkinin, iyinin ve kötünün, doğrunun ve yanlışın altını iyi çizer, taşı gediğine koymasını iyi bilirdi. İstese, iyi bir denemeci, hatta iyi bir romancı da olabilirdi. Nerdeyse yoksul bir aileden gelmiş olmasına karşın, çok iyi bir öğrenim görmüş, o sırada ülke yönetimini ellerinde tutan İngilizler'in sağladığı olanakla Oxford'da hukuk okumuş, ülkeye döndüğünde çok önemli görevler yüklenme ve hızla yükselme olanağı varken, daha öğrenciliğinde başladığı köşe yazarlığını sürdürmeyi seçmişti. Ancak, bu kez ingilizce bir Hayristan gazetesinde: *Morning Star*'da yazacaktı. İngilizler'in yönetimindeki bir gazetede yazacağına göre de, en azından başlangıçta, kazancının bir hukukçunun kazancından çok daha yüksek olacağını söylemek bile gerekmezdi. Öte yandan, köşe yazarlığını seçmesinde İngiliz yöneticilerin

küçümsenmeyecek bir etkisi bulunduğunu, hatta Oxford'daki öğrenimi sırasında bu konuda yönlendirildiğini, dolayısıyla bu seçimi çok *önceden* yaptığını ileri sürenler vardı. Ne olursa olsun, Harun Elmansur hem nerdeyse kusursuz bir köşe yazarı olduğunu, hem ingilizceyi anadili gibi kusursuz kullandığını, hem de köşesinin ve gazetesinin adamı olduğunu daha *Morning Star*'daki ilk yazılarında kanıtlayıverdi. Ülkede yayımlanan tek İngiliz gazetesinin ikinci sayfasının sol üst köşesinde, fazlasıyla sorunlu bir dönemde, yani nice genç Hayristanlı İngiliz yönetimine savaş açmışken, ülkenin değişik yerlerinde hemen her gün bir iki İngiliz ve dört beş Hayristanlı'nın öldüğü günlerde başlamış olması da yazılarının önemini bayağı artırmaktaydı. Bu arada, yazılarının sağ üst köşesinde yer alan fotoğrafının da bunda belli bir payı vardı kuşkusuz: savunduğu görüş ne olursa olsun, İngilizler'in gazetesinde yakışıklı bir Hayristan yazarının boy göstermekte olması çoğu yurttaşlarının göğsünü kabartmaktaydı.

Büyük Britanya İmparatorluğu'na bağlı birçok sömürge ülkelerde bağımsızlık girişimleri, hatta ayaklanmalar baş göstermiş, bu ülkelerin en büyüğü de çoktan amacına ulaşmıştı. Hayristan'da da birtakım kıpırdanmalar yok değildi doğrusu: bir iki yıldır İngiliz kurumlarına ve İngiliz askerlerine karşı birtakım saldırılar yapılmakta, her iki yan da gittikçe artan bir oranda kurbanlar vermekteydi. Harun Elmansur daha ilk yazılarında bu tür eylemleri yerin dibine geçirdi. Soydaşlarının tepkilerini bir yere kadar anlamakla birlikte, "haklı ve doğru tepkiler" olarak nitelenmelerinin olanaksız olduğunu açıkladı. Ona göre, nerdeyse iki yüzyıllık bir "ortak tarihin doğal sonucu olarak", Hayristan halkı, Büyük Britanyalılar başta olmak üzere, İngiliz İmparatorluğu'na bağlı tüm ülkelerin insanlarıyla kardeşti, ortada hiçbir neden yokken, tam tersine,

ilişkiler gittikçe daha güçlü, daha içten bir biçimde kardeşliği güçlendirirken, bu büyük ve nerdeyse kutsal birlikten kopmanın, dolayısıyla uygarlıkların en gelişmişine sırt çevirip yalnızlığı ve ilkelliği seçmenin ülkeye ve yurttaşa karşı bir tutum olduğunu kesinliyor, Büyük Britanya gibi dünyanın en büyük, en saygın devletinin önemli bir parçası olmaktan çıkarak yoksul ve yalnız bir küçük devlet düzeyine düşmek için işi kavgaya döküp yüzlerce, binlerce soydaşı ölüme göndermenin benimsenmesi olanaksız bir çılgınlık olduğunu yineliyor, girişimin yanlışlığı konusunda örnek üstüne örnek, kanıt üstüne kanıt sıralıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Hayristanlı okumuşlar arasında bu görüşü gönülden benimseyip yüksek sesle yineleyenler de az değildi.

İngilizler'e gelince, çıkarlarını bu Hayristanlı yazarın kendilerinden de iyi savunduğunu ve böylesine güçlü, böylesine etkili bir yerli yazarla ilk kez karşılaştıklarını düşünüyorlardı. Ancak, Harun Elmansur bu çok başarılı köşe yazılarını ingilizce bir gazetede ve kendilerinin desteğiyle yazmaktaydı, görüşlerini paylaşan Hayristan aydınları da ingilizce eğitim görmüş olan ve büyük çoğunluğu İngiliz kurumlarında çalışan, dolayısıyla önceden kazanılmış kişilerdi. Elmansur'un başarısı bunların görüşlerini pekiştirmekle kalıyordu. Oysa ünlü yazarın sözcülüğünü yaptığı bu "tutarlı ve etkili görüşler"in kitlesel bir nitelik kazanması için çok daha büyük bir adım atmak gerekir, bu adım da olsa olsa İngiliz yönetiminin üstü kapalı ya da yarı kapalı desteğiyle Hayristan dilinde, Hayristanlılar'ın beğenilerine uygun bir gazete çıkarmak ve Harun Elmansur'un yazılarını burada da sürdürmesini sağlamak olabilirdi. Yerel yönetimin bu yerinde görüşünü Londra da onayladıktan sonra, tasarı birkaç ay içinde gerçekleşiverdi ve Harun Elmansur yurttaşlarına aynı zamanda *Alessa-*

bah gazetesinin ikinci sayfasının sol üst köşesinden de kendi dillerinde seslenmeye başladı.

Okumuş Hayristanlılar'ın büyük çoğunluğu Elmansur'un başarısını her şeyden önce ingilizcesinin kusursuzluğuna ve güzelliğine bağlamakta, etkisinin de düşünsel olmaktan çok dilsel, bir başka deyişle, sanatsal olduğunu ileri sürmekteydi. Ama, *Alessabah*'ta yazmaya başlar başlamaz, genç yazar hepsini utandırdı: şimdi hayristancasıyla büsbütün büyülüyordu okurlarını. Görünüşe bakılırsa, zamanla daha da artacaktı etkisi. Gerçekten çok iyi bir yazar olduğundan mı? Hayır, yazınsal ve düşünsel açıdan bakılınca, yazıları hiç de ağır çekmezdi doğrusu. Moda şarkıların başarısını andıran bir başarıydı onunki; bir de içinde bulunulan konumu en üst düzeye yerleştirerek rahatlığı, devinimsizliği, alışkıyı ve güveni övmesindendi. Ayrıca, gazetesinin öteki köşe yazarları da sık sık onun yazılarına göndermede bulunuyor, onun hem büyük bir usta, hem de halkının iyiliği uğruna canını tehlikeye atmaktan korkmayan bir aydın olduğu kanısını yerleştirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bu arada, genç ve yakışıklı köşe yazarıyla kendisinden en az on yaş büyük bir İngiliz hanım arasında başlayan aşk serüveni ve bu serüveni izleyen görkemli düğün de bir bakıma İngiltere'yle Hayristan'ın hem yeniden ve daha güçlü bir biçimde birleşmesinin, hem de sömürenle sömürülenin eşitliğinin somut göstergesi olarak algılandı: İngilizler'le Hayristanlılar aralarında "kız alıp kız verdiklerine" göre, birbirleriyle her konuda anlaşan iki eşit toplum söz konusuymuş gibi bir hava estirilmeye başlandı. Öyle ki, arada sırada bir İngiliz askerini kaçırarak ya da bir İngiliz yöneticinin arabasının yoluna bomba koyarak varlıklarını kanıtlamaya çalışan bağımsızlık savaşçılarına karşı sivil giydirilmiş İngiliz askerleriyle İngiliz yanlısı Hayristanlılar'dan oluşan bir-

kaç bin kişilik topluluklar Hayristan tarihinde ilk kez ellerinde İngiliz bayraklarıyla değişik kentlerde gösteriler düzenleyerek birliğin daha da güçlenerek sürmesinden yana söylevler çekmeye başladılar. Ama Hayristan'ın bağımsızlık yanlılarını da her şeyden önce bu gösteriler uykudan uyandırdı. Elhalas'ın ünlü direniş örgütü de hazırlıklarını özellikle bu sırada tamamlayıp eyleme geçti.

Şimdi öyle on beş yirmi günde bir görülen sıradan eylemler söz konusu değildi artık, değişik saldırılarla yönetim sürdürülemez duruma getiriliyor, polis arabaları sürekli kurşunlanıyor, birlikler tuzağa düşürülüyor, asker ve sivil yüksek görevliler kendi korumaları ve kendi arabalarıyla birlikte kaçırılıyor, ülkenin değişik yerlerinde özel işler kurmuş İngilizler topraklarını ya da işlerini öylece bırakıp kendi ülkelerine dönüyorlardı. Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, bu duruma ilk karşı çıkan kişi ünlü yazar Harun Elmansur oldu: gerek *Alessabah*'taki hayristanca, gerek *Morning Star*'daki ingilizce yazılarında, tüm bu eylemlerin İngiltere'yle Hayristan arasındaki geleneksel "birlik-beraberliği" arkadan hançerlemek olduğunu, dolayısıyla öncelikle Hayristan halkına düşmanlık etmekten başka bir anlam taşımadığını yazdı. Çoğu yazılarında da yineledi görüşünü. Ne var ki, yoğun eylemlerin başlamasından yaklaşık iki buçuk ay sonra, *Alessabah*'ta ve *Morning Star*'da Elmansur'un yazıları görünmez oldu. Kendisi de ortalıkta görünmüyor, eşi her zamanki gibi kahvaltısını edip çıktığını, bir daha kendisinden haber alamadığını söylüyor, gazete ve radyolarsa, büyük bir olasılıkla Elhalas'ın adamlarınca kaçırıldığını ve yaşayıp yaşamadığı konusunda hiçbir bilgi bulunmadığını bildiriyordu. Kaçırılmasından şöyle böyle üç ay sonraysa, Hayristan'da Harun Elmansur adında bir adam yaşamamış gibiydi: İngilizler Hayristanlı adlarını pek kıvı-

ramıyorlar, Hayristanlılar da gözden uzak olanları çok çabuk unutuyorlardı.

Ne var ki, bu olaydan yaklaşık iki yıl dört ay sonra, Elhalas'ın ülke yönetimini ele aldığı gün, sayısız söylev ve demeçlerin, kutlama telgraflarının okunmasının ardından, radyoda bir sunucu "çok ünlü ve çok değerli yazarımız" Harun Elmansur'un "değil gazete, kitap, kâğıt, kalem şöyle dursun, gün ışığından bile yoksun bırakıldığı çok uzun bir tutukluluk yaşamından sonra", ertesi gün *Alessabah*'ta yayımlanacak olan ilk yazısını "kendi sesinden dinleyeceğimizi" muştuladı. Hayristanlılar, o gün radyonun yayımladığı her şey gibi bu konuşmayı da nerdeyse soluk bile almadan dinlediler: ünlü yazar, ulusunun bağımsızlık savaşını en sonunda kazanmış olmaları nedeniyle başta büyük önder, büyük komutan Elhalas ve kahraman askerleri olmak üzere, tüm Hayristanlılar'ı kutladığını söyledikten sonra, bu büyük utkunun tarihin getirdiği ve tarih gibi görkemli, tarih gibi kaçınılmaz bir sonuç olduğunu, kendisinin de bu tarihsel sonucu yazılarında kaç yıldır "üstüne basa basa ve altını çizerek" belirttiğini kesinliyor, "Biz bu sömürü düzeninin böyle sürüp gitmeyeceğini, çünkü böyle bir durumun tarihin şaşmaz akışına yüzde yüz ters düştüğünü yazılarımızda en az yüz kez vurgulamıştık", dedikten sonra da "sevgili okurlar"ına uzun süre suskun kalmış olmasının nedenini açıklıyordu: İngiliz polisince tutuklanıp sözcüğün tüm anlamlarıyla karanlık bir hücreye atılmış, ancak birkaç saat önce, büyük kurtarıcı Elhalas'ın buyruğuyla aranıp bulunarak serbest bırakılmıştı. Birkaç gün sonra, yaptığı basın toplantısı sırasında, genç bir gazeteci bir zamanlar hemen her yazısında İngiliz yönetimini göklere çıkardığını anımsatınca da işi pişkinliğe vurdu, önce alaylı bir biçimde gülümseyerek "Evet, öyle bir dönem de oldu yaşamımda, o sıralarda damatlık damarım da-

ha ağır basıyordu", diye yanıtladı, arkasından da nerdeyse bir dakika süresince güldü, gözlerini genç gazeteciye dikti, "Ben, yani şu karşınızda oturan Harun Elmansur, İngiliz yönetimini göklere çıkarıyormuşum, öyle mi? Yanılmışım, çok yanılmışım, ben Hayristan halkının, özellikle de gazetecilerinin *irony*'yle *reality*'yi birbirinden kolaylıkla ayırabildiklerini sanırdım", diye ekledi. Ne olursa olsun, hemen ertesi gün, *Alessabah* gazetesinin ilk sayfasında yayımlanan yazısının üstünde yer alan kocaman bir fotoğraf da tutukluluğunun kesin kanıtı olarak sunulmakta, yazının sağ yanında yer alan bir başka fotoğrafsa, sakalı da, kılığı da mağara adamlarınınkine benzeyen ünlü yazarı başkan Elhalas'la kucaklaşırken göstermekteydi. Uzun sözün kısası, Hayristan için olduğu gibi Harun Elmansur için de her şey yolundaydı artık.

Ama tüm bu kesinleme ve görüntüler birtakım soruları da birlikte getiriyordu ister istemez.

Bir kez, *irony* çerçevesinde de olsa, ünlü yazarın sömürü düzeninin böyle sürüp gitmeyeceğini ne zaman ve nerede yazdığı bir sorundu. Bunları *Morning Star*'da ya da *Alessabah*'ta yazmadığına göre, başka bir gazetede yazmış olması gerekirdi. Ortadan yok olduğu güne kadar İngiliz yönetimini tarihin Hayristan halkına bir armağanı olarak nitelediğine, bu yönetimin, tarihin değişmez yasası gereği, daha onyıllarca süreceğini muştulayıp durduğuna göre, söz konusu yönetimin artık son günlerini yaşadığını, çünkü tarih babanın bunu böyle istediğini olsa olsa birdenbire ortadan yok olduktan sonra, başka bir gazetede yazmış olabilirdi. Ne var ki, ortada böyle bir gazete bulunmaması bir yana, bu dönemde gece gündüz karanlık bir hücrede kaldığını, Elhalas'ın askerleri hücresinin kapısını açıncaya kadar hiçbir zaman, hiç kimseyle görüştürülmediğini söyleyen de kendisiydi. İkide bir her olayın açıklaması

olarak sunduğu şu tarih kavramı da bayağı karışıktı doğrusu: oldukça yakın bir geçmişte İngiliz yönetiminin süreğenliğini tarihin belirlediğini yazmıştı, şimdiyse aynı tarihin Elhalas yönetimini kaçınılmaz kıldığını, nerdeyse onu elinden tutup başkanlık koltuğuna oturttuğunu kesinlemekteydi. Nasıl bir şeydi bu tarih? Gizliden gizliye gelişen, sonra birden toplumların tepesine inen, kimi zaman iyi, kimi zaman kötü bir güç mü? Olayları tek bir kavramla açıklamak Hayristan okumuşlarının eski huyuydu, ama bu denli oynak, bu denli uçarı bir tarih de tasarlanması zor bir kavram ya da bir gizil güç değil miydi? Evet, uzun bir süre ortadan yok olmuştu, Elhalas'ın askerlerince kaçırılmış olduğu kanıtlanamadıysa da çok söylenmiş, çok yazılmıştı. Neredeydi? Kimler tutuklamıştı kendisini? Elhalas yanlıları mı? Onlarsa, niçin? Cezalandırmak için mi? Onu kendi yanlarına çekmek için mi? Yoksa kendi isteğiyle bir yerlere mi gizlenmişti? O zaman böyle ilk günden nasıl çıkmıştı ortaya? Ne olursa olsun, şimdi kesinlikle Elhalas'ı desteklediğine, Elhalas yönetimi de kendisini daha ilk günden öne çıkardığına göre, yeni yönetimin dürüstlüğü ve açıklığı kuşkulu duruma düşmüyor muydu böylece? Sonra "İngilizlerce de el üstünde tutulduğuna göre, bu adamda iş var demektir: onlara başarıyla uşaklık ettiğine göre, bize neden etmesin ki?" diye düşünmüş olmaları gerekmez miydi? Soruları dilediğiniz kadar çoğaltabilirdiniz, durum da değişmiyordu, tutum da. Örneğin ünlü yazarın sömürge düzeninin çok yakında yıkılacağına ilişkin kesinlemelerini hangi gazetede, hangi tarihlerde, hangi başlıklar altında yazdığını sıradan bir okurun soracağı tutmuş, acemi bir yazı işleri çalışanı da bu soruyu "okur görüşleri" köşesinde yayımlamıştı. Sonra, herkes Elmansur'un böyle bir soruyu hiç görmemiş gibi davranacağını düşünürken, o yirmi dört saat bile geciktirme-

mişti yanıtını: "Benim alnım açık, yüzüm ak, Tanrı ve başkanım dışında hiç kimseye hesap verecek değilim. *Alessabah*'ın eski sayılarında yazılarımı bulup okursan, utançtan yerin dibine geçersin", deyip çıkmıştı işin içinden.

Evet, böyle, kalem onun elindeydi ve bir zamanlar karşı çıktığı insanlar şimdi arkasında yer almaktaydı; dönüşümün çelişkisini, bu beklenmedik, bu şaşırtıcı kaynaşmayı sorgulamak adamın başını belaya sokabilir, kendisini eleştirmek tehlikeli olabilirdi: İngilizler'in ülkeden kovulmasından önce, yani çok yakın bir geçmişte yerden yere vurduğu başkan Elhalas'ın en yakın adamlarından biriydi şimdi, aralarından su sızmıyordu. Gazetesinde iki hafta süresince yayımladığı "Başkanla baş başa" adlı söyleşi de açıkça ortaya koymaktaydı bunu: başkanın, iki üç basın toplantısı dışında, hiçbir gazeteciyle en ufak bir söyleşi yapmayıp da Elmansur'la böylesine uzun bir söyleşi yapabilmiş olması en azından gazeteci kimliğine verilen değeri göstermekteydi. Ancak, başka birtakım olgular, örneğin başkanın kendisini önde gelen danışmanları arasına alması, tüm üyelerini kendi seçtiği altmış kişilik Kurucu Meclis'te ona da yer vermesi sağlam bir dostluğun değil de neyin göstergesi olabilirdi? O zaman Elhalas'ın ülke yönetimini ele almasından önce Elmansur'un kendisine karşı yazdığı bunca zehir zemberek yazıya ne demeliydi? Çok ünlü bir Türk politikacısının "Dün dündür, bugün de bugün"ü bile yetmezdi bu yakınlığı açıklamaya. Başkan savaşım döneminde yazılıp söylenmiş her şeyi unutmuş ya da bağışlamış olsa, bir yere kadar açıklanabilirdi bu çelişki. Ama, iktidarının altıncı ayında bile, hâlâ İngiliz yanlısı olarak tutuklanan ve çok ağır cezalara çarptırılan insanlar vardı. Bu durumda, Elmansur'un Elhalas ve arkadaşlarını yerden yere vuran tüm o bağımsızlık karşıtı yazıları ger-

çek düşüncesini ve gerçek kimliğini gizleyerek İngilizler'le yakınlık kurup onlardan önemli haberler sızdırabilmek, yani Elhalas'a casusluk edebilmek için yapmış olabileceği geliyordu insanların usuna. Ama böyle bir varsayımı kendisi de, Elhalas ve yakınları da ağızlarına almadıklarına göre, büyük dostluğun nedenini başka yerde aramak gerekiyordu. Geriye iki açıklama kalıyordu o zaman: yeni yönetimin ünlü köşe yazarının yazılarına gereksinimi vardı, bir; politika evreninde bir yerlere gelebilmek için özel bir beceri ve, bu da aynı şey değilse, belirli bir kirlilikle donanmış olmak gerekiyordu, iki.

Peki, çok mu akıllıydı bu Harun Elmansur? Hiç kuşkusuz, akıllı adamdı, dakikasında düşünce ve tutum değiştirerek her yeni duruma ayak uydurabilmek, bunu yaparken de hiç kimseyi şaşırtmamak oldukça yüksek düzeyde bir düşünsel beceri gerektirirdi. Ancak, bizim alçakgönüllü kanımıza göre, kendisini böylesine başarılı kılan nitelik yüksek düzeyde bir akıldan önce, benzerine az rastlanır bir sezgiydi. Yalnızca ülkenin başında bulunan kişinin değil, çevresindeki kişilerin de yüreğinin ve beyninin içini okuyor, onları hoşnut etmek için ne yapmak ve nasıl görünmek gerektiğini dakikasında sezinleyiveriyor, bu güçlü sezgiyi zaman zaman okurlarıyla paylaşmaktan da çekinmiyordu. Bu nedenle yalnızca politika meraklıları değil, devletin yüksek görevlileri ve işadamları da ilgiyle okuyorlardı yazılarını. Adamın ne tür bir yazar olduğunu herkesten iyi bilmesi gereken Elhalas'ın da her sabah ilk işinin onu okumak olduğu söyleniyordu. Uzun sözün kısası, Elmansur herkesin gözünde "büyük adam", "büyük düşünür" ve "büyük gazeteci"ydi. Kimileri bu övgüyle de yetinmiyor, onun bir "dahi" olduğunu kesinlemeye kadar götürüyorlardı işi. Bu arada, büyük gazetecinin saygınlığının Elhalas başkanlık koltuğuna

oturduktan sonra büsbütün artmasının ötekilerin tüm özelliklerini kendi kişiliğinde toplayıp somutlaştırmış olmasından kaynaklandığı da söylenebilirdi: Hayristan'ın öteki köşe yazarları da üç aşağı, beş yukarı ona benzemekte, üç aşağı beş yukarı onun yazdığını yazmaktaydı. Gene de Harun Elmansur başkaydı. Özellikle de başkan, başbakan ya da bakan değişimleri sırasında yumuşak geçişlerin ustasıydı, bu konuda hiç kimse su dökemezdi onun eline.

Ülkenin ilk başkanı Elhalas'ın ölümünde, bir kez bile adamın adını anmadan, yarıya indirilmiş bayrakların hüznünü anlatarak özellikle genç kızları hüngür hüngür ağlattı. İkinci gün, çok gerçekçi bir biçimde, cenazeyi izleyen devlet büyüklerinin yüzlerini betimledi. Üçüncü gün, ilk ikisinden daha kısa bir yazıda, başkan Elhalas'ı anlatıyor, onun her şeyden önce bir baba olduğunu ve bağımsız Hayristan devletini kendi yapıtı olarak gördüğünü, her konuda olduğu gibi bu konuda da bir ölçüde haklı olduğunu yazıyor, kendisinde ille de bir kusur aranacaksa, bu kusurunun yeterince ekonomi bilmemek olduğunu ve gerek yazılarında, gerek özel konuşmalarında bu konuda kendisini uyarmaya çalıştığını belirttikten sonra, yazısını "Bereket, bundan böyle yolculuğumuzu Elnebi gibi büyük bir ekonomi dehasının başkanlığını altında sürdüreceğiz", diye bitiriyordu.

Geçiş işlemi büyük bir ustalıkla başarılmış oluyordu böylece, kendisini iyi tanıyanlar Harun Elmansur'un bundan böyle sürekli başkan Elnebi'yi öveceğini, övgülerinin ana izleğini de onun "ekonomi dehası"nın oluşturacağını söyleyerek gülümsüyorlardı. Bunun fazla açık bir bağlanma biçimi olduğu söylenemez miydi? Evet, söylenebilirdi kuşkusuz. Ama Elmansur'un onları da susturacak bir dayanağı vardı. Bu dayanak da tarihti. Evet, bir yandan başkanların üstünlüklerini, değerlerini göklere çıkarırken, bir yandan da

hepimizin tarih babanın ürünleri, daha doğrusu çocukları olduğumuzu, hiçbir zaman ona aykırı davranamayacağımızı, davranırsak yenilgiye uğrayacağımızı, çünkü her şeyi onun belirlediğini kesinliyordu. Elhalas İngilizler'i ülkeden kovmuşsa, tarihin gereğiydi bu, erken ölmüş, boşalan koltuğuna general Elnebi oturmuşsa, bunu tarih böyle istemişti. Öyleyse ülkenin başındakiler tarihin istemini gerçekleştirirler, bunun sonucu olarak da, en azından koltuklarında oturdukları sürece, hiçbir biçimde suçlu olamazlardı. Böylece, bir kez daha, Elmansur'un tarihi yazgıyla özdeşleştirdiği söylenebilirdi. Ne olursa olsun, tarih vazgeçilmez bir kavramdı onun için, başkanları daha koltuklarına oturur oturmaz övmeye başlamasını doğallaştırıveriyordu. İkide bir "Benim görevim adına tarih denilen karşı durulmaz gücün cilvelerini izlemek ve ona ayak uydurmak", diye yinelemesine bakılırsa, en sıradan bireylerin davranışlarını da tarih baba belirlemekteydi.

Hayristan'ın bu çok ünlü ve çok saygın yazarı bu ilginç katkıyla da yetinmedi: Elnebi'nin başkanlığının ilk günlerinde bir kavram daha kazandırdı ülkeye, bu kavram da *mission*'du.

Tarih baba bize yeni başkanlar vermekle kalmıyor, aynı zamanda her birini kendine özgü bir *mission*'la donatıyordu. Elhalas'ın *mission*'u düşmanı kovup Hayristan Cumhuriyeti'ni kurmak olmuştu, Elnebi'nin *mission*'uysa bu ülkenin ekonomisini düzeltmek, onu ekonomik açıdan Avrupa ülkelerinin düzeyine yükseltmek olacaktı. Başkan Elnebi de, tutucu güçler ve İngiltere yanlıları kendisini engellemezse, bu büyük *mission*'u başarıyla sonuçlandırmak için gerekli olan tüm nitelikleri taşıyan bir önderdi. Böylece, Harun Elmansur'un başkan Elnebi döneminde yazdığı yazıların en büyük bölümü ekonomi alanında iyi güçlerle kötü güçler arasında bir türlü bitmek bilmeyen bir savaşımın

öyküsü, yani bir tür pehlivan tefrikası gibi gelişti. Üstelik, kolaylıkla kestirilebileceği gibi, üstünlük hep iyi güçlerdeydi. Bununla birlikte, kötü güçler bir türlü pes etmiyor, ikide bir ülke ekonomisini çelmelemeye yelteniyor, sonunda yenilmeye yargılı olmakla birlikte, iyi güçlerin utkusunu sürekli geciktiriyor, Harun Elmansur da, genç bir gazetecinin belirttiği gibi, "tarihin sözcüsü" olarak, bu "baş döndürücü yarışta ipi en sonunda başkan Elnebi'nin göğüsleyeceğini" yineliyordu.

Evet, ona öyle inanıyor, öyle güveniyordu ki koltuğu altından çekildiğinde susmayı yeğlemesinin kendisine inananları kızdırması kaçınılmaz olacaktı. O da susmadı doğrusu, üçüncü başkan Elbeşir çevresinde yoğunlaşan coşku günlerinde, tam dört yazısını Elnebi'ye ayırdı, dört yazının dördüne de birer ağıt havası verdi, bu arada, biraz çekingen bir dille de olsa, Elnebi'nin her şeye karşın kusursuz bir yurtsever ve gerçek bir ekonomi bilgini olduğunu yineledi. Kötü güçler onun Hayristan ekonomisini Avrupa ülkelerinin düzeyine yükseltme yolunda harcadığı çabaları boşa çıkarmak için ellerinden geleni yapmışlar, bir ölçüde başarılı da olmuşlardı. Ama ne olursa olsun, iyimserliği elden bırakmamak gerekirdi: ikinci yazının sonunda da belirttiğine göre, tarih Elnebi'yi tümüyle gözden çıkarmış değildi, çünkü yeni başkan Elbeşir ve takımının biraz da Elnebi'nin kötü güçlere kesinlikle yenilmesini önlemek için geldiklerini, onlar bunu düşünmemiş olsalar bile, tarihin bunu böyle istediğini söylemek hiç de yanlış olmazdı. Öyleyse herkesin görevi kötü güçlerin karşısına dikilmek ve tarihin göreve getirdiği yeni iktidarı, yani, Elbeşir'i desteklemekti. Kendisi de kaleminin tüm gücüyle destekledi yeni başkanı. Bu arada, yeni başkanı yücelten iki övgü arasında, Elnebi'nin kimi kusurlarını vurgulamaktan da çekinmedi. Ne var ki Elbeşir konusunda Hayristan gençleri hiç de kendisi

gibi düşünmüyordu: daha başkanlığının altıncı ayında karşı gösteriler başladı; gittikçe sıklaşıp şiddetlenen ve tüm ülkeye yayılan bu gösteriler sonunda da Elbeşir başkanlık koltuğunu sessizce bırakıp İngiltere'nin yolunu tuttu, bu arada, gitmeden önce, "demokratik" olarak nitelenebilecek bir seçim yasasını da imzalayıp yürürlüğe koydu. Böylece, birkaç ay öncesine kadar geniş kitlenin hiç mi hiç tanımadığı, az çok tanıyanların da Hayristan Cumhuriyeti'nin başkanı olarak düşünemeyecekleri bir adamın: profesör Cabir Elcabir'in başkanlık koltuğuna oturmasını sağladı.

Usta gazeteci Harun Elmansur'un bu durumda nasıl bir tutum izlediğine gelince, "Biz bu Elbeşir yönetiminin çok çabuk çökeceğini bu köşede en az otuz kez yinelemiştik" diye yazıyor, yani, bir kez daha çok yumuşak bir geçişle yeni iktidarın, yani güçlünün yanında yer almanın yolunu buluyor, geriye de kala kala Elcabir iktidarının tarihsel *mission*'unu bulmak kalıyordu. Bundan kolay bir şey de yoktu doğrusu: yeni başkanın hocalık döneminde olduğu gibi seçim konuşmalarında da ikide bir yinelemekten bıkmadığı *culture* kavramı, daha doğrusu *culture/nature* karşıtlığı kolaylıkla çözebilirdi sorunu: Elcabir'in *mission*'u *culture devrimi* ya da *culture'ın nature'la savaşı* olarak adlandırılabilirdi. O da böyle adlandırdı ve daha ikinci yazısının ardından, başkanın önde gelen danışmanları arasında yer aldı. Bu arada, örneğin ülkede dağ diye adlandırılabilecek her yükseltinin tepesine dev bir heykel dikilerek tüm ülke dağlarını birer *culture* öğesine dönüştürme önerisini de büyük bir coşkuyla destekledi. Ülkenin en yüksek tepesine dikilen dev heykel üzerine yazdığı şiirsel mi şiirsel yazının başkanın gözlerini yaşarttığı da tüm ülkede bir söylence gibi dilden dile dolaştı. Daha da şiirsel ve daha da uzun bir yazıyı (üç yazı boyutundaydı ve üçe bölünerek art arda üç sayıda

yayımlandı) da kuruyan ırmağın iki yanında uzanan dörder kilometrelik çifte duvar üzerine yazdı, bu da başkan Elcabir'in bu sevgili ve duyarlı yazarının boynuna Hayristan'ın en büyük nişanını kendi eliyle takması ve onu göklere çıkaran, uzun bir konuşma yapması gibi göğüs kabartıcı bir olaya yol açtı.

Ünlü yazarın yaratıcılığı bu kadarla da kalmadı: dört dev heykel ve iki dev duvar yapımının hemen ardından başlayan yoğun para basımı döneminde de enflasyonun destanını yazdı bir bakıma: sürekli basılmakta olan yeni, yepyeni paraların renklerini, boyutlarını, özellikle de hepsinde yer alan Elcabir portrelerini göklere çıkarıyor ve, hemen her seferinde, "Ne güzel! Tanrım, ne güzel! Hayristan'ın hiç bu kadar parası olmamıştı!" diyordu. Hiç kuşkusuz, özellikle bu konuda, eşi, kızı, kızkardeşi ve kimi arkadaşları kantarın topunu kaçırdığını söylüyor, "Sen hiç enflasyon diye bir sözcük işitmedin mi? Bu çöküşü nasıl översin?" deyip duruyorlardı. Ancak, ne kadar uyarırlarsa uyarsınlar, o hiç yanıt vermeden, esenlikle gülümsüyor, "Ben ne yazdığımı biliyorum", demekle yetiniyordu. Biliyordu da doğrusu: bir başkan ülkeyi ne kadar kötü yönetirse, Elmansur o kadar fazla, o kadar coşkuyla övüyordu onu, yazarlığı bırakıp ozanlığa soyunuyordu. Bu esenlik ve bu esrime içinde, kendisinin de çok sevdiği bir deyimle, çok önemli bir siyasal buluşa daha "imza attı": paranın alım gücünü hiç göz önüne almadan, daha önceki dönemlerle Elcabir dönemi arasında sık sık karşılaştırmalar yapıyor, örneğin Elnebi döneminin ilk üç yılında yol yapımı için beş milyon, okul yapımı için on milyon Hayristan lirası harcanmışsa, Elcabir döneminde tek bir yılda yol yapımı için yirmi beş, okul yapımı için otuz milyar lira harcandığını, Elnebi döneminde doksan lira olan öğretmen aylığının Elcabir döneminde beş bin Hayristan lirasına çıktığını yazıyor, "Ama

ekmeğin fiyatı da elli santimden elli hayristaniye çıktı", diyenlere gülüyor, hayristaniyenin başdöndürücü bir biçimde değer yitirmesini nesnelerin değer artımı olarak tanımlıyor, "Her şeyin değeri artarken ekmeğin değeri de artacaktı elbette", deyip çıkıyordu işin içinden.

Onun bu büyük buluşunu Cabir Elcabir, başbakanı ve bakanları da benimseyiverdiler hemen, onlar da, gene Harun Elmansur'un çok sevdiği bir deyimle, "rakamları konuşturmaya" başladılar. Başkan Cabir Elcabir "Ben Cambridge'te ekonomi *master*'ı yaptım, bu işleri iyi bilirim, biz burada bir kez daha *culture*'ın üstünlüğünü kanıtlıyoruz. "Hiçbir yönetim Hayristan'da bizim kadar değer üretmedi, burası kesin", diyordu.

Ama, hiç kimseyi inandıramamış olacak ki soğuk bir şubat gecesi, sabaha karşı kelepçelenip götürüldü ve, sık sık görüldüğü gibi, ilk günlerin ateşli konuşmalarının ardından, unutuldu gitti. Dört dev heykeli, dörder kilometrelik kardeş duvarları yaptırmamış, milyonlarca kâğıt paraya resmini koydurtmamış ve hayristancaya *nature* ve *culture* sözcüklerini kazandırmamış olsa, adı hiç anılmaz olacaktı. Ne olursa olsun, onun devrilişinden sonra, köşe yazarı Harun Elmansur tam beş gün süresince sustu. Gazetede yazılarını göremeyenler "Kim bilir, belki de yazarlığı bıraktı", dediler. Kimileri de tutuklandığını ya da gazeteden atıldığını düşündü. Ancak büyük gazeteci Harun Elmansur altıncı gün gene boy gösteriyordu köşesinde, "Merhaba!" başlıklı yazısı da "Kahraman generalimiz Elzuhuri'ye tüm yüreğimizle 'Hoş geldiniz', diyoruz", diye başlıyordu.

BAŞKANLAR VE KADINLAR

Varlığını ulusunun bağımsızlık ve mutluluğuna adamış olmak kişinin mal ve para tutkusunu köreltmediği gibi cinsel isteklerini de köreltmezdi hiçbir zaman. Uzun ve çileli bir savaşım sonunda sömürgecileri kovup Hayristan'ı bağımsızlığa kavuşturmuş olan kurucu başkan Elhalas da bu tür tutkulardan arınmış değildi. Mal ve paraya aşırı ölçüde düşkün olmamakla birlikte, bir kadının yatağına girmeyi kafaya koydu mu koca bir taburu gözden çıkarabilirdi. Evet, böyle. Üstüne üstlük, kadınları yatağına almaktan çok, onların yatağına girmek gibi tuhaf bir tutkusu vardı büyük önderin. Böylece, başkentin polis müdürünün eşine tutulduktan sonra, tam bir buçuk yıl süresince, yani ölümüne kadar, en az haftada iki gecesini onun yatağında geçirmiş, bu coşkulu aşk gecelerinde güvenlik önlemlerini de başkentin polis müdürüne, yani sevgilisinin kocasına aldırtmış, ölümünü hızlandırdığında nerdeyse herkesin birleştiği büyük aşkını sevgilisinin eşinden gizlemediği gibi ulusundan da gizlememişti. Büyük kurtarıcının erken ölümünden sonra başkanlık koltuğuna oturan General Maruf Elnebi de kendini ilkgençlik yıllarından beri ülkesinin kurtuluşuna adamış, bu uğurda en az on kez ölümle burun buruna gelmiş bir kahraman olarak bilinirdi. Ama o da her türlü tutkudan sıy-

rılmış bir adam değildi doğrusu. Hele ülkenin yönetimini ele aldığı andan sonra, her iki tutkusu da en az beş kat arttı. Artmakla da kalmadı, yeni yeni özellikler kazandı. Örneğin daha önceleri yaklaşık yarım düzine Hayristan dilberiyle yetinirken, devletin başına geçtikten sonra, bir yandan haremini yenileyip gençleştirdi, bir yandan da çok güzel ve çok ünlü bir İngiliz hanımla zenginleştirmeye karar verdi. Böylece, araya incecikten bir öç alma isteğinin de girmesiyle, İngiltere'nin en güzel, en alımlı ve en ünlü genç kadınını seçebilmek için ülkesinin Londra Büyükelçiliği'nden bilgi ve fotoğraf istetti, son iki yılın değişik resimli dergilerini getirtip gözde yıldızların renkli fotoğraflarını tek tek inceledi. Sonuçta, biri kadın, ikisi erkek üç danışmanının da yardımıyla, birinci aday olarak ünlü "top model" Eva Adams'ı, ikinci aday olarak da sinema yıldızı Jenny Harris'i seçti. Danışmanları "Ya üçüncü?" diye sorunca da koskoca Hayristan Cumhuriyeti'nin başkanı olarak ikinciden aşağıya inmesinin söz konusu olamayacağını söyledi.

Kararını ve gerekçelerini yakın çevresindeki yüksek görevlilere açıklamakta da bir sakınca görmedi: o güne dek çok kadınlarla yatmıştı, ama şu dünyada sevişmelerinin en unutulmazı Hayristan'ın daha bir sömürge devlet olduğu dönemde boyu boyunun bir buçuk, yaşı yaşının nerdeyse iki katı bir İngiliz hanımla –peşrev de işin içinde olmak üzere– en fazla kırk beş dakikalık bir kucaklaşmaydı. O gün bu gün, sarışınların, özellikle de İngilizler'in apayrı bir yeri vardı gözünde. Şimdi, koskoca Hayristan Cumhuriyeti'nin başı olarak, harreminde oyuncu ya da model kimliğiyle ülkesinde yıldız düzeyine yükselmiş bir İngiliz hanım bulunsun istiyordu. Böylece, hem esmer kadınlarının arasına çok ünlü bir sarışın katacak, hem de güzel sarışının yatağına her girişinde tüm İngiliz ulusundan

Hayristan halkına bunca yıldır çektirdiklerinin acısını çıkarmış olacaktı. Hepsi bu kadar da değildi: bir devlet başkanı olarak, gerçek bir aydın görüntüsü sunması, bunun gereği olarak da ingilizcesinin kusursuz olması gerekirdi. Ne var ki, kendini yıllar yılı ülkesinin bağımsızlığı için savaşmaya adamış olması nedeniyle, bu alanda çok geri kalmıştı; haremine katacağı sarışın kadın ingilizcesini geliştirmesi konusunda da büyük katkı sağlayacak, dolayısıyla tüm Hayristan için hayırlı bir görev üstlenmiş olacaktı. Uzun sözün kısası, yalnızca kadın düşkünlüğünden değil, ulusal bir zorunluktan da kaynaklanmaktaydı isteği. Bu nedenle de kaça patlarsa patlasın gerçekleştirilmesi gerekiyordu.

Yardımcıları saygıyla ve derin bir sessizlik içinde dinliyorlardı sözlerini, arada bir de başlarını öne eğerek ya da sağ ellerini göğüslerine bastırarak onaylıyorlardı. Ama konuşmasını bitirip de "Arkadaşlar, bu işe siz ne diyorsunuz?" diye sorduğu zaman, hiçbirinden olumlu ya da olumsuz tek yanıt gelmedi. Tek tek süzdü her birini: anlatılmaz bir şaşkınlık içinde, kımıldamadan, gözlerini bile kırpmadan, nerdeyse soluk bile almadan kendisine baktıklarını gördü.

"Neden susuyorsunuz böyle? Bu kadarcık bir şey de isteyemez miyim hükümetimden?" diye sordu. "Ulusumuzun bağımsızlığı uğrunda bunca yıl savaştıktan, ülkemizin kalkınması için bunca çaba harcadıktan sonra, haremimde bir İngiliz yosması istemeye hakkım yok mu?"

Durup bir yanıt bekledi, ama bunca bakan, bunca general hep aynı şaşkınlık içinde susmaktaydı. Sinirlenmeye başladı.

"Arkadaşlar, size soruyorum: hakkım mı, hakkım değil mi?" diye üsteledi.

O zaman, yardımcılarının en yaşlısı, ilk başkan Elhalas'ın da başbakanlığını yapmış olan Halid Elkerim

iki kez üst üste öksürdü, sonra incecikten gülümsedi.

"Hakkınız olmaz olur mu? Elbette hakkınız, sayın başkanım", dedi. "Bir değil, beş, on, yirmi İngiliz dilberi de hakkınız, ama biz büyük ve çağcıl bir devletiz, göstere göstere yapamayız bu işi?"

Başkan Elnebi kaşlarını çattı.

"Gizli gizli mi yaparız?" diye sordu.

"Evet, çok sayın başkanım, gizli gizli yaparız ve gizli gizli yapmak zorundayız".

"O zaman düşmanlarımız, yani İngilizler en güzel kızlarının her akşam Hayristan başkanı Maruf Elnebi'nin altına yattığını nereden bilecekler?"

"Onlar her şeyi bilirler, efendim, en güzel kızlarının sizin yatağınıza girmesinden de hiç mi hiç gocunmazlar. Ama biz bunu kendi ülkemizde, kendi yurttaşlarımızdan gizlersek, çok daha iyi olur: adınızın her konuda ve her zaman temiz kalması gerek".

Halid Elkerim yerlere kadar eğilerek sustu. Elnebi hiç de böyle düşünmüyordu ya öteki danışmanları da Halid Elkerim'i destekleyince, haklı olabileceklerini düşündü, yavaş yavaş yumuşamaya başladı. Ancak amacından vazgeçmiş gibi de görünmedi.

"Açık konuşalım, ben çok ünlü bir İngiliz güzeli istiyorum. Kesin karar vermiş olmamakla birlikte, şu anda kimi yeğlediğimi de söyleyebilirim size: Eva Adams'ı düşünüyorum", dedi, arkasından da ünlü modelin renkli bir fotoğrafını bıraktı önlerine.

Başbakan Elkerim gülümsedi, fotoğrafı bir süre gözden geçirdikten sonra, solundaki arkadaşının önüne doğru itti.

"Belki de fazla zorlanmadan çözeriz sorunu", dedi. Biliyorsunuz, bu yıl örtülü ödeneğimiz ülke bütçesinin beşte birini aşıyor, istediği fiyatı ödeyebiliriz Eva hanıma. Sonra da..."

"Sonra da?"

"Sonra da bize çok yakın bir arkadaşın nikâhı altına alırız".

Başkan Elnebi yerinden fırladı.

"O da ne demek?" diye gürledi.

Halid Elkerim dinginliğini bir an bile yitirmedi.

"Bu zorunlu bir koşul, sayın başkanım", dedi: "Çok iyi ingilizce bilen, genç ve yakışıklı bir arkadaşımızla Eva hanım kardeşimiz arasında ateşli bir aşk başlamış olur; kadıncağız her şeyi bırakıp arkadaşımızın ardından Hayristan başkentine gelir. Eli arkadaşımızın eline değebilir, gazetelerde birkaç gün el ele, göz göze resimleri de çıkabilir, ama dudağı dudağına, göbeği göbeğine değmeden uygun göreceğiniz köşklerden birine yerleşir. Bundan sonra, gönlünüzün dilediği her dakikada İngilizler'in bize yaptıklarının acısını bu güzel hanımdan çıkarabilirsiniz".

Oradaki tüm yüksek görevliler gibi başkan Elnebi de hayranlıkla dinliyordu deneyimli devlet adamını. Ama öneriyi tartışmadan benimsemiş gibi görünmek de istemedi.

"Emin misin? En iyi çözüm bu mu sence?" diye sordu.

Halid Elkerim feylezofça gülümsedi.

"Şu oturduğunuz koltukta yıllar boyu oturmak istiyorsanız, yalnızca en iyi çözüm değil, tek çözüm, sayın başkanım", dedi, yüzünde hep aynı gülümseme, odadaki danışmanları tek tek gözden geçirdi, sonra, sağ elinin işaretparmağıyla, en uçta oturan çok genç bir hükümet üyesini, ulusal eğitim bakanı Nazif Elşerif'i gösterdi, "Bence bu aracı görevi için en uygun adam da Elşerif kardeşimizdir, sayın başkanım", diye ekledi.

Elşerif daha yeni evlenmişti, karısını da çok seviyordu, üzülmesini hiç mi hiç istemezdi, bu yüzden sapsarı kesildi, böyle bir öneriye öfkeyle karşı çıkması ge-

rektiğini düşündü, ama göze alamadı, boylu poslu ve yakışıklı bir adam olması, üstelik çok iyi ingilizce bilmesi nedeniyle başkan Elnebi'nin öneriyi geri çevirmesini beklediyse de umudu boşa çıktı: Halid Elkerim feleğin çemberinden geçmiş bir devlet adamıydı, her sözünün ve her ediminin geçerli bir nedeni bulunduğunu herkes gibi başkan Elnebi de bilirdi. Bu önerisinin de tutarlı bir nedeni vardı elbette. Ne başkanın görüşünü sordu, ne bakanın görüşünü. Başkan konuşmaya yeltenince de kendisini durdurmaktan çekinmedi.

"İzniniz olursa, önce seçimimin gerekçelerini açıklayayım, efendim", dedi.

Sonra da bir çırpıda açıklayıverdi: evet, herhangi bir terslik çıkmazsa, Eva Adams hanım satın alınacak ve buna karşı durulmaz bir yıldırım aşkı görüntüsü verilecekti; ancak, böylesine güzel, böylesine zengin ve ünlü bir kadının ufak tefek, kara kuru, hatta yakışıklı, ama sıradan bir Hayristan yurttaşına vurulmuş olabileceğine çocuklar bile inanmazdı; bu nedenle Nazif Elşerif gibi öğreniminin büyük bir bölümünü İngiltere'de yapmış bir düşünce adamı olması yanında, bedensel gücü ve yakışıklılığıyla da çevresine ün salmış, başarılı bir bakan olarak tanınması olaya doğallık kazandıracaktı. Uzun sözün kısası, sayın bakanın ulusal eğitimde yapılacak reformlarla ilgili olarak incelemelerde bulunmak gerekçesiyle yaklaşık bir buçuk iki ay süresince Londra'da kalması yeterliydi. Bu arada Hayristan'ın Londra büyükelçisi de konuya ilişkin pazarlıkları yapardı.

Nazif Elşerif, son bir umutla, ünlü kadının böyle bir pazarlığa girişip girişmeyeceğini sordu.

Başbakan Elkerim bilgece gülümsedi.

"Bunca yıllık deneyimlerime bakarak konuşmam gerekirse, şu dünyada paranın satın alamayacağı hiçbir şey yoktur, sayın bakanım; özellikle de Büyük Britanya İmparatorluğu'nda", dedi.

Dediği de çıktı: o günlerde genç ve yakışıklı bir sinema oyuncusuyla çılgınca bir aşk yaşamakta olan Eva Adams, yaklaşık üç buçuk ay süren zorlu pazarlıklar sonunda, Hayristan'ın bir yıllık örtülü ödeneğinin tamamını ve büyük bir Avrupa ülkesinden alınan üç milyon sterlini peşin olarak alıp ülkesinin en güvenilir bankalarına yatırdı ve, pırıl pırıl bir nisan akşamı, Hayristan Ulusal Eğitim bakanı Nazif Elşerif'in kolunda başkent havaalanında özel uçağının kapısında göründü. Alanın şeref salonunda da Hayristan ve İngiltere gazetecilerine burada benzerine az rastlanır bir yıldırım aşkı sonucunda bulunduğunu, bu yıldırım aşkı yaşamının en büyük aşkı olduğuna göre de dönüşün sözünü bile etmek istemediğini belirtti, hemen arkasından da, geldiği ülkenin törelerine ters düşmek pahasına, ulusal eğitim bakanını sağ yanağından şap diye öpüverdi. Aynı günün akşamı, yakışıklı bakanın konağında ülkede tek nikâh biçimi olan imam nikâhından sonra aynı aşk gösterisini bir kez daha yineledi. Ancak, çok büyük bir olasılıkla, bakan beyin ünlü İngiliz güzelinden aldığı öpüşler bunlarla sınırlı kaldı.

Öyle ya, daha Eva'nın Hayristan'a getirilmesi yolunda ilk görüşmelerin başladığı günlerde Nazif Elşerif'in köşküyle başkanlığın bu köşke çok yakın olan saray yavrusu konaklarından biri arasında başlatılan tünel kazımı bitirilmiş ve başkanlık tabur komutanlığınca getirilmiş bir takım asker tünelin bakanlık köşküne açılan kapısında beklemeye başlamıştı, başkan Elnebi'yse aynı tünelin başkanlık kapısında saatine bakıp durmaktaydı.

Fazla beklemesi de gerekmedi, bilemediniz kırk beş dakika sonra kavuştu beklediğine.

Bundan böyle, Eva Adams tinsel varlığıyla olmasa da tüm bedeniyle başkan Maruf Elnebi'nindi artık. Maruf Elnebi de zamanının en büyük bölümünü ona ayır-

maktaydı. Gündüzleri, bir iki saatlik bir boşluk buldu mu hemen ona koşuyor, akşamları işlerini bitirir bitirmez soluğu ona ayrılmış olan köşkte alıyor, elde sözlük, onunla günün oluntularını konuşuyor, sözlüğünün elverdiği ölçüde güzelliğini övüp aşkını anlatıyor, yemekte her lokmasını kendi eliyle ağzına veriyor, bu edimde dayatması da, çok büyük bir olasılıkla, aşkını kanıtlama isteği kadar yemeği bir an önce bitirip erkenden yatağa girme isteğinden kaynaklanıyordu. Ne olursa olsun, erkenden giriyorlardı yatağa. Böylece, kendi mantığına göre, çok kısa bir peşrevden sonra, başkan Elnebi boyu kendisininkinden en az bir karış uzun olan İngiliz güzelinin üstüne çıkıyor, hemen her seferinde kendine özgü ingilizcesiyle "İşte şimdi gerçek yerimdeyim", diyerek onu kahkahalarla güldürüyor, daha kahkaha sona ermeden temel eyleme geçiyor ve, büyük bir coşku içinde, İngiliz ulusundan tam yüz elli yıl boyunca Hayristan halkına çektirdiklerinin öcünü almaya başlıyordu. Ülkenin en ünlü uzmanlarının hazırladığı "macunlar"ın da yardımıyla her gece en az üç kez yineliyordu bu acının acısını hazla çıkarma eylemini. Hiç kuşkusuz en az öç alma tutkusu ve macunlar kadar ünlü "top model"in dillere destan güzelliğinin ve yatak oyunlarındaki büyük ustalığının da önemli bir payı vardı bunda.

Gene de, bu coşkulu birlikteliğin altıncı ayının sonuna doğru, Eva Adams'ın herhangi bir kusurundan çok, sürekli birlikteliğin kaçınılmaz sonucu olarak, başkan Elnebi aykırı mı aykırı bir gözleme vardı: Eva Adams güzel olmasına güzel, sevişken olmasına sevişken, usta olmasına ustaydı, ama tüm ustalığına, tüm coşkusuna ve tüm ateşine karşın, Hayristan Cumhuriyeti'nin başkanı yıllar önce kendisinden en az on beş yaş daha büyük olan İngiliz hanımdan aldığı tadı bulamıyordu onda. Şimdi her ikisi de ne denli ateşli, ne

denli coşkulu görünürse görünsün, dünya güzeli "top model" İngiliz astsubayın sıradan ve orta yaşlı eşinin verdiği tadı veremiyormuş gibi bir duyguya kapılıyor, artık adını bile zor anımsadığı bu orta yaşlı hanımı gözünde büyüttükçe büyüterek "O da İngiliz'di, ama bir başka hamurdandı sanki", diye söyleniyor, bu arada, şimdiye kadar hiçbir kadınla böylesine yoğun bir biçimde birlikte yaşamadığını usuna getirmiyordu.

Sonunda, haftada bir iki kez ve kısa sürelerle de olsa, yavaş yavaş eski eşlerine uğramaya başladı ve, şaşkınlık içinde, onlardan daha çok tat aldığını saptadı, sanki Eva Adams'ın yatağına hep sömürgecilerden öç alma düşüncesiyle giriyormuş gibi, "Bizimkilerle bir görev duygusuyla yatmıyorum da ondan herhalde", diye düşündü. Bu arada, on dördünde, balık etinde ve doğal olarak esmer bir Hayristan dilberini nikâhı altına aldı ve aşk zamanının çoğunu ona ayırmaya başladı. Artık Eva Adams'ın yatağına en çok haftada bir kez ve daha çok ingilizcesini ilerletmek amacıyla uğruyor, gece yarısına doğru, çok kısa bir peşrev ve tek bir sevişmeden sonra da arkasını dönüp horul horul uyuyordu. Başlangıçta en az üç yıl için anlaşmış olmalarına karşın, bir buçuk yılın sonuna doğru, bir akşam, güzel İngiliz'in sarı saçlarını okşadı, sonra, kendi dilinde, "Eva hanım, seni üçten dokuza boşuyorum, benim karım değilsin artık", dedi. Eva hanım, şaşkınlık içinde, sözlerinin anlamını yüzünden çıkarmaya çalışırken, başkan Elnebi, en azından ingilizcesini ilerletmesine katkıda bulunduğunu göstermek istercesine, "*Love is finish, my love. You are free*", dedi, arkasından da gönlünün dilediği zaman ülkesine dönebileceğini ve gösterdiği uyuma ödül olarak beş yüz bin İngiliz sterlini daha alacağını söyledi.

Her şey eski düzenine döndü böylece, başkan Elnebi yatağında yabancı bir hanım istemedi bir daha.

Burası Hayristan, yönetim biçimi de asker ve aydın cumhuriyetiydi, Eva Adams'ın başka ilişkilerinden söz edenler, hatta ülkeden erken ayrılmasını bu ilişkilerle açıklayanlar çıktı. Ne var ki çok uzak bir olasılıktı bu. Evet, görünüşü kurtarmak üzere, Eva Adams'ın arada bir ulusal eğitim bakanının köşkünde boy gösterdiği ve bakanın dillere destan yakışıklılığı göz önüne alınınca, birtakım kaçamaklar yapmalarının tümden olanaksız olmadığı düşünülebilirdi. Ama birbirine tünelle bağlanmış olduğu bilinen iki köşkte yaşayanlar yalnızca Maruf Elnebi, Nazif Elşerif ve Eva Adams değildi, her iki köşk de günün ve gecenin her saatinde General Elnebi'nin nice sınavlardan sonra görevlendirilmiş olan ve her şeyi denetim altında tutan kadın ve erkek adamlarıyla dolup taşmaktaydı: değil İngiliz dilberin eğitim bakanıyla bir odaya kapanması, denetim dışında konuşmaları ve el ele tutuşmaları bile her ikisinin de öbür dünyayı boylamalarına neden olabilirdi. Kısacası, böyle bir şey olanaksızdı. Evet, Hayristan'da hemen herkes hemen her zaman namustan söz edip dururdu ya namus kişilerin yapılarına, güçlerine ve yönelimlerine göre değişen bir kavramdı. Ülkenin ilk başkanı General Elhalas'ın başkentin polis müdürünün karısıyla polis müdürünün yatağında sevişirken güvenliği sağlamakla da polis müdürünü görevlendirdiğini ve bunu hiç mi hiç gizlemediğini söylemiştik. Son dönemlerinde bununla da yetinmemiş, yaşamının son yılında tüm yurt gezilerine onu da götürmüş, bir yabancı gazeteci bayan Hayriye'yi neden hep yanında götürdüğünü sorunca da kahkahalarla gülmüş, "Çok güzel bir kadın da ondan!" yanıtını vermişti. Ama başkan Elnebi koltuğunda daha yıllarca oturmak istiyor, bu nedenle de gizliliği ve doğruluğu yeğliyordu.

Ancak, bu işin içinde biraz gizem, biraz aşk, biraz da yüz elli yıl boyunca ulusun anasını ağlatmış olan İn-

gilizler'den öç alma tutkusu bulunduğundan olacak, olayın üstünden yıllar geçtikten sonra bile, Hayristanlılar Eva Adams'ın bir buçuk yıllık Hayristan yurttaşlığının öyküsünü hep gündemde tutuyor, bu konuda ortaya atılan her türlü yoruma, her türlü söylentiye büyük ilgi duyuyorlardı. Bu arada, dönemin ünlü ulusal eğitim bakanı Nazif Elşerif'in olayda üstlendiği işlev üzerinde de duruyor ve bu işlevi açıkça "kodoşluk" ya da "dümbüklük" olarak niteliyorlardı. Hiç kuşkusuz, biçimsel açıdan bakılınca, böyle de nitelenebilirdi bu işlev. Ancak, ülkenin kurtuluşunda çok önemli işler başarmış kahraman bir devlet başkanınca, bu başkanın yurtseverlik duygularından kaynaklanan bir isteğini yerine getirmekle görevlendirilmiş olduğu düşünülünce, çok önemli bir ulusal görevi alnının akıyla gerçekleştirmiş bir devlet adamı olduğunu söylemek de olanaklıydı. Yazık ki bir yandan yıllar, öbür yandan birtakım sıradan oluntular en açık gerçeklerin bile olduklarının tam tersine dönüştürülmelerine yol açabiliyordu. Böylece, birkaç saygın köşe yazarı ve yakın tarih uzmanının, hiç de kötü bir amaç gütmeden, Nazif Elşerif'in Eva Adams olayındaki işlevini kimi zaman "soylu", kimi zaman "ulusal", kimi zaman "yurtsever" bir pezevenklik[1] olarak nitelemeleri, bu tür yazılardan birini okumuş olan bir ortaokul birinci sınıf öğrencisinin Elşerif'in biricik oğlu olan sınıf arkadaşı Hamuza'ya, bir kavga sırasında, bir sürü arkadaşın önünde "Ne olacak, kodoş adamın oğlu da kodoş olur böyle!" demesi, bir de Hamuza'nın ingilizceyi tıpkı babası gibi çok güzel konuşması en azından kimilerinin bundan olmayacak sonuçlar çıkarmalarına, en açık oluntuları bile hiç olmadıkları biçimde değerlendirmelerine neden oldu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Hamuza'nın babası Nazif Elşerif başkan Elnebi'den yalnızca iyilik gör-

[1] "Pezevenklik" hayristancada argo bir sözcük değildi.

müştü. Kendisinin ondan yana duyguları da yalnızca hayranlık, bağlılık ve sevgi olarak özetlenebilirdi. Onun için yüklendiği özel görevden dolayı da hiçbir zaman utanç duymamıştı. Elnebi'nin ölümünden sonra, bakanlık görevini yeni başkan Talip Elbeşir döneminde sürdürürken de duyguları hiçbir zaman, hiçbir biçimde değişmemişti. Bunun doğal sonucu olarak, toplum önünde olduğu gibi eşinin ve oğlunun önünde de eski başkanın ak ününe gölge düşürebilecek tek söz söylememiş, Hamuza, söz konusu kavgadan sonra, kendisine Eva Adams olayındaki işlevi konusunda birtakım sorular sorunca da bunun başarıyla sonuçlandırılmış önemli bir devlet görevi olduğunu belirtmekle yetinmiş, o "Nasıl yani?" diye üsteleyince de daha bunu anlayacak yaşa gelmediğini söyleyerek kapatmıştı konuyu. Yazık ki Hamuza "bunu anlayacak yaşa" geldiğinde Nazif Elşerif çoktan dünya değiştirmişti. Bu da, somut bilgi yokluğunda, araya sapkın bir düş gücünün girmesiyle, genç adamın babasınınkinden çok farklı bir anlayışa gelmesine yol açtı.

Lisedeki ilk yılında da, tıpkı ortaokulun ilk yılında olduğu gibi, sınıf arkadaşlarından biriyle giriştiği bir ağız kavgasında, arkadaşı babasının anlı şanlı bir kodoş olduğunu, kendisinin de onun yolunda ilerlediğini söyleyince, bir kaplan gibi üzerine atıldı çocuğun, arkadaşları ayırınca da soluğu okul müdürünün odasında aldı. Ama o babasına yöneltilen suçlamayı hıçkıra hıçkıra anlatırken, müdür gülümseyerek başını okşadı, "Ne var bunda bu kadar sinirlenecek? Kimi durumlarda pezevenklik de önemli, hatta onurlu bir görev olabilir, bir ulusun şanına şan katabilir. Senin babanın pezevenkliği böyle bir pezevenklikti işte. Üstelik, bilenlerin söylediklerine bakılırsa, başkan Elnebi'nin babana verdiği en önemli görev buydu", diyerek avutmaya çalıştı onu. Yazık ki Hamuza Elşerif bu iyimser yo-

rumu hiçbir zaman benimseyemedi. Babasını, dolayısıyla da kendisini aşağılayan bir edim olarak gördü bu aracılık görevini. Hayristan ulusal eğitimine çok büyük katkılar sağlamış olan Nazif Elşerif'in artık yalnızca Eva Adams olayında yüklendiği işlevle anılır olması da hep tepesini attırdı, büsbütün kamçıladı duygularını. Böylece, babasını suçlamak yerine, onun bir kodoş olarak anılmasına yol açan başkana ve onun devrimci düzenine düşman oldu. Şurada burada "Sömürgecilerle de, komünistlerle de, gericilerle de anlaşırım, ama bu heriflerle anlaşmam hiçbir zaman: onlar benim can düşmanım", dedi durdu. Dediğini gerçekleştirmek için de elinden geleni yaptı doğrusu.

Düşmanlığını etkin bir biçimde sürdürmek ve tüm Hayristan ulusuna yaymak amacıyla gazeteci olmaya karar verdi, oldukça kısa sürede de ulaştı amacına: Gazetecilik Yüksek Okulu'nu bitirmesinden üç buçuk yıl sonra, ülkenin iki büyük gazetesinden birinin önde gelen köşe yazarları arasındaydı.

Bu arada, dönemin siyasal havası üçüncü başkan Talip Elbeşir'in hoşgörülü yaklaşımı sonucu bayağı yumuşamıştı. Hayristan'ın artık "demokrat bir ülke" olduğu söyleniyor, herkes, belli bir ölçü içinde, yani sol söylemlere girişmemek ve sömürge yönetimini övmemek koşuluyla, dilediğini yazabiliyordu. Genç köşe yazarı Hamuza Elşerif de her konuya el atıyor, toplumu ve yönetimi ince ince yererken, arada bir de artık çok gerilerde, kuruluş döneminde kalmış Elnebi dönemini eleştirmeye girişiyordu. Ancak, umduğunun tersine, bu yazıları hiç mi hiç beğenilmiyor, beğenilmek şöyle dursun, öteki köşe yazarlarının tepkisini çekiyordu. Daha da önemlisi, kimi yazarlar söz konusu dönemde ulusal eğitim bakanı olan babasına ve ünlü Eva Adams olayına göndermede bulunuyor, kimi zaman üstü kapalı bir biçimde, kimi zaman da açıktan açığa dönemin

çok yakışıklı bakanının bu olayda üstlendiği işlevi, yani kodoşluğunu vurguluyorlardı. Böylece, Hamuza Elşerif umduğunun tam tersiyle karşılaştı: başkan Maruf Elnebi'yi gözden düşürmek isterken, bakan babasının Eva Adams olayındaki pek de yüz ağartıcı olmayan işlevini yeniden gündeme getirdi: şimdi karşıtları arkasından değil bir aşk gecesi, şöyle adam gibi, dolu dolu bir sarılıp öpüşme bile gelmeyen imam nikâhıyla bir buçuk saat sonra kıyılan ve bir buçuk yıl sürecek dopdolu bir aşk yaşamını başlatan imam nikâhını anımsatıp duruyorlardı.

Ancak, Hamuza Elşerif'in de eli armut devşirmiyordu: bu tutum birkaç kez yinelenince, kıyak mı kıyak bir öykü çıkardı ortaya, bunu da kendi köşe yazılarında değil, gazetesinin haber bölümünde, dönemin ünlü tarihçilerinden birinin "belgelere dayalı" açıklaması olarak yayımlattı: bu sözde tarihsel açıklamaya göre, Eva Adams'la Nazif Elşerif'in iki ülkenin gazetecileri önünde öpüşmelerinden sonra bir daha el bile sıkışmadıkları savı koca bir yalandan başka bir şey değildi; Eva Adams Hayristan başkentine gerçekte cumhuriyet saraylarına batılı bir düzen ve görüntü vermek göreviyle gelmiş, burada tek gönül ilişkisini de dönemin tüm gazetelerinin yazdığı, tüm fotoğrafların da doğruladığı gibi ülkenin en yakışıklı adamlarından biri olarak bilinen ulusal eğitim bakanı Nazif Elşerif'le yaşamış ve, çok büyük bir olasılıkla, ona bir oğul vermişti. Bu oğul da "günümüzün ünlü yazarı" Hamuza Elşerif'ten başkası değildi. Doğru, yurttaş kütüğünde ünlü yazar Nazif Elşerif'in o sıralardaki eşi Hafize hanım olarak görünmekteydi, ama bu saygıdeğer hanım yakışıklı bakana başka çocuk veremediğine, ondan ayrıldıktan sonra yaptığı iki evliliğin ikisinde de, yaşı ve sağlığı buna uygun görünmekle birlikte, kocalarına tek çocuk verememiş olduğuna, üstelik, zamansız ölümün-

de kendisinden beş yaş daha küçük olan son eşine bir çocuk verememiş olmanın üzüntüsünün önemli bir payı bulunduğu söylendiğine göre, gerçekten kısır olması gerekirdi. Öte yandan, tarihler varsayımı doğruladığına, üstelik Eva Adams Hayristan başkentinden küçük Hamuza'nın kırkının çıktığı gün ayrıldığına, kendisini havaalanına götüren kişi de Nazif Elşerif'in ta kendisi olduğuna göre, gerçek anne oydu, ama Tanrı'nın bildiği gerçek kullarından gizlenmişti. Uzun sözün kısası, Hamuza Elşerif'in ingilizceyi anadili gibi konuştuğunu söyleyenler yanılıyorlardı: "gibi" sözcüğü fazlaydı burada, Hamuza Elşerif ingilizce konuşurken gerçek anadilini konuşmaktaydı.

İşin ilginç yanı, tümüyle kendi verdiği "bilgiler"le bir başka yazarın kotardığı bu yazıyı okuduktan sonra, Hamuza Elşerif bir adım daha attı: her gece, başını yastığa koyar koymaz, Hafize hanımın değil de bir zamanların en güzel sarışını Eva Adams'ın oğlu olduğunu düşlemeye başladı, daha da ilginci, zamanla bayağı inandı buna: "Evet, tarihler gerçekten tutuyor", diyor, bir elinde ayna, bir elinde ünlü kadının bir gençlik fotoğrafı, fotoğrafla kendi yüzü arasında benzerlikler arıyor, zaman zaman bulduğu da oluyordu. Altmışını çoktan aşmış olan düşsel anneye mektup üstüne mektup yazarak varsayımını açıkladı, hiçbirine yanıt alamadı. Uçağa atlayıp Londra'ya gitti, birtakım kişiler aracılığıyla ünlü kadınla görüşmeyi denedi; varsayımını çok saçma bulduğunu ve kendisiyle hiçbir zaman görüşmeyeceğini öğrendi. Kapısına dayandı; ne istediğini soran uşağa annesi Eva Adams'la görüşmeye geldiğini söyleyerek kartını verdi. Uşak iki dakika sonra geri döndü, kartını geri verirken, arkasındaki el yazısını gösterdi. O kapıyı sertçe kapatırken, Hamuza Elşerif de yazıyı okudu: Eva Adams "Yaşamımda hiçbir zaman doğum yapmadım ben; delilerle uğraşacak zamanım yok", diyordu.

Hamuza Elşerif ister istemez uzaklaştı oradan, ama inancından uzaklaşmak şöyle dursun, büsbütün sarıldı ona: bir yanıyla Hayristanlı'ysa, öbür yanıyla da İngiliz'di, Miss Adams da işin içinde olmak üzere, hiç kimse ve hiçbir güç değiştiremezdi bu gerçeği. Hayristan'a döndü, yazılarını kaldığı yerden sürdürmeye başladı. Bu arada, güçlü inancının gereği olarak, kendini Hayristan'da İngiliz çıkarlarının savunucusu olarak gördü. O dönemde ülkesinde egemen olan politika da iyice kolaylaştırdı işini, yandaşlığı sömürge döneminde yurttaşların daha tok, daha mutlu, daha bilgili ve daha özgür olduğunu kesinlemeye dek götürdü. Hem de şiirli bir dille. Ama tüm yazılarının en güzel, en içli ve şiirlisi bir zamanların dünyaca ünlü "top model"i Eva Adams'ın ölümü üzerine yazdığı "Ana" başlıklı ağıt-yazıydı.

Ne denir, kendi kişisel tarihini yeniden kurmak da özgür Hayristanlılar'ın bir özelliği olsa gerekti.

BÜYÜK İKİLİ

İlk bakışta hiç de böyle değilmiş gibi görünür ya Hayristan'da halktan kişilerin en belirgin özelliklerinden biri de gerçekçiliktir, okumuşlara hiç mi hiç benzemezler bu konuda. Hiç kuşkusuz, Balzac'ın gerçekçiliği söz konusu değildir burada, bu düşçül mü düşçül yazar gibi insanları ve edimlerini inceden inceye tasarlama, açıklama ve yorumlama türünden yorucu ve sıkıcı çabalara girişmezler hiçbir zaman. Onlar saptarlar yalnızca, "Bu budur, adam adamdır, para da para" benzeri kesinleme ya da yinelemelerle açıklarlar her şeyi. Kadriye hanım da yurttaşlarının bu temel özelliğini tüm edimleriyle ortaya koymuştur. Uğraş alanındaki büyük başarısını ve nerdeyse tüm ülkeyi tutmuş olan ününü de her şeyden önce bu gerçekçi tutumuna borçlu olduğu söylenebilir. Daha uğraş yaşamının başlarında, ilk kez kaldırımı bırakıp etkinliğini küçük bir evde sürdürmeye başladığı dönemde, kendisiyle –elbette ücretini ödeyerek– uzun bir söyleşi yapan ünlü gazeteci Elcabbar "Neden etinizi satıyorsunuz?" diye sorunca, bir an bile duralamadan, "Kim etini satıyormuş?" diyerek eteğini göbeğinin yukarılarına kadar açıp bacaklarını ve bedeninin odağını göstermiş, "Buyur, bak işte, her şey olduğu gibi duruyor yerinde. Satılabilse de satmazdım ayrıca: bir dirhem et bin ayıp örter!" demişti.

yayımlanmasının üstünden üç ay bile geçmeden, Elhalas caddesinde, yani başkentin en görkemli yerinde, üç katlı bir konak alıp gönlünce döşedi, yanına bundan böyle kapıda giriş çıkışları düzenleyecek iriyarı bir adam aldı, içeride de her türlü işi yapmak üzere biri hafiften şaşı, öteki bayağı topal, ama her ikisi de çok genç iki kadın çalıştırmaya başladı. "Çalıştırmaya başladı", dedikse, işini onlarla paylaştığını söylemek istemedik. Hayır, bu genç hanımların görevi eve bakmak, yemek yapmak, içki ya da kahve getirmek gibi işlerdi. Adına "orospuluk" denilen uğraşı tek başına Kadriye yürütüyordu koca konakta. Ancak, gazetede yayımlanan ünlü söyleşiden beri, fazla yormuyordu kendini. Artık saat hesabıyla çalışıyor, önceden parasının ödenip gün ve saatin kararlaştırılmış olması koşuluyla, her saat başı bir adam alıyor, müşteri iki ya da üç saat kalmak istiyorsa, ücretin iki ya da üç katını gene önceden ödemesi gerekiyor, geceyi geçirmek isteyenlerse, bir saatlik ücretin on katını gene peşin olarak ödemek ve gecenin onunda gelip sabahın dokuzunda gitmek zorundaydılar. Her şey kesin bir biçimde belirlenip kurallara bağlanmıştı kısacası, uyan uyar, uymayan açlığını başka yanda giderirdi. Saat başına istenen ücrete gelince, bir yüksek memurun aylığının iki katı dolayındaydı. Kimileri şaşıyordu buna, "Hayır, olamaz: bu kadarı da fazla!" diye homurdanarak kapıdan dönen kodamanlar bile oluyordu. Ama Kadriye hiç mi hiç umursamıyordu bu tür tepkileri. Nasıl olsa, adam seçmek gibi bir alışkanlığı yoktu, ister genç olsun, ister yaşlı, ister yakışıklı olsun, ister çirkin, ücretini ödeyen herkese açıktı yatağı. Buna karşılık, pazarlık etmeye, indirim istemeye kalkan adamlardan tiksiniyor, "Bu herifler kafayı yemiş olmalı, hem orospuluk uğraşını bakkallıkla karıştırıyor, hem de karşılarındaki hanımın Hayristan'ın bir numaralı orospusu olduğunu unutuyorlar", diye söyleniyordu.

Elcabbar kovulmayı göze alarak "Yani neden orospuluk yapıyorsunuz?" deyince de gene hiç duralamamış, "İnsanlar bana bunun için para veriyorlar!" diye kesip atmıştı. Nerdeyse tüm okurlar olumlu karşılamışlardı bu yanıtı, çoğu köşe yazarları da gerçeğin bire bir anlatımı olarak yorumlamışlardı. Fazla açık ve fazla dolaysız bulanlar da çıkmıştı ya "Ne yapsaydı kadıncağız? Herkesin bildiği bir gerçeğe kılıf mı arasaydı?" türünden yanıtlarla susturulmuşlardı.

Söylemek bile fazla, gerçeğin bu denli açık bir biçimde dile getirilmesi Hayristan'da da her zaman böyle olumlu karşılanmazdı. Özellikle politika alanında, kimi gerçekleri açıklıkla dile getirmenin adamı dama, hatta ipe götürmesi bayağı alışılmış bir şeydi. Bereket versin, o alandan bu alana geçildi mi gerçekçilik içerik değiştirir, gerçekleri söylemekten kaçınmak biçiminde tanımlanırdı. Ama Kadriye'nin alanı gerçek gerçekçiliğin alanıydı. O da alanının gerçeğini açık açık söylemiş ve dosta düşmana onaylatmıştı. Hiç kuşkusuz, aynı alanda etkinlik gösteren her kadın böyle kolaylıkla onaylatamazdı gerçeğini. Bu onayda Kadriye'nin dobra dobra konuşması kadar güzel yüzünden hiç eksik etmediği anlatılmaz gülümsemenin, güzel bacaklarının, bir avuca kolaylıkla sığan memelerinin ve tatlı dilinin de küçümsenmeyecek bir payı vardı; yalnızca düşünülen yeriyle değil, gözleri, kaşları, dudakları, yanakları, gerdanı, omzu, elleri, kolları, göğüsleri, göbeği, bacakları ve ayaklarıyla da orospuluk ediyordu o, adamlardan tüm bunlar için para alıyordu. Onlar da adının önüne ya da ardına hiçbir şey eklemeden, "Kadriye" diye anıyorlardı kendisini, Kadriye diyor, başka bir şey demiyorlardı.

Ne olursa olsun, Kadriye'nin gerçekçi yanıtı çoğunluğun onayını almakla kalmadı yalnız, işine de yaradı: ünlü gazeteci Elcabbar'ın kendisiyle yaptığı söyleşinin

Evet, böyle, Hayristan'ın bir numaralı orospusu olduğunun bilincindeydi Kadriye, ülkenin iki, üç, dört numaralı orospularının çok, ama çok yukarılarında bulunduğunun da bilincindeydi. Bununla birlikte, bazı bazı dalıp gittiği, çok görkemli konağında bir ağır işçi gibi çalışmaktan bıkkınlık duyduğu da olmuyor değildi. Hiç kuşkusuz, genç sayılırdı daha, yaşı otuzu bile bulmamıştı, bir bu kadar daha çalışması durumunda, o güne dek kazandıklarının on, yirmi, hatta otuz katını kazanması işten değildi. Gene de, bazı bazı, sıradan bir yaşamı, çoluk çocuğa karışmayı düşünmese de düşlüyor, zaman zaman kederle içini çekmekte olduğunu ayrımsayarak "Bu yaşama daha ne kadar dayanabilirim ki?" dediği bile oluyor, daha da kötüsü, işlerinin hep aynı ölçüde yoğun olmasına karşın, bu tür dakikaları gittikçe daha sık yaşadığını ayrımsıyordu.

İşte tam böyle bir dakikada, gecenin iki buçuğunda, adının Halil Elcemal olduğunu ve tüm parasını yemek istediğini söyleyen oldukça genç bir adam Elhalas caddesindeki köşkün kapısını yumruklamaya başladı. Kapıcı hanımının yorgun olduğunu, bu nedenle de gecenin birinden sonraki randevularını ertelediğini biliyordu. Adama o gece içeriye alınmasına olanak bulunmadığını, parasını yatırarak dört beş gün sonrasına randevu almasını söyledi, konağa girmekte dayatması durumunda da canının acımasının kaçınılmaz olacağını bildirdi, ama dinletemedi bir türlü: bu Elcemal çok tuhaf bir zamparaydı, oralı bile olmuyor, ceplerinden deste deste paralar çıkarıp gösteriyor, "Sterlin istersen, sterlin, dolar istersen, dolar, Hayristan lirası istersen, Hayristan lirası!" diye yineleyip duruyor, sonra, kısa bir soluklanmanın ardından, "Babalık, aç şu kapıyı, sıra bekleyeceksem, içeride bekleyeyim, çünkü bu kapıdan şimdi giremezsem, belki hiçbir zaman giremem bir daha; hadi, aç şu kapıyı!" diyor, kapıcı istifini boz-

mayınca da uzun uzun zile basıyor ve gene kapıyı yumruklamaya başlıyordu. Aynı şeyi başka biri yapmış olsa, çoktan dayağı yemiş, ağzı burnu kanlar içinde kalmıştı. Ama sterlin ve dolar destelerinden mi etkilenmişti, neydi, kapıcı ona el kaldırmayı da, polis çağırmayı da göze alamadı. Kendisine bir dakika beklemesini söyleyerek içeriye gidip Kadriye'nin üçüncü kattaki yatak odasının kapısını tıklattı. O da tam yatağa girmek üzereyken duymuştu adamın sesini, sonra da, adamın yüzünü pek görememekle birlikte, pencereden izlemişti olup biteni. Kapıcısının çok iyi bildiği gibi, böyle sarhoş ve sırnaşık adamlardan hiç hoşlanmazdı, üstelik, bayağı uykusu vardı, ama adam ilgisini çekmişti, onunla konuşmak, gerekirse tartışmak için karşı konulmaz bir istek duyuyordu.

"Peki, al içeri; ben onu sepetlemesini bilirim", dedi.

Gerçek düşüncesi de buydu: ertesi gün için bir saat vererek kibarca uzaklaştıracaktı adamı. Ne var ki karşısında kıvırcık saçlı, kaytan bıyıklı ve çok güzel gülümseyen incecik bir genç adam görünce, önce "Bu kadar gürültüyü bu çocuk mu çıkarıyormuş?" dedi içinden, sonra yüreğinin vuruşlarının birden hızlandığını ayrımsadı, sonra gülümsemeye başladı, sonra genç adama karşısındaki koltuğu gösterdi.

"Buyur, şöyle otur da bir soluk al", dedi.

Halil Elcemal kaşlarını çattı.

"Benim soluk moluk düşündüğüm yok, hemen yatağa girmek istiyorum", diye yanıtladı.

"Ne bu acele?"

"Bugünü çok bekledim."

"Nasıl yani?"

"Nasıl olacak? Bir gün, dalgın dalgın eve dönerken, birden önümde yürüyen bir kadın gördüm, öyle güzel bacakları ve öyle güzel bir yürüyüşü vardı ki ner-

deyse koşarak geride bıraktım onu, arayı yeterince açtıktan sonra geri dönüp bir de yüzüne baktım. O anda vuruldum işte sana, arkandan yürüdüm, kim olduğunu öğrendim, o gün bu gün hep sana ulaşmayı düşledim."

"O gün dediğin ne gündü?"

"Ben diyeyim yüz yıl, sen de yüz gün."

"Daha önce neden gelmedin peki?"

"Fiyatını biliyordum. Hadi, yatağa girelim artık", dedi Elcemal, hemen arkasından da soyunmaya başladı, sonra "Hadi", diye üsteledi.

Kadriye istifini bile bozmadı.

"Yavaş ol, burası benim odam değil", dedi.

Halil Elcemal "Boş ver!" dercesine elini salladı.

"Seninle bir yatağa girelim de nerede olursa olsun", diye üsteledi.

Kadriye bir kahkaha attı.

"Yatağa gireriz elbette, ama ücretimizi peşin alırız", dedi.

Halil Elcemal bir iskemlenin üstüne attığı ceketini aldı, ceplerindeki paraları önündeki sehpaya gelişigüzel boşaltmaya başladı. Kadriye de, Aksak Nesime de, Şaşı Nazmiye de donup kaldılar: adamın iç ceplerinden, yan ceplerinden, her yanından deste deste para çıkıyor, dolarlardan, sterlinlerden, Hayristan liralarından koca bir yığın oluşuyordu.

Elcemal derin bir soluk aldı.

"Şaşırdınız, değil mi? Daha çok şaşıracaksınız", dedi, sonra pantolon ceplerinden yeni desteler çıkarıp yığına eklemeye girişti, paralar yerlere düşmeye başladı. Ama o görmüyordu sanki. Kadriye de, Aksak Nesime de, Şaşı Nazmiye de uyanık düş görüyormuş gibi bir duyguya kapılmaktaydı. Ancak Kadriye'nin gerçekçiliği bir kez daha çıktı ortaya.

"Bu kadar para çok fazla, topla bunları da ödemen

gerekeni ver bize", dedi. "Topla da ayıldığında paramı çaldılar diye suçlama bizi".

Elcemal omuz silkti.

"Kimseyi suçlayacak değilim; bu paranın da hepsini burada, seninle yiyeceğim", dedi, gözlerini Kadriye'nin gözlerine dikti. "Nerdeyse her gece düşlerime giriyordun ne zamandır, ben de senin yatağına gireceğim, ödeşeceğiz", diye ekledi.

Kadriye desteden birkaç yüz dolar alıp yanağına sürdü.

"Evet, gireceksin", dedi. "Peki, beni bu kadar çok istiyordun da bunca zaman neden bekledin?"

"Yeterince param yoktu o günlerde; daha doğrusu, tüm paramı işimde kullanmak zorundaydım".

"Sonra çok mu kazandın o işten?"

"Hayır, tüm paramı batırdım."

"Bu paralar ne öyleyse? Banka mı soydun?"

"De ki kumarda kazandım."

"Ne zaman?"

"Bu akşam."

"Hepsini mi?"

"Evet, hepsini."

"Birazını benimle yesen, kalanıyla da işini düzeltsen daha iyi olmaz mı?"

Halil Elcemal "Boş ver!" dercesine başını salladı.

"Hayır, hepsini seninle yemek istiyorum, hadi odana gidelim", dedi. "Nasıl olsa, ağzımla kuş da tutsam, işlerimi düzeltmeme izin vermezler şu sıralarda".

"Peki, neden?"

"Burası Hayristan da ondan".

Kadriye hiçbir şey anlamadı bu yanıttan, anlamaya da çalışmadı. Yığının içinden bir gecelik ücretin yarısını aldı, kalanını koca bir çöp torbasına doldurup torbanın ağzını sıkıca bağladı.

"Hadi, odama gidelim", dedi.

Koca para torbasını ertesi sabah geri vermek üzere dolabına koyarken, konuğunun ne zamandır düşlediği edimi gerçekleştiremeden sızıvermesinin büyük bir olasılık olduğunu düşünüyordu. Adam hemen yanına gelip de orasına burasına dokunmaya başlayınca yanıldığını anladı. Birden geriye döndü, "Acele yok, burada her şey yatakta olur", diye uyardı konuğunu, ama sözünü dinletemeyince üstelemedi: nasıl olsa, yatakta birkaç dakika içinde tükenip uyuyuverirdi bu sarhoş yakışıklı. Ancak, sarhoş yakışıklı bir kez daha yanılttı onu: işte bir makine düzenliliğiyle gidip geliyor, tükenmek şöyle dursun, kendisine de nicedir hiçbir sevişmeden almadığı, almayı usundan bile geçirmediği bir haz veriyor ve bu haz gittikçe artarak bedeninin odağından parmak uçlarına kadar yayılıyor, kendisini de edime katılmaya çağırıyordu. Kadriye nerdeyse tüm sevişmelerinde üstündekinin devinimlerini kolaylaştırmaya çalışmakla yetinirdi; ama bu kez tüm varlığıyla katıldı edime. Öyle ki adam bitirdiği zaman, en az üç kez "Daha sürsün isterdim", diye fısıldadı.

Aradan bir saat bile geçmeden gerçekleşti dileği: tam uykuya dalmak üzereyken, konuğunun elinin gene en duyarlı yerlerinde dolaşmaya başladığını ayrımsadı.

"Halil bey, bu ne ateş böyle?" dedi en tatlı sesiyle.

O da iyice sokuldu.

"Bu geceyi çok düşledim, çok bekledim. Doğrusu, haklıymışım da: senden aldığım şu tadı hiçbir kadında bulamamıştım", dedi.

Kadriye de kesinlikle inandı. Böyle şeyler üzerinde fazla durmamasına karşın, bayağı gurur duydu: demek tüm benzerlerinden üstündü. Ancak, sabahın yedisine doğru, üçüncü kucaklaşmanın ardından, Aksak Nesime istedikleri biraları ve meyveleri sehpaların üzerine koyarken, bunca zamandır kendisini düşlemiş

olan adamın onun her devinisini izlediğini, gözleriyle yemek istercesine göğüslerine, kollarına, kalçalarına baktığını gördü, şaşırdı. "Şu Aksak Nesime'nin nesine bakar ki?" dedi içinden. Ama Halil Elcemal, damdan düşer gibi, "Bir de şu kızla yatabilir miyim? Parası neyse veririm", deyince, donup kaldı. Ne biçim adamdı bu böyle? Kendisi tüm güzelliğiyle karşısında dururken, üstelik, bilemedin beş altı dakika önce, kendisinden aldığı hazzı daha önce hiçbir kadından almadığını söylemişken, böylesine çirkin ve aksak bir kızla yatağa girmeyi nasıl düşünebilirdi?

"Çirkin bir şaka bu seninki. Onun da onuru var", dedi.

Ama Elcemal şaka ediyormuş gibi görünmüyordu.

"Şaka etmiyorum. Ücreti neyse veririm", dedi.

Kadriye iyice sinirlenmeye başladı.

"Ücreti mücreti yok, onun işi başka. O dediğin işi yalnız ben yaparım bu evde", diye kesip attı. Ama aynı anda hizmetçisine bakacağı tuttu: konuşmayı büyük bir ilgiyle izliyordu, sonucu merakla beklediği de belliydi. "Bana bak, şu adamın söylediklerini işittin mi?" diye sordu.

Aksak Nesime tuhaf bir biçimde kırıttı.

"İşittim, hanımım", dedi.

Kadriye bir an düşündü.

"Peki, dediğini yapar mısın?" diye sordu.

Aksak Nesime gene kırıttı.

"Sen ne dersen, o olur, hanımım", dedi: "yat dersen yatarım, yatma dersen yatmam".

Kadriye öyle donup kaldı. Elcemal elini avcuna aldı.

"Görüyorsun işte, kız dünden razı", dedi. "İzin ver de yapalım şu işi. Parası neyse, veririm".

Kadriye yüzünü avuçlarının arasına alıp düşündü bir süre.

"Peki, oldu, ama benim saatime kaç para ödediysen, ona da aynını ödeyeceksin", dedi.

Elcemal sevinçle güldü.

"Tamam, öderim, güzelim", diye yanıtladı.

"Peki, onun odasına gidin, ne halt ederseniz, edin", diye homurdandı Kadriye, yatağına girip ışığı söndürdü.

Aksak Nesime hanımının istediklerini saniyesinde yapabilmek için bitişik odada yatardı. Ama yalnızca onun kendisinden istediklerine değil, yatağındaki adamla konuşmalarına ve çıkardıkları seslere de kulak verirdi. Bu kez tersi oldu: tüm istediği derin bir uykuya dalmakken, Kadriye de Nesime'yle Elcemal'in çıkardığı sesleri dinlemek zorunda kaldı.

Sesler kesildikten bir süre sonra, Halil Elcemal odaya girip usulca yanına sokuldu, elini göğüslerinin, göbeğinin, bacaklarının üzerinde dolaştırmaya başladı. O güne dek bunca adam girmişti Kadriye'nin yaşamına, ama böylesine hiç rastlamamıştı.

"Yahu, ne oluyor böyle? Kıtlıktan mı çıktın sen? Aksak Nesime de mi yetmedi? İyi değil miydi?" diye sordu.

"İyiydi; iyi olduğu için de sana daha bir istekle dönmemi sağladı", dedi Elcemal.

Kadriye güldü.

"Beni bırak şimdi, uyuyacağım", dedi.

Elcemal nerdeyse zorla sarıldı Kadriye'ye.

"Son bir kez", diye fısıldadı. "Bundan sonra başka bir şey istemeyeceğim".

Kadriye ilkelerine bağlı kadındı, erkeklere belli bir noktanın ötesinde yüz vermemişti hiçbir zaman, ama bu adama direnemiyordu, direnmek şöyle dursun, o neyi istiyorsa, kendisi de onu istiyordu.

"Peki, gel", dedi.

Elcemal de sözünde durdu, bundan sonra yeni bir

şey istemedi. Ancak, sabahın onunda uyandıkları zaman, ellerini uzun süre Kadriye'nin bedeninde dolaştırdı; bu arada, "Senin gibi kadın görmedim ömrümde!" türünden sözler edip durdu.

Kadriye gülmeye başladı sonunda.

"Bu yüzden mi beni bırakıp topal hizmetçime gittin?" diye sordu.

Elcemal duralamadı bile.

"Senin farkını iliklerimde duymak için", dedi. Sonra kalkıp oturdu, ışığı yaktı, gözlerini Kadriye'nin gözlerine dikti. "İnan bana, ben ömrümde senin gibisini görmedim. Bir eşin daha yok, çok da iyi kazanıyorsun, ama bu yaşamı daha ne kadar sürdürebilirsin ki?" diye sordu.

Kadriye güldü.

"İnceldiği yerden kopar", diye yanıtladı.

"Öyle deme, bu işler şakaya gelmez", dedi Halil Elcemal. "Geleceği de düşünmek gerek".

"Nasıl yani?"

"Bence sen şu evi büyüt, başka kızlar da çalıştır. Hem daha çok kazanırsın, hem dinlenme olanağın olur, hem de daha az yıpranırsın".

Kadriye dalıp gitti bir süre, her şeyden kopmuştu sanki, sonra birden gözlerini Halil Elcemal'in gözlerine dikti.

"Kimsin sen? Ne iş yaparsın?" diye sordu.

"Ben batmış bir adamım", dedi Elcemal.

"Nasıl yani?"

"Bir buçuk ay öncesine kadar çok büyük bir işadamıydım, yollar, köprüler, barajlar yapıyordum namusumla. Sonra Elbeşir'in hükümeti geldi. Alacaklarımı vermedikleri gibi her şeyimi aldılar elimden. Üstüne üstlük de borçlu çıkardılar. Bir içeri atmadıkları kaldı".

"Ya bu ceplerinden taşan paralar."

"Bunlar tek kurtardıklarım. Bir baskın yapıp onla-

rı da alırlar diye bir an önce harcayıp bitirmeye çalışıyorum".

Kadriye gülümsemeye çalıştı.

"Sen benimle dalga mı geçiyorsun?" diye sordu.

"Hayır. Ne diye dalga geçeyim ki?"

"Peki, bu adamlarla neden uzlaşmadın?"

Elcemal gözlerini bir noktaya dikip düşündü bir süre, sonra derin derin içini çekti.

"Namussuzluğun da bir sınırı vardır, bu sınır da aşıldı mı haklılar yüzde yüz haksızdır artık, hiçbir şey gelmez elimizden", dedi.

Kadriye'nin gözleri dolmuştu birden.

"Her şey bitti mi yani? Hiç umut yok mu?" diye sordu.

"Gol yedim, ama maç bitmedi", dedi Halil Elcemal. "Gün gelecek, haklarımı geri alacağım. O zaman gene geleceğim sana".

Kadriye daha çok yaklaştı, adamın elini avuçlarına alıp okşadı.

"İşlerin düzelmeden de gelebilirsin, parayı düşünme, kapım hep açık olacak sana", dedi.

Halil Elcemal başını salladı.

"Ben gerçek bir işadamıyım", dedi: "karşılıksız bir şey almam hiçbir zaman, vermem de".

Kadriye yüzünü okşadı bu kez.

"Sana kredi açarız", dedi.

Elcemal içini çekti.

"Hele dur bakalım, güzelim, yaşam şaşırtılarla doludur", diye yanıtladı, Kadriye'nin önce yanaklarını, sonra dudaklarını öptü. Sonra kalkıp kapıya yöneldi. Tam çıkmak üzereyken, geri döndü.

"Hiç kimse senin gibi olamaz, ama beni dinlersen başka kızlar da çalıştır. Hazır mal iyidir, ama çabuk tükenir, hem de çeşni bulundurmakta yarar vardır", dedi, elini omzuna koydu, anlamlı bir biçimde gülümsedi.

"Unutma ki hem mal satıyorsun, hem emek", diye ekledi, tam kapıdan çıkacakken bir kez daha geri döndü, "Bu geceyi burada birlikte geçirdiğimizi hiç kimse bilmesin", diye ekledi, sonra da kaçarcasına çıkıp gitti.

Kadriye pencereye koştu, Elcemal'in bir kez bile geriye dönüp bakmadan kaldırımda ağır ağır ilerleyişini izledi, "Deli herif, deli herif!" diye söylendi. "Arabasız olduğunu neden söylemedi ki?"

Daha sonra, her gün en az yirmi, otuz kez anımsadı onu. Her anımsayışında "Deli herif! Deli herif!" diye söylendi. Önerisini de sık sık düşündü, hem "mal", hem "emek" sattığını söyleyişi gözlerinin önüne geldikçe, varla yok arası bir özlem duygusuyla gülümsedi. Bu arada, hem çeşni olsun, hem fazla yıpranmasın, hem daha çok kazansın diye başka kadınlar çalıştırma önerisi de sık sık takıldı kafasına. "Çol yok, çocuk yok, daha çok kazanacağım da ne olacak?" diye söylendi. Ama, yavaş yavaş, belki yalnızca bu benzersiz adamın önerisine uymak düşüncesiyle, başka "kızlar" da çalıştırma tasarısına daha bir olumlu bakmaya başladı. Başka alanlarda fazla bir ilerleme sağlayamayan Hayristan'ın kendi alanında baş döndürücü bir hızla ilerlemekte olması da kararını vermesini kolaylaştırdı. En sonunda, hem bir türlü unutamadığı adamın öğüdünü yerine getirmiş olmak, hem de ülkesinin nerdeyse iççağrısı gibi görünen bir yönelime katkısını artırmak için, bir yandan başkentin sınırlarında, uçsuz bucaksız bir bahçe içinde elindekinden en az dört kat daha büyük bir konak yaptırırken, bir yandan da işe yatkın genç ve güzel hanımlar aramaya başladı. Haber çabuk yayıldı, başvurular hızla çoğaldı. Kadriye tek tek ilgilendi adaylarla, soydu, bedenlerini inceledi, konuştu, düzgün konuşup konuşmadıklarını, şakadan anlayıp anlamadıklarını anlamaya, sevişme deneyimlerini ve erkeğe katlanma yeteneklerini öğrenmeye çalıştı. Bir-

kaç ay süren araştırmalar sonunda, yaşları on yediden küçük, yirmiden büyük olmayan otuz kız seçti. Değişikliğe karar vermesinden bir buçuk, Halil Elcemal'le tanışmasından iki yıl sonra, yeni takımıyla yeni işyerine geçti. Özellikle ilk günlerde, yalnızca önerdiği tasarının nasıl gerçekleştirildiğini görmek için bile olsa, Elcemal'in yeni konağa uğramasını bekledi.

Ama Elcemal gelmedi. Neredeydi, ne yapıyordu, bildiği yoktu.

Sonra, bir güz günü, Elcabir'in başkanlık koltuğuna oturuşunun dördüncü ya da beşinci ayında, okuma meraklısı bir kızının önündeki gazetede, hem de birinci sayfada, Halil Elcemal'in kocaman bir fotoğrafını gördü. Gazeteyi kapmasıyla odasına koşup kapıyı kapatması bir oldu. Birkaç kez yeni baştan okudu haberi: "Bilindiği gibi, Hayristan'ın en büyük inşaatçı kuruluşunun patronu Halil Elcemal'e devlete karşı yükümlülüklerini zamanında yerine getirmediği gerekçesiyle üç yıl hapis cezası verilmiş ve tüm mal varlığına el konulmuştu. Ancak, yeni hükümetçe atanan yargıçlar aklanmasına ve uğratıldığı zararların devletçe ve faiziyle ödenmesine karar vermiş bulunuyor. On altı aydır yatmakta olduğu hapishanenin kapısında, ünlü işadamının ilk sözü 'Yıkılmadım, ayaktayım ve Hayristan'a hizmeti kaldığım yerden sürdüreceğim', oldu".

Kadriye, daha ilk okuyuşunda, gözlerinin yaşardığını duydu, derin derin içini çekti, hıçkırdı hıçkıracaktı. "Demek doğru söylüyormuş, her şeyi gerçekten elinden alınmışmış bana geldiğinde. Bilseydim, bir bilseydim..." diye söylendi, sonra hıçkırmaya başladı. Aynı günün gecesi, yatağında, yaşamına nerdeyse her akşam bir ya da birkaç erkek girmişken, Elcemal'i neden hiç unutamadığını sordu kendi kendine. Yalnız bir geceyi birlikte geçirmişlerdi, "Güzel adam olmasına güzel adamdı, ama dünyanın en yakışıklı adamı da değil-

di", dedi kendi kendine. "Yazgı işte, evet, yazgı, gene gelecektir bana, hiç kuşkum yok, duracaktır sözünde".

Bir gün, iki gün, üç gün, bir hafta, iki hafta, üç hafta bekledi.

Dördüncü haftanın ortalarında, sokak lambalarının yandığı saatte, konağın kapısında kocaman bir araba durdu. Kara giysili, kravatlı ve çok esmer bir adam arabadan hızla inip kapıyı çaldı, kapıcıya Halil Elcemal beyin şoförü olduğunu ve ondan Kadriye hanıma haber getirdiğini söyledi. Kadriye hanımın bu adama ne kadar hayran olduğunu herkes bilirdi konakta, hele şu son haftalarda herkes ezberlemişti adını. Şoför hemen üst kattaki odasına çıkarıldı. Üç dakika sonra arabasına döndü, yaklaşık on dakika sonra da Kadriye hanım boyanmış, taranmış, en güzel giysisini giymiş olarak odasının kapısında belirdi ve en eski yardımcısı Nazmiye'yi yanına çağırdı, Halil Elcemal'le buluşmaya gittiğini, büyük bir olasılıkla o gece dönmeyeceğini, işleri kendisine bıraktığını söyledi. Nazmiye "Peki, neden bu kadar beklemiş? Neden buraya gelmiyor da seni ayağına çağırıyor?" diye sorunca da "Ben de bilmiyorum? Büyük adamların işi belli mi olur?" dedi.

"Ya seni çağıran o değilse?" diye üsteledi Nazmiye.

Kadriye'nin gözlerinden bir kuşku gölgesi geçti. Sonra kaşlarını çattı, elini yüreğinin üstüne bastırdı.

"Çağıran o!" dedi.

Merdivenden var hızıyla indi, konaktan nerdeyse koşarak çıkıp arabaya daldı.

Yaklaşık yarım saat sonra, Elcemal'in saray gibi bir evde, görkemli bir merdivenin başında kendisine gülümsediğini görünce, ağzından çıkan ilk söz "Neden bana gelmedin de ayağına çağırdın?" oldu. Elcemal her zamanki doğallığıyla gülümsedi, "Bunlar önemsiz ayrıntılar, sonra konuşuruz. Seni çok özledim", dedi. Hızla yaklaşıp kucakladı onu, dudaklarını dudaklarına ya-

pıştırdı; en az iki dakika sonra, "Evet, çok özledim", diye yineledi. Kadriye, kendisini bu kadar geç aramasının, üstüne üstlük ayağına çağırmasının nedenini bir kez daha sordu o zaman, onu yeni konağında, yeni kızları arasında ağırlamanın mutluluğunu düşleyip durduğunu söyledi, "Anlaşılan, unutulduk", dedi.

"Hayır, hayır! Seni nasıl unutabilirim?" diye atıldı Elcemal, Tanrı'yı tanık göstermek istercesine ellerini havaya kaldırdı. "Seni unutmama olanak var mı? Hayır, olanak yok, ama tüm sorularının yanıtı aynı: Hayristan'ın tüm gazetecileri ardımdaydı, senin konağına gelsem, hemen resmimizi çeker, beni de, seni de batırırlardı".

"Bu yüzden mi evine getirttin beni?" diye sordu Kadriye. "Gazeteciler senin evinin önüne gelemiyorlar mı?"

Elcemal bir kez daha öptü onu.

"Burası benim evim değil, güzelim; bugün, sabahın üçünde gizlice geldiğim, gene sabahın üçünde gizlice ayrılacağım bir ev. Yani çok da zamanımız yok, hemen yukarı çıkalım istersen", dedi.

Kadriye karşı çıkmadı öneriye. Karşı çıkmadığına da pişman olmadı: Elcemal hiç değişmemişti, hep aynı coşkuyla sevişiyor ve başka hiç kimsenin veremeyeceği bir mutluluk veriyordu ona. İki öpüş arasında, "Senin gibisine hiç rastlamadım", diye fısıldadı.

"Ben de senin gibisine", dedi Elcemal. "Ama sen hiç düşlemeden, hiç aramadan buldun beni, bense seni yıllarca düşledim".

"Şimdi birlikteyiz ya, sen ona bak", dedi Kadriye.

Elcemal kollarının tüm gücüyle sarıldı ona.

"Evet, şimdi birlikteyiz", diye yineledi.

İkisi de öyle coşkulu, öyle ateşliydi ki birliktelikleri nin bu denli çabuk bitmesi karşısında şaşırıp kaldılar. Kadriye nerdeyse ağlamaya başlayacaktı.

Elcemal yanağını okşadı.

"Üzme tatlı canını, artık daha sık buluşacağız", dedi.

"Burada mı?" diye sordu Kadriye.

"Burada ya da başka yerde, ama artık çok daha sık buluşacağız", dedi Elcemal.

Sonra kalktı, bir koltuğun üzerine atılmış ceketinin iç cebinden bayağı şişkin bir zarf çıkarıp Kadriye'ye uzattı.

"Biz görüşmeyeli fiyatlar ne kadar arttı, bilmiyorum, ben eski fiyata yüzde kırk ekledim", dedi.

Kadriye uzatılan zarfı öfkeyle itti.

"Alçak herif! Ben buraya para için değil, senin için geldim", dedi. "Seninle yarım saat birlikte olmak için o paranın on katını verirdim. Cebine koy onu, gözüm görmesin".

En az on dakika süresince, biri vermemekte dayattı, öteki almamakta. Sonunda Elcemal sihirli sözcüğü buldu.

"Alışveriş başka, dostluk başka; beni seviyorsan bu parayı alacaksın, sevgilim", dedi.

Önce öpüştüler. Sonra Elcemal pencereyi gösterdi.

"Ortalık ağaracak nerdeyse, hemen gitmemiz gerek", dedi.

Önde o, arkada Kadriye, ağır ağır indiler merdivenden. Halil Elcemal birden durup geriye döndü, elini Kadriye'nin omzuna koydu, gizemli bir biçimde gülümsedi.

"Şimdi bunu konuşmanın yeri de, zamanı değil ya benim aklım sürekli işe çalışır: bence sen işleri daha da büyütmeli, dışarıya da servis yapmalısın", dedi.

Kadriye şaşırdı.

"Nasıl yani?" diye sordu.

"Nasıl mı? Bu gece senin bana gelmen gibi bir şey: isteyenlerin istedikleri yere kız yollarsın, böylece hem

çalışanın çoğalır, hem kazancın. Hem de böylesi çok daha güvenli olur. Düşün bunu".

"Sen düşün dersin de ben düşünmez miyim?" dedi Kadriye. "Evi de senin sözün üzerine büyütmüştüm. Hem kazancım kat kat arttı, hem de artık eskisi kadar yorulmuyorum".

Elcemal belinden kavrayıp kendine doğru çekti onu, burnunun ucundan öptü.

"Bunu da düşün", diye üsteledi.

"Tamam, düşüneceğim", dedi Kadriye.

Ama, sonraki günlerde, Halil Elcemal'in önerisinden çok kendisini düşündü. Yemek yerken, su içerken, kızlarıyla konuşurken, müşterilerle sevişirken, yatağında bir türlü gelmeyen uykuyu beklerken, kısacası, her yerde ve her koşulda sürekli düşündü onu. Arada bir de yeni önerisi geldi usuna. Önce güldü bu öneriye, sonra, haftalar, aylar geçtikçe, bayağı önemsemeye, gerçekleştirilebilir olduğunu ve kazancına kazanç katacağını düşünmeye başladı. Bu arada etkili müşterilerinin görüşlerini sordu. Hepsi de doğru ve yararlı bir tasarı olarak niteledi bunu. Özellikle ülke yönetiminde önemli görevler üstlenmiş olanlar her alanda hızla gelişmekte olan Hayristan'ın böyle bir tasarının gerçekleşmesiyle bu alanda da "çağı yakalama" yolunda önemli bir adım atmış olacağını söylediler. Ulusal Meclis'in ikinci başkanı Macid Elzaim'se, bundan böyle evlenmeleri üç kadınla sınırlamayı öngören bir yasa tasarısı hazırlayarak bir yandan ulusuna batılılaşma yolunda önemli bir adım daha attırtırken, bir yandan da çok sevgili dostu Kadriye'nin çağcıl tasarısına küçümsenmeyecek bir destek sağlayacağını bildirdi. Ülkenin Posta Telgraf Telefon genel müdürü de konağa en kısa sürede on telefon daha bağlatacağına söz verdi. Yeni kuruluşta görev alacak güzel kızların bulunmasına gelince, halkının büyük bölümü yoksulluk içinde kıvranan bir ülkede hiç

de zor değildi bu. Kadriye'nin saygın kurumunda çalışmakta olan kızlar ailelerinin yaşadığı çevrelerde kolaylıkla bulabilirlerdi bunları. Sevişme sanatı ve bedensel açıdan istenilen kıvama gelmeleri için de bir aylık uygulamalı öğretim bol bol yeterdi. Kadriye kendi deneyimlerinden biliyordu bunu.

Böylece, oldukça kısa bir sürede, tam elli kız giyimiyle, makyajıyla, cinsel çekim bilgileriyle göreve hazır duruma getirildi. Bu arada konağa uğrayan etkili kişilerin sağladığı tanıtımın desteğiyle telefonlar daha ilk akşamdan çalmaya başladı. Arayanların olumlu yanıt almaları üzerine, Kadriye'nin bulduğu bir güvenlik düzeni gereği, kendi arabalarını ve adreslerini bırakmaları, ücreti kuruma peşin ödemeleri ve, kızı getirdiklerinde geri almak üzere, kimliklerini kapıdaki görevliye vermeleri gerekiyordu. Böylece, üçüncü haftanın sonunda, dış görevde çalışan otuza yakın kızın her gece en az iki yere konukluğa gitmesi alışılmış bir durum olarak değerlendirildi. Uzun sözün kısası, yeni düzen de kusursuz işlemekteydi.

Kadriye'nin canını sıkan bir şey varsa, o da yöntemi önermiş olan Elcemal'in gene hiç kapıyı çalmaması, şu ya da bu yoldan bir selam bile yollamamasıydı. Bunun sonucu olarak, yalnızca gazetelerden alabiliyordu haberlerini: arada bir, hem de ilk sayfada, fotoğraflarını görüyor, işlerinin tıkırında olduğunu ve bu yüzden sık sık başkentten ayrılıp taşraya ya da yurtdışına gitmek zorunda kaldığını okuyordu. Gazetelerin sık sık döndükleri bir konuysa, daha nice devlet tasarıları yanında, başkan Elcabir'in en büyük düşlerinden birini, iki ırmağı bir gölde birleştirip kıraç toprakları suya, tüm ülkeyi ışığa "doyurma" tasarısıydı. Böylesine büyük bir tasarıyı ancak Halil Elcemal'in başarabileceğinde de tüm ülke basını birleşmekteydi. Ne olursa olsun, son buluşmalarının üzerinden aylar geçmiş olma-

sına ve şu dünyada en beğendiği kadının kendisi olduğunu belki bin kez yinelemiş olmasına karşın, Kadriye'yi arayıp sorduğu yoktu. En eski yardımcısı Aksak Nesime'ye açtı sorunu. O da çok görmüş geçirmiş bir bilge kadın olarak en iyi tutumun beklemek olacağını söyledi, "Bu Halil Elcemal benim bildiğim Halil Elcemal'se, sana eninde sonunda gelecektir, ablacığım, bundan hiç kuşkun olmasın", dedi.

Gelmedi, ama konaktaki gelişmeleri yakından izlediği anlaşılmaktaydı: Kadriye'ye telefon etti. Kendisini akşama yeni bir evde ağırlamak istediğini, bir sakınca görmezse, yanında yeni dilberlerinden birini de getirmesini, koyduğu kural gereği, kendisini almaya gelecek arabayı kullanan adamın iki güzel hanım için ödenmesi gereken parayı da getireceğini söyledi. Kadriye "Saçmalama, senden para isteyen mi var?" diye bağırınca da "Boşuna çeneni yorma, ben kural adamıyım, üstelik ülkenin bir numaralı zengini olmak üzereyim ve senden çok daha zenginim; ben ne dersem o olur!" diyerek hem konuyu, hem telefonu kapattı. Kadriye kızmak istediyse de kızamadı: eğriye eğri, doğruya doğru, bu adam her şeyi kendi paşa gönlüne göre ve kusursuz bir biçimde yapıyordu.

Gecenin on birinde, yanında en güzel kızlarından Müşfika, görkemli bir köşkün kapısından girdiği zaman da Hayristan'ın en büyük işadamının her şeyi kendi gönlüne göre ve çok güzel hazırlatmış olduğunu gördü. Hemen her yiyeceğin ve her içkinin bulunduğu bir sofrada ağırladı onları. Sonra, orta yerinde koca bir yataktan ve yatağın iki yanında iki sehpadan başka hiçbir şey bulunmayan kocaman bir odada, konuklarına kendisiyle birlikte soyunmalarını ve yatağa uzanmalarını söyleyip isteğinin yerine getirilmesini bekledikten sonra, kendisi de kaşla göz arasında soyunarak ikisinin ortasına uzanırken, Kadriye "Bu herif sapığın teki", diye

geçirdi içinden. Hemen arkasından da bunu daha önce hiç düşünmemiş olmasına şaştı. Aynı anda, Elcemal bir kolunu Kadriye'nin, bir kolunu Müşfika'nın boynunun altından geçirerek onları başları başına değecek biçimde kendine doğru çekti. Sonra birden doğrulup otururak tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı.

"Şu dünyada en çok Kadriye'yi sevdiğimden kuşkum yok, hiçbir zaman da olmadı. Ama güzellikte ikinizi birbirinizden ayıramıyorum", dedi.

Kadriye yüzünü buruşturdu.

"Ayırmak hiç de zor değil: benim yaşım otuza dayandı, Müşfika daha on yedisinde", dedi.

"Ben gene de ayıramadım bu gece", dedi Halil Elcemal, sonra kalkıp odadan çıktı, elinde bir Hayristan lirasıyla geri döndü. "Evet, ayıramıyorum, bu nedenle önce hanginizle yatacağım konusunda yazı tura atacağım", diyerek gözlerini Müşfika'ya dikti, "Söyle bakalım, Müşfika, yazı mı, tura mı?" diye sordu.

Kadriye içinden "Evet, sapığın teki bu herif!" diye geçirirken, Müşfika "Tura", dedi. Elcemal parayı önce havaya attı, sonra yatağın ucuna düşen paranın üzerine eğildi, "Tura! Kısmet Müşfika'yla başlamakmış", dedi.

Sevişme Müşfika'yla başladı, ama bütün gece Kadriye'yle sürdü.

Halil Elcemal, her zaman olduğu gibi, en önemli sözlerini son dakikaya sakladı.

"Müşfika alınmasın, ama en beğendiğim, en sevdiğim kadın her zaman sen oldun, Kadriye", dedi. "Kararımı çoktan verdim, yaşamımı seninkiyle birleştirmek düşüncesindeyim. Ama bundan önce ikimiz de yükselebileceğimiz kadar yükselelim, olabileceğimiz kadar zengin olalım ve görenler 'Aşkolsun şunlara! Herkese örnek oldular!' desinler istiyorum. Yolun sonuna çok yaklaştığımızı da biliyorum".

"Daha açık konuş", dedi.

Kadriye bir süre düşündü, sonra gözlerini dostuna dikti.

"Açık konuşuyorum, güzelim, her zaman da açık konuştum seninle", diye sürdürdü Halil Elcemal. "Diyeceğim, sonunda hiç ayrılmamak üzere birleştireceğiz yaşamımızı, yani evleneceğiz, ben senin kocan olacağım, sen de benim karım. Ama bu birleşme başarımızın en büyük ödülü olacak, hem senin, hem benim başarılarımın".

"Hangi başarımızın?"

"Hangi başarımızın olacak? Orospulukla yükleniciliğin. Yani zengin olma sanatının. Sen şu anda uğraşının doruğundasın. Ben de öyle. Ama öyle bir işe başlıyorum ki hem bizi ülkenin en zengin insanları yapacak, hem de ülkemizi kalkındıracak."

"Hangi iş bu böyle?"

"Öyle böyle bir iş değil, çok büyük bir iş, sevgilim. Hükümetin kararını bekliyorum, bugün yarın başlayacağım inşallah".

Hava ağarmaya başlıyordu. Kalktılar. Halil Elcemal bir kez daha uzun uzun öptü Kadriye'yi.

"Tüm tasarılarımın ardında sen varsın", dedi.

"Nasıl yani? Ardında mı?" dedi Kadriye.

Elcemal kaşlarını çattı, soruyu beğenmemişe benziyordu.

"Hayır, doruğunda", diye yanıtladı. "Biz nişanlı sayılırız, hem de ortağız".

Ayrıldılar.

Arabada Müşfika hep önüne bakıyordu, dalıp gitmişti, Elcemal'den çok etkilendiği belliydi.

"Ben böyle hoş, böyle güçlü bir adam görmedim ömrümde", diye söylendi.

Kadriye'nin gözleri dumanlandı.

"Öyledir", diye onayladı. "Evet, hep öyledir bu hergele".

"Büyük tasarısı ne acaba?" dedi Müşfika.

Kadriye gözlerini uzaklara dikti.

"Onda tasarı tükenmez", dedi. "Yakında anlarız ne olduğunu".

Aradan on gün bile geçmeden basından öğrendiler: büyük girişimci Halil Elcemal, Hayristan'ın dört tepesinin üstüne ünlü heykeltıraş Sait Elpiri'nin dört soyut heykelini oturtarak büyük devlet adamı Cabir Elcabir'in *culture* anlayışına çok büyük bir katkı sağladıktan sonra, şimdi de bu "büyük başkan"ın en büyük düşünü gerçekleştirmek üzere, ülkenin başlıca iki ırmağını birbirlerine en çok yaklaştıkları noktada birleştirip sularını önce tek bir yatağa yönelterek daha sonra dev bir barajda toplamak ve, başkent başta olmak üzere, üç kentin suyunu ve elektriğini bu barajdan sağlamak, gene bu baraj yardımıyla çevre tarımında olağanüstü bir gelişme sağlamak savındaydı. Değişik gazetelerin başlıca köşe yazarlarının vurguladıklarına, radyo ve televizyonların da doğruladıklarına göre, yalnızca Hayristan'ın değil, tüm Ortadoğu'nun en büyük tasarımı, ülke kalkınmasını tamamlayacak "dev bir kaldıraç" olacaktı bu. Bu nedenle, tasarının hükümetçe onaylanması, hemen arkasından da devlet ve hükümet başkanlarının katılmasıyla temel atma töreninin yapılması bile ülkede bir tarihsel olay olarak karşılandı. Halil Elcemal de olayın büyüklüğünü göz önünde bulundurarak Kadriye'yi kızlarından biriyle birlikte güzel bir gece geçirmek üzere yeni bir köşke çağırdı. Kadriye "Müşfika'yı mı istersin?" diye sorunca da "Hayır, başka bir kız getir ki değiştirmediğim yalnız sen kalasın", deyip kapattı telefonu.

"Deli herif, deli herif!" diye söylendi Kadriye. "Kimselere benzemiyor ki! Tam ne istediğini bir bilebilsem!"

Ne olursa olsun, bir kadın olarak kendisinden çok

daha genç ve kendisi kadar güzel kızlara yeğ tutulması olumlu bir durumdu. Ama ne yapmak, nereye gelmek istiyordu ki? Sözlerine güvenmeli miydi? Böylesine güçlü, böylesine hızlı bir adam olduğuna göre, kendisine yakıştırılan işlevi daha iyi gerçekleştiren bir kadın çıkarsa ne olacaktı? Uzun aralıklarla da olsa kendisine dönüşüne ve her seferinde aynı coşkuyu göstermesine bakarak "Hayır, olmaz nerde bulacak ki böyle birini?" diyorsa da hep bir kuşku kalıyordu içinde. Ama artık en büyük tasarısını gerçekleştirmek üzere olduğuna ve bir daha ayrılmamaktan söz ettiğine göre, bu kadar da kuşkulu olmamak gerektiğini düşünüyor, geleceğe daha bir rahat bakıyor, mutlu evlilik düşleri kuruyor, bunca yıllık uğraşını bırakmayı, en azından konağın yönetimini güvendiği birine, örneğin Nesime'ye bırakarak kendini tüm varlığıyla Elcemal'e adamayı düşlüyordu.

Ama bu kez Halil Elcemal'in girişiği iş çok uzun süreceğe benzemekteydi. Tasarının büyüklüğünün daha kolay algılanabilmesi için öncelikle ırmak sularının birikeceği alanı hazırlamış, bu uçsuz bucaksız havuz meraklıların hayran kaldıkları bir alan olmuştu. Buna karşılık, köylüler uçsuz bucaksız havuzu görmeye gelenleri ya taşlıyor, ya çok yakın bir gelecekte aç kalacakları konusunda çektikleri söylevleri dinlemeye zorluyorlardı. Tasarının hayranları yüzlerini buruşturuyor, "Ne olacak, köylü aklı! Erişmek üzere oldukları büyük zenginlik ve rahatlığa sevinecek yerde, birkaç dönüm kıraç toprağı dert ediyorlar", diyorlardı. İki ırmağın birleştirilip dev bir Y'nin kuyruğu biçiminde uzayıp giden beton yataklarına yöneltilmeleri sırasında durumdan yakınan, hatta, Hayristan tarihinde ilk kez, bir tür gösteri girişiminde bulunan köylüler bile oldu. Gazeteler, radyolar ve başkentliler ateş püskürdüler bunlara, bir yandan onların bu yaptıklarını bilgi-

sizlik, körlük, bağnazlık, kısacası, köylülük olarak nitelerken, bir yandan da onları bu koyu karanlık içinde, gelişim ve çağcıllıktan uzak tutmakta yarar görmüş olan eski yönetimleri eleştirdiler. Kimi ilerici dernekler üniversite öğrencilerinden beşer, altışar kişilik aydınlatma takımları oluşturup bölge köylerine yolladılarsa da adamlar daha köy sınırında taşlayarak uzaklaştırdılar hepsini. Onları köy odalarında ağırlayıp çay ya da ayran içirenler de oldu, ama, söylevlerini dinleyecek yerde, kendileri söylev çektiler, topraklarının bölünüp küçüldüğünü, ekinlerinin olgunlaşmadan kuruduğunu, doğayı fazla kurcalamanın tehlikeli olduğunu anlattılar onlara, yakınmalarını sonuna kadar dinleyecek ölçüde sabırlı olanlarını tarlalarına götürerek acıklı durumu gözleriyle görmelerini sağladılar.

Köylülerin sonu gelmez yakınmalarına başka sorunlar da eklendi.

Sorunların en önemlisiyse, her iki ırmağın da tıpkı köylüler gibi tasarıya direnmesiydi. Bundan böyle, belli bir noktadan sonra, ırmakların yol alacağı yataklar Amerikan tekniğinin son yöntemleri kullanılarak en sağlam, en sızdırmaz betondan yapılmıştı. Halil Elcemal de, değişik mühendisleri de bu yeni su yollarının ırmaklar kendi doğal yataklarında akarken ister istemez gerçekleşen su yitiminin sıfıra olmasa da en aza indirileceği konusunda güvence veriyorlardı. Ne var ki iki yıla yaklaşan uzun ve yorucu çalışmaların ardından, devlet başkanı, başbakan, bayındırlık bakanı, genelkurmay başkanı ve kuvvet komutanlarının da katılımıyla yapılan görkemli yön değiştirtme törenlerinin birincisinde de, ikincisinde de ırmaklar isteksiz davranır gibiydi, bilinçle direndikleri bile söylenebilirdi nerdeyse. Evet, sular ister istemez kanallara geliyordu, ama bir bölümü yerin altına sızıyor ya da buharlaşıyordu sanki. Bunun sonucu olarak, iki ırmağın suları iki

yandan gelip Y'nin uzun mu uzun kuyruğunun içinden dev baraja doğru akmaya başladığı zaman, her dakika biraz daha cılızlaşıyor, barajın dolması ve türbinlerin gereğince çalışıp elektrik üretmesi olanaksız görünüyordu. Gerek ülkenin önde gelen yöneticileri, gerek barajın tasarımını ve yapımını üstlenmiş olan Halil Elcemal bunun geçici bir durum olduğunu, suların zamanla artacağını kesinliyorlardı ya sular işi inada bindirmişti sanki, artmak şöyle dursun, gittikçe daha da azalıyordu. Azalan bir başka şey de iki ırmağın bir zamanlar geçtiği yerlerin: artık ürün vermez olmuş bahçelerin, bostanların, tarlaların yeşilliğiydi. Ülkenin daha nisanda başlayan boğucu sıcakları çevreyi hızla çöle dönüştürmekteydi. "Barajın doldurulması için Amerika'dan su getirtmeli", diye alay eden gazeteciler, bu olumsuz sonucun ırmakların beton kanallara kaynaklarına çok yakın yerlerde akıtılmasından ileri geldiğini yineleyen uzmanlar vardı. Ama durum da, tutum da değişmiyordu.

Ne olursa olsun, yapılması kararlaştırılmış olan her şey yapılmıştı. Kanallar, dev baraj, türbinler, makineler çölün ortasında bir başka çağdan kalmış dev bir anıt gibi durmaktaydı. Halil Elcemal'e gelince, hak ettiği parayı sözleşmede yazılı olduğu gibi, dolar olarak ve son santimine kadar almıştı. Gene de ırmakların kalleşliği canını sıkıyor, ikide bir içini çekip duruyordu. Bir gece, yatakta, Kadriye'yle konuşurken, "Hep söylerim", dedi: "En iyisi senin gibi hazır mal satmak; malını verir, paranı alırsın; bizim işlerse, sonunda paranı alsan bile, denize ağ atmak gibi bir şey, balık da çıkabilir, yosun ve taş da".

Kadriye bir kahkaha attı.

"Ama sen balıktan da aynı parayı alıyorsun, taştan da", dedi.

"Evet, yöneticilerimiz sağ olsun", dedi Elcemal.

"Ama bir başka hükümet olsa, burnumuzdan fitil fitil getirirdi bunu. Ne olursa olsun, artık yeterince zenginim ve iş yaşamını bırakıyorum. Başbakan da yeni hükümette bayındırlık bakanı olmamı istiyor".

"Hepsi bu mu?"

"Hayır, bir de seninle evleneceğim. Bakan eşi olacaksın".

"Doğru mu bu söylediğin?"

"Elbette doğru."

Kadriye bir çığlık koparark sımsıkı sarıldı ona, neresi rast gelirse öpmeye başladı. Ama Elcemal'in söyleyecekleri bitmemişti.

"Sen de işi bırakırsın artık. Bana iki oğlan doğurursun", dedi.

"İki oğlan mı?"

"Evet, iki oğlan; ikisini birden doğurursan daha iyi: zamandan kazanmış oluruz".

"İkiz mi istiyorsun?"

"Evet, tek yumurta ikizleri de olabilir."

Kadriye işittiklerine inanamıyordu bir türlü.

"Hele dur bakalım, zaman ne gösterecek", dedi.

Elcemal onu kendine doğru çekti.

"Ben her şeyin zamanını düşündüm", diye fısıldadı.

Bakan koltuğuna oturduğu gün evlenmeye karar vermişti.

Hemen hazırlıklara giriştiler. Çok kısa bir sürede tamamladılar her şeyi. Devlete yeni bir hız kazandırmak amacıyla yenilenmesi kararlaştırılan bakanlar kurulunun açıklanacağı günün öncesinde de köşklerini son bir kez gözden geçirdiler: her şey tamamdı.

Tam çıkacakları sırada, Kadriye sevgilisini kolundan tutup durdurdu.

"Kimi zenginlerin yaptığını yapmayacağım ben", dedi. "Bizim tek bir hizmetçimiz olacak".

Halil Elcemal önce irkildi, sonra gülümsedi.

"O zaman bu tek kadın kimi durumlarda senin rakibinmiş, dolayısıyla da eşitinmiş gibi görünebilir. Ben de buna katlanamam", diye yanıtladı. "Hiçbir kadın senin eşitin olamaz".

Kadriye gözlerini tavandaki dev avizeye dikerek düşündü bir süre.

"Peki, iki olsun", dedi. "Tanrı'nın hakkı üçtür".

Böylece, Tanrı'nın da hakkını vermekle, gerçekten gerçekçi bir Hayristan kadını olduğunu gösterdi.

Bundan sonra, tüm evlilik hazırlıkları üç hafta gibi çok kısa bir sürede tamamlandı ve dördüncü haftanın ilk gecesi, devlet ve hükümet başkanlarının da onurlandırdığı çok uzun bir düğün töreninin ardından, Hayristan'ın en zengin ve en mutlu çifti karyolası altın kaplamalı bir yatakta kucaklaştığı zaman horozlar ötmeye başlamıştı. Elcemal bu horoz seslerini mutlu ve uyumlu bir yaşamın muştusu olarak algıladı. Eşine de söyledi bunu.

Kadriye sımsıkı sarıldı kocasına, mutlulukla gülümsedi.

"Elbette öyle olacak", dedi. "Biliyorsun, gönlümüzden göbeğimize her şeyimiz denk birbirine, her şeyimiz benzeşiyor; uğraşlarımız dışında".

Elcemal karısının yanaklarını avuçlarına aldı sevgiyle, alnını alnına yapıştırdı.

"Hayır, yanılıyorsun, güzelim, uğraşlarımız da benzeşiyor birbirine", diye fısıldadı. "Evet, sevgilim, uğraşlarımız da benzeşiyor, hem de tek yumurta ikizleri gibi".

NATURE VE CULTURE

Hayristan Cumhuriyeti'nde başkan koltuğunun çok tuhaf bir özelliği vardı: üstüne dünyanın en sıradan, en renksiz, en kokmaz bulaşmaz adamını da oturtsan, güldürgen mi güldürgen bir kişiye dönüştürüyordu hemen. Adam bundan böyle ne yapsa, ne söylese, saniyesinde tüm ülkede yankılanmaya başlıyor, yankılar da hemen her zaman kahkaha biçiminde ortaya çıkıyordu. Ancak, yaşlı yurttaşlara bakılırsa, bu konuda hiçbir başkan Cabir Elcabir'le yarışamazdı: kendinden önceki üç başkanın üçü de çok güldürmüştü yurttaşları, ama her üçü de yaya kalırdı onun yanında. Neden, halkını esenliğe kavuşturmuştu da ondan mı? Nerde! Ülkede her gün en az bir düzine insan açlıktan öbür dünyayı boylamaktaydı. Yaradılıştan şen, güler yüzlü, şakacı ve nükteci bir kişi olduğundan mı? Hayır, tam tersine, gerek bakanlar kurulunda, gerek kitleler önünde, gerek basın görevlilerinin karşısında bir kez bile yüzünün güldüğü ya da şöyle adam gibi bir nükte yaptığı görülmemişti, hep asık suratla çıkıyordu insanların karşısına. Dahası, konu ne olursa olsun, en küçük eleştiri karşısında bile, Cambridge Üniversitesi'nde ekonomi *master*'ı yapmış ve Hayristan'da bir seçim, hem de dürüst bir seçim sonunda göreve gelmiş ilk ve

tek devlet başkanı olduğunun "altını çizerek" savunuyordu kendini. Ama bu sözleri bile insanları kahkahalarla güldürmeye yetiyordu genellikle. Cambridge Üniversitesi'nde ekonomi *master*'ı yapmış olmanın ya da başkanlık koltuğuna dürüst bir seçim sonunda oturmanın neresi gülünçtü? Bu sorulara tutarlı bir yanıt bulmak olanaksız olmasa da zordu doğrusu. Konu bir komşu ülkeden gelmiş olan uyanık bir gazeteciye açılınca, adam önce kahkahalarla gülmüş, sonra da "Bilmiyor musunuz? Bizim ülkelerimizde insanların birincil özelliğidir bu, kendilerini yönetmek savıyla başlarına geçen adama gülerler her zaman. Kim olursa olsun, nasıl olursa olsun, gülerler. Bizimki kara cahil, boyu da bir seksen yedi, ağzını her açışında kahkahalarla güldürür milleti; sizinki Cambridge'i bitirmiş, üstüne üstlük de *master* yapmış, boyu en fazla bir elli beş, o da kahkahalarla güldürüyor işte. Bence kahkahanın kaynağı koltuk: hep Avrupa'dan getiriyorlar", demiş, bir süre düşündükten sonra, "Belki de halklar ve komutanlar hep güldürgen adamları seçiyorlar. İyi de ediyorlar bence: adamlar, dostlarının ve akrabalarınınkiler dışında, hiçbir sorunu çözemiyorlar, bari vatandaşı güldürsünler", diye eklemişti.

Tüm dinleyenler şaşırıp kalmışlardı: bedensel açıdan da, ekinsel açıdan da birbirine yüzde yüz karşıt görünen iki başkan aynı ölçüde güldürgen olabiliyorsa, Hayristan'ın Cabir Elcabir'den önceki üç başkanının üçü de aralarındaki bunca farklılığa karşın güldürgen olmuşsa, bu özelliği koltuğa, yani şu adına başkanlık dediğimiz konuma bağlamak kaçınılmaz görünüyordu. Ne var ki halkının karşısına hep güler yüzle çıkan, dinleyenleri genellikle gülümseten sözcüklerle, eğlendirici öykülerle konuşan bir Elhalas'ın güldürgenliği kitlenin karşısına hep kasılarak, asık suratla çıkıp herkesi azarlar gibi konuşan Cabir Elcabir'in güldürgenliğinin

çok gerilerinde kaldığına göre, bu güldürgenlik denilen şeyin değişik biçimleri ve kişiden kişiye değişen dereceleri bulunduğunu kesinlemek gerekiyordu. Hiç kuşkusuz, başkanların kişiliği kadar dönemlerin de bir payı vardı bunda. Cabir Elcabir ülkede yüz gram peynir, iki yüz elli gram et almanın bir serüvene dönüştüğü, kimi insanların kuru ekmeği bile zor buldukları bir evrede oturmuştu başkanlık koltuğuna, üstelik, durumu düzeltecek yerde, daha bir kötüye götürdüğü de açıktı. Öyleyse yurttaşlarının önüne başkanlarından başka gülünebilecek hiçbir şey çıkmıyordu da ondan böyle gülüyorlardı kendisine. Bu durumun tek sorumlusu kendisi değildi kuşkusuz. Ancak, çok ciddi olduğundan mıdır, nedir, Hayristan başkanlarının en güldürgeni olduğunda hemen herkes birleşmekteydi. Ülkede ilk kez yapılan başkanlık seçimini öteki adaylara büyük fark atarak kazanmasını da, komşu ülke gazetecisinin kuramına uygun olarak, güldürgenliğine borçlu olduğu, hatta bu önemli özelliği bilinçle kullandığı bile söylenebilirdi.

Varsayımımızı doğrulayabilecek belirtiler de az değildi.

Örneğin kendisinden otuz beş santim daha uzun bir hanımla evlenmiş olması bu belirtilerden birincisiydi, başbakanını, bakanlarını, danışmanlarını ve korumalarını hep uzun boylular arasından seçmesiyse, ikincisi. Evet, onun bu koca adamların önünde dimdik ve sert adımlarla yürüdüğünü görenler hemen gözlerinin önüne bir eşeğin ardında, adımlarını onun adımlarına uydurarak ilerleyen bir deve kataı getirerek ya da gece gündüz içini kemiren aşağılık karmaşasını yenebilmek için hep uzun adamlar önünde boy göstermeyi yeğlediği konusunda uydurulmuş bir sürü öykücüğü anımsayarak gülümsemeye başlarlar, törenlerde ya da televizyonda eşiyle yan yana yürür gördükleri zaman

da "Vay benim zavallı başkanım, yatakta bu kadanayla nasıl başa çıkar ki?" deyip kahkahalarla gülerlerdi, onları başkaları izler, kahkahalar dalga dalga yayılırdı. Daha da güzeli, başkanın kitle önüne eşiyle birlikte çıkmasının nedeni ne olursa olsun ve kürsüde neyi konuşursa konuşsun, kimi yurttaşlar hemen onun yatak yaşamının ayrıntılarına dalar, eşinin bedeninin üst yanında oyalanırken alt yanından, alt yanında oyalanırken üst yanından kopmak zorunda kalışını gözlerinin önüne getirir, hem üzülür, hem de göbeklerini tutarak gülerlerdi.

Ancak, başkan Cabir Elcabir yalnızca boyuyla değil, söylevlerinde sürekli yinelediği birtakım ingilizce sözcükler ve bu sözcüklerin gönderdiği kavramlarla da güldürürdü yurttaşlarını. Bu tür sözcüklerin başında da, biraz abartmalı bir biçimde, ama gerçek bir Cambridge'li ağzıyla söylediği *nature* ve *culture* sözcükleri ve bu sözcüklerden yola çıkılarak oluşturulmuş özgün mü özgün dünya ve insan tasarımı gelmekteydi. İngiltere'den getirdiği başlıca iki değerden birincisi *nature*'la *culture* karşıtlığı, ikincisiyse her akşam en az iki, en fazla üç kadeh Ballantine's içme tutkusuydu.

Başkan Cabir Elcabir Cambridge'teki üçüncü yılında, Türkiyeli bir arkadaşının önerisi üzerine, çok ünlü bir budunbilim profesörünün derslerini izlemiş, bu derslerde ünlü profesörün sık sık döndüğü *nature* ve *culture*, yani *doğa* ve *ekin* karşıtlığı onu nerdeyse büyülemiş, adamın derslerini izlemeye başlamasından şöyle böyle iki ay sonra da her konuya, her soruna ve her çözüme bu karşıtlık açısından bakmaya başlamış, her konuyu, her sorunu ve her çözümü bu karşıtlığa bağlar olmuştu. Ne var ki, budunbilimcilerin tersine, söz konusu karşıtlığı olguları açıklamakta kullanılan bir karşıtlık olarak değil, yüzyıllardır süregelen bir uygarlık savaşının düşman öğeleri olarak değerlendirmek gibi olduk-

ça aykırı bir yol seçmişti. Ona göre, uluslar ülkelerinde doğanın payını azaltıp ekinin payını çoğalttıkları, daha açık bir deyişle, boş alanları evlerle, fabrikalarla, mağaza, atölye ve yollarla doldurdukları, ekilebilir gibi görünen alanları bahçe ve tarlalara dönüştürdükleri, taşları ve kayaları oldukları yerde oldukları gibi bırakmayıp konut ve yol yapımında kullandıkları, toprağın derinliklerindeki zenginlikleri çıkarıp halkın yararına sundukları ölçüde ilerlerdi. Öğrenciliği sırasında da, Başkent Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliği sırasında da hep aynı inançla savunmuştu değişmez düşüncesini, "Yirminci yüzyılın dördüncü çeyreğine geldik, ama hâlâ *nature*'ı tümüyle *culture*'a dönüştürmüş değiliz: *nature*'ın bağrına *culture*'ın hançeri saplayamadık!" diye yakınıp durmuştu. Böylece, biraz da bu iki kavramın yardımıyla başkan seçildiği zaman, *nature*'dan *culture*'a varması ya da, kendi deyimiyle, *nature*'ın bağrına *culture*'ın hançerini saplaması için tüm yollar açılmıştı önünde.

Başkanlık seçimi sırasında başlıca savsöz olarak "*Nature*'ı *culture*'a dönüştüreceğim" tümcesini seçmiş, seçim konuşmalarında her şeyden önce ve her şeyden çok bu konuyu işlemişti. Başkanlık koltuğuna oturduktan sonra da kitleler önünde aynı karşıtlığın ayrıntılarına dalmaktan bıkmadı. Hemen her hafta, ülkenin bir başka köşesine gidiyor, sağında bir seksenlik eşi, solunda bir seksen beşlik başbakanı, arkasında her birinin boyu iki metreye yaklaşan korumaları, karşısında eğlenceli bir saat geçirmek düşüncesiyle koşup gelmiş işsiz güçsüz Hayristan Cumhuriyeti yurttaşları, güçlü hoparlörler aracılığıyla *nature*'ı *culture*'a dönüştürme söyleşisine başlıyordu. Evet, yurttaşlarına söylev çekmekten çok, onlarla söyleşiyordu başkan Cabir Elcabir. *Nature* ve *culture* olgularının karşıtlığını ve *culture*'ın *nature*'ı alt etmesi yolunda neler yapılması gerektiğini "dilinin döndüğünce" anlattıktan sonra, onların görüş-

lerini dinleyip, sorularını yanıtlamak istiyordu. Yurttaşlar da, görüş bildirmekten çekinseler bile, zaman zaman ilginç sorular soruyor ve aynı derecede ilginç yanıtlar alıyorlardı. Örneğin adamın biri "Peki, biz neyiz, sayın başkanım? *Nature* mı, *culture* mı?" diye soruyor, başkan Cabir Elcabir de bir an bile duralamadan yetiştiriveriyordu yanıtı: "Göbeğimiz kesilmeden önce *nature*, göbeğimiz kesildikten sonra *culture*". Bir öğrenci "Kuşlar *nature*'a mı girer, *culture*'a mı?" diye soruyor, yanıtını gene aynı anda alıyordu: "Tavuk *culture*'dır, turna *nature*". Bir başka yurttaş, "Başkanım, *culture* iyi, *nature* kötü bir şeyse, neden önce *nature*'ı, sonra *culture*'ı söylüyoruz?" diyor, başkan Cabir Elcabir, bu kez bir süre düşündükten sonra, "Çok güzel bir soru. Kötü bir alışkanlık işte. *Culture*'ı başa almak daha doğru", diye yanıtlıyordu. Sonra önceden belirlenmiş bir topluluk eşliğinde çevre gezisine çıkılıyor ve başkan, iyeliğin de bir *culture* olduğu görüşünden yola çıkarak ormanları, dağları, çorak alanları üç yıl içinde *nature* durumundan kurtarıp *culture* durumuna getirmeleri koşuluyla, genellikle önceden saptanmış "talihli" yurttaşlar arasında paylaştırıyordu. Kendisine ya da akrabalarına da birtakım ormanlar ya da topraklar ayırmaya gelince, hayır, öyle bir tutkusu yoktu başkanın, içkilerin en ekinseli olarak viskisi, viskilerin içinde de adı kulağına en hoş gelen Ballantine's'ı her istediğinde önüne gelsin, bir seksenlik eşi de hep karşısında gülümsesin, yeterdi ona, fazlasında gözü yoktu.

Durup dururken uçsuz bucaksız toprak ya da ormanların tapularını ceplerine indiren mutlu Hayristanlılar bu büyük *doğa* parçalarını bu süre içinde *ekine* dönüştürebilirler miydi? Orası oldukça kuşkuluydu, ama başkanın iki ana kavram arasında yaptığı ayrımı tüm yurttaşların çok iyi anladıkları, büyük ölçüde de onun görüşlerine katıldıkları kesindi. Dahası, nerdeyse tüm

Hayristan'da, doğa ile ekinin hayristancadaki karşılıkları unutulmuş, yerlerini ingilizcenin *nature*'ıyla *culture*'ı almıştı. Öyle ki ilkokul birinci sınıf öğrencileri bile nesneleri ve olguları doğa ya da ekin alanına girmelerine göre değerlendiriyor, bu konuda birbirlerini sınava çekiyor ve içlerinden biri hıyarı ya da kabağı *culture* olarak niteleyince, başkan Cabir Elcabir'e inat, dakikalarca gülüyorlardı.

Cabir Elcabir'in başkanlık koltuğuna oturuşunun sekizinci ayının ortalarına doğru, güzel bir nisan sabahı, özel kalem müdürü ezile büzüle odasına girdi.

"Sayın başkanım, izniniz olursa, size uzak bir akrabamın bir dileğini iletmek istiyorum", dedi.

Başkan Elcabir yakınlarının işleri konusunda aracılık etmeye kalkan görevlilerden hiç mi hiç hoşlanmazdı, ama üç tek Ballantine's'ın ardından uzun ve deliksiz bir uyku çekmiş de gelmişti, yani iyi bir günündeydi. Gene de kaşlarını çattı.

"Akraban kim? Dileği neymiş?" diye sordu.

"Oldukça uzak bir akrabam olur, efendim. Adı Saim Elpiri'dir", dedi özel kalem müdürü. "Kendisini yıllardır görmemiştim. Şöyle böyle on yıl önce, babasından oldukça iyi bir miras kalınca, eşini ve iki çocuğunu yüzüstü bırakıp Floransa'ya, heykelcilik okumaya gitmişti. Otuz beşinden sonra. İki ay önce ülkeye döndü. Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nden diplomalı bir heykeltıraş olarak sizin uygarlaşım çabalarınıza katkıda bulunmak istiyor. Sizinle çeyrek saatçik görüşmesini sağlamam için günlerdir yalvarıp duruyor bana".

Başkanın gözleri parladı birden.

"Ben böyle bir adamla on beş dakika değil, on beş saat de görüşebilirim, dostum. Hemen bulup getir şu adamı", dedi.

Özel kalem müdürü "Emredersiniz, başkanım, he-

men bulmaya çalışacağım", deyip çıktı.

Yaklaşık bir buçuk saat sonra da akrabasıyla döndü.

Heykeltıraş Saim Elpiri ilk bakışta feleğin sillesini yemiş bir adam izlenimi yaratıyordu insanda: yaşlı, çelimsiz, ufacık ve kapkara bir adamdı. Kravat da takmamıştı. Başkan Elcabir gene de yerinden kalkarak karşıladı kendisini. Yer gösterdi, kahve söyledi, ülkeyi daha çok ekinselleştirmek konusunda nasıl bir önerisi bulunduğunu sordu. Heykeltıraş "Ben sizin hayranınızım, çok sayın başkanım", diye başladıktan sonra, uzun bir konuşmaya girişmek istedi, ama başkan Elcabir uzun konuşmalara katlanamazdı, "Hemen konuya gelelim", diye uyardı konuğunu. O da hemen kavradı durumu, çantasından kara kalemle yapılmış beş resim çıkarıp saygıyla başkana uzattı.

Başkan Cabir Elcabir bir bir gözden geçirdi hepsini: çizgiler bir ustalık izlenimi uyandırmaktaydı, kıvrıla kıvrıla ve gittikçe daralarak yükselirken birtakım biçimler oluşturuyorlardı ya bu biçimleri yeryüzünde var olan herhangi bir nesneye benzetmek olanaksız görünüyordu. Altlarındaki yazılar da bir ışık getirmiyordu: ülkenin beş büyük tepesinin adlarıydı bunlar, her resim bir tepenin adını taşımaktaydı.

Başkan Elcabir gülümsedi.

"Nedir bunlar? Bunları ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu.

Saim Elpiri yutkundu, ama sinmiş gibi de görünmedi.

"Bunlar ülkemizin beş büyük tepesine yapmak istediğim çağcıl ve soyut heykellerin çizimleridir, efendim", diye yanıtladı.

"Heykellerin mi? Kentlerden uzak ve ıssız tepelere heykel dikmek de nerden çıktı?" dedi başkan.

Küçük adam hiç de sarsılmış gibi görünmedi.

"Bunlar dev heykeller olacak, sayın başkanım", dedi. "Tabanları yüz çarpı yüz, yükseklikleriyse, yetmiş, seksen metre. Betondan olacaklar, ama yüzeyleri tunçla kaplanacak".

"İyi, güzel de neden? Ne gerek var böyle ıssız yerlerde bu kocaman heykellere?"

Heykeltıraş Saim Elpiri derin bir soluk alıp hafiften gülümsedi o zaman.

"Bu yüzde yüz doğal kalmış tepeleri ekine dönüştürmek için, yüce başkanım", dedi. "Hayristan'ın her yanında *culture*'ın *nature*'ı dize getirdiğini kanıtlamak için".

Başkan Cabir Elcabir yerinden fırladı o zaman, çelimsiz heykeltıraşı kucaklayıp birkaç kez üst üste yanaklarını öptü.

"Tamam, şimdi anladım, hemen yarın işe koyuluyoruz", dedi.

Koltuğuna döndü, heykel tasarımlarını uzun uzun gözden geçirdi, biçimleri birbirinden değişik olmakla birlikte, kıvrıla kıvrıla ve gittikçe daralarak yükseliyordu hepsi de. Doğrusunu söylemek gerekirse, biçimleri pek de gözü tutmadı, gittikçe daralarak yükselmeleri her şeye karşın bir tepe izlenimi yaratır gibiydi, ama adam Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nden diploma almıştı, uzmanlığa saygı bir *culture* ve çağcıllık gereğiydi, ayrıca birtakım değişiklikler yapması da istenebilirdi. Küçük adamı dikkatle süzdü bir süre.

"İyi de şu küçücük gövdenle bu dev heykellerin altından nasıl kalkacaksın? Ömrün yeter mi bu işe?" diye sordu.

Saim Elpiri gülümsedi.

"Ben tasarımlarımı tüm ayrıntılarıyla hazırladım, sayın başkanım. İşi benim bu tasarılarım doğrultusunda mühendisler, ustalar ve işçiler yapacaklar, ben de başlarında duracağım elbette", dedi.

Başkan Cabir Elcabir derin bir soluk aldı o zaman.

"Tamam, tamam, anladım: bu durumda, hemen en büyük ve en güvenilir yüklenicimiz Halil Elcemal'le görüşeceğiz", dedi, dalıp gitti bir süre, sonra gülümsemeye başladı. "Heykeller öyle bir yerleştirilmeli ki güneş arkalarından doğmalı", diye ekledi.

Elpiri'nin gözleri mutlulukla parladı.

"Bunu ben de düşünmüştüm, yüce başkanım", dedi.

Başkan yanıt vermedi: tasarımları yeniden gözden geçirmeye başlamıştı. Birden gözü Toraman Toprağı yazısına ilişti, tepeden tırnağa titredi.

"Elpiri bey, tasarılarımızın sayısını dörde indiriyoruz", dedi. Elpiri şaşkınlıkla kendisine bakmaya başlayınca da gülümsemeye çalıştı, "Hiç kuşkusuz, Toraman Toprağı da büyük bir tepe sayılır, ama büyük kurtarıcımız ve ilk başkanımız Elhalas buraya yüz yıl süresince hiçbir biçimde dokunulmamasını vasiyet etmiştir; Elhalas'ın vasiyeti ulusumuzun tüm bireyleri için kutsaldır", dedi.

Saim Elpiri saygıyla eğildi.

"Siz nasıl isterseniz öyle olur, yüce başkanım", diye yanıtladı.

Başkan Cabir Elcabir öyle istedi, yüklenici Halil Elcemal de, her şeyi inceden inceye hesapladıktan sonra, gerekli olanakların sağlanması durumunda dört heykelin en fazla bir yılda tamamlanacağını söyledi. "Gerekli olanakların sağlanması" hiç de kolay değildi, başkan Elbeşir tamtakır bir hazine ve bir yığın borçtan başka bir şey bırakmamıştı. Ama Elcabir her şeyden önce bir *culture* adamıydı, böylesine önemli bir olanağı kaçıramazdı. Tüm olanaklar sağlandı, Saim Elpiri geceyi gündüze katarak dört tepe arasında mekik dokudu ve dört dev heykelin yapımı on bir ayda tamamlandı.

Arkasından, her hafta bir heykelin açılışı yapıldı ve açılışların her birine başta başkan Cabir Elcabir olmak üzere tüm devlet büyükleri, bölgelerin tüm müdür ve memurları, ilkokullardan üniversitelere tüm eğitim kurumları ve büyük bir yurttaş kitlesi katıldı, devlet başkanı ve ilgili bakanlar coşkulu konuşmalar yaptılar, öğrenciler şiirler okudu, heykeltıraş Saim Elpiri de her şeyden önce başkan Cabir Elcabir'in "derin felsefesi"nden esinlenen yapıtlarının anlam ve işlevini anlattı. "Benim heykellerim *culture*'ın *nature*'a karşı utkusunun somut biçimleridir bir bakıma, hepsi de yüzde yüz *culture*'dır, onlarda da, tepelerin kendilerinde de *nature*'ı çağrıştıracak en ufak bir iz bulamazsınız", dedi, dinleyenler de baktılar, baktılar, bulamadılar doğrusu.

Ancak, öyle anlaşılıyordu ki *Nature* babanın da eli armut devşirmiyordu: Elpiri'nin dev heykelleri karşısında elinden bir şey gelmediyse de son açılış töreninden dört gün sonra, görülmedik bir sağanağı izleyen görülmedik bir sel o zamana dek ağır ağır akan ve çevresinde yaşayanlara yalnızca yararı dokunmuş olan ırmağı yatağından taşırarak bağ, bahçe, ev, her şeyi dümdüz etti, insan, hayvan, kadın, erkek, büyük, küçük demeden, önüne çıkan her şeyi alıp götürdü. Tuzu kuruda kalan Hayristanlılar "*Nature Baba* bizim başkandan öç aldı!" diyerek dalgalarını geçtilerse de başkan bu korkunç yıkımı kendi görüşünü doğrulayan yeni bir kanıt olarak gördü ve ünlü karşıtlığın altını daha bir yetke, daha bir inançla çizmeye başladı. Sonra, yıkıma uğrayan yedi köyü birbiri ardından gezip de korkunç selin geçtiği her yeri dümdüz ettiğini, dördü kız, üçü oğlan yedi çocuğun, ikisi kadın, biri erkek üç büyüğün, elli büyük, seksen küçükbaş hayvanın ve şimdi kupkuru bir sel yatağını andıran yüzlerce tarla ve bahçenin öcünü almaya karar verdi. Selden kalan tek şey

onunla aynı türden ve suç ortağı ırmak olduğuna göre de kinini şimdi gene ağır ağır akmaya başlamış olan ırmağa, ne zaman ne yapacağı belli olmayan bu azgın *nature* öğesine yöneltmekte karar kıldı. Çocuklar bu kararı öğrenince değnekten atlarına atlayıp "Yaşasın *culture!* Yaşasın başkan Elcabir!" diye bağırarak sokaklarda koşmaya başladılar. Beş on dakika içinde sayıları yüzleri buldu. Sokaklar bir şenlik havasına büründü. Ama kararı öğrenen yaşlılar taş gibi donup kaldılar. Öç almanın biçimini öğrenince de en az çeyrek saat titrediler. Titremeleri de doğaldı doğrusu: bu bir buçuk metrelik başkan gereğinden fazla büyütüyordu her şeyi: görülmedik taşkında yedi köyün evlerini, bahçelerini, tarlalarını bir çamur yığınına dönüştürüp çocuklarını ve hayvanlarını sürükleyip götüren ırmağın iki yanında, en azından bu yedi köy boyunca, ikişer buçuk metrelik beton ya da taş duvarlar yükselterek çevreden soyutlayacak, böylece, yurttaşlarına verdiği zarardan dolayı, onu "müebbetle" cezalandırmış olacak, bununla da yetinmeyerek onu önce bir başka ırmakla birleştirecek, sonra da sularını dev bir baraja akıtarak denize ulaşmalarını önleyecek ve, elektrikten sulamaya, sularını tükenmez bir zenginlik kaynağına, yani tam anlamıyla *culture*'a dönüştürecekti.

Ne var ki, ülkenin en büyük ve en ünlü yüklenicisi Halil Elcemal bir yana bırakılacak olursa, başta başbakan ve bakanlar olmak üzere, kimsecikler beğenmedi bu tasarıyı. Bölgenin değişik yerlerinde değişik kurullar oluşturulup başkente yollanarak başkan kararından caydırılmaya çalışıldı. Ama hepsi geri çevrildi. Yalnızca en büyük zarara uğrayan beldenin yolladığı kurul alındı başkanlık sarayına. Bu kurulda yer alan çok yaşlı ve çok uzun boylu, ama okuma yazma bilmeyen bir adam yıkımda korkunç sele her zamanki dinginliğiyle akıp giden ırmağın değil, gökten inen görülme-

dik sağanağın neden olduğunu, ağaçları kökünden söken bir yelle korkunç bir çamurun da çocukların, büyüklerin ve hayvanların yürümesini önleyerek yıkımı desteklediğini, bu durumda, yüzyıllardır insanların tarlalarını ve bahçelerini yeşerten, kendilerinin, hayvanlarının, bahçelerinin ve tarlalarının susuzluğunu gideren ırmağın suçlu değil, kurban olduğunu, hem de, insanlara bunca yarar sağladığına göre, *nature* olarak değil, *culture* olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyledi. Sonra sözü bununla birleştirilecek olan öteki ırmağa getirdi, bu yıkımda o zavallının hiç mi hiç günahı bulunmadığını belirtti. Özellikle bu son gözlem Elcabir'i azıcık yumuşatır gibi oldu, ama söz ağzından çıkmıştı bir kez, yaşlı adam da *culture*'dan çok, *nature*'a yakın bir yaratığa benziyordu, kararını değiştirmedi. Kararını değiştirmemesinin bir başka nedeni de duvarları yükseltmeye karar verdiği gün bir karar daha vermiş olmasıydı: bunca yıldır kendisine tek çocuk verememiş olan hanımını boşayarak ondan daha uzun ve daha genç bir hanımla evlenecek, düğünü de duvarların yapımı tamamlandığı zaman, onların gölgesinde yapacaktı. İşte bu nedenle, hiçbir biçimde sözünden dönmeyen bir başkan olarak, ikinci kez gerdeğe girmek için tam iki yıl, dört ay, on üç gün beklemesi gerekti.

Neden derseniz, ırmağın iki kıyısında dört buçuk kilometre boyunca, iki buçuk metre yüksekliğinde beton duvarlar yükseltmek hem çok para, hem çok zaman istiyor, ayrıca, gösterilen bunca özene karşın, duvarlar her gün bir başka yerinden çatlıyor ya da çöküyor, yani ırmakla duvarlar, bir başka deyişle doğayla ekin arasında bir savaştır sürüyordu. Böylece, kimi zaman on beş, kimi zaman yirmi metre uzunluğunda bir duvarı yeniden yapmak, temellerini daha derinlere indirmek ve, kolaylıkla kestirilebileceği gibi, işçi sayısını her geçen

gün biraz daha artırmak gerekiyor, ülkenin kimi okumuş kişileri burada çalışan insanların çabasının ancak Mısır piramitlerini yapmış olan tutsakların çabasıyla karşılaştırılabileceğini söylüyorlardı. İşin ilginç yanı, duvarlara karşı yer yer kazandığı utkular ne olursa olsun, bu ilginç savaşta gerçek yenilenin ırmak olduğu artık her geçen gün biraz daha iyi anlaşılmaktaydı: suları gittikçe bulanıp sığlaşıyor, içindeki renk renk balıklar, karınları yukarıda, bir süre titredikten sonra ölüyor, bir zamanlar bunca bahçenin, bunca bostanın, bunca insanın ve bunca hayvanın susuzluğunu dindirmiş olan ırmak gözle görülür biçimde eriyip gidiyordu. Bir gün geldi, Halil Elcemal'in deneyimli mühendislerinin başarıyla tamamladıkları dev baraja ulaşmasına yaklaşık sekiz yüz metre kala, daha ileriye gidemedi. Böylece, çok pahalı bir biçimde de olsa, başkan Cabir Elcabir *culture*'ın *nature*'ı yere sermesini sağlamasıyla övünebilir, üstüne üstlük, yenginin duvarların göle kadar götürülmesine gerek kalmadan gerçekleşmiş olmasına sevinebilirdi. Şimdi ırmak, daha doğrusu yatağı, bir anıtın parçası sayılırdı, *nature* değil, *culture*'dı artık. Bu da bir utku demekti. En azından, her ilmeği bin yıllık bir *culture* ürünü olan görkemli bir çadırda, yeni eşiyle geçirdiği ilk gecenin sabahında, üstündeki uyuşukluğu atmak için hızlı hızlı yürürken, düşündüğü buydu.

Tam bunu düşündüğü sırada kurumuş ırmak yatağının kıyısında çok yaşlı bir köylü kadının gözleri yatağın çatlamış toprağında, hüngür hüngür ağlamakta olduğunu gördü. Ona doğru ilerledi, ama yaşlı kadın kendisini görmedi bile.

"Nine, neden ağlıyorsun?" diye sordu.

Yaşı kadın işitmedi. O da gırtlağının tüm gücüyle bağırdı:

"Nine, sana soruyorum, neden ağlıyorsun böyle?"

Köylü kadın başını kaldırdı o zaman, kıpkırmızı

olmuş gözlerini başkana dikip şaşkın şaşkın baktı bir süre. Hiçbir şey söylemedi.

Başkan kaşlarını çattı o zaman.

"Benim adım Cabir Elcabir, senin seçimle gelmiş cumhurbaşkanınım, neden ağladığını soruyorum sana", diye üsteledi.

Yaşlı kadın hiç de etkilenmiş gibi görünmedi.

"Irmağıma ağlıyorum", dedi. "Irmağımın küsüp gitmesine ağlıyorum".

Başkan bu yanıta güldü; yaşlı kadının deli olduğunu düşündü.

"Irmağın küsüp gitmedi, *culture*'a dönüştü", dedi.

Yaşlı kadın başkana kinle baktı o zaman, *nature* ve *culture* karşıtlığını tüm Hayristanlılar gibi o da öğrenmişti.

"Hayır, küstü, küsünce de aldı başını, gitti", dedi. "Onun da bir *culture*'ı vardı, seninkinden daha büyük, daha ince bir *culture*'ı".

Başkan Cabir Elcabir bir kahkaha attı.

"Delirmiş bu kocakarı", dedi, gülerek ayrıldı oradan.

Yardımcılarıyla korumaları da kendisini izlediler. Aceleleri vardı: bilemediniz yirmi metre ileride, ırmağın son soluğunu verdiği yerde, kocaman çadırların ortasında, ülkeden ve komşu ülkelerden çağrılmış yüzlerce seçkin kişinin katıldığı görkemli bir düğünle ikinci eşiyle gerdeğe girdiği gecenin sabahı, saatler onu bile vurmadan, başbakan duvar yapımı başlayalı beri belki yirmi kez yineleyip de istediği gibi sonuçlandıramadığı girişimi bir kez daha yineledi: devletin çok önemli bir sorunla karşı karşıya bulunduğunu, bu nedenle tüm bakanlarının ilk yapılacak bakanlar kuruluna kendisinin başkanlık etmesini dilediklerini bildirdi.

"Pekâlâ, ederiz, bakanlar kurulunu ne zaman toplayacaksın?" dedi başkan Elcabir.

Başbakan başını önüne eğdi.

"Bugün, sayın başkanım, yaklaşık bir saat sonra", diye yanıtladı. "Arkadaşlar şimdi toplanmıştır bile. Bazı genel müdürleri de çağırdık".

Başkan Elcabir yüzünü buruşturdu.

"Zifaf gecesinin ardından bakanlar kurulu! Daha gusül aptesimizi bile almadık", diye homurdandı, sonra gülümsedi, "Ama çoktandır devlet işleriyle ilgilenemedik, bir toplanalım, bakalım", dedi. "Sen arabamda bekle beni".

Başkan Cabir Elcabir gusül aptesini bile almadan, yani, bir bakıma, tadını hâlâ tüm bedeninde duymakta olduğu zifaf gecesini bir *culture* edimiyle taçlandırmadan, hızla giysisini değiştirip çıktı çadırından. Ama bundan hoşnut olduğu söylenemezdi. Arabada hemen hiç konuşmadı. Bakanlar kurulu salonunda da hep birden ayağa fırlayan bakan ve genel müdürleri asık suratla selamlayıp başkanlık koltuğuna oturdu, hemen sonra da karşısındaki koltuğa ilişen başbakanına döndü.

"Söyle bakalım, sayın başbakanım, şu çok önemli sorun neymiş?" dedi.

Bu çok önemli sorunu Hayristan'da okuma yazma bilmeyen adamlar ve kadınlar bile biliyorlardı: nicedir her şey ateş pahasınaydı ve millette para yoktu. Hayristan'ın Elcabir'den önceki başkanlarının da ülkeyi çok iyi yönettikleri söylenemezdi, ama burası kendi içine kapanmış bir biçimde yaşayan ve çok az şeyle yetinen sabırlı insanların ülkesiydi, herkes kendi yağıyla kavrulmaya alışmıştı. Ne var ki, başkanın dört tepeyi birer *culture* anıtına dönüştürmek ve ırmaktan öç almak için getirttiği dev makinelere ve sayıları birkaç bine ulaşan işçilere ödenen paralar tüm ölçüleri aşmış, ırmağa karşı yengiyi taçlandıran görkemli düğün de hepsinin üstüne tüy dikmişti. Başbakan artık memur aylıklarını ödemenin bile olanaksız duruma geldiğini

ve ülkenin her yanında işlerin durma noktasında bulunduğunu, bu bunalıma en kısa sürede bir çözüm bulunamaması durumunda ülkenin kargaşaya sürükleneceğini anlattı.

Başkan Cabir Elcabir kaşlarını çattı o zaman.

"Yani ne demek istiyorsun?" diye sordu.

Başbakan da hiç duralamadan yapıştırdı yanıtını:

"Her şey içinden çıkılmaz bir kargaşaya, yani *nature*'a dönüşecek gibi görünüyor, sayın başkanım. *Nature*'a, evet, *nature*'a, bunu düşünebiliyor musunuz?"

Başkan Cabir Elcabir birden titreyip kendine döndü o zaman: Cambridge'te *master* yapmış bir ekonomi uzmanı olduğunu anımsadı, yalnızca bakanlar kuruluna değil, tüm ülkeye seslenir gibi, "Biz de gerektiği kadar para basarız", diye gürledi.

"Karşılıksız olarak mı, efendim?"

"Evet, öyle, karşılıksız olarak. İşin güzel yanı da bu bence. Bir zamanlar, tarihin karanlık dönemlerinde, insanlar altın ve gümüş paralar kullanırlarmış. Kullanılan altın ve gümüşün değeri neyse, paranın değeri de o olurmuş, yani belli bir oranda, *nature*'a bağlı kalırmış bu adamlar. Bence toplumların maden paradan kâğıt paraya geçişi *nature*'dan *culture*'a geçişin en önemli evrelerinden biridir, kâğıt paranın madenle ilişkisini kesmesiyse, *culture*'ın kesin utkusu, bir başka deyişle, arı *culture* durumu olarak tanımlanabilir. Şimdi kâğıt para, karşılıklı ya da karşılıksız, değerini kendisini üreten çağcıl toplumdan alıyor, tümüyle *nature*'dan kopuk, demek ki *culture*. Bizim basacağımız para da yüzde yüz bir *culture* nesnesi, *culture* değeri olacaktır".

Başbakan öksürdü.

"Ama, sayın başkanım", diye girişti.

"Aması maması yok", dedi başkan. "Biz hemen basalım paralarımızı".

"Karşılıksız olarak mı?"

"Evet, bunu söylüyorum, karşılıksız olarak. Bol bol para basacağız", dedi, dalıp gitti bir süre, sonra mutlulukla gülümsedi, "Halil Elcemal kardeşimizin alacağını da bu gıcır gıcır paralarla öderiz; çok çalıştı, çok da masrafa girdi zavallı", diye ekledi.

Başbakan elinde olmadan gülümsedi.

"Halil Elcemal'in tüm alacakları dolar olarak ödenmişti, sayın başkanım", dedi. "Biraz da o dolarların elimizden gitmesi yaktı bizi".

Başkan yüzünü buruşturdu.

"Çok yazık, dostumuz bu yeni paralardan yoksun kalacak o zaman", dedi. "Ama biz yeni Hayristan liralarımızı basacağız, gerekirse, İngiltere'den yeni makineler getirteceğiz".

Başbakan içini çekti.

"Sanırım, gerekmez, efendim", dedi. "Ama biz böyle karşılıksız olarak para basarsak..."

"Ben Cambridge'te ekonomi *master*'ı yaptım, bu işleri bilirim, dostum, başlangıçta birtakım güçlükler, birtakım yanlış yorumlar olacaktır kuşkusuz, her geçiş döneminde olduğu gibi. Ama yılmayacak ve başaracağız", dedi başkan Cabir Elcabir.

Dediği gibi oldu, yılmadılar.

Ancak, bir iki ay sonra, para basma etkinliği öyle bir hızlandı ve öyle yoğunlaştı ki Avrupa'dan gelişmiş basım makineleri ve paraya dönüştürülecek kâğıtlar getirtmek kaçınılmaz oldu. Başkan Cabir Elcabir sık sık para basımını denetlemeye gidiyor, kâğıdın paraya dönüşmesini, yani bir *culture* nesnesinin kaşla göz arasında daha üstün bir *culture* nesnesine dönüşüvermesini izlerken, uygarlığın ve çağcıllığın tam göbeğinde bulunduğunu düşünüyor, bu da kendisine hem düşünsel, hem duyumsal bir haz veriyordu. Zaman zaman, bu benzersiz hazzı paylaşsın diye, yeni eşini de yanında getirdiği oluyordu. Ama genç, güzel ve bir *nature* yaratığı

sayılamayacak kadar uzun boylu eşi bu hazzı paylaşıyorsa da kâğıdı paraya dönüştürmekte olan basımevi ustalarının bu işten fazla bir haz duyduklarını söylemek zordu. Nedenini anlamak kolaydı: basım hızlandıkça Hayristan parası değerini yitiriyor, Hayristan parası değerini yitirdikçe de başkan Cabir Elcabir'in *nature*'la *culture* arasında kurduğu değer ilişkisi tam tersine dönüşüyordu: kâğıdın paraya dönüştüğünde daha da ekinselleştiği doğru olabilirdi, ama, en azından Hayristan'da, bu ekinselleşmeye gittikçe artan bir değer düşümü, yani paranın kâğıda dönüşmesi eşlik etmekteydi. Daha da acısı, kurumuş ırmağın iki yanında Çin Seddi gibi yükselen dört bin metre uzunluğundaki duvarlar *culture*, şimdi yerinde yeller esen ırmak *nature*'sa, *nature*'ın yararlı, *culture*'ın zararlı, hatta ölümcül olduğunu kesinlemek gerekirdi: duvarlar binlerce yurttaşın ekmeğini kazanmasını yardımcı olan bir doğa öğesini kuruttuğuna, insanların, umutsuzluk içinde, evlerini, bahçelerini, tarlalarını bırakıp gitmelerine yol açtığına göre, *culture*'ın *nature*'dan önce geldiğinde ve *nature*'ı tümden kurutup *culture*'ı egemen kılmanın saçma olduğunda başkan ve yakın çevresi dışında herkes birleşmeye başlıyordu ülkede. Artık deneyimleriyle biliyorlardı bunu, deneyimleriyle bildikleri için de başkanlarının her sözüne ve her edimine daha bir rahat, daha bir içten gülüyorlardı. Bu da ona, bu on iki yaşında bir çocuk boyundaki adama daha bir sevecenlikle bakmalarına, her baktıklarında daha çok gülmelerine, her güldüklerinde de ona fazla haksızlık etmekten çekinmelerine yol açıyordu.

Nasıl olsa, tüm demokrasilerde olduğu gibi Hayristan'da da çare tükenmiyordu: Hayristan lirasının değerinin nerdeyse sıfıra inmesi sonucu, yurttaşlar, en azından önemli alışverişlerinde ve rüşvet ödemelerinde yalnızca sterlin ve dolar kullanır olmuş, çelişkin bir bi-

çimde, sterlin ile dolar *nature,* Hayristan lirası *culture* diye adlandırılır olmuştu. Böylece, alıcı aldığı malın karşılığını ödemeden önce "*Nature* mı, *culture* mı?" diye soruyor, hemen her zaman da "*Nature!*" yanıtını alıyordu. Rüşvet isteyen memur da aynı soruya aynı yanıtı veriyordu her zaman. Ancak, kendileri de ister istemez aynı biçimde davranmakla birlikte, ülkenin belli başlı köşe yazarları bu uygulamayı çok sert bir biçimde eleştiriyor ve, tüm bu olumsuz tutumlara karşın, bu geçici durumun çok yakında değişeceğini ve Hayristan lirasının dünya paraları arasındaki seçkin yerine yeniden yerleşeceğini muştuluyorlardı.

Kim bilir, belki de gerçekleşirdi öngörüleri.

Yazık ki, buz gibi bir şubat gecesi, sabaha karşı, horozlar ötmeye başlarken, başkan Cabir Elcabir'den çok da uzun olmayan bir tümgeneral, Haydar Elzuhuri, tümeninin üç piyade bölüğüyle başkanlık sarayını dört yandan sardı, başkanı ve eşini tutuklayıp bilinmeyen bir yere yolladı. Tutuklamaya yakından tanık olmuş bir yüzbaşının anlattığına göre, başkan Cabir Elcabir hanımı kadar bile direnmedi. Kendisini kelepçeleyeceklerini söyledikleri zaman da uysalca uzattı ellerini, sonra öyle durup ellerine ve kelepçeye uzun uzun baktı, "Kelepçe çok eski bir *culture* ürünüdür, evet, böyle, insanlığın en eski *culture* nesnelerindendir: işte, görüyorsunuz, sağla solu da birleştiriverdi", dedi.

Arkasından da uzun, çok uzun bir kahkaha attı.

YENİ DÜZEN

Tümgeneral Haydar Elzuhuri başkanlık koltuğuna kurularak Cabir Elcabir'i tutuklatıp yönetimi ele aldığını yüce Hayristan ulusuna bildirmeden önce, bodrum katından başlayarak tüm sarayı şöyle bir gözden geçirmek istedi. Geçirdi de. Bodrum katında, girdiği dördüncü odada, kapının karşısında yerden tavana kadar tüm duvarı kaplayan rafların silme içki şişeleriyle dolu olduğunu görünce başı döner gibi oldu. Hemen yaklaşıp birbiri ardından gözden geçirdi şişeleri, yaklaşık dörtte birinin Fransız şaraplarından, dörtte üçünün Ballantine's marka viski şişelerinden oluştuğunu saptayınca, havaya sıçramamak için zor tuttu kendini. Bir saygı duruşu söz konusuymuş gibi, en az bir dakika süresince, öylece dikildi burada. Sonra, hem şaşkın, hem mutlu, geriye döndü, kapının önünde heykel gibi gibi dikilmiş bir binbaşıya seslendi, binbaşı koşarak gelip esas duruşa geçince de "Yanına bir manga asker al ve üçüncü tümene koş hemen, komutana Elcabir ve eşine iyi davranılmasını istediğimi söyle. Adamın kendisiyle de görüş benim adıma: yaşamının ordu güvencesinde olduğunu ve tutsaklığının fazla uzun sürmeyeceğini bildir", dedi. Binbaşı topuk vurup "Emredersiniz, komutanım", diyerek geriye dönüp giderken de "Binbaşı, dur bir dakika!" diye seslendi. Önce iki viski, sonra da

iki şarap şişesini gösterdi, "Şunları da kendisine götür, benim ikramım olarak afiyetle içmesini söyle", dedi. Binbaşı da şişeleri alıp erlerden birinin sırt çantasına yerleştirdi özenle. Bir kez daha topuk vurup selam verdi, eri de yanına alarak çıkıp gitti.

O gün de, ondan sonraki günlerde de gerek olaya tanık olan subaylar, gerek her şeyin açıklamasını saniyesinde buluveren gazeteciler hiçbir bir anlam veremediler generalin bu davranışına, "Olur şey değil! Sen hem herifi devirip yerine geç, hem de içsin diye viski yolla!" deyip durdular. Oysa, kendisini yakından tanıyanlara bakılırsa, anlaşılmayacak bir yanı yoktu bu davranışın. General Haydar Elzuhuri de tıpkı devrik başkan Cabir Elcabir gibi on iki yıllık Ballantine's tutkunuydu, ama en az bir yıldır bir damla Ballantine's değmemişti dudaklarına. Bu loş odada, bunca Ballantine's şişesini bir arada görünce, başı dönmüştü birden, önce düş gördüğünü sanmış, sonra devirdiği adam bunları kendisi için saklamış gibi bir duyguya kapılmış, daha sonra, ister kendisi, ister başkası için olsun, bu adamın bu kıtlıkta sarayında bu kadar viski bulundurabilmesinin nerdeyse bir tansık olduğunu ve onunla kendisi arasında ortak bir nokta bulunduğunu gösterdiğini düşünmüştü. Gene yakınlarının anlattıklarına göre, yüzlerce şişe viskinin varlığı çok önemli bir şey daha esinlemişti General Haydar Elzuhuri'ye: şu kavanoz kıçlı dünyada, insanlara fazla sert davranmamakta yarar vardı: bu Cabir Elcabir delisinin sessizce ipinin koyverilmesi davul zurnayla ipe çekilmesinden çok daha iyiydi: devrik başkanın ipe gönderilmemesi kendisi için de bir güvence olacaktı. Böyle bir günde böyle bir adama içki göndermesinin bir anlamı daha vardı: yeni başkanın yücegönüllülüğünün kanıtıydı. Olay dilden dile dolaşacaktı bundan böyle.

Ancak, o sırada General Haydar Zuhuri için en

önemlisi şöyle rahat bir koltuğa oturup azıcık kuruyemiş eşliğinde bir temiz viski içmekti. Hepsi birbirinden güzel odalara, görkemli salonlara şöyle bir göz atmakla yetindi bu yüzden, saray görevlilerinin, birbirinden güzel sekreterlerin yüzüne bile bakmadı, yakın arkadaşlarıyla birlikte bir hafta önceden hazırladığı "Hayristan halkına sesleniş"ini çabuk çabuk ve birkaç bölümünü atlayarak okudu, basın toplantısını erteledi ve, on ikiyi çeyrek geçe, sarayının bodrum katında dizi dizi Ballantine's'ları gördüğü saniyeden beri gözlerinde tütmekte olan masaya oturma mutluluğuna erişti. Yazık ki nice mutluluklar gibi bu da oldukça tatsız bir sonuç doğurdu: o günün akşamı, "büyük devrim"i kutlamak üzere, görkemli bir fener alayı düzenlemiş olan başkentliler, kız, erkek, yaşlı, genç, başkanlık sarayının önünde, en az yarım saat süresince, alkışlarla, söylevlerle, marşlarla yeni başkanlarını görüp sesini duyma isteklerini dile getirdilerse de amaçlarına ulaşamadılar: yeni başkan öyle bir sızmıştı ki Hayristan'ın tüm topları aynı anda gümlese de uyanacak gibi değildi.

Bu çok uzun uyku da olumsuz sonucunu göstermekte gecikmedi: General Haydar Elzuhuri, başkanlığının ikinci günü, öğleye doğru gözlerini açtıktan sonra, en az iki hafta süresince, hem doğru dürüst uyku uyuyamadı, hem de tam olarak uyanmış gibi görünmedi. Yalan değil, akşamları önce subaylarıyla, arkasından da tek başına birkaç kadeh viski çektikten sonra, başını yastığa koyar koymaz gözleri yumuluveriyordu ya hemen arkasından karabasanlara açılıyordu. Böylece, her gece, hem de en az beş kez, kan ter içinde, sıçrayarak uyanıyor, "Nereden sardım bu işi başıma? Şu koskoca Hayristan'da benden salağı yok muydu?" diye söyleniyordu. Haksız da sayılmazdı doğrusu: hemen her gün, çiçeği burnunda bakanları ve onların bulup getirdiği seçkin uzmanlarla yaptığı toplantılarda, ne

önerse karşı çıkıyorlardı hemen, "Olamaz, sayın başkanım, olanağımız yok, enflasyon tavana vurdu ve tüm kaynaklarımız kurumuş durumda", diyor, durumun tek suçlusu olarak da kendisine yüzlerce şişe viskiyi ve, istemeden de olsa, başkanlık koltuğunu bırakmış olan Cabir Elcabir'i gösteriyor, "Siz de çok iyi biliyorsunuz ki Elcabir'in duvarları ülkenin son kaynaklarını da kuruttu, efendim", diyorlardı. Sonunda onun da tepesi attı ve yüzlerce şişe viskiyi unuttu.

"Ayağından astırtacağım o pezevengi! Başkanlığımın ilk büyük eylemi olarak da duvarını yıktırtacağım!" diye gürledi.

Ama tüm bakanlar ve tüm uzmanlar karşı çıktılar hemen:

"Aman, sayın başkanım, sakın girişmeyin böyle bir işe! Bu iş çok para ister, ülkenin yıkımını kesinleştirir, İngilizler'e muhtaç eder bizi", dediler.

General Haydar Elzuhuri başını ellerinin arasına aldı, ağladı ağlayacakmış gibi yüzünü buruşturdu, "Tanrım, işte görüyorsun, başkan oldum, ama ülkemin çöküşünün nedenini bile ortadan kaldıramıyorum. Bu mu senin adaletin?" diye söylendi. Zile bastı, kapıda beliren özel kılıklı adama "Çabuk, hemen viski getir bana", dedi, sonra da bakan ve uzmanlarına döndü, toplantının bittiğini bildirdi.

Yanına bakanlarını ve uzmanlarını değil de yurtseverlik ve içtenliklerine güvendiği arkadaşlarını alarak on günlük bir yurt gezisine çıktı. Çarşıda, pazarda, sokakta, sıradan insanları durdurup ülke sorunlarını konuştu; Toraman Toprağı'nın tepesine kadar çıkıp Tanrı'ya dualar etti, sonra, tam altı gün süresince, değişik bölgelerde bağları, bahçeleri, tarlaları gezdi. Bağcıların büyük bölümü ürünleri şarap ve arak üretiminde kullanılıyor diye bağlarının sık sık saldırıya uğradığını, birtakım gözü dönmüş adamların kütükleri köklerin-

den söktüğünü anlattılar. Köylüler ektiklerinden kazanç sağlamak şöyle dursun, sürekli zarar ettiklerini, bu nedenle de üretimlerini en aza indirmek zorunda kaldıklarını söylediler. Sonra demir madenlerini gezdi, bir zamanlar İngilizler'in buralardan elde ettiği ürünün beşte biri bile çıkarılamıyordu şimdi, üstelik demir fiyatları anlaşılmaz bir biçimde düşmekteydi. Mühendis, memur ve işçileri bir araya toplayıp düşüşün nedenlerini sordu. Hepsi de verimsizliğin nedeni olarak Hayristan parasının değerinin sıfıra yaklaşmış olmasını ve yeterli araç ve gereç yokluğunu gösterdiler. Hiç kimse yolsuzluklardan, el altından karaborsaya aktarılan ürünlerden söz etmedi, demir işletmelerinin en yaşlı mühendisi de "İsterseniz, madenlere girip bakın, sayın başkanım, İngilizler işe yarar ne varsa, hepsini alıp götürmüş, bize de döküntülerini bırakmışlar", dedi. Başkan eksikliği duyulan makinelerin hangileri olduğunu, bu konuda bir istekte bulunup bulunmadıklarını sorunca da "Yeni makineler istedik, hiçbir zaman alınmadı, sayın başkanım!" yanıtı geldi. İstenen makinelerin özellikleri konusundaysa, yaşlı olsun, genç olsun, hiçbir mühendis açık seçik bir bilgi veremedi. Bakır madenlerinde de üç aşağı beş yukarı aynı durumla, aynı türden sorumlularla karşılaştı, aynı türden yanıtlar aldı: fiyatlar düşük, makineler eskiydi; kimi ocaklar çoktan kurumuş ve bir daha açılmamak üzere kapatılmıştı. Burada da el altından karaborsaya aktarılan bakırlardan söz eden çıkmadı. Yalnız, sorular çoğalmaya başlayınca, genç bir mühendis söz aldı, "Sayın başkanım, biz hepimiz Hayristan üniversitelerinde okuduk, buralarda bize doğru dürüst bilgi verilmedi, çünkü bizleri bilgilendirmesi gerekenler de fazla bir şey bilmiyordu", diye başladı, arkasını da getirecekti, ama başkan Elzuhuri'nin tepesi atmıştı artık, "Yalan söylüyorsun, ülkene hakaret ediyorsun, çekil karşımdan!" diye

bağırarak kovdu adamı. "Hiçbiriniz görevinizi yapmıyorsunuz, belki de İngilizler'e çalışıyorsunuz. Hepinizi kovacağım!" diyerek kapattı toplantıyı, bir "Allahaısmarladık" bile demeden çıkıp gitti. Son olarak da birkaç taşra üniversitesini gezdi, tüm öğrenciler kitap bulamamaktan yakındılar, öğretim üyeleri de doğruladı savlarını, Yüksek Öğretim Kurumu'nun kitaplıklarındaki tüm kitapları başkente aldırttığını, o gün bu gün kitaplıklarına tek kitap girmediğini söylediler. Başkan "Peki, ne okutuyorsunuz onlara, nereden ne öğretiyorsunuz?" diye sorunca da "Bereket, nerdeyse tüm hocalarımız öğrencilikleri sırasında tuttukları notları saklamışlar, onları anlatıyorlar!" dediler.

Başkan Haydar Elzuhuri başkente döndüğünde burnundan solumaktaydı. İlk işi bakanlar kurulunu toplamak ve görüp dinlediklerini anlatmak oldu. Hiçbirinin şaşırmaması kafasını karıştırdı. Gözlerini bakanlarının üzerinde dolaştırdı bir süre. Sonunda Ulusal Eğitim bakanının üzerinde durdu.

"Sayın Eğitim bakanı, siz bütün bunları biliyor muydunuz? Üniversitelerimizin kitaplıklarının bomboş olduğundan haberiniz var mıydı?" diye sordu.

Ulusal Eğitim bakanı boynunu büktü.

"Biliyordum, sayın başkanım. Sizin de bilmeniz gerekir, üniversitelerin kitaplarını kaç yıl önce başkente getirtip depolarda çürüttüler; bütçede de kitaba ödenek ayrılmıyor, ama kendi kişisel olanaklarıyla kitap satın alan hocalarımız da yok değil", dedi. "Bilindiği gibi..."

Başkan Elzuhuri ayrıntılara girmek istemedi.

"Üniversitelerimizdeki öğretim üyelerinin bilgisizliğine ne diyorsunuz peki?" diye sordu.

"Bizim üniversitelerimizin öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu bilgi düzeylerine göre seçilmemiştir, efendim", dedi bakan.

Başkan Elzuhuri bir süre düşündü.

"Peki, İngiltere'de okuyanlar, onlar da kötü üniversitelere mi gitti?" diye sordu.

Ulusal Eğitim bakanı önündeki kâğıtlara baktı bir süre; sonra, yüzünde derin bir şaşkınlık anlatımı, bir kez daha boynunu büktü.

"İngiltere hükümetinden burs alıp onların üniversitelerinde okumuş Hayristanlılar arasında mühendislik okumuş tek kişi yok, sayın başkanım", dedi. "Büyük çoğunluğu tarih, coğrafya, yazın, toplumbilim dallarını seçmiş, sekiz kişi mimarlık, üç kişi de tıp okumuş".

Haydar Elzuhuri masaya bir yumruk indirdi.

"Kısacası, en başarılı gençlerimizin başlıca uzmanlık alanları İngiltere tarihi, İngiltere coğrafyası ve İngiliz yazını", dedi. "Hayristan'a ilişkin bilgileri de İngiltere'nin Hayristan'la bağıntılarıyla sınırlı, öyle mi?"

"Durumu çok güzel özetlediniz, sayın başkanım".

"Peki, sizler bunu nasıl görmediniz bugüne kadar? Neden karşı çıkmadınız bu aymazlığa?"

Tüm bakanlar ve yardımcıları gözlerini yere dikip kaldılar öyle. Ancak, uzunca bir sessizlikten sonra, bakanlar kurulunun tek sarışını Gençlik ve Spor Bakanı Elcehti söz aldı.

"Sayın başkanım, siz de çok iyi biliyorsunuz ki şurada bulunan bakan ve yardımcılarının tümü sizin ülke yönetimine el koymanızdan sonra geldi göreve", dedi. "Bir önceki, iki önceki, üç önceki hükümetler de böyleydi. Bunun kusuru bizden öncekilerde. Onlardan hesap sormak gerek. Onların da çok suçluları ülke dışında, az suçluları tutukevinde. Bunların sorguya çekilmeleri de sorunu çözmez bence".

Başkan Elzuhuri gülümsedi.

"Evet, haklısın", dedi.

Hayristan Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden beri her yeni başkanın bakanlar kurulunu ve büyükten

küçüğe tüm devlet görevlilerini değiştirmesi ülkenin değişmez geleneğiydi. Yeni başkanı çok sinirlendiren olgunun geçmiş dönemlerde işlenmiş nice kusurlar arasında çok hafif kalacağı da açıktı. Bununla birlikte, sorunun ortaya atılması işe yaradı: kimsesiz ve unutulmuş bir kişinin hapisten kurtulmasını sağladı. Bu kişi ufak tefek ve çok yaşlı bir adamdı, Hayristan'ın yüksek öğretim sorunlarına ilişkin bir çalışma yapmış, bu arada, burslu olarak İngiltere üniversitelerinde okuyan Ortadoğulu öğrenciler arasında tarih, coğrafya ve yazın alanlarını seçenlerin en büyük çoğunluğu oluşturduğunu, bu çoğunluk içinde de Hayristanlı öğrencilerin birinci geldiğini açıklamış, sonra da, üstü kapalı bir biçimde, dönemin yöneticilerine birtakım eleştiriler getirdiği izlenimini uyandırması nedeniyle, taşrada bir tutukevine atılmış ve, nice okumuşlar gibi, orada unutulmuştu. Tutukevinden alınıp başkan Elzuhuri'nin karşısına çıkarıldığında, elleri sürekli titriyor, gözleri nerdeyse görmüyor, artık kafasının pek çalışmadığı, zaman zaman çalışır gibi olunca da bellekten hiç mi hiç destek almadığı anlaşılıyordu. Yeni yönetimce anımsanmasının tek yararı tutukevinden alınıp bir yaşlılar evine konulması oldu. Başkan Elzuhuri'nin "Artık gönlün rahat olsun, babalık: yeni devrim hükümeti tüm bunları düzeltecek, güzel günler göreceğiz artık!" diyerek omzunu okşaması da en ufak bir etki yaratmadı üzerinde. "Bu herif de tıpkı benim gibi; coşkuyu çoktan unutmuş", diye düşündü başkan Elzuhuri. Şimdi o da pek coşkulu sayılmazdı doğrusu, her akşam viskisini yudumlayabilen bir Hayristan yurttaşı düzeyine yükselmiş olmasına, eşiyle iki kızının da saray yaşamından fazlasıyla hoşnut görünmelerine karşın, ülkenin yönetimine el koyduğu için pişmanlık duyduğu anlar bundan mutluluk duyduğu anları fazlasıyla aşıyordu. Böyle tatsız anlarında, bunca yıllık ulusçuluk tut-

kusunu unutarak "Salak millet, ne olacak! Gül gibi geçinip giderken Cabir Elcabir gibi bir herifi başkanlığa getirerek açlıktan geberecek durumlara düştü", diye söyleniyor ve, çevrende çözüme benzer bir şeyler görünmediğine göre, bir Ballantine's daha açtırtıyordu.

Ne olursa olsun, başkan Elzuhuri'nin kendisi için açlık söz konusu değildi daha, sofrasında ne arasan bulunuyordu. Ancak, bodrum katındaki odada kaygıyla yaptığı denetimlerde on iki yıllık Ballantine's şişeleri hızla azalırken, boş şişelerin sayısı hızla dolu şişelerinkine yaklaşmaktaydı.[1] Bu nedenle, sarayda yapılan geleneksel kurtuluş günü toplantısında yalnızca Fransız şarabı ve arak sunulmasını uygun gördü. Çağrılılar arasında bulunan Fransız büyükelçisinin bundan gurur duyması gerekirdi, ama, yeni başkanla görüşme istekleri ne zamandır sürekli geri çevrildiğinden olacak, suratı asıktı adamın, ülkesinden gelmiş olan seçkin şaraplardan birkaç kadeh devirdikten sonra, kararlı adımlarla başkanın yanına geldi, suratı hep öyle asık, ona ülkesinin yönetiminin ne zamandır Hayristan yöneticilerinden süresi çoktan dolmuş olan borçlarını ödemelerini istemesi konusunda kendisine yazı üstüne yazı geldiğini, ancak yazılı ve sözlü başvurularının ya yanıtsız kaldığını, ya süre istendiğini, sorunu doğrudan doğruya kendisine iletme girişimlerinin de sürekli engellendiğini anlattı. Elzuhuri, şaşkın mı şaşkın, "Allah, Allah! Bunu bilmiyordum, hiç haberim yoktu", diye homurdandı, durumu en kısa sürede inceleyip kendisiyle görüşeceğini söyledi. Bu görüşmenin hemen ardından, sanki sözleşmişler gibi, Alman büyükelçisi yaklaştı yanına, üç aşağı beş yukarı aynı şeyleri söyleyince, başkan büsbütün şaşırdı. Önce "Bu konudan hiç haberim yok benim", hemen arkasından da "Sizden borç alan ben değil-

[1] Başkan boşalan şişeleri imzalayarak eski yerlerine koyuyor, böylece burada girişilebilecek hırsızlıkları önleyeceğini düşünüyordu.

lim", demeyi, hatta korumalarına göz kırparak adamı yaka paça dışarı attırtmayı düşündü , ama çabuk vazgeçti, ona da durumu en kısa sürede inceleyip kendisini bilgilendireceğini söyledi.

Aynı anda, İngiltere büyükelçisinin yanına sokulmaya çalıştığını görünce, "Al sana bir alacaklı daha!" dedi içinden, hemen çıkıp gitmeyi düşündü. Ama, ötekilerin tersine, bu adam gülümsüyordu. "Size de mi borçluyuz yoksa?" diye sorması üzerine de otuz iki dişini birden gösterdi. "Hayır, sayın başkanım, bize borcunuz yok", dedi, sonra biraz daha yaklaştı, sesini de olabildiğince alçattı, "Ama size yardımcı olabiliriz. Sizinle bu konuları görüşebilmek için önümüzdeki hafta bana bir on beş dakikanızı ayırmanızı dilemek istiyordum", diye ekledi, gene gülümsedi. Başkan da ona gülümsedi, sonra, büyükelçi uzaklaşırken, başbakanına doğru eğildi, "Bize en büyük yakınlığı bu herifler gösteriyor", dedi. "Yüz elli yıl birlikte yaşamamızdan olmalı".

Ertesi gün, sabahın dokuzunda, dışişleri ve ekonomiyle ilgili tüm bakan ve genel müdürleri topladı, "Bu borç konusu da ne oluyor? Ülkemin gırtlağına kadar borca batırılmış olduğunu Alman ve Fransız elçilerinden mi öğrenecektim?" diye gürledi, arkasını da getirdi, bir temiz fırçaladı herkesi. Bu yüce ülkenin başkanıydı o, hem de seçim meçim gibi dolambaçlı yollardan değil, kılıcının hakkıyla gelmişti bu yere, öyleyse herkesten çok kendisi sorumluydu ondan, bunun gereği olarak da her şeyi bilmesi, hiçbir şeyin kendisinden gizlenmemesi gerekirdi. Bunu kesin bir dille belirtti, masaya bir yumruk indirdi, sonra da bu borçlar konusunda kendisini tümden bilgisiz bırakmış olanları görevi bırakmaya çağırdı.

Bu kısa konuşmayı derin bir sessizlik izledi. Başkan gözlerini başbakanına dikti. Ama çoğu başkanlar

gibi kendisi de başbakanlığa pısırık ve beceriksiz bir adam getirmişti: adam bu işler kendisini hiç mi hiç ilgilendirmezmiş gibi tavana bakmaktaydı. Masaya bir yumruk daha indirdi.

"Hadi, kim konuşacaksa konuşsun", dedi.

Bir süre hiç kimseden ses çıkmayınca bir yumruk daha indirdi masaya. O zaman kurulun tek sarışını Gençlik ve Spor bakanı Elcehti parmak kaldırarak söz istedi.

"Tamam, konuş!" dedi başkan Elzuhuri.

Gençlik ve Spor bakanı Elcehti her zamanki dinginliği ve güler yüzüyle bakanlar kurulu üyelerinin herhangi bir konuyu yüce başkanlarından gizlemek gibi bir düşünceleri olamayacağını, ancak, hem bu korkunç borç olayını kendilerinin de daha yeni öğrendiklerini, hem de kendilerine bu konuyu hemen açarak yüce görevinin ilk aylarında canını sıkıp buyrultusunu sarsmak istemediklerini belirtti. Arkasından da, Elhalas döneminden bu yana, tüm Hayristan hükümetlerinin İngiltere'den öğrenci bursları dışında hiçbir yardım almamayı değişmez bir ilke olarak benimsemiş olduklarını söyledi. Başkanın Gençlik ve Spor bakanını sinirlenmeden dinlediğini görünce, Ekonomi bakanı da söz aldı, daha ikinci başkan Elnebi döneminde Fransa ve Almanya'dan çok ağır koşullarla borç almak zorunda kalındığını, ancak başkan Elcabir'in ünlü duvar yapımı sırasında dış borçların ödenmesi olanaksız bir düzeye yükseldiğini, şimdi, ödeme dönemi gelip çattıktan sonra, Almanlar'ın ve Fransızlar'ın kendilerini sıkıştırıp durduklarını anlattı.

Başkan Elzuhuri gene zorlu bir yumruk indirdi masaya.

"Yıkacağım o duvarı, kesinlikle yıkacağım, hem de kendi ellerimle!" diye gürledi, sonra gözlerini Ekonomi bakanına dikti, "Bu borçlar konusunda devlet başkanı-

na bunca zamandır tek sözcük söylenmemiş olması, olacak şey mi?" dedi.

"Özür dileriz, çok özür dileriz, sayın başkanım, ne söyleseniz, haklısınız", dedi Ekonomi bakanı, sonra gözlerini başbakana dikip öylece kaldı bir süre, sonra derin bir soluk aldı, "Sizden çok özür dileriz, sayın başkanım, başbakan ve tüm hükümet üyeleri aramızda karar aldık: başkanlığınızın ilk aylarında hızınızı kesmemek için bu konuyu hemen açmak istemedik", deyip sustu, başbakan da kendisini doğruladı, sonra, isteği üzerine, borcun kapsamı ve koşulları konusunda bilgi vermeye başladı.

Haydar Elzuhuri, epey bir süre dinledi başbakanını, sonra, masaya bir yumruk daha indirdi.

"Olur şey değil, bu borçlar bizim yıllık bütçemizin en az dört katı! Yıktırtacağım o duvarı, evet, kesinlikle yıktırtacağım!" diye gürledi. Tüm bakanlar donmuş gözlerle kendisine bakarken, yumruğunu adalet bakanına doğru uzattı, "Sizinkilere söyleyin, hemen getirsinler o kararı", dedi.

Adalet bakanının yüzü sapsarıydı.

"Hangi kararı, sayın başkanım?" diye sordu.

Başkan Elzuhuri masaya bir yumruk daha indirdi.

"Hangi kararı olacak, o cabir Elcabir denilen herifin idam kararını", dedi başkan, cebinden altın dolmakalemini çıkarıp beklemeye başladı.

Fazla beklemesi gerekmedi: Adalet bakanı kararı tüm dosyasıyla birlikte alıp getirdi. İmzalayacağı yeri gösterdi. O da çok acelesi varmış gibi imzaladı.

"Ben de hele biraz dursun bakalım diyordum. Duracak da ne olacak? Hemen sallandırsınlar pezevengi", diye homurdandı.

Kimseden ses çıkmadı, yalnız, bir süre sonra, Adalet bakanı yer ve zaman sorununu açıklığa kavuşturmak istedi.

"Ne zaman ve nerede asalım, sayın başkanım?" diye sordu.

General Elzuhuri bir an bile duralamadı.

"Yarın sabah, Cumhuriyet Alanı'nda, öğleye kadar da ipten indirilmesin", deyip ayağa kalktı, "Toplantı bitmiştir", diye ekledi.

Hızlı adımlarla çıkıp odasına gitti. Sekreterinden hemen Ballantine's ve buz getirtmesini istedi. Ballantine's ve buz gelir gelmez de soranlara buradan ayrıldığını bildirmesini söyleyerek kapıyı içeriden kilitleyip içmeye başladı. Birinci kadehin sonunda özel kalem müdürünü arayarak İngiltere büyükelçisinin randevu isteğinin hemen kabul edilmesini söyledi. O gün de, ertesi gün de hiç kimseyle görüşmedi.

Üçüncü gün, büyükelçinin kapıdan gireceği anı sabırsızlıkla bekledi. Öğleden sonra, saat üçe doğru, sabırsızlığı son sınırına ulaştı, yerinde oturamaz oldu, bir aşağı, bir yukarı, adımlayıp durdu odayı. En sonunda, saat tam üç buçukta, adamın geldiği bildirilince, soluk soluğa kapıya koştu, coşkuyla elini sıktı konuğunun, dostça koluna girerek oturacakları köşeye getirdi. Askerlik yaşamında da, başkanlığı sırasında da hiç kimseyi bu denli önemsememişti. Büyükelçi de sezinledi bunu.

"Sayın başkan, görüşme isteğimi bu kadar çabuk kabul ettiğiniz için size ne kadar teşekkür etsem az", dedi. Sonra, içtenliğine güvenerek kendisine bir düzine Ballantine's getirmeyi göze aldığını belirtti. İngiltere'de daha çok değer verilen markalar bulunduğunu, ama kendisinin Ballantine's'ı yeğlediğini, sayın başkanın da aynı markayı sevdiğini bildiğini ve aralarında böyle bir ortak nokta bulunmasından gurur duyduğunu ekledi. Hemen arkasından da konuyu havalara getirmek istedi. Ama başkan Elzuhuri sabrının sınır noktasındaydı.

"İsterseniz, konumuza gelelim", dedi.

Büyükelçi gülümsedi.

"Gelelim, sayın başkanım", dedi. "Yönetiminizin durumunu biliyor ve size yardım etmek istiyoruz. Önerimiz de açık ve kesin: tüm dış borçlarınızı biz ödeyelim, ivedi gereksinimlerinizi de olanaklarımız ölçüsünde karşılamaya çalışalım diyoruz".

Başkan Elzuhuri'nin gözleri parladı, bu yönde bir öneri bekliyordu ya bu kadarını ummuyordu, ağırdan almak istedi.

"Peki, koşullarınız ne?" diye sordu.

Büyükelçi dostça gülümsedi.

"Biz nerdeyse iki yüzyıllık dostuz, sayın başkanım", diye yanıtladı. "Dostumuzun durumunu biliyor ve bundan yararlanmak değil, ona yardımcı olmak istiyoruz. Borcunuzu dolar ya da sterlinle ödeyebilseydiniz, Almanlar'la Fransızlar'ın böylesine tepenize binmesine izin vermezdiniz. Biz bunu isteyecek değiliz. Bizim birincil amacımız bu güzel ülkeye ve bu yiğit halka yardımcı olmak. Buna izin verin, yeter".

Başkan Elzuhuri donup kalmıştı birden, cömertliğin böylesine bir anlam veremiyor, bu yüzden de ne diyeceğini bilemiyordu.

"Nasıl yani?" diye sordu.

Büyükelçi gene gülümsedi.

"Nasıl olsun istiyorsunuz ki?" dedi. "Bize o hiç ilgilenmediğiniz madenleri çıkarıp işlemek, yeni kaynaklar aramak, halkınızın gereksinimlerini karşılayacak fabrikalar kurmak, yollar yapmak gibi olanaklar verin, yeter. Bundan hem siz yararlanırsınız, hem biz".

Başkan Elzuhuri hafiften kaşlarını çattı.

"Hangi koşullarla peki?" diye sordu.

Büyükelçi gene tüm sevimliliğiyle gülümsedi.

"Bunu şu anda ben de bilmiyorum, sayın başkanım; tek bildiğim bunun sizin için de, bizim için de ya-

rarlı olacağı", diye yanıtladı. "Uzmanlarımız eşit koşullarda, karşılıklı konuşurlar, her iki ülke için de yararlı olacak çözümü bulurlar sonunda".

Başkan Elzuhuri bir süre düşündü. Ters bir şey söyleyip adamı ürküterek ülkesini çıkmazdan kurtarma olanağını kaçırmaktan korkuyordu.

"Bana bir hafta izin verin, arkadaşlarımla görüşeyim", dedi.

Büyükelçi önce başıyla, sonra sözleriyle onayladı bu tutumu.

"İzin ne demek, sayın başkanım? Görüşeceksiniz elbette. Ne zaman bir sonuca varırsanız, o zaman bildirirsiniz bize", dedi, sonra dostça gülümsedi, "Ama şunu unutmamanızı dilerim: biz iki yüzyıllık dostunuzuz sizin, öteki ülkelere benzemeyiz", diye ekledi.

Başkan Elzuhuri bu son sözleri arkadaşlarına anlattığı zaman, kimi yaşlı danışmanlar gülümsediler, "Evet, bunlar hep böyle konuşmuşlardır", dediler, arkasından da eski anılara daldılar.

Bu yaşlı kişilerin anlattıklarına bakılırsa, İngiliz birliklerinin Hayristan güçleri karşısında boyun eğip ülkeden ayrılmaya hazır olduklarını bildirmelerinden sonra, hem ordu komutanının, hem genel valinin birbiri ardından Elhalas'ı arayarak birlikte görkemli bir ayrılma töreni düzenleme önerisinde bulunduklarını öğrenince, başkomutan hem şaşırmış, hem ürpermiş, düşünüp karar vermek için yarım gün süre istemişti. Arkadaşlarına da "Bu heriflerin ipiyle kuyuya inilmez; kim bilir, nasıl bir tuzak hazırlıyorlar bize", demiş, daha da ilginci, bir an için yengisi konusunda kuşkuya düşmüştü. Ama çok uyanık yardımcıları vardı, "Korkmamıza hiç gerek yok, komutanım: bu adamlar tören sever, yenilgilerini bile törenle noktalamak isterler", diyerek komutanın kuşkusunu gidermeye çalışmışlardı. Elhalas "İyi güzel de neden bizimle birlikte yapmak

istiyorlar ki bu töreni? Her iki yandan bunca kişi ölmüşken, birbirimizin yüzüne nasıl bakarız, nasıl gülümseyip el sıkışırız? Ben onların ellerini sıkarsam, şehitlerimin kemikleri sızlamaz mı?" diye karşı çıkınca da ağzı kalabalık bir danışman "Bunda şaşılacak bir şey yok, komutanım: bu adamlar savaşın kendisini de bir tür iş, yani, nasıl söylesem, bir alışveriş olarak görürler, alışverişin sonunda da kibarca el sıkışmak isterler", diye yanıtlamış, uzun sözün kısası, güç de olsa komutanı "müstevliler"le el sıkışmaya razı etmişlerdi.

Ama kurtarıcının kuşkusu ve şaşkınlığı tören sırasında da sürmüştü: gerek genel vali, gerek birliklerin başkomutanı yenilmiş ve kovulmuş değil de daha iyi bir göreve atanmış gibi gülüp şakalaşıyor, mutlulukla viskilerini yudumluyor, beş yıl süresince kendilerine kan kusturmuş olan Hayristan başkomutanıyla şakalaşıyor, nüktelerine gülüyor, söz dönüp dolaşıp savaşa gelince de hiç mi hiç alınmıyorlardı: adamlar Hayristan askerleriyle karşı karşıya değil de omuz omuza savaşmışlardı sanki. Özellikle komutanla genel valinin "Gene görüşeceğiz elbette" deyip kimi zaman yüz elli, kimi zaman yüz altmış, kimi zaman iki yüz yıllık dost olduklarını yineleyip durmaları sinirine dokunuyordu başkanın, sonunda, İngiliz komutan tümceyi bir kez daha yineleyince, Elhalas bu adamların savaşı yitirdiklerine inanmadıklarını düşünmüştü bir kez daha, "Nerede görüşeceğiz peki? Burada mı?" diye sormuştu. Komutan içtenlikle gülümsemiş, "Burada, İngiltere'de ya da üçüncü bir ülkede; önemli olan dostluktur", diye yanıtlamıştı. İngilizler bunu askerlerini alıp gitmelerinden sonra da kanıtlamışlardı doğrusu. Hayristan büyükelçiliğine Dışişleri'nin en seçkin kişilerinden birini atamışlardı. Ülkenin iki büyük kentinde açılan İngiliz konsolosluklarında başkonsolostan kapıcıya kadar herkes birer anlayış, incelik ve güler yüzlülük ör-

neğiydi. Başkentteki İngiliz lisesinde öğretmen sayısı artırılmış, Hayristanlı öğrencilere verilen burs sayısı nerdeyse iki katına çıkarılmıştı. Başka alanlarda da durum pek farklı sayılmazdı: yüz elli yıllık dostluk her yanda gösteriyordu kendini. Ama, başta Elhalas olmak üzere, ülkenin tüm okumuşları bu dostluğun tarihini biliyor, bildikleri için de dostluk ve kardeşlik coşkusunu paylaşmakta bayağı ağır davranıyorlardı. Böylece, Elhalas da, Elnebi de hiçbir zaman bu dostluk gösterilerine kaptırmamışlardı kendilerini. Cabir Elcabir bile onlardan borç almayı düşünmemişti. Hiç kuşkusuz, işler her gün biraz daha kötüye gittikçe, hele son dönemlerde, bir kilo et, iki arşın kaput bezi bulmak bile birer zenginlik göstergesine dönüştükçe, kimi aydınlar, alçacıktan, "İngilizler'in döneminde çok daha iyi yaşıyorduk. Bu adamları binlerce can pahasına bu ülkeden kovmakla kötü etmedik mi?" diye sormaya başlıyorlardı. Ama, ne olursa olsun, Haydar Elzuhuri dönemine kadar tüm Hayristan yönetimleri İngiltere'yle herhangi bir akçasal ilişki kurmayı bir onursuzluk saymışlardı. Şimdi tüm Hayristan başkanlarının ellerinin tersiyle ittiği bu ilişkiyi törenlerde halkının karşısına hep tümgeneral üniformasıyla çıkmış olan bir asker başkanın kurmak istemesi insanları şaşırtabilir, bir ayaklanmaya bile yol açabilirdi. Bu yüzden, hemen ertesi gün topladığı bakanlar ve uzmanlar kurulunda, çekine çekine, hatta, söz İngiltere'yle yakınlık kurup onlardan borç almaya gelince, korka korka yaptı konuşmasını, sonra da, yarı kararlı, yarı kuşkulu bir biçimde, gözlerini kendisini derin bir sessizlik ve ürküntü içinde dinlemiş olan topluluğun üzerinde dolaştırdı. Adamların yüzlerinden hiçbir anlam çıkaramadı.

"İşte, durum bu noktada, arkadaşlar. Koşullar bana elverişli görünüyor; üstelik bir başka çözüm de görünmüyor ortada. Ama devletimizin büyük kurucusu

General Elhalas'ın kemiklerini sızlatmaktan da korkmuyor değilim", dedi. "Sizler ne düşünüyorsunuz? Sağlıklı bir karar verebilmek için sizin içten görüşlerinize gereksinimim var, çekinmeden söyleyin düşüncenizi".

Alışkındı, ister başbakan olsunlar, ister danışman, görüşleri soruldu mu önce susmayı yeğlerdi bu insanlar, ama, biraz beklendi mi Gençlik ve Spor bakanı Elcehti gibi biri çıkardı sonunda. Bu kez de, kısa bir sessizlikten sonra, başkan Elzuhuri arka sıralardan ak saçları omuzlarına yayılan bir yaşlı adam, Başkent Üniversitesi Ekonomi Fakültesi'nden emekli profesör Halit Elmüfti'nin parmak kaldırdığını gördü, biraz keyfi kaçtı, "Toplantı kötü başlıyor", diye düşündü: bu adam tutkulu bir Elhalas hayranı ve İngiliz düşmanıydı, en az beş kitabıyla da kanıtlamıştı bunu, ama "Buyurun, efendim", demekten başka yol yoktu, o da dedi. Adam yerinden de konuşabilecekken kürsünün önüne gelip elini sıktı, "Generalim, evet, size hep generalim diyeceğim ve sözlerime başlarken ülkemizi yönetmek, kalkındırmak ve özgürleştirmek için elinizden geleni yapacağınıza ve bunu başaracağınıza gönülden inandığımı yineleyeceğim", diye başladıktan sonra, uzattıkça uzattı sözü, bu arada, hem de birkaç kez, şu yaşamakta olduğumuz günlerde hep Elhalas'a ve ilkelerine göndermede bulunmanın yanlış olduğunu, bir yandan Hayristanlı kimliğini gereğinden fazla yüceltirken, bir yandan da İngiliz düşmanlığını abartmanın toplumu kendini beğenmişliğe, dolayısıyla tembelliğe yönelttiğini, bunun sonucu olarak da bu korkunç yoksulluğa getirdiğini anlattı. Bu durumda, deneyimli bir iktisatçı olarak, tek çözümün bizi bu çıkmazdan kurtarmaya çalışan kahraman general Haydar Elzuhuri'nin güvenilir başkanlığında İngiliz yönetiminden yardım almak olduğunu düşündüğünü belirterek noktaladı konuşmasını.

İşin ilginç yanı, profesör Halit Elmüfti'den sonra söz alan uzman ve yöneticiler de üç aşağı beş yukarı aynı yönde konuştular; daha da ilginci, İngilizler'le yakınlık kurmayı yüzde yüz desteklerken, kimi zaman üstü kapalı bir biçimde, kimi zaman da açık açık, kurucu başkan Elhalas'ı ve yandaşlarını eleştirdiler. Başkan Elzuhuri donup kaldı: o güne dek her başkan, her başbakan, her bakan, her subay, her politikacı bu tür konuşmalara hep Elhalas'a saygı sunup onun büyüklüğünü vurgulamakla başlardı. Bugünse nerdeyse hepsi sözlerine onu yererek başlıyor, yererek de bitiriyorlardı. Ekonomi bakanı da "İngiliz dostlarımızın istemesi durumunda" Toraman Toprağı'nda maden aranmasına bile izin verilebileceğini, yani, açıktan açığa, Elhalas'ın vasiyetinin çiğnenebileceğini söylüyordu. Ne olmuştu? Ülkenin bu hepsi birbirinden seçkin uzmanları, ölümünden bunca yıl sonra, ortaya çıkışında en ufak payı bulunmaması gereken bu yokluk dolayısıyla neden hep Elhalas'a yükleniyorlardı ki? Kim tezgâhlamıştı bunu? Anlamak olanaksızdı. Kesin olan bir şey varsa, o da şimdi herkesin kurucu başkana karşı olduğu, onu gözden düşürmek ve onun ilkelerine boş vermek istediğiydi. Yalnızca Gençlik ve Spor bakanı Elcehti bozdu kuralı, başkanın içinde bulunduğu durumu anladığını ve kendisini gönülden desteklediğini belirttikten sonra, İngilizler'e veryansın edip Elhalas'ı ve ilkelerini göklere çıkardı. Ama, alışılmışın tersine, kendisinden önce o kadar çok konuşulmuştu ki kimse kimseyi dinlemez olmuştu. Bu nedenle eleştirilerin ayrıntısına girmedi, sözlerini "Şimdi konuşma zamanı değil, bu yüce ulusu Elhalas döneminin coşkusuyla her açıdan esenliğe kavuşturma zamanı", diye bitirdi.

Ne olursa olsun, bu ilginç toplantıdan iki gün sonra, Başkan Haydar Elzuhuri'yle İngiliz büyükelçisi arasında yapılan iki saatlik bir görüşmenin ardından, ül-

kenin tüm gazeteleri ilk sayfalarının en büyük bölümünü "İki yüzyıllık Hayristan-İngiltere dostluğunun yeniden canlandırılması"na ayırdılar. Sonra kimi gazeteler açık, kimi gazeteler üstü azıcık kapalı bir biçimde, Hayristan'ın dış borçlarını İngiliz hükümetinin yükleneceğini, ülkenin içine düştüğü ya da "düşürüldüğü" ekonomik zorlukların aşılması için de en kısa sürede bir "Hayristan – İngiltere Ekonomik Kurulu" oluşturulacağını yazdılar.

Yazılanlar da kısa sürede gerçekleşti.

Alman ve Fransız büyükelçileri Dışişleri Bakanlığı'nın ve Başkanlık Sarayı'nın eşiğini aşındırmadılar artık. Bu arada, İngiltere büyükelçisi, borç rakamlarını görünce, önce dudak büktü, sonra güldü, "Bu adamlar koskoca Hayristan başkanını bunun için mi rahatsız etmişler? Olacak şey değil!" dedi. Sonra, hep gülümseyerek, ülkenin geçici bir zorluk içinde bulunduğunu bildiklerini, bu nedenle, Almanya ve Fransa'nın alacaklarını ödedikten sonra, bir o kadar para da Hayristan hükümetine vererek içine düştüğü geçici zorluğu atlatması konusunda kendisine yardımcı olmak istediklerini söyledi. Başkan Elzuhuri ödeme koşullarını sormak isteyince de tümcesini bitirmesine bile zaman bırakmadı. Bildiği kadarıyla, borcun ödenmesi konusunda ülkesinin fazla ivecen davranmayacağını, faiz oranını da iki ülke uzmanlarının birlikte kararlaştıracaklarını açıkladı. Başkan Elzuhuri mutlulukla gülümsedi, "Tamam, güzel, bu bizi bayağı rahatlatır", dedi. Gene de bir kuşku düştü içine, "Tüm bunların ardında hiç usumuza getirmediğimiz bir kazık olmasın?" diye düşündü. Ama çabuk dağıldı kuşkusu: bu zor dönemde hiç kimse İngilizler'den destek almasına karşı çıkamazdı, üstelik, bu büyükelçi gerçekten çok içten davranıyor, her şeyi karşılıklı uzlaşmalara bağlar görünüyordu. Kendisi kuşkularla boğuşurken, büyükelçinin, dingin

mi dingin, Hayristan'ı içine düştüğü zor durumdan kurtarmak için ülkesinin verdiği bu "küçük desteğin" gerçekte yüz elli, söylevlerde iki yüz yıllık dostluğun kaçınılmaz gereği olduğunu, bu yönde gerçekleştirilecek işbirliğinin de, ana ilkeler belirlendikten sonra, daha çok uzmanlar düzeyinde ve işin içine parayı gereğinden fazla karıştırmadan sürdürülmesi gerektiğini söylemesi de bir ölçüde doğruluyordu sezgisini.

Gene de her şeye uysalca boyun eğermiş gibi görünmek istemedi.

"Yani nasıl?" diye sordu.

Büyükelçi içtenlikle gülümsedi.

"Doğrusunu isterseniz, bunu ben de pek bilmiyorum, yüce başkanım, konunun uzmanı değilim", dedi. "İsterseniz, bizim Ekonomi bakanı önümüzdeki hafta uzmanlarını alıp buraya gelsin, sizin Ekonomi bakanınız ve uzmanlarıyla görüşsün, onlar konuyu kendi aralarında tartışıp olgunlaştırarak iyice açıklığa kavuşturursun, sonra vardıkları sonucu sizin onayınıza sunsunlar".

Başkan Elzuhuri bir süre düşündü.

"Şu konuyu hemen belirteyim de daha sonra bir uzlaşmazlık çıkmasın: bizler ilk başkanımız Elhalas'ın anısına çok bağlıyız: Toraman Toprağı'na dokunulmayacak", dedi.

Büyükelçi gene içtenlikle gülümsedi.

"Benim bildiğim kadarıyla bizim de öyle bir niyetimiz yok", dedi.

Başkan Elzuhuri büyükelçiye daha bir sevecenlikle baktı o zaman: bu adam Hayristan'ın tüm sorunlarına bir Hayristanlı gibi bakıyor, buna karşılık, Hayristanlılar'ın tersine, soluk alır gibi çözüm üretiyor, dediğini yapıyor, öngörüleri de hep doğru çıkıyordu. Öte yandan, İngiltere'nin dost Hayristan'ı sonuna kadar desteklemeye kararlı olduğuna ilişkin demeçleri şim-

diden gösteriyordu etkisini, nicedir yalnızca el altından ve çok yüksek fiyatlarla satılan birtakım nesneler yeniden ortada görünür olmuş, uygun denilebilecek fiyatlarla satılmaya başlamıştı. Bu arada, onun bu ülkede kendi sarayından başka hiçbir yerde bulunmadığını sandığı viski bile şurada burada görünüyordu artık. Bu adam bir kurtarıcıydı nerdeyse. Önerisini hiç duralamadan benimseyiverdi.

"Bunu çok iyi düşündünüz, sayın Ekonomi bakanını ülkemizde konuk etmekten onur duyacağız", dedi.

İngiltere Ekonomi bakanı da öngörülen günde geldi ve, daha ilk günde, karşılaştığı tüm yetkililerin sevgisini ve güvenini kazandı. Getirdiği öneriler de, en azından Hayristanlı uzmanların gördüğü kadarıyla, ülkenin durumunu düzeltecek, buna karşılık, sırtına hiçbir borç yüklemeyecek türdendi. Örneğin Hayristan yönetimi elinde tuttuğu çok zengin demir ve bakır kaynaklarını işletmiyor ya da işletemiyordu. Oysa bu kaynakları işletme ayrıcalığını kazancı yarı yarıya paylaşma koşuluyla güvenilir bir İngiliz şirketine ya da şirketler topluluğuna bırakarak büyük kazançlar sağlayabilirdi. Bu arada, daha başka İngiliz kuruluşlarına ülkenin başka bölgelerinde başka kaynaklar arama yetkisi verebilir, kaynaklara ulaşılması durumunda da gene büyük kazançlar elde edilebilirdi. Bu yeniden canlandırılan dostluk ortamında, havaalanları, kara ve demiryolları yapımında, elektrik ve telefon düzeninin, hatta tarımın geliştirilmesinde de Büyük Britanya'nın büyük kuruluşlarından ve onların bunca yıllık deneyimlerinden yararlanılabilir, ülkenin borçlarını da söz konusu İngiliz kuruluşlarının yüklenmesi sağlanabilirdi. Böylece, borçlar nerdeyse kendiliğinden ödenirken, Hayristan da baş döndürücü bir hızla gelişip çağcıllaşır, ortada ne işsizlik, ne açlık sorunu kalırdı. Ancak, onun inancına göre, bir zamanlar özellikle az gelişmiş

ülkelerin bel bağladığı devletçilik çoktan gününü doldurmuş, yerini özel girişime bırakmıştı. Özel girişimse, ancak büyük kuruluşların elinde başarılı olabilirdi. Bu nedenle, devlet madenlerden arsalara, fabrikalardan kara, deniz ve havayollarına, elindeki zenginlik ve ayrıcalıkları yabancı ve/ya da yerli kuruluşlara satmalı, gerekirse mezarlıkları bile özel girişime bırakmalıydı. Böylece, Hayristan Cumhuriyeti, büyük bir yükten kurtulmasına ek olarak, iki kez kârlı çıkar, yani hem hiçbir şey getirmeyen zenginliklerin satışından, hem de bunları işletenlerden alınacak vergilerden sağlanacak kaynaklarla tıkır tıkır yürütürdü işlerini. Bu arada, geniş kitlelerin önünde nerdeyse sonsuz bir iş alanı açılır, yurttaşlar gönence ererdi. Uzun sözün kısası, seçilen yol ne olursa olsun, İngiltere Krallığı geleneksel dostu Hayristan Cumhuriyeti'nin yöneticilerine her türlü yardımı sunmaya hazırdı.

Hayristan'ın Ekonomi bakanı ve uzmanları İngiliz bakanın önerilerini hayranlıkla dinlediler, bu arada, kimi ayrıntılar konusunda soru üstüne soru sordular ve sonuçta ülkeleri için tek çözümün onun gösterdiği yol olduğu kanısına vardılar. Başkan Elzuhuri de Hayristan halkı için bir yeryüzü cenneti görünümü çizen tüm bu çözümlerin özetini benzersiz bir ezgi gibi dinledi. Adam sözlerini bitirdiğinde, çok güzel bir düşten uyanmış gibiydi.

"Sayın bakan, siz bütün bunların gerçekleştirilebileceğine inanıyor musunuz?" diye sordu.

Bakan gülümsedi.

"Bundan hiç kuşkunuz olmasın, sayın başkanım, biz, iki geleneksel dost olarak, el ele verdikten sonra çok daha fazlasını da yaparız", dedi.

Başkan Elzuhuri pek de coşkulu görünmek istemedi.

"Umarım, söylediğiniz gibi olur", dedi.

Bakan gene gülümsedi.

"Hiç kuşkunuz olmasın, sayın başkan", diye yanıtladı güvenle. "Siz onay verdikten sonra, en kısa sürede gerçekleştiririz bunları. Ülkenizde sosyalistler, komünistler varsa, onların da ağzını kapatmış ve çoğalmalarını önlemiş olursunuz".

Başkan Elzuhuri gene pek coşkulu görünmedi.

"Umarım, söylediğiniz gibi olur", diye yineledi.

Pek coşkulu değildi gerçekten: bu adam öylesine kesin, öylesine güvenli bir havayla konuşuyordu ki insan kendisini şöyle çeyrek saat dinledikten sonra tasarılarının başarısından kuşku duymaya başlıyordu. Bununla birlikte, önünde başka bir seçenek bulunmadığına göre, anlatılan önerileri benimsemek durumunda olduğunu da unutmuyordu. Birden kalktı, adamı da elinden çekip kaldırdı. Coşkuyla el sıkışıp kucaklaştılar.

"O zaman tasarılarımızı en kısa zamanda uygulamaya koyuyoruz", dedi.

İngiliz bakan mutlulukla gülümsedi.

"Evet, sayın başkanım, en kısa zamanda", diye onayladı.

Ancak, en azından başlangıçta, işler o kadar da hızlı ilerlemedi. Bir zamanlar bunca yararlandıkları kaynakları silah zoruyla bırakıp gitmiş olmanın acısını mı çıkarmak istiyorlardı, nedir, İngilizler görüşmelere önce demir ve bakır madenlerinden başlamak istemişlerdi. Ama istekli iki kuruluşun ikisi de işi ucuza kapatmaya çalışıyor, Hayristanlı uzmanlar, özellikle de ingilizceyi çok iyi konuşması nedeniyle şimdi Sanayi bakanlığına getirilmiş olan eski Gençlik ve Spor bakanı Elcehti kolay kolay ödün vermeye yanaşmıyor, İngilizler başkanla görüşmelerinde onunla bir sonuca varmanın olanaksız olduğunu anıştırıyorlarsa da başkan yakınlaşmaya böyle bir ödünle başlamamakta dayatıyor-

du. Sonunda, İngiltere başbakanının da araya girmesiyle anlaşma sağlandı ve Hayristan Cumhuriyeti'ne istediğinden de fazlası verildi: İngiliz şirketleri, demir ve bakır yataklarından ilk ürün alınıncaya kadar Hayristan Cumhuriyeti'ne her yıl otuzar milyon sterlin ödeyecekler, üretim başladıktan sonra da kazanç eşit bir biçimde paylaşılacaktı. Ocaklarda çalışmalar başladıktan yaklaşık bir ay sonra, kaynakların çok zengin olduğu anlaşıldı, hemen üretime geçildi ve araştırmalar sırasında ödenmesi kararlaştırılan altmış milyonun ödenmesine gerek kalmadı. Bu arada, ülkenin yirmi yıl süresince bu zengin kaynaklardan yararlanamamış olmasının nedenleri araştırıldıysa da sorumluların çoğunun ölmüş olması nedeniyle herhangi bir sonuca varılamadı, kimi bilgisizlikten söz etti, kimi satılmışlıktan.

Ne olursa olsun, bu madenlerin yeniden işletmeye açılmasından en fazla iki yıl sonra, ülkedeki kalkınma etkinliklerine bakılınca, demir ve bakır kaynaklarının dünü ve bugünü konusunda yazılıp söylenenlerin fazlasıyla ikincil kaldığı söylenebilirdi. Öyle ya, çok kısa bir süre içinde, Hayristan, en azından görünüşte, bir büyük kalkınma, bir atılım ülkesi görünümü sunmaya başlamıştı: her yanda yeni yollar, yeni fabrikalar açılıyor, o güne kadar çok az kişinin elde edebildiği bir ayrıcalık olan elektrik ve telefon oldukça geniş bir kitle için günlük yaşamın sıradan öğeleri olmaya başlıyor, özellikle başkentte kimi yerel zenginler ve kimi İngiliz kuruluşları görkemli yapılar dikiyor, yollar asfaltlanıyor, bu yollarda özel araba sayısı hızla artıyor, birkaç yıl önce düşlenmesi bile saçma gelecek alışveriş merkezlerinde İngiltere'nin en ünlü mağazalarının şubeleri açılmaya başlıyor, belki de Avrupa'daki benzerlerinden daha çok satış yapıyor, daha çok kazanç sağlıyorlardı.

Bu arada, değişik yerlerde, kimi İngilizler'ce yok pahasına arsa olarak satın alınan, kimi ülke yönetimin-

ce araştırmaya açılan alanlardan çıkarılan değişik madenler karşısında, en okumuşundan en bilgisizine, tüm Hayristanlılar hayran kalıyor, okumuşlar, birer filozof havasıyla, "İşte, her şey bir bilgi, bir deneyim, her şeyden önce de düzen sorunu. İngilizler ülkeden atılınca, uzmanların yerini bilgisiz memurlar aldı, onlar da yirmi yıl içinde batırdı ülkeyi; bereket, adamlar geri döndüler de uçurumun kıyısında durduk", diyor, kendilerince kaçınılmaz olan sonucu da çıkarıyorlardı: memur rahatına bakardı, patronsa kazancına; ama patron kendine çalışırken, aynı zamanda da topluma çalışırdı, toplumun gereksinimlerini karşılar, devlete vergi, bireylere iş verirdi. Bu arada, kolaylıkla kestirilebileceği gibi, patron hayranlığı yanında, İngiliz hayranlığı da yayıldıkça yayılıyordu ülkede. İnsanlar İngilizler'in bir başka insan türünden geldiğine ve bu türün bireylerinin bir Hayristanlı'dan en az beş kat üstün olduğuna inanmaya başlamışlardı. Adamların güler yüzlülüğü, Hayristanlılar'a nerdeyse eşitleriymiş gibi bakmaları, zaman zaman da onlarla dostluk kurmaları üstünlüklerinin en açık göstergesi sayılmaktaydı. Böylece, herhangi bir İngiliz'le değil dostluk, sıradan bir ilişki kurmak bile bir onur olarak değerlendiriliyor, kişiye toplum içinde belli bir üstünlük sağlıyordu. Örneğin evini bir İngiliz'e kiralamak büyük bir zenginlik, gelişmişlik ve çağcıllık göstergesi olarak değerlendirilmekte, Hayristanlı bir okumuş kadın için bir İngiliz sevgilisi bulunmak bir görgü ve üstünlük kanıtı olarak algılanmaktaydı. Hayristanlı bir erkeğin bir İngiliz sevgilisi bulunmasıysa, çok ender erişilebilen bir onur ve başarının doruk noktasıydı. Bu arada, başkentte İngiliz sayısı arttıkça, kibar çevrelerde kapıları yalnızca İngiliz erkeklere açılan randevuevleri hızla çoğalmaktaydı. Zamanla İngiliz orospular bile görünmeye başladı ülkede, Hayristanlılar önce inanmak istemediler buna,

sonra, durumun kuşku götürür yanı kalmayınca, "Neden olmasın? Orospuluk da adına yaraşır bir meslek", dediler. Kadınların bu işi çok yüksek bir fiyatla yapmalarına, yarım saatlik bir sevişmeye karşılık önemli bir devlet memurunun aylığına yakın bir para almalarına karşın, kapılarında kuyruklar hiç eksik olmadı.

Bu arada, ülkenin okumuşları, politika konuşmalarının yüzde doksanında, çok yakın bir zamana kadar büyük kurtarıcı, büyük devrimci, İngilizler'i ülkeden atan büyük kahraman olarak nitelenen ilk başkan Mevlüt Elhalas'ı yerden yere vuruyor, özgürlük ve eşitlik tutkusundan anasına, babasına, eşine, bakanlarına ve dostlarına kadar tüm çevresine olmadık kusurlar yakıştırıyorlardı. En büyük ve en bağışlanmaz kusuruysa, İngilizler'in değerini bilememiş ve onları ülkeden kovmuş olmasıydı. Bu arada, kimi köşe yazarları ve tarihçiler gerçekte İngilizler'in hiçbir biçimde Elhalas çeteleri karşısında yenilmedikleri, uğradıkları haksızlık karşısında küsüp gittikleri yorumunu getiriyor, savlarını doğrulayacak tanıklıklar sıralıyor, "Sorun özgürlükse, Hayristan onların yönetiminde çok daha özgürdü", diyorlardı. İşin ilginç yanı, şimdi ülkeyi demir yumrukla yönetmekte olan Tümgeneral Haydar Elzuhuri de katılıyordu bu yergilere, Elhalas'ın ülkeyi nerdeyse bir çöle dönüştürdüğünü söylemeye kadar götürüyordu işi. Elhalas'ın getirdiği eşitlik, özgürlük ve ulusçuluk gibi değerlerse, birer kalp akçe düzeyine inmişti. İngiliz hayranları "Ekmeğin olmadığı yerde özgürlük ve eşitlikten söz etmek gülünçtür", deyip çıkıyorlardı işin içinden. Sayıları çok azalan özgürlük ve bağımsızlık yanlılarıysa, ülkeye özgürlük getireceğini umdukları İngilizler'in acımasız bir diktatörü desteklemesini uslarına sığdıramıyor, ama çok yakın bir tarihte gözlerinin açılacağından da kuşku duymuyorlardı.

Ne olursa olsun, ülke ekonomisinin nerdeyse tü-

müyle İngilizler'e bırakılmasından sonra, Hayristan toplumunun belirli bir rahatlığa kavuştuğu bir gerçekti. Ülkenin tüm kaynaklarını ve tüm iş alanlarını ellerinde tutmalarına karşın, gerek maden kaynaklarından, gerek başka alanlardan yönetime verdikleri paylar ve gösterdikleri kazançlar üstünden ödedikleri vergiler kaynağın başındakileri –Başkan Haydar Elzuhuri ve çevresindekileri– fazlasıyla gönendirmiş, yalnız viskiyi değil, her türlü tüketim nesnesini belli bir sınıf için kolaylıkla erişilir kılmıştı. Öte yandan, maden işletmelerinden her türlü iş alanına yayılan İngiliz tecim ve üretim kuruluşları, boğaz tokluğuna da olsa, yoksul kesime çok geniş bir iş alanı açmış, bu arada, Hayristanlılar arasında da birtakım küçük patronlar oluşmasını sağlamış, bunları taşeron olarak kullanmaktan büyük yararlar sağlamışlardı. Yapmaya yanaşmadıkları bir şey varsa, o da ülke yönetiminin başına seçimle gelen ilk ve tek başkan Cabir Elcabir'in bıraktığı ünlü duvarı yıkmaktı. Başkanın bunu kendilerinden kaç kez istemiş olmasına karşın, çok pahalıya mal olacağı, üstelik yıkıntıların oldukça geniş bir tarım alanını kullanılmaz duruma getireceği gerekçesiyle geri duruyorlardı bundan, "Dönem öç dönemi değil, kalkınma dönemi, sayın başkanım", diyorlardı. Başkan Elzuhuri de ister istemez başını önüne eğiyor, "Siz de haklısınız, ilerlemenin hızını kesmemeliyiz", diyordu.

Ama gerçekten ilerliyor muydu ülke? Evet, hemen her alanda, hem de baş döndürücü bir hızla ilerlediği söyleniyordu. Buna karşılık, Toraman Toprağı dışında tüm ülke zenginliklerinin doğruluktan, eşitlikten böylesine uzak bir biçimde paylaşılmasına da, tüm kaynakların böyle hoyratça eritilip doğanın kurutulmasına da başta başkan Elzuhuri ve sarışın Sanayi bakanı Elcehti olmak üzere, kimseciklerden ses çıkmıyordu. "Şimdi söz zamanı değil, eylem, yani kalkınma zama-

nı!" diyorlardı. Eylemi üstlenmiş olanlarsa, hiç mi hiç girmiyorlardı bu tür tartışmalara, onların sorunu başkaydı: bir zamanlar kovulmuş olmanın acısını çıkarmak istercesine, tüm ülkenin altını üstüne getiriyor, bu topraklarda nasıl böyle boy attıkları anlaşılamayan yüz yıllık ağaçları birbiri ardından devirip keresteye dönüştürerek İngiltere'ye yolluyor, çöle dönmüş yerlerinde maden ararken, köklerini bile siliyorlardı. Ülkeye ilk gelişlerinde, yüz elli yıl kalmış olmalarına karşın, hiçbir zaman böylesine kapsamlı bir talana girişmemişlerdi. Bu kez gene kovulmaktan mı korkuyorlardı, yoksa ellerindeki çok güçlü araçlar mı böyle davranmaya yöneltiyordu onları, bilinmez, gölleri ve ırmakları bile kurutmaya başlıyorlardı. Buna karşı çıkmaya yeltenen birkaç kişiyi de hem onlar alaya alıyorlardı, hem onlara hayran olan Hayristanlı okumuşlar. Öyle anlaşılıyordu ki insanlar geçmişlerinden kopmuşlar, baş döndürücü değişimin sürekliliği içinde ve onu bir tür sonsuzluk olarak yaşıyor, böyle olunca da geçmişi yalnızca yaşamlarından değil, belleklerinden de siliyor, silinişin de ayrımına bile varmıyorlardı. Ancak, seksenini aşmış bir fotoğraf sanatçısının, doğa fotoğraflarıyla ünlenmiş, ama çoktandır hiçbir şey yayımlamamış olan Eltigri'nin yayımladığı albüm bir ölçüde ve geçici bir biçimde de olsa, kimi okumuşları kendine getirdi. Yaşlı fotoğrafçı Eltigri, herkesin değişime alkış tuttuğu bir dönemde, ülkenin tüm yozlaşmış kentlerinin birbirinden çirkin dev yapılarının, kurumuş ırmak yataklarının, çöle dönmüş orman alanlarının, delik deşik tepelerin fotoğraflarını çekmiş, karşılarına da, olanaklar ölçüsünde, aynı yerlerin eski fotoğraflarını koymuştu, hiçbir açıklama yapmadan, yalnızca söz konusu yerlerin adlarını vererek. Bayağı çarpıcı, hatta ürperticiydi bu değişiklikler, fotoğraflarda yer alan her köşe nerdeyse tam tersine dönüşmüş, orman bir çöl, ırmak göz

alabildiğine uzanan bir kuru çukur olmuştu. Tüm bu değişiklikler oldukça kısa sayılabilecek bir sürede gerçekleştiğinden, albümü gözden geçirenler "Vay be, şu değişikliğe bak sen!" diyorlarsa da fazla durmuyorlardı üzerinde. Buna karşılık, son fotoğraf ikilisi her görenin kafasını karıştırmaktaydı: fotoğraflardan biri yedi yıl önce çekilmişti, biri albümün yayımlanmasından altı hafta önce, ama çok geniş bir alanı gösteren iki fotoğraf birbirinin tıpa tıp aynıydı. İnsanlar bakıyor, bakıyor, en ufak bir ayrım bulamıyor, "Allah Allah, olur şey değil! Bu işin içinde bir iş var: burada bir şeyler olmalı, çok değerli bir şeyler", diyor, değişik yorumlara girişiyor, İngilizler'in ülkeyi kuruttuktan sonra çekip gitmemelerini de bu "bir şeyler"le açıklıyorlardı. Kimileri de "Bunu bilse bilse Eltigri bilir, ona sormalı", diyorlardı.

Ama dönem General Haydar Elzuhuri dönemiydi, bu kadarı bile yetmişti Eltigri'nin erişilmezler arasına katılmasına: bir sabah, çıplak tepelerin ardından güneş doğmadan, eski dönem yapılarının tek örneği olan evinden pijamalarıyla alındı, dört asker evini ateşe verirken, üç asker ve bir subay da kendisini bir cipe bindirerek resmini çektiği çıplak topraklara doğru götürdü. Bundan sonrası hiçbir zaman öğrenilemedi. Kimileri diri diri toprağa gömüldüğünü ileri sürdüler. Kimileri de İngilizler'ce İngiltere'ye götürüldüğünü.

Fotoğraflarında yaşadığını söylemek de aşırı bir iyimserlik olurdu, çünkü hepsi yakılmıştı.

DÜŞEŞ

Toplumsal yaşam açısından bakılınca, Hayristan'ın bayağı ileri bir ülke olduğu, hiç değilse bu açıdan sömürgelik dönemini geride bıraktığı söylenebilirdi: İngilizler'in döneminde ülke kadınlarının en fazla yüzde beşi sokağa başı açık çıkarken, bağımsızlık döneminin yirminci yılında bu oran yüzde yirmilere ulaşmıştı. Daha da güzeli, başkent sokaklarında daracık pantalonlarla dolaşan kadınlara bile rastlanmaktaydı. Bu arada, en azından büyük kentlerde, evlilik dışı ilişkiler kuran erkekler ve kadınlar vardı. Yasalar erkeğin aynı zamanda üç eşi birden bulunmasına izin verdiğine, boşanmak da özellikle erkek için çok kolay olduğuna göre, bu tür ilişkilere gerek kalmayacağı düşünülebilirdi. Ama mantığı aşan durumlarla karşılaşmak Hayristan'da olağan bir şeydi: kimi adamlar üç hanımın üstüne yasadışı hanımlar eklemeyi bir zenginlik ve seçkinlik kuralına dönüştürürken, kimileri de, Avrupalılar'a özendiklerinden olacak, bir yandan tek bir eşle yetiniyor, bir yandan da sevgili üstüne sevgili değiştiriyorlardı. Ama ünlü köşe yazarı Mecid Elfahri, başkan Elzuhuri de işin içinde olmak üzere, bu konuda herkesi geride bırakmaktaydı.

Neden? Çok mu zengindi? Hayır, gazeteden aldığı dolgun aylık yanında babadan kalma büyük bir evi ve

birkaç dükkânı bulunmakla birlikte, çok zengin bir adam sayılmazdı. Çok mu yakışıklıydı? Gene hayır, orta boylu ve koca kafalı bir adamdı. Üstelik, hem çirkin ve kalın bir sesi vardı, hem de ağzından çıkan her sözcük karşısındaki kişiye hatırı sayılır oranda bir tükürük eşliğinde ulaşırdı. Çok mu akıllıydı? Gene hayır. Ezberinde çok sayıda fıkra ve kalıplaşmış nükte bulunmakla birlikte, yakın çevresinde hiçbir zaman böyle bir izlenim uyandırmamıştı. Ancak, güncel olayları yakından izlediğinden olacak, sıradan insanlarda her şeyi anlarmış ve her konuda kendine özgü düşünceleri varmış gibi bir izlenim uyandırırdı. Bir biçem ustası olduğundan mı? Gene hayır, kimileri böyle bir soru karşısında kahkahalarla gülseler bile, yazılarını süsleyen "kadife sesli" ve "çikolota renkli" türünden beylik benzetmelerin, bu arada İngiliz krallarının, Arap emirlerinin ve Osmanlı padişahlarının yaşamlarının gülünç ya da acıklı oluntularına, bakanlarının birbirinden ilginç nükte ve davranışlarına ilişkin yorumları başta kadınlar olmak üzere okurlarını fazlasıyla eğlendirmekte, zengin kişileri çok sevmesine ve onlar gibi yaşayıp onlar gibi görünmeye çalışmasına karşın, "demokrasi", "sosyalizm", hatta "komünizm" gibi birtakım tabu sözcükleri çekinmeden kullanması bir yana, tanımlarını da vermesi, bu arada, Hayristan'ın basın tarihinde ilk kez ve en az dört yazıda, Karl Marx'ın adını anması, işin içine dünyayı karıştırmadan, "Hayristan işçileri, birleşiniz!" diye yazabilmiş olması "ince ayar" bir solcu yazar olarak tanınmasına yol açmıştı. Ne olursa olsun, hanımları baştan çıkarmasını iyi biliyor ya da baştan çıkmaya hazır hanımlar onu buluyorlardı. Örneğin bir çalgılı gazinoda, sesi kadar güzelliğiyle de ünlü bir şarkıcı olan Sümmiye hanımın, tanışmalarından en fazla iki saat sonra, hem de izlencesini yarıda bırakarak, onu alıp evine götürmesi, bundan sonra da tam beş gün beş

gece süresince, bir saatliğine bile gazinoya uğramaması, ünlü yazarımızın da yıllık izninin bir bölümünü kullanma bahanesi altında köşe yazılarına bir süre ara vermesi bugün bile ağızlar sulanarak anlatılan serüvenlerinden yalnızca biriydi. Ülkenin o dönemdeki devlet başkanı Elzuhuri ünlü şarkıcıyı birkaç ay süresince sayısız yazlık saraylarından birinde ağırlamaya karar vermiş olmasa, iki sevgilinin birlikteliği daha aylarca sürerdi belki de.

Ama evlilikle sonuçlanması olanaksızdı.

Yıldırım aşklarının gücünü yadsıyacak değiliz, Sümmiye hanımın yüzünün ve sesinin güzelliğini de, bıngıl bıngıl bedeninin karşı konulmazlığını da yadsıyamayız. Ne var ki, daha yirmi üç yaşında, sıradan bir gazeteciyken, güzel olmasına güzel, ama "kara kuru" dedikleri türden, hem de yoksul bir genç kızla, Ziyneti hanımla dünya evine girmiş olan Mecid Elfahri, çapkınlıklarına daha o dönemde başlamış olmasına karşın, evliliğinin ilk yıllarında da, çok önemli bir gazeteci ve eşine az rastlanır bir çapkın olarak ünlendikten sonra da ondan ayrılmayı usundan bile geçirmemişti, en ateşli aşklarını yaşadığı dönemlerde bile hiçbir zaman yatağını ayırmayı düşünmemiş, tam tersine, evdeki cinsel yaşamına da hatırı sayılır bir yer ayırmıştı. Uzun sözün kısası, Mecid Elfahri'nin her şeyine kuşkuyla bakılabilirdi, ama, kendisini yatağına almış olan tüm kadınlar, içi sırada da Ziyneti hanım, onun olağandışı cinsel gücüne tanıklık edebilirlerdi.

Ne var ki, kendisi inanmasa bile, bu güç sınırsız olduğu kadar da verimsizdi: Hayristan'ın dillere destan çapkını, evindeki sevişmelerinde, boşalmanın eşiğine geldiği her seferde, "Ziyneti, haberin olsun, bizim oğlan için yeni bir zar atıyorum: umarım, düşeş gelir bu kez", demesine karşın, yıllardır hep gele atıyor, gene de kendisinin ya da Ziyneti hanımın kısır olabileceğini

hiç usuna getirmiyor, aylar boyunca yatıp kalktığı bunca güzel ve sağlıklı kadından hiçbirinin hiçbir zaman "Galiba ben hamileyim", dememiş olması da içine en ufak bir kuşku düşürmüyordu. Gerçek bir Hayristanlı olarak umudunu hep koruyor, "Allah büyüktür, karıcığım, ben bunu bilirim, bunu söylerim: göreceksin, eninde sonunda bir oğlumuzla bir kızımız olacak bizim", diyordu. Tanrı da küçük bir değişiklikle haklı çıkardı kendisini: iki yıl arayla iki oğul verdi. O da oğullarını çok sevdi, ikinci çocuğunun kız olmamasından yakınması beklenirken, bir kez bile yakınmadı. Yakınmak şöyle dursun, sanki tansığın tek öznesi kendisiymiş gibi her fırsatta övündü bu gecikmiş doğumlarla, "Erkek adamın erkek çocuğu olur. Görüyorsun, tam iki kez düşeş attım", deyip durdu karısına. Düşeşlerin neden bu denli geciktiğine gelince, hiç girmedi o konuya. Oysa girmek gerekirdi: Evvel doğduğunda kendisi kırk dört, Ziyneti hanım otuz altı yaşındaydı, Sani doğduğundaysa, kendisi kırk altı, Ziyneti hanım otuz sekiz yaşında. Bir başka hesaba göre, Evvel evliliklerinin on yedinci yılında doğmuştu, Sani'yse on dokuzuncu yılında: atılan düşeş de olsa, bunca gelenin ya da, bir başka deyişle, bu büyük gecikmenin bir anlamı bulunması gerekirdi. Vardı da: gerek Evvel'in, gerekse Sani'nin doğumunda, hastane masrafları bir yana, ünlü köşe yazarının en ufak bir katkısı olmamıştı. Yıllar yılı Mecid Elfahri dışında hiçbir erkeğe alıcı gözle bakmamış olan Ziyneti hanımın bir anlık bir zayıflığından kaynaklanmıştı her şey.

Ünlü yazar, uğraşıyla ilgili bir görevle ve son sevgilisiyle birlikte on günlük bir Londra yolculuğuna çıkacağı sabah, kendisine en çok yakışacak giysileri seçeceğim diye evin altını üstüne getirirken, bu kargaşa içinde son sevgilisinin pasaportunu cebinden düşürmüş, Ziyneti hanım pasaportu yerden alıp baktıktan

sonra, genç kadının fotoğrafını göstererek "Bu kim?" diye sorunca da en doğal sesiyle "Kim olacak, son sevgilim", diye yanıtlamış, Ziyneti hanımın "Olur şey değil! Kız o kadar genç ki!" demesi üzerine, önce gevrek bir kahkaha atmış, sonra da pasaportu almış, genç hanımın doğum tarihinin altına bastırarak "Görüyorsun, tam senin benimle evlendiğin yaşta!" deyip çıkmıştı işin içinden. Ziyneti hanım böyle durumlara alışkındı, ne kızmış, ne bir şey söylemişti. Bununla birlikte, kocası dudaklarını uzun uzun, hem de büyük bir istekle öperek valizini alıp asansöre bindikten sonra, bir tür giysi dolabı olarak kullandıkları küçük odaya girip de kimi giysilerin çok düzensiz bir biçimde yerleştirilmiş, kimilerinin yere atılmış olduğunu ve sayıları nerdeyse yüze ulaşan bu takımlar içinde kahverengilerin ezici bir çoğunluk oluşturduğunu görünce, birden başı dönmüş, "Çok kötü, çok kötü!" diye söylenmişti. Neden? Eşinin giysilerinin büyük çoğunluğunu kahverengilerin oluşturmasında ne kötülük vardı? Bilmiyordu, anlamaya çalıştığı da yoktu, ama bunu düşündükçe başı dönüyordu işte, bunalacak gibi oluyordu. Pencereyi açtı, açmakla da kalmayarak yarı beline kadar dışarıya sarktı, derin derin soluk aldı.

Tam bu sırada, ta sokağın sol ucundan gür mü gür bir ses geldi kulaklarına: "Eskici! Eskici! Eskiler alırım! Eskici!" Çok tuhaf, şaşılacak ölçüde gür bir sesi vardı adamın, kendisi de şaşılacak ölçüde iriydi. Adamın tam pencerenin altına geldiği anda, ne yaptığını hiç mi hiç düşünmeden, "Eskici! Eskici!" diye seslendi. Eskici başını kaldırıp "Buyur, abla!" deyince de "Yukarı gel, on iki numaraya, dördüncü kata. Burada eski çok!" diye yanıtladı, sonra da dairenin kapısını açıp beklemeye başladı.

Eskici, nerdeyse başı tavana değecek kadar uzun, aynı oranda da kalın, ama bayağı genç bir adam, ara-

dan bir dakika bile geçmeden karşısında belirdi, sırtında torbası, "Geldim, hanım abla", dedi, Ziyneti hanımın incecikten gülümsemekte olduğunu gördü, kendisi de gülümsedi, "Eskiler nerede, hanım abla?" diye sordu. Ziyneti hanım bu gövdesi kendi gövdesinin en az üç katı, yüzü tahtadan oyulmuş gibi köşeli genç adama bakarak bir an duraladı, sonra gene gülümsedi, "Buyur, içeriye gel", dedi, sonra dosdoğru ünlü yazar Elfahri'nin başkentin en iyi terzisinin elinden çıkmış giysilerinin bulunduğu küçük odaya getirdi onu, sonra, adam, sırtında torbası, şaşkın mı şaşkın, bu yepyeni giysilere bakarken, o tüm kahverengi takımları askılarından çıkarıp kucağına atmaya başladı. Adam önce bir ikisini havada yakaladı, sonra yakalamaktan vazgeçerek bu görülmedik giysi yağmurunu izlemekle yetindi, ama sonunda "Dur, hanım abla, dur artık Allah'ını seversen! Bu kadar giysiyi alamam ki! Nerede bende o para!" dedi, sesini her seferinde biraz daha yükselterek dört beş kez yineledi aynı sözleri. Ziyneti hanım da, kahverengi giysilerin en iticilerini bitirdiğinden mi, yorulduğundan mı, yoksa bu kadarını yeterli bulduğundan mı, bilinmez, en sonunda durdu. Durduğunda, eskicinin sağında, solunda, önünde, arkasında, en az iki düzine takım vardı. Eskici, tüm şaşkınlığına karşın, gülümsemeye çalıştı.

"Ablacığım, bu kadar giysiye param yetmez benim", diye yineledi. "Paramın yetmesini bırak, taşıyamam bile".

Ziyneti hanım, yüzünde gizemli bir gülümseme, ağır ağır gelip şaşkın eskicinin önüne dikildi.

"Senden para isteyen mi oldu? Hepsini bedava veriyorum. Torba da veririm, doldurup götürürsün", dedi.

Eskici şaşkın şaşkın bakarken, o öyle durup gülümsedi bir süre daha, sonra, birdenbire, nerdeyse hiç düşünmeden, eteğini göbeğinin üstünde toplayarak varla

yok arası pembe külotunu çıkardı, yüzünde hep o gizemli gülümseme, bir çiçek uzatır gibi eskiciye uzattı.

"Bunu da ister misin?" diye sordu.

Eskici de gülümsedi o zaman, küçücük külotu avcuna aldı, burnuna götürüp kokladı, sonra öpüp cebine koydu, sonra Ziyneti hanımı belinden kavrayıp kucağına aldı, sonra, kucağında küçücük Ziyneti hanım, yakaladığı avı gönlünce yiyebilmek için en uygun yeri arayan bir kedi gibi, gözleriyle çevresini tarayarak onu yatıracak bir yer aradı, sonra "Boşver!" dercesine omuz silkti, sonra da avını ünlü yazar Mecid Elfahri'nin giysilerinin üzerine yatırdı, kendisi de aç bir kedi gibi onun üzerine kapandı.

Yaklaşık bir saat sonra, sırtında üç koca torba dolusu giysiyle kapıya gelmişken geri döndü, Ziyneti hanımı bir kez daha öpmek istedi, ama "Hayır, olmaz!" yanıtını alınca üstelemedi. Gene de bir süre dikildi kapıda, sonra, belki yeni bir buluşma sözü almak umuduyla, belki de yalnızca bir şey söylemiş olmak için, "Hanım abla, bana bir emrin var mı?" diye sordu.

Ziyneti hanım kaşlarını çattı.

"Evet, var", dedi. "Buradan çok fazla geçmeyeceksin, bir; ben seni pencereden çağırmadıkça evime gelmeye, hatta kapının önünde oyalanmaya kalkmayacaksın, iki; bir de bu yaptığımızdan hiç kimseye söz etmeyeceksin, üç. Tamam mı?"

Bir doksanlık eskici küçücük kadının önünde saygıyla eğildi.

"Tamam, ablacığım, emrin olur; anamızdan helal süt emdik, bizden iyilik edene kötülük gelmez, ağzımızdan da sır çıkmaz", dedi, sonra torbalarını aldı, asansöre girip düğmeye bastı.

Ziyneti hanım eskici gittikten sonra da bir süre dikildi kapıda, içini çekti, "Helal olsun, dürüst bir adama benziyordu, ne yaptıysa iyi yaptı, çenesini de tutar her-

halde", diye geçirdi içinden.

Eskici gerçekten dürüst adamdı, Ziyneti hanım kendisini çağırmadığı sürece kapısını çalmadı, çenesini de tuttu bir ölçüde, ama Servet Apartmanı'nın dördüncü katında yaşadığı serüven yüzde yüz kendine saklayamayacağı kadar olağanüstüydü: arkadaşlarına yalnızca sokağın adını vererek anlattı yaşadıklarını. Böylece, gidişinden bir iki saat sonra, koca sokak görülmedik bir eskici akınına uğradı: en az üç saat süresince, kimi zaman bir, kimi zaman iki, kimi zaman üç eskicinin art arda ve gırtlaklarının var gücüyle "Eskici! Eskici! Eskiciiii!" diye bağırdıkları işitildi ve, gittikçe azalarak da olsa, bu durum bir hafta boyunca sürdü. Bir doksanlık eskici de arada sırada geçti buradan, sırtında torbası, bir an durup karşı kaldırımdan Servet Apartmanı'nın dördüncü katının pencerelerine baktı, bir kez daha "Eskiciii!" diye bağırdıktan sonra, içini çekerek yürüyüp gitti.

Ziyneti hanıma gelince, eskiciyi her anımsayışında yüzünün kızardığını duyuyor, onu böyle ikide bir anımsamak kocasını aşağılamakmış gibi bir tatsız duyguya kapılıyordu. Bereket, birkaç ay sonra nerdeyse tümden unuttu koca adamı: şimdi Servet Apartmanı'nın dördüncü katında anımsanacak, düşlenecek, düşünülecek ve konuşulacak çok önemli bir konu vardı: gerek ünlü köşe yazarı Mecid Elfahri, gerek kendisi her gün, her sabah, her akşam, doğacak çocuklarını, onun için yapılmış ve yapılacak hazırlıkları, hatta ileride gideceği okulu, seçeceği uğraşı konuşuyor, bunca yıllık bekleyişten sonra ana baba olmanın eşiğine ulaşmanın mutluğuyla coşup duruyorlardı. Bir de bebek anasının karnında kımıldamaya başlayınca büsbütün arttı mutlulukları. Arada bir, Ziyneti hanım "Bak, işte gene tekmelemeye başladı seninki!" deyince, ünlü yazar saniyesinde yerinden fırlayarak elini eşinin karnı-

nın üstüne koyuyor, yüzünde mutlu mu mutlu, hatta nerdeyse göksel bir gülümseme, "Evet, evet, tekmeliyor, tekmeliyor, tekmeliyor işte, çok da güçlü, kesinlikle oğlan olacak seninki, evet, oğlan olacak elbette! O kimin çocuğu!" diyor, sonra, tekmeler kesilince, önce Ziyneti hanımın eteğini kaldırıp artık bayağı büyümüş göbeğini, sonra doğrulup yanaklarını öpüyor, sanki dünyaya bir çocuk getirecek ilk Hayristan kadını oymuş gibi, "Sen bir tanesin, karıcığım: en sonunda doğuracaksın oğlumu!" diyordu. Söylemek bile fazlaydı, tekmelerinin de muştuladığı gibi oğlan gelmek üzereydi. Geldi de: bir nisan sabahı saat altıyı on sekiz geçe Ziyneti hanımın kucağına verdiler. Ziyneti hanım, hiç usunda yokken, birdenbire, hem de tüm somutluğu ve tüm canlılığıyla, adını bilmediği, kocaman eskiciyi görür gibi oldu, gözlerini yumdu, "Bir seferde attı düşeşi", diye geçirdi içinden. Altıyı otuz dört geçe de genç ve güzel bir başhemşire çocuğu ünlü yazarın kucağına verdi, boyunun elli iki santim, ağırlığının üç kilo yedi yüz kırk gram olduğunu söyledi. Ünlü yazar Mecid Elfahri birden sarardı, çocuktan önce hemşireye baktı.

"Ve... ve...", diye kekeledi.

Başhemşire gülümsedi.

"Ve aslan gibi bir oğlan", diye ekledi.

Mecit Elfahri, kucağında çocuk, havaya sıçradı o zaman.

"Evet, aslan gibi", diye onayladı.

Sonra, gözleminin gerçeğe uyup uymadığını denetlemek istercesine, gözlerinde, dudaklarında, tüm varlığında mutlu mu mutlu bir gülümseme, bebeğin üzerine eğildi, onun yüzünde kendi bebekliğindeki yüzü görüyormuş gibi bir duyguya kapıldı, uzun süre öyle durup baktı; evet, yanılması olanaksızdı, kendi bebek yüzüydü gördüğü; gözlerinin yaşardığını duydu. Kalktı, bebeği hemşireye yaklaştırdı.

"Nasıl da bana benziyor, değil mi?" diye sordu.

Başhemşire bir ona, bir bebeğe baktı, incecikten gülümsedi.

"Evet, çok benziyor, efendim", diye onayladı.

"Benzemez mi, babasının oğlu o", dedi Mecid Elfahri.

Aynı sözcükleri her gün yirmi kez, otuz kez yineledi belki. Yazılarında da kullandı. Ama, başta çocuğun anası olmak üzere, gündelik yaşamda da, basında da hiç kimse karşı çıkmadı bu saptamaya. Öylesine mutluydu ki, oğlunu da öyle çok seviyordu ki hovardalığı tüm olarak bırakmamış olmakla birlikte, en çekici ve en yeni sevgililerine bile eskisi kadar zaman ayırmıyor, buna karşılık, geç de olsa kendisine böyle aslan gibi bir oğul verdiği için karısına sevgisini nasıl göstereceğini bilemiyor, çevresinde dört dönüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Ziyneti hanım da fazlasıyla hoşnuttu durumdan, ne istese dakikasında yerine getiriliyor, hem oğlunun varlığı, hem eşinin bu coşkulu, bu olağanüstü yakınlığı karşısında kendinden geçiyor, yaşamında hiçbir zaman bu denli mutlu olmadığını düşünüyor, zaman zaman da bir doksanlık eskiciyi anımsayarak kendi kendine gülümsüyor, "Ey eskici, seni bana Allah gönderdi", diye söyleniyordu. Bu tozpembe mutluluğun üzerine düşen bir gölge varsa, o da kocasının her yatağa girişinde ellerini hemen göğüslerinde, bacaklarının arasında dolaştırmaya başlayarak "Sıra minik kızımıza geldi, sevgilim: bir düşeş de onun için atmamız gerekiyor", demesiydi. Ziyneti ister istemez bir doksanlık eskiciyi anımsıyordu o zaman, eskiciyi anımsayınca da bu okşamalar bayağı keyfini kaçırıyordu. Ama, ne olursa olsun, seviyordu kocasını, sonunda "minik kızları" için de bir çaba harcadı: Mecid Elfahri'nin "yirminci yüzyılın büyük devrimleri"ne ilişkin konuşmalar yapmak üzere birkaç günlüğüne taşrada

bulunduğu bir sırada, artık bir yaşını çoktan doldurmuş olan Evvel'i uyuttuktan sonra, birden anlatılmaz bir sıcaklık sardı bedenini. Biraz serinlemek düşüncesiyle salonun pencerelerini açmak istedi ve daha ilk pencereyi açarken, karşı kaldırımda, torbası sırtında, gözleri yukarılarda, oğlunun kocaman babasının "Eskici! Eskici! Eskiciii!" diye bağırmakta olduğunu gördü. Aynı anda, başını pencereden dışarı çıkardı, nerdeyse hiçbir şey düşünmeden, yalnızca ona öykünmek istermiş gibi, "Eskici! Eskici!" diye seslendi. Koca adam var hızıyla koşarak karşı kaldırıma geçti o zaman, Servet Apartmanı'na daldı, o anda kımıldamadan duramayacağını anladığından olacak, asansöre binmedi, var hızıyla dört katın merdivenlerini çıktı. Ziyneti hanım kapıyı açtığında soluk soluğaydı. Alnında boncuk boncuk terler, "İşte geldim!" diyerek içeriye daldı, çevreyi şöyle bir kolaçan etti, satılık giysiye benzer hiçbir şey göremedi, mutlulukla gülümsedi. Ziyneti hanım da konunun eski giysi satmak olmadığını hemen belli etmek istercesine elini tuttu, "O günün tadını oralarımda hâlâ duyuyorum", dedi, koca adamı elinden tutup yatak odasına götürürken, "Aman, yavaş olalım, elimizi de çabuk tutalım, içeride çocuk uyuyor", diye fısıldadı.

Ellerini çabuk tuttular.

Eskici hem çok duygusal, hem de anılarına çok bağlı bir adama benziyordu: Ziyneti hanımın minicik donunu kendi eliyle çıkardı, önce kokladı, sonra öpüp cebine koydu, sonra nerdeyse her gece düşlerine giren minnacık kadının üstüne kapandı ve, şaşkınlıktan mı, yorgunluktan mı, özlemden mi, coşkudan mı, bilinmez, her şey çabucak bitiverdi.

Ziyneti hanım kocasının giysi odasına koştu, dört beş kahverengi takım alıp geldi, şaşkın şaşkın, hayran hayran kendisine bakmakta olan kocaman adama verdi.

"Hadi, sağ ol, sana iyi işler", dedi. "Her şey aramızda kalacak, geçen seferki gibi".

Eskici içini çekti.

"Tamam, abla, geçen seferki gibi", diye yineledi.

Sonra torbasını doldurdu ve usulca çıkıp gitti.

Birkaç saat sonra, sokakta eskici sayısı şaşılacak oranda arttı, sesleri de daha bir yüksek çıktı. Ama, öyle anlaşılıyordu ki, dev eskici arkadaşlarına gene yalnızca olayı ve sokağı anlatmış, evi ve kadını belirtmemişti. "Ne tuhaf, adını bile bilmiyorum; ama başka türlü bir adam bu eskici, her şeyi iyi yapıyor, her şeyi, her şeyi, her şeyi", diye mırıldandı Ziyneti hanım. "Ölçüyü kaçırmıyor hiç".

Altı ay iki hafta sonra, çocuk karnını tekmelemeye başladığı zaman da, dokuz ay on gün sonra, sancıları tuttuğu zaman da ilk düşündüğü bu oldu. Ancak, dört saat sonra, adamcağızın her şeyi tam gerektiği gibi yapmayabildiğini de gördü: kendisi de, kocası da güzel bir kız bebek beklerken, bir oğlan daha doğurdu, tıpkı kardeşine benzeyen bir esmer oğlan. "Mecid üzülecek", diye düşündü.

Ama, aylardır inançla kız beklemiş olmasına karşın, ünlü köşe yazarı çok da üzülmedi bu işe, "Ne yaparsın, erkek adamın erkek çocuğu olur, düşeş atmaya alışmışız bir kez", dedi. Sonra, yaşları da birbirine yakın olduğuna göre, iki erkek kardeş çok daha iyi anlaşacaktı. Üstelik, küçük oğlan ağabeyine, dolayısıyla da kendisine çok benzemekteydi. Dokuz on yıl sonra, sağında büyük, solunda küçük oğluyla yürüdüğünü görenler onları hayranlıkla izleyecekler, "Şunlara bakın, şunlara: tıpkı babaları! Benzerlik dediğin ancak bu kadar olur vallahi!" diyeceklerdi. Bu da çok güzel bir şeydi.

Ne var ki, yıllar geçtikçe, Evvel'le Sani arasındaki benzerlik daha bir belirginleştiyse de Elfahri'yle oğulları arasında varsayılan benzerliğin bir yanılsamadan

başka bir şey olmadığı iyiden iyiye kesinleşti: oğlanların kimi yanlarıyla annelerini andırdığı söylenebilirdi, ama bedensel yapılarından yüz çizgilerine, tenlerinin ve gözlerinin renginden devinilerine kadar her şeyleriyle babalarının tam karşıtıydılar. Mecid Elfahri tüm suçu Tanrı'ya yükledi o zaman: "Benim çizgilerim hep eğril, onlarınkilerse hep köşeli, Tanrı'nın işleri işte, neyi ne zaman ve nasıl yapacağı hiç belli olmuyor", dedi. Baba olarak Tanrı'ya bir pay bıraktıysa da solcu olarak iyimserliği hiç bırakmadı. Çocukların daha ilkokulun beşinde kendisine yedi sekiz santim yukarıdan bakmaya başlamalarını bile olumlu biçimde değerlendirdi, "Dünyamız ve doğamız gittikçe gelişip ilerliyor; bundan daha doğal bir şey olamaz; ayrıca, senin ve benim de bir payımız var bunda, onları bizim kanlarımız böyle güzel geliştirdi", dedi karısına, o da hiç duralamadan onayladı gözlemini. Ayrıca, şimdi çocuklarla büyükler arasındaki gerçek yakınlık duygusal ve düşünsel yakınlıktı ona göre. Duygusal yakınlık daha şimdiden ve kendiliğinden kurulmuş bir şeydi aralarında, bunu fazlasıyla göstermekteydiler; düşünsel yakınlığa gelince, o da başlamışa benziyordu, ikisi de ulusal bayram günlerinde coşuyor, ülke tarihinin acı dönemlerinden söz açıldı mı üzülüyor, kurucu başkan Elhalas'tan ya da Elzuhuri'den söz açıldı mı gülümsemeye başlıyor, her zaman halktan, eşitlikten, çağcıllıktan yana çıkıyorlardı. Babalarının oğullarıydılar işte, bilgilerini genişletip derinleştirdikleri, babalarının yazılarını okuyup konuşmalarına kulak verdikleri ölçüde bu yakınlık daha bir köklenecek, aralarındaki çok güçlü kan bağı da bu süreci iyiden iyiye hızlandıracaktı. Bu amaçla, daha küçük yaşta kendi yazılarını okuyup açıklamaya zorladı onları. Anlamadıklarını gördüğü her seferde uzun açıklamalara girişti, önemli sol terimleri örneklerle somutlaştırmaya çalıştı. İkisini de ülkenin en iyi lisele-

rinde okuttu. İkişer yıl arayla liseyi bitirdiklerinde de "gerçek bir solcu olarak" tüm çağların, özellikle de bizim çağımızın en belirleyici bilim dalının ekonomi olduğuna inandığından, Evvel'i İngiltere'ye, Sani'yi Fransa'ya ekonomi okumaya yolladı.

Ne var ki, en sonunda öğrenimlerini bitirip eve döndükleri zaman, bir sekseni aşan boyları kendisinin "kısanın uzunu" diye nitelediği orta boyu, yüzlerinin ve bedenlerinin tahtadan yapılmış izlenimini uyandıran sert ve köşeli biçimleri kendi yüzünün ve kendi bedeninin eğril çizgileriyle karşıtlaştığı gibi, özellikle politika ve ekonomiye ilişkin görüşleri de sürekli karşıtlaşmaktaydı. Sanki Evvel Londra'dan, Sani Paris'ten gelmemiş de altı yıl süresince hep aynı yerde, aynı bağnaz profesörün derslerini dinlemişler gibi en küçük ayrıntılarda bile anlaşıyor, babaları politika ya da ekonomiye ilişkin herhangi bir görüş belirtti mi birbirlerine göz kırparak gülümsüyorlardı. Mecid Elfahri belli etmemeye çalıştıysa da çok kızdı buna, oğullarıyla bir daha politika konuşmamaya karar verdi. Ama bunun olanaksız olduğunu çabuk anladı: bu tür konuları kendisi açmasa da onlar açıyor, örneğin gazetede çıkan her yazısını eleştiriyor, hatta bununla da yetinmiyor, günlük yaşam, moda, alışveriş merkezleri, sinema, tiyatro, yazın konusunda söylediklerini bile hep yukarıdan bakarak, bağışlayıcı bir gülümsemeyle, arada sırada birbirlerine göz kırparak dinliyor, kimi zaman da kendilerini tutamayarak kahkahalarla gülüyor, "Baba, sen hangi dünyada yaşıyorsun Allah aşkına?" diyorlardı. "Bu dünya senin dünyan değil; dünyamız küreselleşti artık". Küreselleşmiş dünyaysa, oğullarının konuşmalarından anladığı kadarıyla, ekonominin, dolayısıyla paranın, dolayısıyla güçlülerin egemen olduğu dünyaydı. Bu anlayışa göre, sanki ulusal kahraman Elhalas Hayristan'ı İngiliz boyunduruğundan kurtarmamış,

sanki binlerce Hayristanlı boş bir düş uğruna ölmüştü.

Mecid Elfahri derin derin içini çekti.

"Biriniz Oxford'da, biriniz Sorbonne'da okudunuz, ama sizi dinleyenler sanki bu dünyadan bir Karl Marx, bir Friedrich Engels geçmemiş, sanki bir Vladimir İlyiç Lenin Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni, bir Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmamış, büyük Elhalas İngilizler'i ülkeden kovup Hayristan Cumhuriyeti'nin temelini atmamış, sanki Küba'yı nicedir Fidel Kastro yönetmiyor", dedi, daha da artırmak düşüncesindeydi örneklerini, ama küçük oğlu Sani sözünü kesti.

"Babacığım, senin tüm bu söylediklerin çoktan gününü doldurmuş, yani gerçekliğini yitirmiş şeyler; şimdi küreselleşim dönemi: ülkeler arasında sınır diye bir şey yok artık, ulus sözüyse, koca bir palavradan başka bir şey değil".

Mecid Elfahri sinirleniverdi birden:

"Ama ben daha geçen ay Almanya'ya pasaportumda yeni alınmış bir vizeyle gittim, gene de girişte yarım saat bekletti herifler", diye atıldı. "Pasaportumun üstünde de, biliyorsun..."

Evvel anlayışla güldü.

"Biliyorum, gazeteci olduğun yazılı", diye tamamladı. "Pasaportlar insanlar içindir, ama para, iş gücü, yatırım..."

Bu kez de Elfahri güldü.

"Onlar paraları var diye kapıyı kapatacaklar bize, ama bizim kapılarımız da, kıçlarımız da onlara açık olmak zorunda, öyle mi?"

Bu kez de yanıtı Sani verdi:

"Evet, öyle, babacığım, açık; her zaman da açık olmak zorunda".

Mecid Elfahri şaşırmakla sinirlenmek arasında bocalar gibi oldu bir süre, sonra sesini yükseltti.

"Peki, biz bu İngilizler'i yurdumuzdan kovmak için binlerce Hayristanlı'yı boşuna mı kurban ettik?"

Sani anlamlı bir biçimde gülümsedi.

"Ben boşuna ölmüş olmalarını öpüp başıma koyardım. Ama yalnızca ölmekle kalmadılar, ülkemize ve halkımıza da çok büyük zararlar verdiler. Bize de adamların geri dönmeleri ve ülkeye yön verip durumunu biraz olsun düzeltmeleri için elimizden geleni yapmak düşüyor, ama bu iş hiç de kolay olmuyor, çünkü önyargılar elimizi kolumuzu bağlıyor", dedi.

"Anlıyorum, sen devrimi yadsıyorsun", diye gürledi Elfahri. "Bireylerin ve halkların eşitliğini de yadsıyorsun sen. Ama devrim bu ülkenin insanları için bir bağımsızlık ve özgürlük, yani ölüm kalım sorunu. Benim oğlum bunu nasıl unutur, bunca yıldır yazdığım yazılara nasıl böyle rahatlıkla boşverir, anlayamıyorum", deyip masaya zorlu bir yumruk indirdi.

Bayağı sinirlenmişe benziyordu, biraz daha üzerine gelecek olurlarsa, tartışma zorlu bir kavgayla sonuçlanabilirdi. Ama Sani dingin bir sesle ve hiç ödün vermeden konuştu gene.

"Hayır, baba, devrimci olan onlar değildi, Elhalas da değildi, sen de değilsin", dedi. "Devrimci olan bizleriz. Her dönemin devrimi kendine göredir; Lenin döneminin devrimi komünizmdi, bizim dönemimizin devrimi de küreselleşme: çağımıza uymak zorundayız".

"Peki, benim pasaport sorunum ne oluyor bu gelişmenin içinde?"

"O tümüyle kişisel bir sorun. Biliyorsun, Avrupa'da bizim kötü bir ünümüz var. Bu da senin ulusçuluk, halkçılık, bağımsızlık, devrim gibi adlar verdiğin kötü eğilimlerden kaynaklanmakta. Ayrıca, önemli olan bizim onların ülkelerine rahatlıkla girebilmemiz değil, onların bizim ülkemize girebilmeleri".

Mecid Elfahri masaya bir yumruk daha indirmek

istedi, sonra vazgeçti, derin derin içini çekti. Ziyneti hanıma döndü.

"Oğlunun söylediklerini duydun mu?" diye sordu.

Ziyneti hanım gülümsedi.

"Evet, duydum, kafası da, çenesi de makine gibi çalışıyor: Hayristan'ın en ünlü ve en büyük yazarı Mecit Elfahri'nin oğlu o!" dedi.

"Ama... ama... tarih... gerçek... tüm yaşadıklarımız", diye kekeledi Mecid Elfahri, ancak arkasını getiremedi: karısının verdiği yanıt, oğluyla kendisi arasında kurduğu bu bağıntı içinde bir yerleri titretmiş, kafasını allak bullak etmişti. Gözlerini Sani'ye dikti, hiçbir şey söylemeden baktı, anlatılmaz bir sevgi köpürmesi içinde, "Alçak herif! Alçak herif! Öyle coşkulu, öyle inançlı ki! Tıpkı benim gibi, tıpkı Mecid Elfahri'nin gençliği! Kısacası, Mecid Elfahri'nin oğlu", diye geçirdi içinden. Gene de direnmek istedi. Bir Evvel'e, bir Sani'ye baktı.

"Peki, yanılıyor olamaz mısınız?" diye sordu. "Bu söylediklerinizden hiç kuşku duymuyor musunuz?"

Sani oturduğu yerde şöyle bir doğruldu.

"Hayır", dedi. "Hayır, babacığım. Ben Paris'te bunca yıl ekonomi okudum. Karşı görüşleri de çok dinledim. İş olsun diye konuşmuyorum. Kesinlikle inanıyorum söylediklerime".

Mecid Elfahri son bir umutla büyük oğluna döndü.

"Peki, sen, Evvel?" dedi. "Sen de hiç kuşku duymuyor musun bu söylediklerinizden? Bunlara gerçekten inanıyor musun?"

Evvel Sani'den de rahattı.

"Hayır, babacığım, kuşku duymuyorum", dedi. "Bu bir inanç sorunu değil, bir bilgi sorunu".

Mecid Elfahri hiçbir şey söylemedi. Bir Sani'ye, bir Evvel'e baktı. Birden gülümsemeye başladı, "İkisi de öyle coşkulu, öyle inançlı ki! Tıpkı benim gençliğim!"

diye geçirdi içinden. "Tanrım, kan kanıtsız kaynıyor, en değişik görünüşler altında bile belli ediyor kendini!"

*
* *

Ünlü yazar Elfahri o günden sonra görüşlerini de, gazetesini de değiştirdi. Şimdi, yeni gazetesinde, ülkenin maden yataklarının, göllerinin, ırmaklarının, topraklarının yok pahasına Batılı dostlara satılmasını çağcıllığın zorunlu koşulu olarak değerlendiriyor, ilericilik diye bilinen her şeyi gericilik, gericilik diye bilinen her şeyi ilericilik sayıyor, bu yüz seksen derecelik dönüşü oğullarının etkisiyle yaptığı söylenince de anlayışla gülümsüyor, "Evet, doğru, her şey bir kan ve zaman sorunu", diyordu.

YÜKSELME BİÇEMLERİ

Hayristan Cumhuriyeti'nin politikacıları ve aydınları Elhalas'a en azından görünüşte büyük saygı duyarlar, hem devletin kurucusu, hem siyasal ve ekinsel devrimlerin öncüsü olduğunda birleşirler, getirdiği çağcıl kurumları geliştirip güncelleştirerek yaşatmak gerektiğini her fırsatta yinelerlerdi. Bu arada, ülkenin en yüksek tepesini de kapsayan Toraman Toprağı'na en az yüz yıl süresince dokunulmaması, yani burada örneğin maden aramak gibi işlemlere girişilmemesi konusundaki vasiyetine bir anlam veremeseler de kesinlikle uyulmasını isterlerdi. Bu ortak görüşe karşı çıkan da olmazdı genellikle. Ne diye karşı çıkılacaktı ki ayrıca? Nasıl olsa, söz konusu kurumları budayıp gerilere götürmek bile geliştirip güncelleştirmek olarak adlandırılıyor, büyük çoğunluk da bunu gönülden destekliyordu. Böylece, kurucu başkanın ölümünün yirmi beşinci yılına doğru, Eltalibi başkan koltuğuna oturduğunda, kurumlar ve ilkeler hâlâ sürer gibi görünmekle birlikte, kimileri önemli oranda içeriğinden boşaltılmış, kimilerininse yalnızca adı kalmıştı. Elhalas döneminden beri hiç kimsenin dokunmadığı, daha doğrusu dokunmayı unuttuğu tek bir kurum varsa, o da üniversiteydi. Sayıları ikiyken on iki olmuş, eskiler hiç yaşlanmadan oldukları gibi kalmış, yeniler de aynı dalın meyveleri gi-

bi onlara benzemişti. Kimi okurlar şaşabilirler buna, şaşmaktan da öte, "Hayır, olmaz öyle şey!" diyebilirler, çünkü bizim ülkemizde yönetimi ele geçirenlerin ilk işlerinden biri üniversitelere sıkı bir ders vermek olur. Ama her ülkenin kendi özel koşulları, kendi öncelikleri vardır. Hayristan'ın adına üniversite denilen kurumları da ülkenin en uysal ve en geleneksel kurumları olmuştur her zaman; bunun doğal sonucu olarak, büyüklerin ne ilgisini çekmiştir, ne öfkesini. "İyi, güzel de neden?" derseniz, bu kokmaz bulaşmaz tutumun birincil nedeni Elhalas'ın başkanlığının ikinci yılında başkentte kurulan Elhalas Üniversitesi'nin ünlü rektörü Harun Elabbas'ın kendine özgü tarih ve gelişim anlayışıdır.

Bu bilge kişiye göre, üniversitelerin ülke geleneklerinin özenle korunduğu, bunun sonucu olarak da hemen her alanda, bulunulan noktadan daha ileriye değil de daha geriye doğru yol alınmasında öncü görevini üstlenmeleri gereken kurumlar olduklarıydı. Evet, böyle, Hayristan Cumhuriyeti yeni bir devletti, ama, gerekli verilerin bulunmuş olması durumunda, Hayristan ülkesinin ve Hayristan halkının Hazreti Adem'e kadar götürülebilecek bir tarihi bulunduğu da kuşku götürmezdi ona göre. Üç aşağı beş yukarı yazın konusunda da böyleydi durum, fizik, kimya, matematik konusunda da böyleydi. Hiç kimse biz yirminci yüz yıl insanlarının Musa'dan, İsa'dan ve Muhammet'ten daha akıllı, daha esinli, daha bilgili olduğumuzu ileri süremeyeceğine göre, her şeyin kökeni, açıklaması, çözümü geçmişteydi. Dahası, ilk bakışta biraz çelişkin görünse bile, "adına ilerleme dediğimiz şey" de kesintisiz bir biçimde geçmişe doğru yol almaktı gerçekte. Hayristan Cumhuriyeti de büyük bir geçmişe, ana kaynağa dönme yolunda büyük ve kutsal bir çabanın ürünü değil miydi? Rektör Elabbas daha bir yığın nedenini sayabilirdi bunun. Görüşünün temelini oluşturan bir

başka gerekçe de, oldukça yakın bir dönemde, XVIII. yüzyılda yaşamış bir bilim adamının, Antoine Laurent de Lavoisier'nin önce fransızcasını, sonra hayristancasını yinelemekten her zaman büyük bir haz duyduğu kesinlenmesiydi: *Rien ne se crée, rien ne se perd dans la nature, tout se transforme: Doğada hiçbir şey yaratılmaz, hiçbir şey yok olmaz, her şey dönüşür.* Böylece, doğaya toplumu da eklediği, daha doğrusu, doğayla toplumu birbirinden ayırmadığı için her şeyi dönüşümlerde, dönüşümleri de daha öncede, ilk biçimlerde arardı rektör Elabbas, hem de, söylediğimiz gibi, yalnızca tarih ve yazın gibi alanlarda değil, fizik, kimya, matematik gibi alanlarda bile.

Hayristan gibi bir ülkede bile, Harun Elabbas gibi öğreniminin büyük bölümünü İngiltere'de yapmış olan, ingilizce gibi fransızcayı da oldukça iyi bilen bir tarihçinin böylesine tutarsız, böylesine aykırı bir görüşe bağlanmasına şaşmamak elde değildi kuşkusuz. Ama hep özgürlüğü, çağcıllığı, gelişimi savunmuş olan, nerdeyse her alanda da bu temel ilkeleri geçerli kılmaya çalışan başkan Elhalas'ın ülkenin tek üniversitesini böyle bir kişinin eline bırakmasını anlamak pek de zor değildi: sömürge koşulundan yeni sıyrılmış bir ülkede ulusçuluğun ve söylensel de olsa ulusal bir tarih bilincinin geliştirilmesinde yarar görüyor, bir yandan çağcıl ilkeleri benimserken, bir yandan da tutucu kişilere birtakım ödünler vermenin kendisine bağlananların sayısını artıracağını umuyordu. Böylece, başkanın da desteğiyle, Harun Elabbas, Başkent Üniversitesi'nden sonra yaratılan üç büyük üniversitenin kuruluşunda da önemli işlevler yüklendi, bu üniversitelerde de kendi "bilimsel" yaklaşımının benimsenmesini, yani hep geçmişe, hep daha eskiye yönelinmesini sağladı. Örneğin yazın alanında, Adem'e, Musa'ya, İsa'ya ya da Muhammet'e kadar gidilmediyse de, Hay-

ristan üniversitelerinin yaşlı öğretim üyeleri gibi genç öğretim üyeleri de diyelim ki dostluk, diyelim ki erdem, diyelim ki doğa, diyelim ki toplum gibi izleklerin belli bir yazarın ya da belli bir dönemin yapıtlarındaki gelişimini (daha gerçekçi bir bakışla değişimini) incelemeye giriştiler mi gözlemlerini çeyrek, yarım ya da tam sayfalık bir alıntılar dizisi aracılığıyla doğrulamaya çalışıyor, bir başka deyişle, bu alanda başkalarının kendilerinden önce yaptığı "çözümlemeler"i değişik sözcüklerle yineleyerek bugünden geçmişe doğru yol alıyor, ama, aynı zamanda, Fransa'nın dinsiz solcularının başını kestiği büyük bilim adamı Antoine Laurent de Lavoisier'nin gözlemini yazın araştırmalarıyla da doğrulamış oluyorlardı: her alanda olduğu gibi yazın alanında da hiçbir şey yaratılmaz, hiçbir şey yok olmazdı. Yazın yapıtları da, söylemek bile fazla, Lavoisier'yi doğrulayacak bir biçimde oluşurdu. Bunun sonucu olarak, tarih içinde incelenirler, dönüşüm yoluyla "eskiden yeniye doğru" bir bütünlük sergiledikleri, bir anlamda eskinin yeni, yeninin eski olduğu gösterilir, ama, her şeyden önce ve her şeyden çok, daha önce yapılmış yorumlar özenle yinelenir, yapıtlar da özenle özetlenirdi. Başka alanlarda da durum üç aşağı beş yukarı aynıydı. Bu yaklaşıma yan çizerek başka yaklaşımlardan söz etmeye kalkan sapkın kişilere gelince, onlar Hayristan üniversitelerinin kapılarının önünden bile geçemezlerdi. Bu kapılar, belli anlaşmalar gereği, kimi İngiliz profesörlere açık tutuluyorsa da Hayristanlı öğretim üyeleri onlarla bilimsel konularda görüş alışverişinde bulunmaktan, öğrenciler ve asistanlarsa, onlarla içli dışlı olmaktan, özellikle de tez çalışmalarını onlarla yaparak başlarını belaya sokmaktan çekiniyorlardı.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu ilginç araştırma ortamında alıntı büyük bir yer tutuyor, hatta birtakım

oyunlarla bütüncül bir nitelik kazanabiliyordu. Örneğin bir dönemde ülkenin ünlü ekonomi profesörü Mahmud Elcanib'in baştan sona başkalarının yapıtlarından derlenmiş olan *Ekonominin temel ilkeleri* adlı ünlü yapıtını genç bir doçentin sözcüklerinin yüzde otuzunu, tümcelerinin yüzde on beşini değiştirerek *İktisatın esas prensipleri* adı altında kendi özgün çalışması ve profesörlük tezi olarak sunmasına Elcanib'in eski bir öğrencisi çok sinirlenmiş, hocasının buna pek de aldırmamasına karşın, yazarı da, kendisini profesör yapan kurulu da mahkemeye vermiş, ama yargıçların hem üniversite özerkliğine dokunulamayacağı, hem de "değişik bilim adamlarının aynı gerçeği aynı biçimde dile getirmelerinden daha doğal bir şey olamayacağı" gerekçesiyle başvurusu geri çevrilmiş, kendisi de "mahkemeyi gereksiz yere uğraştırmak" gerekçesiyle para cezasına çarptırılmıştı. Bu arada, yaşlı bir yazın profesörü, yıllar önce yayımladığı bir kitabı genç uğraştaşlarından birinin kendi imzasıyla yeniden yayımladığını öğrenince, bayağı sevinmiş, "Güzel, çok güzel! Kitabımın tümden unutulduğunu sanıyordum; demek unutulmamış. Başka bir ad altında bile olsa, yeniden ortaya çıkması benim için büyük mutluluk!" demekle yetinmiş, yani o da Lavoisier yasasına bağlılığını kanıtlamıştı bir bakıma. Hayristan'da her şeyin hem dönüşüp hem aynı kaldığını hiçbir olay bundan daha güzel gösteremezdi. Çok özgün olmamakla birlikte, birinci elden çalışmalar hiç mi yoktu? Az da olsa vardı kuşkusuz, ama belirli örnekçeleri bulunmaması ve okuru çok bilinen yapıtlara göndermemeleri nedeniyle kimsecikler değer vermiyordu bunlara.

Bu arada, gerek yabancı dillerde, gerek ulusal dilde yazılmış birtakım derleştiriler ve ansiklopediler yardımıyla fazla derinlere inmeden belirli bilgilere erişme olanağını da küçümsememek gerekirdi, öğretim üyele-

ri bayağı bilgileniyorlardı bu yoldan. Üniversitelerse, bilgilerin en kolay ulaşıldığı yerdi. Bunu da, daha birçok şey gibi, kurucu başkanın kararlı çabalarına borçluydular: adamcağız üniversitelerin araç, gereç ve kitap açısından tüm gereksinimlerinin karşılanmasını bir yönetim ilkesi olarak benimsemiş, kendisini izleyen başkanlar da bu ilkeye büyük ölçüde saygı göstermişlerdi.

Ne var ki, daha çok tutucu çevrelerin desteğiyle başkanlık koltuğuna oturan Eltalibi, üniversite öğretim üyelerinin her işe karışmasından ve ölçüsüzlüğü gazetelerde köşe yazıları yazmaya kadar götürmelerinden yakınan önemli kişilerin etkisiyle, bunca yıldır hiçbir yönetimin işlerine karışmadığı üniversiteleri de hizaya getirmeye karar verdi. Bununla birlikte, ülkenin üniversitelerine doğrudan el koymak yerine, bir yandan hızla çoğalmakta olmaları nedeniyle kat kat artmış bulunan araç, gereç, kitap, vb. harcamalarını sınırlandırmak, bir yandan da bilimsel konularda kararı en yetkili uzmana bırakmak ve adına çok-seslilik denilen sapkınlığa son vermek amacıyla bir üst kurul oluşturmak gereğini açıklamış, ancak, özerklik ilkesine saygısı gereği, yakın bir tarihte bir başkan atayacağını, kurulun seçimini de tümüyle bu başkana bırakacağını eklemişti. Bu üst kurul başkanını şimdiden belirlemiş miydi? Belirlemişse, kimdi? Görünüşe bakılırsa, hiç kimsenin, hatta başbakanının bile en ufak bilgisi yoktu bu konuda. Ancak, sık sık çıktığı yurt gezilerinde, üniversitesi bulunan bir kente geldiğinde, rektör ve dekanlarla görüşmeden gitmemesi bu çok önemli adayı aramakta olduğunu düşündürtüyor, tasarının çoktan yasalaşmış olmasına karşın, atamanın hâlâ yapılmamış olması da varsayımı doğruluyordu.

Ne olursa olsun, başkan Eltalibi ünlü tasarının yasalaşmasından yaklaşık altı ay sonra, başkanlığa profe-

sör Elnacar'ı, yaşamının en büyük başarısı Amerikalı iktisatçı Paul A. Samuelson'ın *Economics*'inin hayristancada özgün bir yapıta dönüştürülmüş *İktisadiyat*'ı olan yetmişlik ekonomi profesörünü atayarak konuyla ilgilenenleri hem şaşırttı, hem güldürdü. Kimileri "Başkan azıcık daha gecikse, adam çoktan öbür dünyayı boylamış olacaktı", diye dalga geçti, kimileri "Bundan böyle tüm çeviriler çevirmenin özgün yapıtı sayılır artık", diye; kimileri profesör Elnacar'ın Hayristan üniversitelerini dillere destan göbeğiyle mi, yoksa Samuelson marka beyniyle mi yöneteceğini sordu; kimileri her şeyin bir düzene konulması beklenirken, işlerin büsbütün gevşeyeceğini ve ülkede uzaktan uzağa üniversiteyi andıran tek kurum kalmayacağını ileri sürdü; kimileri de tüm kitap boyunca Amerikalı'nın yazdığı her şeyi kendi gözlemi ya da kendi görüşü diye sunduktan sonra, son tümcenin başına "Ünlü iktisatçı Paul A. Samuelson'ın da söylediği gibi" sözcüklerini koymasındaki büyük inceliği vurguladı. Ne olursa olsun, gazeteciler arasında da, öğretim üyeleri arasında da Elnacar'ı ve kurumunu ciddiye alan tek kişi bulunmadığı görülüyordu.

Ama Elnacar kısa sürede, hem de acı bir biçimde duyurdu ağırlığını: ÜAKB (Üniversiteler Arası Kurul Başkanlığı) tüm üniversitelerde yükselme sürelerini nerdeyse iki katına çıkarıyor, buna karşılık, zorunlu emekliliği yetmiş beş yaşa kadar uzatırken, her türlü seçime son vererek atama yöntemini geri getiriyor, bu arada, üniversite yöneticilerinin, öğretim üyesi ve yardımcılarının gerek ülke, gerek üniversite sorunları konusunda ÜAKB'den izin almadan basına bilgi vermeleri ya da yazı yayınlamaları görevden atılma nedeni sayılıyordu. Ülke basını her dönemde olduğu gibi yüzde doksan dokuz yönetimi desteklemekteydi, bu ÜAKB'yi de coşkuyla destekledi. Bir iki köşe yazarı "Üniversite

özerkliği bitti" ya da "Bizi artık ana babalarımız değil, dedelerimiz yetiştirecek" türünden eleştirilerde bulundularsa da pek önemseyen çıkmadı. Ancak, aynı zamanda ünlü bir haftalık derginin yazarları arasında yer alan profesör Elkasım "Kalemimi kırıyorum" başlıklı bir yazı yayımlayınca, hem yazıyı yayımlamış olan dergi süresiz olarak kapatıldı, hem yazarın üniversitedeki görevine son verildi. Oysa yazı en ufak bir eleştiri içermiyordu gerçekte: deneyimli profesör, yazısının ilk beş paragrafının her birinde ünlü yasanın bir maddesini veriyor, altıncı ve son paragrafta da, hiçbir açıklamaya girişmeden, "Ben de kalemimi kırıyorum", diyordu. Görüldüğü gibi, eleştiri olarak nitelenebilecek hiçbir şey yoktu yazıda: "Kalemimi kırıyorum" tümcesi "Ben artık yazı yazmayacağım" anlamını taşıyor, yasanın anılan bölümleri de adamın artık yazmayacak olmasının gerekçelerini oluşturuyordu. Ama ÜAKB suçsuzların da gözünün yaşına bakmayacağa benzemekteydi. Olayı gazetelerin yazdığı günün akşamı, başkan Elnacar da televizyona çıkarak hem güleç, hem üzgün bir yüzle değerli uğraştaşı Elkasım'ın görevden alınmasından büyük üzüntü duyduğunu, gerek yurt içinde, gerek yurt dışında değerini fazlasıyla kanıtlamış olan bu saygıdeğer arkadaşını ülkenin kutsal yasalarına uymak zorunda bulundukları için, ama hiç istemeden görevden aldıklarını anlattı ve "kendisine bundan sonraki yaşamında sağlık, mutluluk ve başarılar dileyerek" sözlerini bitirdi.

Hiç kuşkusuz, gazetelerde köşeleri bulunan ya da sık sık yazı yayımlayan başka profesörler de vardı ülkede. Ama bunların büyük çoğunluğu hem gazetelerini, hem yazılarının içeriğini ülkenin o sıradaki yöneticilerinin tutumuna göre belirler, baştakiler sağ bir tutumu benimsemişlerse, onlar da sağdan yana çıkar, arada sırada sola sapacak gibi olurlarsa, onlar da sola

yönelirler, durumun bulanık olduğu evrelerde de havadan sudan ya da kendi uğraş dallarıyla ilgili konulardan söz ederler, daha da önlemci olanlar, yani büyük çoğunluklarıysa, beklemeyi yeğlerlerdi. Bu kez de ezici çoğunluğu beklemeyi yeğleyenler oluşturdu. Kendilerine hak vermemek de zordu doğrusu: aylıklar artırılmış, emeklilik yaşı da uzatılmıştı.

Ama ÜAKB kurulmadan önce profesör sanını almış kişiler daha birçok üstünlükten yararlanırken, bir alt basamaktakilerin yükselme girişiminde bulunabilmeleri için geçmesi gereken sürenin eskisinin iki katına çıkarılmış olmasının yaşlı adamın hem gençlere oynadığı bir kötü oyun, hem de doğadan öç alması biçiminde algılanmaması biraz zordu. Gene Elnacar'ın başının altından çıkan profesörlüğe yükselme yönetmeliği de aynı biçimde, yani yaşlı başkanın gençlere düşmanlığının açık göstergesi olarak algılandı. Evet, böyle, elin Amerikalı'sının kitabıyla profesörlüğe atanan, üstelik söz konusu kitabın çevirisini de başkasına yaptırtmış olan bu adam, şimdi, üniversite profesörü olabilmek için, başka birçok koşullar yanında, Amerika Birleşik Devletleri'nin ya da Batı Avrupa ülkelerinin bilimsel dergi ya da seçkilerinde en az beş bilimsel yazı yayımlamış olmayı zorunlu kılıyor, yani kendi dillerinde bile hiçbir zaman özgün bir çalışma yapmamış, yapmaları da hiçbir zaman istenmemiş kişilerden olanaksızı: bilmedikleri dillerde bilimsel mi bilimsel, özgün mü özgün incelemeler üretmelerini istiyordu.

Profesörlüğe hazırlanmakta olan kişiler bu yönetmeliği eleştirmeyi göze alamadılarsa da şimdi zincirleri azıcık gevşetilmiş gibi görünen basın dünyasındaki arkadaşlarının ölçülü bir kampanya başlatmasını sağladılar. Ama hiçbir şey değişmedi: kurulun beş üyesi sessiz kalmayı yeğlerken, başkan Elnacar kurumunu ve kararlarını bıkıp usanmadan ve inançla savunuyor,

ÜAKB'nin çıkardığı "bu kusursuz yönetmeliğin" Hayristan üniversitelerini ve Hayristan bilimini Batı düzeyine ulaştırma yönünde atılmış çok önemli bir adım olduğunu kesinledikten sonra, yönetmelikte belirtilen koşulları yerine getirebilecek genç doçentlerin sayısının hiç de az olmadığını, yeni düzenin bu nitelikli doçentlerin sayısını hızla artıracağını kesinliyor, "Ayrıca biz sevgili doçentlerimize ille de profesör olacaksınız demiyoruz", diye ekliyordu.

Ancak, göründüğü kadarıyla, söz konusu öğretim üyelerinin sayısının hızla düşmesi çok daha büyük bir olasılıktı, çünkü her gün bir yenisi getirilen tutumluluk önlemleri yetişim olanaklarını da büyük ölçüde kısıtlamaktaydı. Örneğin fakültelere, hatta bölümlere kitap almak bir zamanlar sıradan bir işlemken, bundan böyle her üniversitenin yıllık kitap gereksinimi önceden saptanarak hazırlanan dizelgelerin rektörlüklerce gözden geçirildikten sonra ÜAKB'ye gönderilmesine ve, yalnızca yılda bir kez olmak üzere, ÜAKB'nin onayından geçtikten sonra alım işlemine geçilmesine karar verilmişti. Bu yöntem herhangi bir kitabın üniversitedeki okuruna ulaşması için en az bir buçuk yıllık bir beklemeyi gerektirmekte, bu da okumakla her zaman başı hoş olmayan öğretim üyelerinin kitap ve dergilerden büsbütün soğumalarına yol açacağa benzemekteydi. Ama Hayristan'dı burası, beterin beterine de hazır olmak gerekirdi her zaman: üniversitelerin kitap gereksinimleri ilk yılda nerdeyse tümüyle karşılanmışken, ikinci yıl "ivedi" damgasıyla gelen bir yazı en ilgisizleri bile şaşkına çevirdi: ÜAKB bir yıl önce sağlanmış olan kitap ve dergilerin hepsinin okunup okunmadığının, okundularsa kaç kez ve hangi öğretim üyeleri ya da yardımcılarınca okunduğunun saptanıp bildirilmesini istiyor, geçen yıl alınmış kitapların her birini en az iki kişinin okumuş olmaması durumunda yeni kitap

isteminde bulunulmasına gerek olmadığını bildiriyordu: bu tür üniversitelerin istekleri hiçbir biçimde göz önüne alınmayacaktı.

Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, kimi üniversiteler bunu bir onur sorunu yaptılar: önceleri üniversiteye kitap almak geleneksel bir görevi yerine getirmekten başka bir şey değilken, bu kez her rektörlük kendi öğretim üyelerinden son alınan kitaplara ilişkin yazılı değerlendirmeler istedi, sonra da bunları ÜAKB başkanlığına gönderdi. Böylece, her öğretim görevlisi, belki de yaşamında ilk kez, kendi alanında bir eleştirmen oldu. Bu arada, hocalarının eleştirmenlik görevini de yüklenmek durumunda kalan kimi asistanlar en az yirmi gecelerini uykusuz geçirdiler, bunun sonucu olarak da masalarının başında uyuklayıp durdular. Daha da ilginci, böyle kitap üstüne kitap okuyunca, yaşamlarından tiksinenler olduğu gibi, bu alışılmadık etkinliğin tadına varanlar, böylece fakülte kitaplıklarında kendi alanlarına ilişkin başka kitaplar okumaya girişen, bu kitaplarda sözü geçen birtakım yapıtları da bulup okumaya çalışanlar, bulamayınca da alınacak kitaplar dizelgesine koydurtmak isteyenler çıktı. Böylece, ÜAKB kimilerine göre olumlu, kimilerine göre olumsuz bir alışkanlığı da başlatmış oldu. Hayristan üniversiteleri, kuruluşlarından bu yana, gerçek birer üniversite olma yolunda ilk kez belirleyici bir adım atmakta, birtakım beylik kitapları aşarak gerçek bir okuma, araştırma, sorgulama yönelimi göstermekteydi.

Ama yukarıda ÜAKB, ÜAKB'nin başında da bir benzeri daha bulunmayan bir tutumluluk anıtı vardı: tam da alınacak kitap dizelgelerinin başkanlığına ulaşmaya başladığı sırada, bundan böyle satın alınacak yerli ya da yabancı kitap ve dergilerin çok yakında başkentin en görkemli yerlerinden birinde temeli atılacak olan büyük bir kitaplıkta toplanmasını öngören bir yö-

nerge yayımladı. Yönergede bildirildiğine göre, böylece hem kitap harcamaları sınırlanmış olacak, hem yararlı yapıtlar arasına birtakım sakıncalı yayınların karışması önlenecek, hem de tüm ulusun göğsünü kabartacak bir anıt-kitaplık yaratılmış olacaktı. Başkent dışındaki üniversitelerin bu anıt-kitaplıktan nasıl yararlanacaklarına gelince, bu konuda gerekli araştırmaların yapılmakta olduğu bildiriliyor, ancak varılan sonuçlar ve alınan kararlar konusunda en ufak bir ipucu verilmiyordu. Daha da ilginci, belirli bir okuma alışkanlığı edinmiş öğretim üyeleri yeni kitaplara nasıl ulaşacaklarını merak edip dururken, yeni başkandan gelen "ivedi" damgalı bir yazıyla üniversite, fakülte ve bölüm kitaplıklarında bulunan tüm kitap ve dergilerin ÜAKB'ye gönderilmesi istendi, isteğin gerçekleştirilmesi için de bir buçuk ay süre verildi. Buyruk büyük yerden geldiğine, dolayısıyla gecikme durumunda yöneticilerin canının yanması kaçınılmaz olduğuna göre, yalnızca kitaplık görevlileri değil, üniversite ve fakültelerin değişik görevlileri ve öğretim üyeleri de kolları sıvayıp zorlu bir paketleme işlemine giriştiler. Gerçekten alkışı hak eden yoğun bir paketleme çalışmasından sonra, taşra üniversitelerinden yüzü aşkın kamyon başkentin yolunu tuttu ve kitaplar paketleri açılmadan ÜAKB'ce kiralanmış olan yirmi beş, otuz dolayında bodrum katına yığıldı.

Kimi Elnacar yanlısı profesörlerin bir tür İskenderiye Kitaplığı olacağını söyledikleri dev kitaplığın nereye yapılacağına, boyutlarının ve biçiminin ne olacağına gelince, bu konuda dışarıya hiçbir bilgi sızmıyordu, sızdırılacak herhangi bir bilgi de yoktu belki. ÜAKB başkanı ve üyeleri yerli ve yabancı birtakım mühendis ve mimarlarla görüşürken, daha doğrusu görüştükleri söylenirken, ülkede ancak bir ay süren yağmur mevsimi o yıl hem erken geldi, hem uzun sürdü,

hem de görülmedik oranda şiddetli geçti. Böylece, kitap depolarının çok büyük bir bölümünü su bastı ve, kolaylıkla kestirilebileceği gibi, Hayristan'ın İskenderiye Kitaplığı'nın temeli bile atılmadan, ülke üniversitelerinin yıllardır iyi kötü bir toplama ulaştırdıkları kitapların dörtte üçü ele alınamayacak duruma düştü ve, gerçekten çok özenli bir inceleme sonunda, devleti depo kirası ödemekten kurtardı. Dev kitaplığın yeri, biçimi ve boyutları üzerinde ÜAKB üyeleri sürekli uzmanlarla tartışırken ya da tartıştıkları yazılıp söylenirken, yeni bir yağmur dalgasının kitapların geri kalan dörtte de birini öncekilerin yanına göndermesi büyük olasılıktı. Böyle bir yağmur dalgası gelmedi, ama aradan tam üç yıl geçtikten sonra da kitaplar depolarda paketlerinin içinde beklerken, Hayristan'ın İskenderiye Kitaplığı'nın temeli atılmamıştı.

Bu ilginç durum karşısında, kimi yazarlar işi alaya dökerken, kimileri de bu durumun bilinçli bir seçimin sonucu olup olmadığını tüm ağırbaşlılıklarıyla sorgulamaya başladılar: Hayristan üniversitelerini yöneten "büyüklerimiz" bundan böyle "kitap olayı"na son vermeyi düşünüyor olamazlar mıydı? Hayristan üniversitelerinin su baskınlarından arta kalan tüm kitapları başkentte birtakım bodrumlarda paketlerinin içinde çürürken, öğretimin tam üç yıldır hiçbir şey olmamış, kitaplar hep eski yerlerindeymiş ve her an alınıp okunabiliyormuş gibi sürüp gitmesi de bunu göstermiyor muydu? Hekimler, kimyagerler, matematikçiler, hukukçular, iktisatçılar, dilbilimciler diplomalarını alıp uygun görevlere atanabildiklerine göre, öğrenimde kitap ve kitaplık pek de önemli olmasa gerekti. Bu durumda ÜAKB'nin bir devrim gerçekleştirmekte olduğu bile söylenebilirdi. Doğruydu, Hayristan üniversitelerinin öğretim üyelerinin küçümsenmeyecek bir bölümü pek öyle kitap tutkunu sayılmazdı, büyük çoğunluğu

da öğrencilerine kendi öğrencilik dönemlerinde tuttukları notları anlatırlar, yüzde yüz yinelemeseler bile derslerini büyük ölçüde bu notlara dayandırırlardı. Nasıl olsa, Lavoisier yasası diye bir şey vardı bu dünyada.

Ama bir yanda da ÜAKB'nin öğretim üyelerinin yükselmelerini düzenleyen yasaları vardı: profesör olmak için bu kuruma başvuracak öğretim üyelerinin dosyasında geniş kapsamlı ve özgün bir çalışma yanında, ingilizce, fransızca, almanca ya da italyanca yazılmış ve söz konusu dillerin konuşulmakta olduğu ülkelerin bilimsel dergi ya da kitaplarda beş bilimsel yazı bulunması yeni yasanın getirdiği bir zorunluluk olduğuna göre, adaylar nasıl yerine getirecekti bu koşulları? Nasıl alıntı toplayacaktı bu adamlar, istenen o bilimsel incelemeleri düşlerinde Tanrı'dan alacakları esinle mi yazacaklardı? Yanıt vermek hiç de kolay değildi, daha doğrusu, sorunun yanıtı yoktu. Sorunun yanıtı bulunmadığına göre, çözümü de yok demekti.

Bereket, Hayristan Cumhuriyeti bir özel girişim cennetiydi. Özel girişim ortamında da çözüm tükenmezdi. Daha son üniversite yasasının çıktığı gün, ülkenin her türlü dışalım konusunda en önde gelen kuruluşu H.K.G.A.Ş.'nin (Hayristan Kalkınma Gelişim Anonim Şirketi) ünlü patronu Eltayyar, kimin esinlemesiyle, bilinmez, ülkenin profesör olmak isteyen öğretim üyelerine "sıkı bir kıyak yapmaya" soyundu: birkaç adamını üniversitelere yollayarak profesörlüğü yaklaşmış kişilerin ad ve adreslerini aldırttı, bunun arkasından da yabancı dil bilen çalışanları arasında bilimsel konulara yatkın beş kişiyi "bilimsel kurul" adını verdiği bir birimde topladı. Hemen arkasından da İngiltere, Almanya ve Fransa'da birtakım küçük yayınevleriyle daha önceden var olan ya da bundan böyle çıkaracakları bilimsel dergilerin tüm masraflarını üstlenmeleri karşılığında, dergilerinde kendi önerecekleri birkaç bi-

limsel yazıyı da yayımlamalarını önerdi. Yayıncılar isterlerse bu yazıları yalnızca yüz ya da elli sayıda yayımlayabilecekler, bu yüz ya da elli dergiyi de kendilerine yollayacaklardı. Öneriyi öfkeyle geri çevirenler olduğu gibi, hemen üstüne atlayanlar da oldu. Sonuçta, istenilen alanlarda, istenilen sayıda dergi bulundu, bu arada H.K.G.A.Ş.'nin desteğiyle bir düzine bilimsel dergi de yayın yaşamına girdi. Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, "profesörlüğü gelmiş" öğretim üyeleriyle ilişkiye geçerek "gücünü her alanda kanıtlamış olan şirketimiz"in hem her alanda hayristanca araştırma hazırlayabilecek nitelikte bir bilim adamları takımı, hem de ingilizce, almanca ya da fransızca bilimsel yazılar üretecek uzmanları bulunduğunu söylediler; bu hizmetler karşılığında dolar olarak ödenecek paraları ve ödenme biçimlerini de tek tek bildirdiler.

Hiç kuşkusuz, rakamlar fazla yüksekti, ama nedeni de ortadaydı: ülkede tüm bilimsel yapıtların ÜAKB'nin nemli depolarında çürümekte olduğu bir dönemde, profesör adaylarına zengin kaynakçalara dayalı özgün ve bilimsel incelemeler sağlamak ve onları belki de başarısızlıkla sonuçlanacak, uzun çabalardan ve büyük masraflardan kurtarmak hiç de kolay, hiç de ucuz bir şey değildi. Özellikle Batı ülkelerinin bilimsel dergilerinde incelemeler yayımlatmak Hayristanlı bir öğretim üyesinin düşlerinde bile kolay kolay üstesinden gelemeyeceği bir şeydi, oysa H.K.G.A.Ş. bu sorunu birkaç ay içinde çözümleyecek güçteydi. Karar adaylarımızındı. Adaylarımız, istemeleri durumunda, gerek profesörlük çalışmalarının, gerek diledikleri yabancı dilde yayımlanacak beş bilimsel yazının hazırlanmasında kendileri de katkıda bulunabilirlerdi, ama böyle bir çabaya girişmeleri zorunlu bir koşul değildi.

Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, bu öneri profesör olmak için bekleme sürelerini doldurmuş ya da doldur-

mak üzere olan öğretim üyelerine rahat bir soluk aldırttı. Evet, istenilen ücret "el yakan" türdendi. Ama, tüm Hayristan üniversitelerinde, öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu parasal olanak açısından toplumun en rahat çevrelerinden gelmekteydi. Üstelik, en azından belirli alanlarda, profesör sanı Hayristan'da pek çok kazanç kapısını ardına kadar açtığından, böyle bir olanaktan yararlanmamak budalalık olurdu. Adayların yaklaşık yüzde doksanı da yararlandı. Üstelik, o zamana kadar Hayristan'da hiçbir profesörünün yapmadığı türden çalışmalar yapmış, Batı Avrupa'nın bilimsel dergilerinde beş inceleme yayımlamış, hem de, bu kitap kıtlığında, kaynakçalarını dizi dizi bilimsel yapıtla süslemiş olarak.

Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, parayı veren tüm adaylar profesörlüğe yükseltildi. Hiçbirine de kaynakçalarındaki yapıtlara ilişkin herhangi bir soru sorulmadı. Sorulması durumunda tek yanıtın som bir sessizlik olacağı biliniyordu nasıl olsa: kitaplar hep aynı bodrumlarda çile doldurmaktaydı. Başkan Elnacar'ın İskenderiye Kitaplığı'na gelince, temeli bile atılmamıştı daha. Atılacağa da benzemiyordu.

Bereket, başkan Elnacar'ın ölümünden sonra, yerine çiçeği burnunda bir profesör, Tarık Elmuttalib atandı ve, daha atanmasının ikinci ayında, sorunları yerinde görmek için birbiri ardından tüm üniversiteleri dolaşmaya başladı. Bu arada, kitapsızlıktan yakınan bir rektör oldu mu sol yanında sessiz sessiz oturan özel kalem müdürüne göz kırpıyordu hemen, o da kucağındaki çantadan bir kalın kitap çıkarıp kendisine uzatıyordu. Profesör Tarık Elmuttalib adını bile bilmediği bir gâvurun yazdığı, ama kendi adını taşıyan bu ingilizce kitabı özenle imzalayıp Rektör beye uzatıyor, "Şimdilik bununla idare edin bakalım; belki arkası da gelir", diyordu.

YÜKSEL Kİ YERİN

Hayristan Cumhuriyeti'nin kuruluşundan şöyle böyle yirmi yıl sonra tartışılmaz bir gerçek olmuştu bu artık: her başkan değişiminde, kitlenin yaşam düzeyi üç aşağı beş yukarı aynı kalırken, yönetimde hemen her şey ve herkes değişiyordu. Evet, kesinlikle böyle sürüyordu düzen. Birkaç örnek vermek gerekirse, başkentte bakanlar ve bakanlık yüksek görevlileri, genel müdürler ve daire başkanları; illerde vali ve kaymakamlar, üniversitelerde rektör ve dekanlar ilk bir ay, daha alt basamaktakilerse ilk altı ay içinde görevlerini yeni başkan ve yardımcılarının uygun gördüğü yeni kişilere bırakıyorlardı. İlk bir yıl içinde de önceki dönemin gözde basını, gözde köşe yazarları, hatta gözde ozan ve romancıları baştan sona yeniden belirlenmiş ya da yeni bir kimliğe bürünmüş oluyordu. İşin ilginç yanı, belki gidenlerle gelenler arasında belirgin bir nitelik ve yaklaşım farkı bulunmadığından, belki de yukarıdan gelen her şeye duralamadan boyun eğmek Hayristan halkının yüz elli yıllık sömürge döneminde edindiği köklü bir alışkanlık olduğundan, tüm yurttaşlar her şey hep aynı biçimde sürüp gidiyormuş gibi davranıyor, arada sırada birtakım oyun bozanlar çıksa bile, tüm yönetimleri nerdeyse hep aynı boyun-eğişle

karşılıyorlardı.

Bu arada, birtakım çekişmeler, hatta çatışmalar olursa da yukarıdakiler, yani son yönetimin göreve getirdiği kişiler arasında oluyor, sorun da Elhalas döneminde, Hayristan Cumhuriyeti'nin ilk aylarında benimsenmiş bir yöntem uyarınca çözülüyordu: yüzbaşıyla binbaşı çatışınca binbaşı haklı çıkıyordu her zaman, müdürle memur çatışınca müdür, rektörle dekan çatışınca da rektör. Bu kural çok yukarılarda bir koruyucusu bulunanlarca aşılabiliyordu ancak. Bu arada, kendi başlarına iş çevirmeye kalktıkları, yani aldıkları rüşveti çevresindekilerle paylaşmayıp bencilce cebe indirdikleri için kapı dışarı edilenler olunca da yerlerine düzenin sırada bekleyen yandaşları atanıyordu. Durum bu olunca, gözlerini hep yükseklere diken, ama yanlış ata oynamış, yani başkanın takımında yer almamış olanların amaçlarına ulaşmaları Tanrı'ya kalıyor, Tanrı da böyle kişileri hiç ama hiç güldürmüyordu. Bununla birlikte, başkan Elbeşir'in devlet yönetimini ele alışının ikinci ayında başkoruma görevine atadığı belalı polis memuru Müslim Elcabbar'la başkanlığının ikinci yılının başlarında gözde yazarları arasına kattığı Kasım Elmüfti'nin başdöndürücü yükselişlerini öncelikle Tanrı'nın yardımına bağlamak hiç de yanlış olmazdı. Neden derseniz, başkanın özellikle polis Müslim Elcabbar konusundaki tutumuna ussal bir açıklama bulabilmek için önce us alanının dışına çıkmak gerekiyordu. En azından başlangıçta.

İlk ve son özel kalem müdürü ve gençlik arkadaşı Abbas Elabbas'ın yakın dostlarından birine anlattığına bakılırsa, köşkte gençlik arkadaşlarına verilen kalabalık bir akşam yemeğinin ardından, başkan Elbeşir'in uykusu kaçtı, çalışma odasına çıkıp günün gazetelerine şöyle bir göz atmak istedi, sonra, eline aldığı ilk gazetenin birinci sayfasında dazlak kafalı, kalın kaşlı, pa-

la bıyıklı, çirkin mi çirkin bir adam fotoğrafı gördü, nerdeyse tepeden tırnağa titredi, "Hayır, hayır, olanak yok, bu herif bir Hayristanlı olamaz!" diye söylendi, fotoğrafı Abbas Elabbas'a göstererek görüşünü ona da onaylatmak istedi. Sonra, fotoğrafla ilgili haberi okuyup da adamın Hayristan hükümetinin bir polisi olduğunu, bir gün önce, başkentin en işlek caddesinde, karşıdan gelen genç ve yakışıklı bir adamı kolundan yakalayıp durdurarak kimlik istediğini, genç adam "Bu da nerden çıktı!" deyip yürümek isteyince de polisin önce çenesine, sonra göğsüne indirdiği bir yumrukla yere devrildiğini, şimdi genç adamın morgta, polisin tutukevinde bulunduğunu öğrenince, "Olamaz, hayır, olamaz!" diye söylendi, öyle donup kaldı bir süre.

Abbas Elabbas gevrek bir kahkaha attı o zaman.

"Olur, sayın başkanım, bal gibi olur", dedi.

Sonra da bu polisin böyle bir suçu ilk kez işlemediğini, iki yıl önce de bir başka genç adamı üç aşağı beş yukarı aynı biçimde öbür dünyaya yolladığını, bu arada, adam yaralama, ırza geçme, soyguncularla işbirliği yapma gibi pek çok suç işlediğini, ama, belki arkası da yumruğu gibi güçlü olduğundan, belki yönetimler bu güçlü yumruğu kendi güçlerinin somut bir simgesi olarak gördüklerinden, adamın her seferinde yakayı sıyırmanın bir yolunu bulduğunu anlattı.

Başkan Elbeşir bir kez daha tiksintiyle yüzünü buruşturdu.

"Evet, dostum, herkes ne derse desin, Elnebi yönetimi böylesine iğrenç bir yönetimdi işte", diyerek gazeteyi yere fırlattı, sonra tuhaf bir biçimde gülümsedi, "Ama ben bu ülkenin başkanıysam, bu herif o iğrenç boynunu ipten kurtaramayacak", diye ekledi.

Abbas Elabbas da gönülden onayladı kesinlemesini.

"Ve sonunda hak yerini bulmuş olacak, sayın baş-

kanım", dedi.

Ertesi sabah, başkanlık köşkünün avlusunda, karşılama töreni sona erer ermez, sağ yanda dizilmiş polisler arasında, tıpkı onlar gibi giyinmiş, ufak tefek ve cılız bir polis çarptı gözüne. Birden durup parmağını bu polise doğru uzattı.

"Hey, sen, ufaklık, biraz yaklaş bakalım şöyle!" diye seslendi.

Cılız polis üç adım öne çıkarak topuk vurup esas duruşa geçince de takımın başında dikilen komisere döndü.

"Kim bu ufaklık? Başkanlık koruma polislerinin arasında ne arıyor?" diye sordu.

Komiser, hep esas duruşta, güven dolu bir sesle yanıt verdi başkana.

"Memur Elseyfi en iyi atıcımızdır, başkanım; tabanca atışlarında üç birincilik nişanı vardır", dedi.

Başkan Elbeşir hiç mi hiç etkilenmedi bu yanıttan.

"Peki, tabancası tutukluk yaparsa ne olacak? Şu çöpten kollarla mı koruyacak beni?" diye gürledi. "Bu adamı korumalarım arasında istemiyorum, işte bu kadar!"

"Emredersiniz, başkanım", dedi komiser.

Ama şaşkınlıktan donmuştu sanki: başkan Elbeşir o güne kadar hep tatlılıkla, alçak sesle konuşmuştu adamlarıyla. Hele kendisinin de pek öyle uzun boylu olmadığı düşünülünce, bu beklenmedik sertliğe tutarlı bir açıklama bulmak hiç de kolay değildi. Ancak, bu hiçbir şey değildi daha: başkanın birkaç dakika sonra çalışma odasında yarattığı şaşkınlık insanı saniyesinde bayıltacak türdendi.

Evet, böyle, masasının başına geçer geçmez hukuk işleri müdürüyle özel kalem müdürü Abbas Elabbas'ı çağırttı, sanki Elabbas sekiz saat önce dostça konuştuğu adam değil de yenik bir ordunun komutanıymışça-

sına buz gibi soğuk bir sesle başkentin Ağır Ceza Mahkemesi başkanına kendi adına bir yetkili göndererek iki gün önce sokakta kendisine kimlik göstermeyen adamı iki yumrukta öbür dünyaya yollayan polis memuru Elcabbar'ın en kısa zamanda, yani en fazla iki gün içinde aklanıp serbest bırakılması için ne gerekiyorsa yapmasının bildirilmesini, arkasından da söz konusu polisin başkanlık koruma görevlilerine katılması için gerekli işlemlerin hemen başlatılmasını istedi. Hukuk işleri müdürü dilini yutmuş gibi donup kaldı, Abbas Elabbas, şaşkınlık içinde, bir şeyler söylemeye, dün akşam konuştuklarını anımsayıp anımsamadığını sormaya yeltenince de öfkeyle kaşlarını çattı.

"Dün dündür, bugün de bugün. Söyleyeceklerim bu kadar!" diyerek kapıyı gösterdi.

Yargıçların işlemleri fazla titiz, fazla biçimci bir yaklaşımla gerçekleştirmek istemeleri nedeniyle, başkanın buyruğu elli iki buçuk saat gibi oldukça uzun bir sürede yerine getirildi; bundan sekiz saat bir çeyrek sonra da Müslim Elcabbar sırtında tutukevinde alınmış ölçüye göre dikilmiş yepyeni üniformasıyla başkanlık koruma birliğinin en ön sırasında boy gösterdi. Başkan Elbeşir de o güne değin hiç ama hiç yapmadığı bir şeyi yaparak törenin ardından en yeni ve en uzun boylu koruma görevlisi Müslim Elcabbar'ın yanına giderek sırtını okşadı ve ona yeni görevinde başarılar diledi. Özel kalem müdürüyle koruma birliği komutanının şaşkın şaşkın kendisine baktıklarını görünce de dünyanın en doğal gülümsemesiyle gülümsedi onlara.

"Bize her alanda böyle güçlü, böyle atak ve kararlı kişiler gerek", dedi.

Çok geçmeden de bu güçlü, atak ve kararlı koruma görevlisine ne denli önem verdiğini bir kez daha gösterdi: başkanlık koruma polisliğine atanmasından üç hafta sonra, birliğin komutanlığına getirdi onu. Bu-

nunla da yetinmedi, adamın komutayı aldığı sabah yanına gidip sevgiyle kolunu tutarak odasında şöyle baş başa bir kahve içmeye çağırdı; kahvelerini yudumladıkları sırada da bu atamanın küçük bir başlangıç olduğunu, daha çok yükseleceğini, bunun ilk ve tek koşulunun da açık vermemek, yani kurallara harfî harfine uymak ve zorunlu olmadıkça insanları yumruklayıp öbür dünyaya yollamamak olduğunu söyledi.

İyi, güzel de neden? Ne olmuştu, nasıl olmuştu da akşam gazetede son kıyasını okuyunca tiksindiğini söylediği bu korkunç adamı ertesi sabah koruma birliğinde görevlendirmeye karar vermişti? Ne olmuştu, nasıl olmuştu da şimdi başkanlık odasında bu eli kanlı adamla karşılıklı kahve içiyordu? Düşünde melekler onu koruma altına almasının kendisine uğur getireceğini mi fısıldamışlardı? Adamın insanlık dışı edimleri üzerinde uzun uzun düşünmüştü de elinin altında böylesine güçlü ve böylesine dövüşçü bir polis bulundurmanın kendisi için yararlı, hatta zorunlu olduğu sonucuna mı varmıştı? Ülkenin başkanı, ulusun başöğretmeni olarak bu öfke küpü, bu saldırgan adamı başkanlık koruma görevlilerinin başına getirerek onu eğitmek ve ulusu barışçıl bir eğitimin gerekliliğine inandırmak mı istemişti? Kimi kötü niyetli kişilerin el altından yaymaya çalıştıkları gibi eşcinsel eğilimleri mi vardı? Gençliğinde boks çalışmaları yapmış, bir kez de gençler arasında yapılan bir yarışmada üçüncülük kazanmış bir başkan olarak güçlülere duyduğu saygı mı yaklaştırmıştı onu bu adama? Yoksa Müslim Elcabbar türünden yabanıl adamları bile uygarlaştırabileceğini kanıtlamak gibi saçma bir amaç mı gütmekteydi? Daha da çoğaltılabilirdi bu sorular, ama başkan Elbeşir'in kendisi bile kesin bir yanıt veremezdi belki bunlara, parmağını belli bir sorunun üstüne bastırarak "Doğru yanıt işte şurada!" diyemezdi.

Kesin olan bir şey varsa, o da şimdi Müslim Elcabbar'ın bir poliste aykırı kaçacak ölçüde güler yüzlü ve kibar mı kibar bir adam olmaya başladığı, tüm boş zamanlarını kitap okumakla geçirdiği ve, gerekli olsun, olmasın, alanında yükselmek isteyen tüm devlet memurlarının yaptığı gibi ingilizce öğrendiğiydi. Ne olursa olsun, bu yoğun okuma dönemi altı ayını bile doldurmadan, gazeteler Hayristan Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı Koruma Birliği komutanı Müslim Elcabbar'ın Güvenlik Akademisi'nin bitirme sınavlarına dışarıdan katıldığını ve tüm dallarda birinci olarak diplomasını devlet başkanının elinden aldığını yazdı. Üç gün sonra da başkentin güvenlik müdürlüğüne atandığını. Başkanlık çevresini yakından tanıyan kişiler bu atamanın başkan Elbeşir için bir özveri olduğunu, çünkü can dostuyla bundan böyle eskisi kadar sık görüşemeyeceğini söylediler. Ancak, başkanın kent içi, kentler ve ülkeler arası yolculuklarının tümünde başkent güvenlik müdürünün kendisine eşlik ettiğini, üstelik, hemen yanı başında yer aldığını görünce yanıldıklarını anladılar. İki dost gezilerde bir araya gelmekle de yetinmiyor, her hafta en az üç dört kez başkanlık köşkünde buluşup ülke sorunlarını konuşuyor, tavla ya da kaptıkaçtı oynuyorlardı.

Elcabbar'ın yaklaşık sekiz ay sonra Hayristan Cumhuriyeti Ulusal Güvenlik Genel Müdürlüğü'ne, bir başka deyişle, ülkede bir polisin polis olarak erişebileceği en yüksek makama atanması da değiştirmedi durumu: iki dostun yiyip içtikleri bu kez de ayrı gitmiyor, gene sık sık bir araya geliyorlardı. Başkan bunun koşullarını da hazırlamış, atamadan önce çıkarttığı bir yönetmelikle hem Ulusal Güvenlik Genel Müdürü'nün yetkilerini büyük ölçüde artırmış, hem de İçişleri Bakanı'na karşı sorumluluklarını sıfırlayıp kendisini doğrudan doğruya devlet başkanına bağlamıştı. Yönetmelik böyle düzenlendikten sonra da iki dostun sürekli

birlikte bulunmalarından, bu arada, başkanlık köşkünde kimi kez sabahlara kadar süren bekâr eğlenceleri düzenlemelerinden daha doğal bir şey olamazdı.

İşin ilginç yanı, ilk bakışta birbirine hiç benzemeyen bu iki adam arasındaki dostluğun doruğuna ulaşması başkan Elbeşir'e karşı hoşnutsuzluğun iyiden iyiye arttığı, yazılı ve sözlü basın ülkeyi güllük gülistanlık, toplumu mutlu mu mutlu gösterirken, kentlerde her gün birkaç korsan gösteri yapılan, her gün gizliden gizliye hükümet karşıtı bildiriler, Elcabbar'ı dev bir koca, Elbeşir'i miniminnacık bir hanım biçiminde gösteren karikatürler dağıtılan bir döneme rastlıyordu. Yönetim tüm bu eylemler karşısında her türlü sertliğe başvuruyor ve, sık sık görüldüğü gibi, herkese suçlu gözüyle bakıyor, bunun sonucu olarak da yapılanların acısını suçsuzlardan çıkarıyordu. Bu arada, Ulusal Güvenlik Genel Müdürü Müslim Elcabbar öfkeden kudurarak polislik yaşamının ilk yıllarına dönüyor, olur olmaz durumlarda, hem yalnız sıradan yurttaşlara karşı değil, kendi polislerine ve devletin bayağı önemli kişilerine karşı da yumruğunu kullanıyor, her hafta en az bir düzine adam, çeyrek düzine kadın sakatlıyordu. Gene de güçlü yumruğu başkanını ve koltuğunu korumaya yetecek gibi görünmüyordu. Yetmemesi bir yana, başkanından çok kendisine duyulan öfkeyi körüklüyor, elden ele dolaşan bildirilerin dörtte üçünde kendisinin halk düşmanlığı vurgulanıyordu.

Bu kadarla da kalmadı.

Birkaç hafta içinde işler iyiden iyiye karıştı: gerek bildirilerde, gerek başkentin ve öteki kentlerin değişik köşelerinde yapılan korsan gösterilerde, tüm ülke gibi başkan Elbeşir'in de polis Müslim Elcabbar'ın elinde bir tür tutsak olduğu ve azgın polisin çok yakın bir gelecekte onu şu ya da bu biçimde ortadan kaldırıp yönetime el koyarak ülkeyi ünlü yumruğuyla yönetmeye başlayacağı ileri sürülmekteydi. Doğru ya da yanlış, kimi bakan-

lar ve genel müdürler de doğruluyordu bu söylentileri. Örneğin bir gösteri sırasında on, on beş yaşındaki çocukların üzerine ateş açtırarak dördü kız, dokuzu erkek, tam on üç çocuğun ölümüne neden olması üzerine, kendisini kibarca uyaran İçişleri bakanını sanki karısıyla konuşur gibi "Sen sıcak koltuğunda otur, erkek işlerine karışma!" diye terslemesi dilden dile dolaşmakta, başkan Elbeşir'in gözde polisinin kuklası durumuna geldiği, çok yakında kuklalık görevine de son verilerek Elcabbar'ın Hayristan'ı ünlü demir yumruğuyla tek başına yönetmeye başlayacağı söylenmekteydi.

Tüm bu söylentiler doğru muydu, değil miydi, dışarıdan bakanlar için kesin bir şey söylemek zordu. Ancak, Müslim Elcabbar'ın pek de inandırıcı olmayan birtakım güvenlik gerekçeleriyle kendisini dünyadan yalıtladığı, nerdeyse eşiyle görüşmelerini bile sınırladığı söylenen bir dönemde, belki sıkıntıdan, belki bir çıkış yolu bulmak düşüncesiyle, belki de bir rastlantı sonucu, Elbeşir'in başkanlığının ilk günlerini anımsayacağı tuttu, hemen arkasından da bir sabah töreninde koruma birliğinde yer alan ufak tefek polisi "Hey, sen, ufaklık, biraz yaklaş bakalım şöyle!" diye yanına çağırışını ve birlik komutanının "Memur Elseyfi en iyi atıcımızdır, başkanım; tabanca atışlarında üç birincilik nişanı vardır", deyişini anımsadı. Zile basıp özel kalem müdürü Abbas Elabbas'ı çağırttı. Olayı anlattı.

"Kimseye çaktırmadan o bücür polisi bulabilir misin bana?" diye sordu.

Abbas Elabbas bir süre düşündü.

"Bulmaya çalışırım, efendim", dedi.

O gün nisan ayının üçüncü salısıydı, saat de on biri beş geçmekteydi.

*

* *

Nisanın dördüncü salısında, on biri çeyrek geçe, Hayristan'ın dördüncü başkanı Elbeşir, sağında başbakanı Elcehti, solunda İç Güvenlik genel müdürü Abbas Elcabbar, karşısında Yüksek Askerlik Akademisi öğrencilerinden oluşan bir birlik, bir an gözlerini birliğin komutanına dikti, sonra da, gırtlağının tüm gücüyle, "Merhaba, arkadaşlar!" dedi.

Öğrenciler de gırtlaklarını yırtmak istercesine:

"Sağ ol!" diye yanıtladılar.

Başkan Elbeşir önce derin bir soluk aldı, sonra gene var gücüyle:

"Nasılsınız?" diye sordu.

Öğrencilerin, gene gırtlaklarının var gücüyle, "Sağ ol!" diye bağırdıkları anda, başkanın sol yanında dikilmekte olan Ulusal Güvenlik Genel Müdürü Müslim Elcabbar'ın elini sol göğsüne bastırarak yere yıkıldığı görüldü. Nerdeyse aynı anda, bir silah sesi duyuldu, altı yedi metre gerilerde, atıcılar atıcısı Elseyfi, alnı kıpkırmızı kana bulanmış durumda, bir taş gibi yere düştü.

Başkan Elbeşir başbakan Elcehti'ye doğru eğildi.

"Temiz iş", diye fısıldadı.

Görünüşe bakılırsa, halkın çoğunluğu da böyle düşünüyor, başkanın Müslim Elcabbar denilen canavarı hem kendisinin, hem ülkenin tepesine çıkardığını unutmuş, onu tam yüreğinden vurduruşunu öve öve bitiremiyordu. Bu arada, hiçbir karışıklığa olanak bırakmamak için atıcılar atıcısı Elseyfi'yi öldürtmesini de gönülden onaylıyor, "İyi etti, kıçı yere yakın olanlardan sakınmak gerekir", diyordu.

Korsan gösterilere ve el altından dağıtılan bildirilere gelince, sözü bile edilmiyordu artık.

DÖNÜŞTÜRÜ

Hayristan toprağının gerek bitki, gerek su, gerek maden açısından çok da zengin olduğu söylenemezdi, ama kimi açılardan bitek bir toprak olduğu da kesindi: istendi mi ölüler bile diriltilebiliyordu bu toprakta. Daha cumhuriyetin ilk yıllarında en az beş kahramanı yaşama döndürmüşlerdi. Fransız devrimcilerin 1794'te giyotine yolladıkları ünlü kimyacı Lavoisier de bu mutlu ölüler arasındaydı, hatta onun ötekilerden önce geldiği bile söylenebilirdi: doğabilimden politikaya, politikadan tarıma, her alanda onun ünlü önermesi geçerliydi: "Doğada hiçbir şey yaratılmaz, hiçbir şey de yok olmaz, her şey dönüşür". Paris'ten diplomalı çiçeği burnunda bir hekim, Faruk Elmükrim, daha ilk yapıtıyla yasanın yazın alanında da geçerli olduğunu kanıtladı. Ne var ki yaklaşık altı yüz sayfa içinde bir yandan bizlere düşünce ve yaşayışlarında birbirine hiç benzemez gibi görünen, ama temel yönelimlerinde birbirlerine çok yaklaşan iki kardeşin: Seyri ile Neyri'nin yaşamını anlatırken, bir yandan da bu yaşam aracılığıyla Hayristan toplumunun yaklaşık yirmi beş yıllık tarihini yansıtan *Elkerim kardeşler* yayımlandığında ne yazarın kendisi böyle bir sav ileri sürdü, ne de yapıtı ve yazarını daha ilk günden göklere çıkaran yazın eleştirmenleri. Yazar kendisiyle yapılan söyleşilerde öncelik-

le Hayristan tarihinin ilginç bir evresinin "arka yüzü"nü yansıtmaya çalıştığını yineliyor, eleştirmenler de onun bu çabayı büyük bir ustalık, benzerine az rastlanır bir gerçekçilik anlayışı ve gelecek kuşaklara örnek olacak bir gözlem gücüyle gerçekleştirdiğini yazıyor, romanda anlatılan kimi oluntuların ve kimi kişilerin kendilerini çok şaşırtmış olmasını da genç yazarın "bizim göremediklerimizi görebilmiş olmasıyla" açıklıyorlardı.

Bu kadarı Faruk Elmükrim'in birkaç hafta içinde Hayristan'ın en büyük romancısı sayılmasına yetti de arttı bile. Nasıl olsa, bu ülkenin okur-yazarları fazla roman okumuyor, ne türden olurlarsa olsunlar, tüm yazın olaylarına günlük gazetelere yansıdıkları ve güncel olaylarla ilişkilendirildikleri oranda ilgi duyuyorlardı. Diyeceğim, daha nice Hayristan romanı gibi *Elkerim kardeşler*'in de birkaç ay içinde unutulup gitmesinden daha doğal bir şey olamazdı. Bereket, tam da yapıtın altıncı ayını doldurmak üzere olduğu sırada, sıradan bir hanım yazar, Nigâr Elmüslim, ülkenin en ünlü gazetesinin koca bir sayfasını kaplayan ilginç bir yazıyla yeniden, hem de çok daha uzun bir süre için gündeme getirdi *Elkerim kardeşler*'i.

Nigâr Elmüslim, eleştirmenlerin "bizim göremediğimiz" dedikleri olguları Faruk Elmükrim'in "Hayristan coğrafyasında" değil, yirminci yüzyılın ilk yarısında birbirinden ilginç yapıtlar vermiş olan ünlü Fransız yazar Roger Martin du Gard'ın romanı *Les Thibault*'da saptadığını, sonra da binlerce sayfadan oluşan bu dev romanın kişilerini ve oluntularını "çok sadık bir biçimde Hayristan toprağına ve Hayristan toplumuna" uygularken, her şeyi altı yüz elli sayfa gibi sınırlı bir çerçeveye sığdırmakla "çok büyük bir başarıya imza attığını" yazıyor, arkasından da iki yapıt arasındaki biçimsel ve içeriksel özdeşliklere ilişkin bir yığın örnek sıra-

lıyordu. Ortaya koyduğu bu özdeşlikler öylesine açıktı ki okur ister istemez zehir zemberek bir eleştiri bekliyordu. Ancak, Hayristan'dı burası: Nigâr Elmüslim hanımın böyle bir şeyi bir an bile usundan geçirmediği anlaşılmaktaydı: *Elkerim kardeşler*'i çalıntı diye niteleyip yerden yere vurmak şöyle dursun, öve öve bitiremiyor, nerdeyse göklere çıkarıyordu. Övgüsünü de "ölümsüz kimyacı ve büyük filozof" Antoine Laurent de Lavoisier'nin dünyaca ünlü kesinlemesine bağlıyordu: "Doğada hiçbir şey yaratılmaz, hiçbir şey yok olmaz, her şey dönüşür"dü. Bizim "çok genç, ama çok yetenekli yazarımız Faruk Elmükrim" de, gerçek dünyada hiçbir karşılığı bulunmayan boş düşler ardından koşacak yerde, hiç kuşkusuz kendisi de başka bir dönüşümün ürünü olan örnek bir yapıtı örnek bir biçimde dönüştürerek Hayristan yazınına "gerçekten özgün bir başyapıt" kazandırmıştı.

Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, okurlar bayağı duraladılar bu kesinleme karşısında, Nigâr hanımın Elmükrim'i ve romanını "benzerine az rastlanır bir incelikle" alaya aldığını düşündüler, içlerinden kimileri de açıklıkla dile getirdi bunu. Ancak, nerdeyse ülkenin tüm eleştirmenleri hem genç romancıyı daha önce kendileri de göklere çıkarmış oldukları, hem de Nigâr Elmüslim çağdaş Hayristan yazınının bu çok önemli romanının Roger Martin du Gard'ın yapıtının "çalıntısı" olmasının Lavoisier'nin önermesine yüzde yüz uygun bir yaratım kaygısından kaynaklandığı savını yüzde yüz yerinde buldukları için, bir yandan Elmükrim'i yeniden alkışlarken, bir yandan da bayan yazarın çok özgün ve çok yetenekli bir eleştirmen olduğunu, Hayristan'ın çağcıl yazınının Avrupa düzeyine bu tür genç eleştirmenlerin uyarıcı çabalarıyla yükseleceğini yazdılar. Bu arada, kimi ikincil yazarlar, daha önce böyle bir şeyden hiç söz etmemiş olmalarına karşın, gazete

ve dergilere ortak demeçler vererek genç yazar Elmükrim'in gerçekleştirdiği söylenen devrimi ondan önce kendilerinin gerçekleştirdiklerini ileri sürdüler, arkasından da kaynaklarını belirtip kurdukları koşutlukların ayrıntılarına girdiler. Verdikleri ayrıntılar da yabana atılacak türden değildi doğrusu.

Nigâr Elmüslim'in açısından bakılınca, özellikle ünlü güldürü yazarı Elyemni'yle *Meşale* dergisi çevresinde toplanan yarım düzine genç yazarın ürünleri gerçekten başarılı, hatta, deyim yerindeyse, yüzde yüz özgün dönüştürü yapıtlarıydı. Örneğin aynı zamanda yetenekli bir ozan olan Elyemni'nin *Halim ile Selim*'i Shakespeare'in *Romeo and Juliet*'inin ilginç olduğu kadar da çağcıl bir dönüştürüsüydü. Yazarımız Shakespeare'in tragedyasının iki kahramanını beş yüz yıl öncesinin Verona'sından alıp yirminci yüzyıl Hayristan'ına taşıyor, düşmanlığı iki büyük dışalımcı aile: Kodamanlar'la Kocamanlar, ölümsüz ve ölümcül aşkı da biri etkin, öbürü edilgen iki eşcinsel delikanlı: Halim Kodaman'la Selim Kocaman arasında paylaştırıyordu. Bu yasak aşkın birtakım çıkar sorunları nedeniyle öteden beri kavgalı olan iki aile arasında gittikçe şiddetlenen düşmanlığı, sevgilileri ayırma çabalarını, özellikle de iki sevgilinin çektiklerini William Shakespeare'e özgü şaşırtıcı ayrıntı ve imge bolluğuyla anlatıyor, okurunu hem ağlatıyor, hem güldürüyordu. Kitap yayımlandığında belli bir ilgi uyandırmış, ama, yayımlanmasından üç hafta sonra, yasaklı bir konuya dayandığı gerekçesiyle toplatılmıştı.

Meşale dergisi çevresinde toplanan öteki genç yazarların dönüştürü çabalarına gelince, onlar da epeydir etkin bir biçimde uyguluyorlardı bu ilginç yaklaşımı. Bununla birlikte, böylesini daha ilginç ve daha çağcıl bulduklarından mı, yoksa çağdışı bir utanç duygusuna kapıldıklarından mı, bilinmez, bir öyküyü en az beş,

bir romanı en az yirmi öykü ve romandan alınmış kişi ve oluntularla kurmuşlar, ancak, böylesini daha uygun bulduklarından ya da şu çağdışı utanç duygusuna kapıldıklarından olacak, o sıralarda bundan hiç söz etmemeyi yeğlemişlerdi. Ne var ki, Hayristan'dı burası, iki üç ay önce alay konusu olacak, daha da kötüsü, hırsızlık, dolayısıyla suç olarak nitelenecek bir edim, şimdi, bayan Nigâr Elmüslim'in ünlü yazısından sonra, bir övünç nedeni oluvermişti. Bunun dolaysız sonucu olarak, şimdi Hayristan'ın genç yazarları Faruk Elmükrim'den iki üç yıl önce gerçekleştirmiş oldukları öncül dönüştürülerle övünüyor, değişik öykü ve romanlarında kullandıkları parçaların dökümünü veriyor, bu arada, olanaklar ölçüsünde, yararlanılan parçaların yer aldığı yapıtları belirtmeyi de unutmuyorlardı. Ancak, Hayristan eleştirmenleri *Meşale*'nin genç yazarlarının bu özgün tutumunu o kadar da beğenmediler, tek bir kaynak yapıta dayanan dönüştürülerin yanında fazla dağınık ve fazla bulanık buldular bunları. Onlara göre, tek bir roman için yirmi otuz kaynak-yapıt kullanmak hem yazarın tam bir bütünlüğe ulaşmasını zorlaştırır, hem okur ve eleştirmenin kaynaklara ulaşmasını, bunun sonucu olarak da neyin neye dönüştürüldüğünü kavramalarını zorlaştırır, hem de, "yaşamakta olduğumuz şu ekonomi çağında", hiç mi hiç gereği yokken, çok uzun bir çaba isterdi. Bu da her geçen gün ve her alanda biraz daha fazla üretmek gereksiniminde olan bir ülkede üretimi düşürmek gibi sakıncalı bir sonuca götürürdü yazarı. Öte yandan, bu "çoktan seçmecilik" eski dönem yazınseverlerinin özgünlük adını verdikleri olumsuz bir özelliği çağrıştırmak gibi bir sakınca içermekteydi. Ne olursa olsun, *Meşale* yazarları da çağdaşlarına göre bayağı ileri bir adım atmışlar, belki de Faruk Elmükrim beyin başyapıtı için bir esin kaynağı olmuşlardı. Ayrıca, bu çoktan-seçmecilik özgün yaratı-

mı hâlâ adına yaraşır bir yazının koşulu olarak gören ender kişileri bir ölçüde hoşnut etmekte, böylece tam bir yalnızlık duygusuna kapılmalarını önlemekteydi.

Faruk Elmükrim'e gelince, aynı zamanda bir bilim adamıydı o, çağdışı eleştirmen ve okurların gününü çoktan doldurmuş özgünlük anlayışlarına da, *Meşale* yazarlarının yirmi otuz yapıttan "yongalar" koparark dönüştürü oluşturma savlarına da karşıydı, bunun bir tür hamallık ve yaratıcılığın yerini kurguculuğa vermek olduğu, dönüştürü sanatının böylesine karmaşık bir duruma sokulmaması gerektiği düşüncesindeydi: roman alanında büyük düşünür Lavoisier'nin yasasına bağlı kalmak isteniyorsa, tek bir yapıttan yola çıkmalıydı. Ona göre, yaratıcılığın ilk koşulu buydu, ikinci koşuluysa, dönüştürülecek yapıtı ve dönüştürme yöntemini iyi seçmek. Böylece, kendisi ikinci romanı *Tepedeki leylak*'ta da tek bir yapıtın sınırları içinde kalmaya özen göstermiş, ancak, dönüştürü nesnesi olarak seçtiği *Vadideki zambak*'ın olay örgüsüne büyük ölçüde bağlı kalırken, vadiyi tepeye, zambağı leylağa, Félix de Vandenesse'i Ayşa hanıma, Henriette de Mortsauf'u Müştak beye dönüştürmüş, seçiminin gerekçesini de vermişti: Lavoisier yasasına uygun olarak, dünün değil, bugünün insanlarını ve bugünün aşkını yansıtmak, bunu da yaşamdan değil, örnek bir yapıttan yola çıkarak gerçekleştirmek. Amacına ulaştığından olacak, *Tepedeki leylak* bayağı ilgi uyandırmış ve beş ay içinde on baskı yapmıştı. Üçüncü romanı *Uşak ile efendisi*'nin görülmedik başarısıysa, ancak daha sonraki yapıtlarının başarısıyla ölçülebilirdi. Yazarımız, bu ilginç yapıtına yazdığı kısa önsözde, Don Quijote ile Sancho Panza'yı İspanya'dan alıp Hayristan'a, on yedinci yüzyıldan alıp yirminci yüzyıla taşıdığını, bu arada, ilginç bir adım daha atarak, Don Quijote de la Mancha'yı televizyon izleye izleye beklenmedik bir po-

litika tutkusuna kapılan ve sonunda başbakanlığa dek yükselen Sancho Panza'nın tutkulu destekçisi durumuna getirdiğini yazıyor, arkasından da bunun gerekçelerini sıralayarak Lavoisier'nin "dönüştürü yasası"na ne denli bağlı kaldığını göstermeye çalışıyordu. Dördüncü kitabı *Galata Kulesi vurgunu*'na gelince, okurun merakını kışkırtmak ve "ilgisini daha yüksek bir düzeye çıkarmak" düşüncesiyle, örnekçesini ne yazarın kendisi açıkladı, ne yayınevi. Ama burada da bilinen yöntemin izlendiği ve bu kez çağdaş bir romanın: Umberto Eco'nun *Il Pendolo di Foucault*'sunun hiç de başarılı sayılamayacak bir öykünüsünün söz konusu olduğu hemen anlaşılıyordu.

Ne olmuştu böyle? Faruk Elmükrim yorulmaya mı başlamıştı? Kimi eski kafalıların ileri sürdükleri gibi, Eco'nun bu pek de karmaşık olmayan yapıtını anlayamadığı için birkaç temel öğeyle yer ve kişi adlarını değiştirmekle mi yetinmişti, yoksa kendisine hayran olan ünlü yazın profesörlerinin ve saygın eleştirmenlerin önemle vurguladıkları gibi daha yeni ve daha özgün bir yönelimi mi başlatmaktaydı? Yanıtlamak zordu doğrusu. Ama, ne olursa olsun, ne söylenirse söylensin, oranlar göz önüne alınmak koşuluyla, Faruk Elmükrim'in *Galata Kulesi vurgunu*'nun Hayristan'daki başarısı Umberto Eco'nun *Il Pendolo di Foucault*'sunun İtalya'daki başarısını ikiye, üçe katlardı: yapıt bir dönüştürü olarak yüzde yüz özgün bir roman sayılıyor, yere göğe sığdırılamıyordu.

Çok az sayıda bile olsa, karşıt görüşü benimseyen okur ve eleştirmenlere de rastlanıyordu kuşkusuz. Ancak, haklı ya da haksız, doğru ya da yanlış, ne söylerlerse söylesinler, hep öfke ve horgörüyle karşılanıyor, hem yazarın kendisi, hem kendisini destekleyen eleştirmen ve yazın profesörlerince topa tutuluyorlardı hemen, ne tutuculukları kalıyordu, ne mankafalıkları, ne

kıskançlıkları. Bir eleştirmen çıkıp da ünlü romancının Batılı yazarlara öyküdüğünü mü söylüyordu? Yandaşlarından önce yazarın kendisi yetiştiriyordu yanıtı: "Bu ulus on sekizinci yüzyıldan beri batılı olmaya çalışmakta: olamıyorsa sizin gibiler, Batı'nın, özellikle de İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin her şeyini olduğu gibi almaya karşı çıkanlar yüzünden", diyor, arkasını da yandaşları, yani profesörlerle eleştirmenler getiriyor, kimi Faruk Elmükrim gibi çağcıl yazarların Hayristan'ı dosdoğru Batı Avrupa'ya götürdüğünü söylerken, kimi de Cervantes'in *Don Quijote de la Mancha*'sının karşısına Faruk Elmükrim'in *Uşak ile efendisi*'nin dikildiği bir ülkenin Batı Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu yadsımanın büyük bir haksızlık olacağını kesinliyor, arkasından da, ciddi mi ciddi, "Ülkemizi ve ulusumuzu eşsiz yapıtlarının kanatlarında Batı Avrupa düzeyine taşıdığı için *Galata Kulesi vurgunu* yazarına ne kadar teşekkür etsek azdır", diye ekliyordu. Faruk Elmükrim'in biraz ılımlı yandaşlarıysa, benzerliği temel değer saydıklarından, "bu benzersiz diyemeyeceğimiz yapıtlar"ın en azından Hayristan'ın batılılaşmasına yardımcı olacağını yazıyorlardı. Bu arada, kimi eleştirmen ve profesörler de uzamsal bağlamın yerini süremsel bağlama veriyor, ünlü yazarın eşsiz yapıtlarının bizi yirminci yüzyılın en ileri noktasına getirdiğini kesinleyerek kapatıyorlardı karşıtların ağzını. Böylece, "tutucu kişiler"in sesi her geçen gün biraz daha kısılıyor, sayıları her geçen gün biraz daha azalıyordu. Bu arada, dağların taşların bile *nature* koşulundan kurtarılıp *culture* düzeyine çıkarıldığı Cabir Elcabir döneminde, özellikle de söylevlerinden birinde kimi genç yazarlarımızın, Lavoisier yasasına uygun olarak, Batı'nın başyapıtlarını *semi-culture* düzeyinden alıp *super-culture* düzeyine çıkardıklarını söylemesinden sonra, amansız Faruk Elmükrim karşı-

tıyken, uzlaşmaz Faruk Elmükrim hayranlarına dönüşen yazınseverler de az değildi.

Bununla birlikte, ünlü yazarın son yapıtı *Bay Faustus* bir yandan karşıtlarının seslerini yükseltmelerine neden olurken, bir yandan da yeni karşıtlar türemesine yol açtı.

Faruk Elmükrim bu yeni yapıtında on altıncı yüzyıl başlarında yaşamış olan ve bir yandan dinmek bilmez bir bedensel haz tutkusunu, öbür yandan sonsuz düşünsel isteklerini karşılayabilmek umuduyla tinini Şeytan'a satmış olan Faustus'un söylensel yaşamını romana dökmeye çalışmıştı. Bu kez de tutumlu davranıyor, Goethe, Lessing, Klinger gibi birçok yazar ve ozanın bu ilginç söylensel kişiye ilişkin yapıtlarını hiç göz önüne almadan İngiliz yazarı Christopher Marlowe'un *The Tragica History of Dr. Faustus* adlı oyununu "yeniden kaleme alarak" romanlaştırıyor, ancak, oyunun temelini oluşturan tinsel ve düşünsel sorunları kavrayıp kişisel yorumlar getirebilecek düzeyde olmadığından, Marlowe'u pek de anlamadan, körü körüne yinelemekle kalıyordu. Buna ünlü romancının çağcıl dil ve doğru tümce tutkunlarını deli eden savrukluğu da eklenince, artık Faruk Elmükrim konusunda tek satır yazmamaya yemin etmiş "eski kafalı" yazarlar bile kaleme sarıldılar, büyük romancının ne çalıp çırpma tutkusunu bıraktılar, ne "ölü soyma" alışkanlığını, ne dil yanlışlarını.

Ama Faruk Elmükrim "büyük filozof Antoine Laurent de Lavoisier'nin gösterdiği yol"un doğruluğuna inanmış bir yazar, kulağını tersinden gösterir gibi bile olsa, karşıtlarını susturmasını iyi bilen bir adamdı. Köşkünün önünde toplanan elliye yakın gazeteci aracılığıyla sayısız hayranlarından önce kendisi yanıtladı karşıtlarını. "Bana öyle geliyor ki bu arkadaşlar yalnız akıllarını değil, görme yetisini de yitirmişler: durmamacasına yağmadan ve ölü soymadan söz ediyorlar.

Olacak şey mi bu? İşte Christopher Marlowe'un kitabı burada: açıp baksınlar da öyle konuşsunlar: tek satırı, tek tümcesi, tek sözcüğü eksilmiş mi acaba?" diye kesip attı. Karşıtları başkasının yapıtını çalmanın para ya da eşya çalmaya benzemediğini yazdıkları zaman da indirmedi yelkenleri, "Bu adamlar dünyamızdan Lavoisier adında bir büyük adam geçtiğini bilmez görünüyorlar. Belli bir yapıttan yola çıkarak yeni bir yapıt oluşturmanın da aşırmacılık değil, yaratım olduğunu bilmiyorlar", diye gürledi. "Evet, ben belli bir ölçüde Cervantes'ten, Marlowe'dan, Balzac'tan, Eco'dan yararlandım. Bunu hiçbir zaman gizlemedim, bugün de gizleyecek değilim; gizlemek bir yana, övünüyorum bununla: bu ülkede kaç kişi Balzac'ı, Marlowe'u bilir, kaç kişi benim yararlandığım gibi yararlanabilir ki onlardan?" diyordu. Bu büyük yazarları tatsız tuzsuz, çoğu kez de bozuk bir dille yinelediği, daha önce kaynak ya da örnekçe olarak seçtiği yapıtlarda birtakım değişiklikler yaparken, örneğin vadiyi tepeye, uşağı efendiye dönüştürürken, *Bay Faustus*'ta yalnızca türü değiştirmekle yetinip kişi adlarını bile koruduğuna, yapıtta gerçekleştirdiği biricik değişiklik Christopher Marlowe'un yerini Faruk Elmükrim'e vermek olduğuna göre, yaptığı şeyin bir tür hırsızlık olduğu söylendiği zaman da altta kalmadı Faruk Elmükrim, "Buyurun, karşılaştırın, ama karşılaştırmak da saçma: Marlowe ingilizce yazmış, Elmükrim hayristanca. Bir bahçeyi, bir camiyi, bir minareyi anlattığımda nasıl onları çalmış olmuyorsam, bahçe, cami ve minare nasıl hep yerlerinde duruyorsa, Faustus'un öyküsünü romanlaştırdığım zaman da Marlowe'un oyununu çalmıyorum, inanmayanlar gidip bakabilirler, *The Tragical History of Dr. Faustus* olduğu gibi duruyor kitaplıklarda. Bilmem, anlatabildim mi? Benim alnım açık, yüzüm ak; herkes kendi işine baksın", diye kesip atıyordu.

Karşıtlarına gelince, başlarını umutsuzlukla önlerine eğiyor, "Bu herif çatlağın teki, onunla tartışmaya kalkmak saçma", diye söyleniyor, *Bay Faustus*'un her hafta yeni bir baskısının yapılmasına da, *Bay Faustus*'un kimi çok ünlü eleştirmenlerce göklere çıkarılmasına da tutarlı bir açıklama bulmakta zorlanıyor, "Bu herifler tümden çıldırmış!" diye söylenmekle kalıyorlardı. Ama ülkenin en ünlü eleştirmenlerinin ve en saygın yazın profesörlerinin kendilerinin yerden yere vurduğu yapıtı göklere çıkardığını gördükçe, kendi yargılarının doğruluğundan kuşku duymaya, en azından Hayristan topraklarında kendi bildikleri yazın dışında bir başka yazın bulunması gerektiğini düşünmeye başlıyorlardı. Bu yeni yazının kuramcıları, Lavoisier'nin ünlü sözüne ek olarak bir de oyun kavramını çıkarmışlar, "Her türlü yazın daha önce yazılmış olan yapıtlara öykünmek, öykünmekten de öte, onları kendi dilinde, kendi olanaklarıyla yeniden kurmaktır; bir başka deyişle, kurmacanın kendi dünyası içinde oynanan bir oyundur, çok güzel ve çok güzelduyumsal bir oyun", diye yineliyor, arkasından da Faruk Elmükrim'in ilk yapıtı *Elkerim kardeşler*'den son yapıtı *Bay Faustus*'a kadar hep bu yolu izlediğini, böylece çağdaş dünya yazınıyla aynı yönde ilerlediğini, üstelik eski çağların yapıtlarını günümüze taşıyarak bu "yüzde yüz çağcıl yazın maratonunda" onları da geride bıraktığını yazıyorlardı. Hayristan'ın eski kafalı okurları ve eleştirmenleri bu kesinlemeler karşısında da şaşırıyor, bir *Suç ve ceza*'nın, bir *Kızıl ile kara*'nın, bir *Şato*'nun oyun ya da spor sayılabilmesini de, özgün yapıtların öykünüleriyle bir tutulmasını, hatta, Lavoisier'nin kesinlemesine bir de ilerleme kavramı eklenerek öykününün örnekçeden üstün tutulmasını da uslarına sığdıramıyor, her fırsatta büyük romancıyı iğnelemeye çalışıyorlardı.

Bereket, Hayristan'da üniversiteler vardı: Faruk Elmükrim'in üç yıl oyalandıktan sonra ayrılmak zorunda kaldığı yüksek okulun bağlı bulunduğu üniversite kendisine "dünya çapındaki yapıtlarıyla ülke yazınına kazandırdığı saygınlık nedeniyle" onur doktorası vermeyi kararlaştırarak büyük ölçüde susturdu karşıtlarını. Ünlü yazar, bir rektör ve iki dekanın kendisini göklere çıkaran ne çok yakın bir gelecekte Hayristan'a ilk Nobel'ini getireceğini muştulayan coşku dolu konuşmalarının ardından, belgesini ve madalyasını aralarında Ulusal Eğitim bakanı ve Hayristan Sanayi ve İşadamları Derneği'nin başkan ve yönetim kurulu üyelerinin de bulunduğu çok seçkin bir topluluk önünde aldı. Önceden hazırladığı beş tümcelik teşekkür konuşmasını sonuna kadar, hem de hiç teklemeden okumayı başardı. Salonda bulunanlar da en az beş dakika süresince ayakta alkışladı beş minik tümceyi.

Ama bu beş minik tümcenin büyük romancı Faruk Elmükrim'in tek özgün yapıtı olduğu hiç kimsenin usuna gelmedi.

ALINTI USTASI

Şöyle bir düşünecek olursak, yeni yeni dillenmeye başladığımız günlerden ölüm döşeğinde son sözlerimizi mırıldandığımız dakikalara kadar en azından yüzde doksan oranında alıntılarla konuştuğumuz söylenebilir. Günlük yaşamda arkadaşlarımızla karşılaştığımız ya da onlardan ayrıldığımız anlarda dilimizin ucuna gelen sıradan sözcükleri düşünelim, bizden önce milyonlarca insanın milyarlarca kez kullandığı beylik mi beylik kalıplardır hepsi, biz de soluk alır gibi, düşünmeden, rahat rahat yineleriz bunları, yani, bir anlamda, alıntı yaparız. Mektuplarımızı da çoğu kez alıntılarla başlatıp alıntılarla noktalarız. Emine teyze iki yıl süresince asker oğluna yollamak üzere kırk elli mektup yazdırır; ama, tarihler bir yana, hep aynı mektuptur yazdırdığı. Komşusu Hatice teyze de bir başka zamanda ve bir başka yerde askerlik yapmış olan oğluna üç aşağı beş yukarı aynı mektubu yollamıştır. Okulunda, kim bilir kaçıncı kez, tarih, coğrafya ya da kimya dersi veren öğretmen de yüzde doksan kendisinden önce başkalarının söylediklerini gene başkalarının kullandığı sözcüklerle yineler, yani, bir anlamda, alıntı yapar. Ama insanlar hiç durmazlar bunun üzerinde. Neden derseniz, yaşam deneyimi bir öykünüler toplamıdır, özgünlükse çok az insanı ilgilendiren uzak ve bulanık bir

düş. Evet, böyle, kendileri hep tersini söyleseler, hatta hep tersine inansalar bile, insanların sorunu özgün olmak değildir hiçbir zaman, olsa olsa daha düzgün, daha açık, daha akılcı, daha etkili bir biçimde yinelemek, yani, bir kez daha, alıntılamaktır. Ancak, eski bir alışkanlık sonucu, kimi bilim ve düşün adamları başkalarının sözlerini tümden kendilerinin olduğunu sandıkları sözlerden bir "tırnakla" ayırmaya özen gösterirler. Kimi titiz –ya da öyle görünmeye meraklı– Fransızlar da bir başkasının sözünü aktarırken açıkça belirtirler bunu: "Alıntılıyorum!" diyerek iki noktayı koyup tırnağı açar, alıntı tamamlanınca da "Alıntının sonu!" deyip tırnağı kapatarak kendi kişisel söylemlerine geçerler. Ama tırnak içine almadıkları tüm sözler yüzde yüz kendi özgün sözleri midir? Burası kuşkulu işte. Şu "İki kez iki dört" sözcesini düşünelim, kimi bağlamlarda bayağı etkili olabilir, gene de bir tür kalıptır, nasıl kullanılırsa kullanılsın, ortak gömünün bir öğesi olarak kalır. Hiç kuşkusuz, konunun bu kadar geniş tutulması, "İki kez iki dört" sözcesinin bile her kullanılışında alıntı sayılması bir abartma olarak nitelenebilir, ister beylik olsunlar, ister özgün, alıntıların öznesi belli sözceler olduğu, örneğin bir deyim ya da atasözünün alıntı sayılamayacağı söylenebilir, ama söylemlerimizin büyük ölçüde başkalarının söylemlerinden oluştuğu, hatta çoğu yapıtların, sözcüğün geniş anlamıyla, bir alıntılar toplamı olduğu ileri sürülebilir. Açık ya da kapalı "alıntılama" oranının da, büyük bir olasılıkla, ülkeden ülkeye değiştiği, örneğin Hayristan'da bu oranın İngiltere ya da Fransa'dakinin üç, dört, hatta beş katına ulaştığı söylenebilir.

Bu açıdan bakılınca, ünlü yazar Kasım Elkerim'in tutumunu tam bir açıklık ve dürüstlük örneği olarak nitelemek gerekir: o yazılarını ve konuşmalarını yalnızca, evet, yalnızca alıntılarla kurmuş, her alıntının

sonunda da kaynağını açıklıkla belirtmişti. Üstelik, tam bir arılık kaygısıyla, araya hiçbir asalak öğe sokmadan yapmıştı bunu.

İşin ilginç yanı, bu tutku bayağı eski sayılabilecek bir tarihte, daha lisenin ilk yılında başlamıştı Kasım Elkerim'de. O zamanlar, İngiliz, Fransız, Alman, Türk, Acem, Hayristani, Hint, Çin, Japon, vb. fıkralarını toplayıp bunları benzerine az rastlanır bir titizlikle, kökenlerine ve izleklerine göre sınıflandırıp her birine bir numara vererek kara kaplı deftere –daha doğrusu defterlere– geçirir, çalışma saatlerinde, günlük ödevlerini bitirdikten sonra, bu kara kaplı defterlerden birini çıkarıp orasından burasından okuyarak gülümsediği, kimi zaman da basbayağı güldüğü görülürdü. Arkadaşları böyle neye güldüğünü sorunca da hiç nazlanmadan fıkrasını okurdu onlara. Daha da güzeli, başlarında hoşgörülü bir hoca bulunduğu ya da hiçbir hoca bulunmadığı saatlerde, öğrenciler Kasım Elkerim'in başına üşüşürler, o da, önünde kara kaplı defterleri, sırası gelen arkadaşından birle üç bin arasında bir sayı söylemesini ister, sonra, sayı söylenince de, kusursuz bir oyuncu gibi, her sözcüğün tam hakkını vererek, söylenen sayının karşılığı olan fıkrayı okur ya da ezberden anlatırdı. Onun fıkralarını dinlemenin biricik yolu buydu: hiçbir zaman ödün vermezdi bu konuda. Gerekçesi de hazırdı: fıkraları arasında ayrım yapılmasından hoşlanmıyor ve okunmalarının seçime değil, rastlantıya bağlı kalmasını istiyordu. Nasıl olsa, hepsi de kahkahalarla güldürüyordu insanları.

Böylece, komşu sınıflarda, okumaların ardından yükselen kahkahaları işiten öğrenciler "Anlaşıldı: bizim Kasım bir fıkra daha okudu", diye söylenir, Kasım'ın sınıf arkadaşlarını kıskanırlardı. Kıskanmakta yüzde yüz haklı olduklarını söylememek de zordu doğrusu. Evet, kendi sınıf arkadaşları daha çok fıkra dinlerlerdi ya Ka-

sım kibar çocuktu, insanlara fıkra dinletmeye de bayılırdı, teneffüslerde ya da boş geçen ders saatlerinde çağırdılar mı kara kaplı defterlerinden birini kapıp onların sınıfına gelir, onlara da aynı yöntem uyarınca fıkra okurdu. Söylenen sayılar hep en güzel, en güldürgen fıkralara mı denk düşerdi, yoksa Kasım yalnızca çok güzel fıkraları mı almıştı defterine, yoksa çok mu güzel okurdu, bilinmez, arkadaşları okunan her fıkranın ardından dakikalarca güler, "Ulan Kasım, senden gırgır adam yoktur dünyada, bunca güzel fıkrayı nereden bulursun ki!" derler, o da, hiç gülmeden, "Ne yapayım, onlar beni buluyorlar, ben onları değil. Her gece düşlerime giriyor, 'Beni de defterine geçir!' diye yalvarıp duruyorlar", derdi. Öğrenciler arasında buna inananlar da yok değildi. Ancak sürekli araştırırdı Kasım Elkerim, kitapları, dergileri, gazeteleri hep yeni bir fıkra bulmak umuduyla karıştırır, çarşıda, pazarda, otobüste insanların konuşmalarına gene bu umutla kulak verir, aradığını da bulurdu. Evet, o fıkraları arardı, fıkralar da onu. Bir yerde buluşurlardı sonunda.

Liseyi bitirdikten sonra, babasının dayatması sonucu, fıkra açısından kokmaz bulaşmaz gibi görünen bir dalı, Eczacılık Fakültesi'ni seçmek zorunda kalması da zayıflatmadı fıkra tutkusunu, tam tersine, nerdeyse yeni bir çevren açtı önünde. Burada da, derslerde, teneffüslerde işittiği birbirinden ilginç fıkraları defterine geçiriyor, yeni arkadaşlarına sayılar söyletip fıkralar okuyordu. Ne var ki böyle fırsatlar çok daha az çıkıyordu artık, Eczacılık öğrencileri lisedeki arkadaşları gibi, her fıkra sonunda kahkahayı koparmak üzere, çevresini sarmıyorlardı. Eczacılığa ilişkin fıkralar da çabucak tükeniveriyordu. Öte yandan, hepsi birbirinden sıcak Hayristan fıkralarından buz gibi Amerikan fıkralarına, o kadar yüksek bir toplama ulaşmıştı ve insanlar her konuda olduğu gibi bu konuda da ellerinde-

kilerle yetinmeye öylesine alışmışlardı ki artık yeni fıkralar bulmak her geçen gün biraz daha zorlaşmaktaydı. Böylece, Kasım Elkerim sevgili fıkralarından kopmamak için yeni bir yol buldu: onları izleklerine ve geldikleri çevrelere göre sınıflandırıp yeniden numaralamaya başladı. Bir süre sonra da fakülteyi, dersleri ve geleceği unutacak kadar daldı bu işe.

Bereket, daha bu yeni düzenlemenin başlarında bulunduğu sırada gelen ilginç mi ilginç bir öneri yaşamına ve fıkra tutkusuna yepyeni bir yön verdi.

Lisedeki en eski ve en yakın arkadaşlarından biri, Hayristan'ın ünlü halk gazetesi *Hilal*'in patronu ve başyazarı Muhsin Eltayyar'ın tek oğlu Ali Hüsrev Kasım Elkerim'i sık sık yaptığı gibi akşam yemeğine çağırmış, o da kara kaplı fıkra defterlerinden birini koltuğunun altına alıp gitmiş, sonra, alışılmışın tersine, dostunun babasının da kendileriyle sofraya oturduğunu görünce, "Defteri boşuna getirmişim", diye düşünmüştü. Ne var ki, Muhsin Eltayyar bey onun bildiği babalardan değildi: yemekten sonra, koltuklara yerleştikleri sırada, "Kasım paşa, şu kara kaplı defteri eline al da kısmetimize hangi fıkralar düşecek, bir görelim", dedi. Kasım Elkerim de hiç nazlanmadı, defterini eline alıp abajurun yanına oturdu, defterindeki ilk fıkrayla son fıkranın numaralarını söyledi, sonra da Muhsin bey, eşi, iki kızı, Ali Hüsrev birbirlerinin ardından birer sayı söylediler, Kasım da söylenen sayıların karşılığı olan fıkraları okudu onlara, biraz içtiği için de okumaktan çok oynadı, kahkahadan kırıp geçirdi herkesi. Muhsin bey de, eşi de, kızları ve oğlu da bir kez daha, bir kez daha, bir kez daha söylediler sayılarını, Kasım da bir kez, iki kez, üç kez daha okudu. Daha da okuyabilirdi, ama dinleyicileri gülmekten yorgun düşmüşlerdi. Belki beş, belki altı, belki on dakika süresince tam bir sessizlik oldu salonda. Sonra, birdenbire, Hayristan'ın en

zengin ve en ünlü gazetecisi Muhsin Eltayyar koltuğunu Kasım'ınkine yaklaştırıp elini omzuna koydu.

"Kasım'cığım, beni iyi dinle, şimdi sana çok önemli bir öneride bulunacağım", dedi.

Eşi de, oğlu ve kızları da büyük bir merakla kendisine baktılar. Ama o Kasım'dan başka hiç kimseye bakmadan, dingin ve kararlı bir biçimde açıkladı önerisini:

"Sana bizim gazetede yazarlık öneriyorum", dedi.

Başta Kasım Elkerim'in kendisi olmak üzere, herkes şaşırıp kaldı. Ama Muhsin Eltayyar, bir yandan okunan fıkralara kahkahalara gülerken, bir yandan da tüm ayrıntılarıyla düşünmüştü önerisini, kısa ve açık bir biçimde açıkladı: önce, gazete yazarlığını seçmesi durumunda, eczacılıktan kazanacağının en az üç, dört katını kazanacağını belirtti, Kasım o güne kadar yazar olmayı usundan bile geçirmediğini, uzaktan yakından gazete yazısına benzetilebilecek tek yazı yazmadığını, yazmak istese bile beceremeyeceğini söyleyince de güldü, Hayristan'da köşe yazarlığının hiç de zor olmadığını ve bunca zamandır bunca güzel fıkrayla yatıp kalkmış bir insanın bu işin üstesinden gelmesinin hiç de zor olmayacağını belirttikten sonra, ondan istediği köşe yazılarının biçimini de tasarladığını ekledi: Kasım siyasal olayları, özellikle de başbakanla bakanlarının demeçlerini ve etkinliklerini inceleyecek ve, haftada üç gün, bunlardan birinin bir sözünü ya da edimini en az iki, en çok üç fıkra aracılığıyla "hafiften, yani fazla acıtmadan" alaya alacaktı. Daha açık bir deyişle, onun yazar etkinliği fıkraları birer ikişer tümceyle seçilmiş olan demeç ya da olaya bağlayarak bunların gülünçlüğünü sergilemek olacaktı, Hayristan politikacılarının hemen hepsi fıkralık olduğuna göre de bundan daha kolay ve daha etkili bir yazı biçimi düşünülemezdi.

Elini Kasım'ın omzuna koydu gene.

"Bunu da yapamaz mısın?" diye sordu.

Kasım umutsuzca boynunu büktü.

"Yapamam, efendim", dedi. "Hayır, hiç sanmıyorum yapabileceğimi".

Ama bu kez yalnızca Muhsin bey değil, tüm Eltayyar'lar karşı çıktı kendisine.

"Yaparsın sen, bal gibi yaparsın", dediler.

Sonra, en az bir saat süresince, o kadar üstelediler, o kadar gerekçe sıraladılar ki öneri nerdeyse bir yurtseverlik sorununa dönüştü. Kasım Elkerim başını önüne eğdi.

"Peki, bir deneyeyim, efendim", dedi.

Denedi de.

Günler ve geceler boyunca, gazeteleri okuduktan sonra, başkanın, başbakanın, bakanların ve patronların gazetelere yansımış edimlerini ve sözlerini gözden geçiriyor, tutarsız ya da gülünç yanlarını hemen görüyor, kafasına saniyesinde bunlara uygun, üstelik güldürgen mi güldürgen üç, dört, beş "matrak" fıkra birden üşüşüyordu. Bunları duruma uygun bir biçimde sıralamayı da beceriyor, daha da güzeli, bunca yıllık bir fıkra tutkunu olarak, okuduğu demeç ve oluntulara uygun fıkralar tasarladığı bile oluyordu, ama, fıkraları birer ikişer tümceyle birbirlerine ve odaktaki olay ya da kişiye bağlamaya gelince, hayır, böyle bir işlem her biri kendi başına bir bütün olan fıkraların doğasına aykırı mı düşmekteydi, yoksa kendisi bu konuda çok mu yeteneksizdi, bilinmez, tek bir sözcük bile gelmiyordu kaleminin ucuna, öyle durup özenle kâğıda geçirdiği fıkralara bakıyor, "Olmuyor, olmuyor, hayır, olmuyor işte", diye söylenerek kalemi bırakıyordu.

Ülkenin en ünlü gazete patronuyla yemek yemesinden tam bir hafta sonra, dostu Ali Hüsrev Eltayyar sabah erkenden kapısını çaldı, babasının sürekli kendisini sorduğunu, kendisine ve yazılarına ilişkin tasarılar kurup durduğunu anlattı, bu konuda birtakım de-

nemelere girişip girişmediğini sordu.

Kasım Elkerim derin derin içini çekti.

"O gün bu gün bundan başka bir şey yapmadım", dedi. "Kaç gündür nerdeyse hiç dışarı çıkmadan uğraşıp duruyorum, ama tek bir yazı çıkaramadım; yazıyı bırak, tek bir sözcük bile yazamadım".

Ali Hüsrev masanın üstündeki kâğıtları gösterdi.

"Peki, bunlar ne?" diye sordu.

O uzanıp birkaç kâğıt alırken, Kasım Elkerim gene içini çekti.

"Bunlar düşündüğüm fıkralar", dedi. "Her olaya, her demece dört beş fıkra birden buluyorum, o konuda bir sıkıntım yok, ama bunları bir iki sözcükle olaya ve birbirlerine bağlamaya gelince, hayır, olmuyor bir türlü, elde kalem, öyle donup kalıyorum, tek sözcük gelmiyor usuma. Bunları olaya sözcüklerle bağlayabilseydim, şimdi en az yirmi yazı kotarmış olurdum".

Ali Hüsrev elindeki kâğıda dalmıştı, yüzünde tuhaf bir gülümseme, birkaç kez baştan okudu, sonra, çenesiyle, masanın üstündeki kâğıt destesini gösterdi dostuna.

"Şunları babama gösterebilir miyim?" dedi, sonra arkadaşının duraladığını gördü, "İçin rahat olsun, yarın, bu saatte, gene masanın üstünde olur hepsi", diye ekledi.

Ama Kasım Elkerim'in duralama nedeni başkaydı.

"Söyledim sana, yalnızca fıkralar var bunlarda, bir de tarihler. Ama, söylediğim gibi, kendimden tek sözcük ekleyemedim hiçbirine. İstersen, alabilirsin. Hiç geri getirmesen de olur", dedi.

Ali Hüsrev'in gözleri sevinçle parladı.

"Tamam, sağ ol", dedi, dostunun yanaklarını öptü, sonra kâğıtları alıp ceketinin iç cebine yerleştirmesiyle fırlayıp gitmesi bir oldu.

Kasım Elkerim, gözleri kapıda, öylece dikildi bir

süre, sonra dönüp yerine oturdu.

"Tamam, bu iş de böylece bitti", diye söylendi, duruma uygun bir fıkra aradı belleğinde, üç fıkra birden belirdi, içinden yineledi bunları, "Tamam, yazarlık da bitti", dedi.

Ertesi sabah, kahvaltıdan önce, daha tıraş olduğu sırada, zilin uzun uzun çalmaya başlaması üzerine, pencereden bakıp da kapıda görkemli bir araba durduğunu ve bu arabanın sürücüsü olduğu anlaşılan özel kılıklı bir adamın sürekli zile bastığını gördüğünde bile bu işin başlamadan bittiğinden hiç mi hiç kuşkusu yoktu. Adamın sürekli kendi zilini çalmasını da gülünç bir yanlışlık olarak değerlendirdi. Gene de açtı kapıyı. Özel kılıklı adam birkaç saniye sonra karşısına dikilip "Kasım Elkerim bey, ben sizi almaya geldim, Muhsin Eltayyar bey gazetede sizi bekliyor", dediği zaman da yazarlık konusu gelmedi usuna, "Belki de eczacı olamayacağımı anladı, küçük bir iş verecek bana", diye geçirdi içinden. Adama gülümsedi.

"Bana beş dakika izin verin, tıraşımı bitirip giyineyim", dedi.

Odasına çıktı, tıraşını bitirip giyindi hemen. Ama tıraş olurken de, giyinirken de, Muhsin Eltayyar'ın görkemli arabasında giderken de bir değişiklik olmadı düşüncesinde, Muhsin Eltayyar kendisine sımsıkı sarılıp yanaklarını öperek "Hoş geldin, aslanım! Hoş geldin!" diye yinelediği zaman da. Bu nedenle, adam kendisini karşısına oturtup da "Tamam, başlıyorsun! Bugün çarşamba, ilk yazın cuma günü çıkıyor", deyince şaşırıp kaldı.

"Nasıl, ne yazısı? Bir yanlışlık olmalı. Ben yazı mazı yazmadım ki, efendim", diye kekeledi.

"Yazmadın mı? Sen benimle dalga mı geçiyorsun?" dedi Muhsin Eltayyar, bir gün önce Ali Hüsrev'in alıp götürdüğü kâğıtları gösterdi. "Şu nefis mi nefis ya-

zıları, dün Ali Hüsrev'e verdiklerini kim yazdı peki?" diye sordu.

Kasım Elkerim büsbütün şaşırdı.

"Onlar yazı değildi ki, efendim. O kâğıtlarda yalnızca fıkralar vardı", dedi.

Eltayyar bey bir kahkaha daha attı o zaman.

"Hayır, dostum, bal gibi yazıydı hepsi; doğru, bildiğimiz, alıştığımız yazılara benzemiyorlardı, ama yeni mi yeni, özgün mü özgün yazılardı hepsi de, öz yazılardı", dedi.

Kasım Elkerim'in şaşkınlığı hep sürmekteydi.

"Ama ben hiçbir şey eklemedim ki o fıkralara, ad bile koymadım", diye kekeledi.

"Ad, evet, ad; bana sorarsan, hepsine tek bir ad da verebiliriz. Ne olursa olsun, gerçek mi gerçek, özgün mü özgün köşe yazıları bunlar. Evet, dostum, hiçbirine tek sözcük ekleyemediysen, kusursuz, eksiksiz yazılar oldukları için ekleyemedin", dedi Muhsin Eltayyar, sonra masanın üstünden kâğıt destesini alıp kendisine uzattı, "Al da bir daha bak şunlara, benim koyduğum küçük notlara da bir göz at: bakalım, doğru okuyabilmiş miyim yazılarını?" diye ekledi.

Kasım Elkerim, şaşkın mı şaşkın, elleri titreyerek aldı kâğıtları, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü kâğıtların alt yanlarına kırmızı kalemle eklenmiş notlara baktı: Muhsin Eltayyar bey her birine bir bakan ya da genel müdür adı, her adın altına da verdikleri bir demecin konusunu ya da neden oldukları bir olayı yazmıştı. Beşinci, altıncı, yedinci kâğıtlara da baktı: hepsi de kendisinin saptayıp anlatmaya çalıştıklarıyla yüzde yüz çakışmaktaydı.

"Olamaz! Hayır, olamaz!" diye kekeledi. "Anlayamıyorum, efendim, nasıl çıkarabildiniz bunları?"

Muhsin Eltayyar bir kahkaha daha attı.

"Çıkardım, kolayca çıkardım hem de", dedi. "İlk

üçünü ayrı ayrı üç arkadaşa okuttum. Onlar da çıkardılar. Fıkraları öyle güzel seçmiş, öyle güzel düzenlemişsin ki! Herhangi bir açıklama ancak bozar bu düzeni. Bundan sonra da böyle yazacaksın işte. Yalnızca fıkralar olacak, ikiyle dört arası, geçen akşam da söylediğim gibi. İstersen, kalın kafalılar için, ad da koyarsın her yazıya, istemezsen tüm yazılar hep aynı başlık altında çıkar".

Kasım Elkerim'in yüreği gümbür gümbür vuruyor, ne düşüneceğini, ne diyeceğini bilemiyordu.

"Siz nasıl isterseniz, efendim", dedi sonunda.

"Yazar sensin, kararı da sen vereceksin", dedi Muhsin Eltayyar. "Haftada üç yazı hazırlayacaksın böyle, yazılar çarşamba, cuma ve pazar günleri çıkacak ve... ve..."

Birden yerinden kalkıp Kasım Elkerim'in yanına geldi, kulağına eğildi, bir rakam söyledi.

Kasım Elkerim yerinden fırlamamak için zor tuttu kendini, sonra tüm bunların acımasız bir şaka olmasından kuşkulandı.

"Efendim, benimle alay etmeyin: belki bir Hayristan milletvekili bile almıyordur bu parayı", dedi.

Muhsin Eltayyar bir kahkaha daha attı.

"Almıyordur, ama sen alacaksın, dostum, çünkü *Hilal*'in bir numaralı yazarı olacaksın", diye yanıtladı.

Kolay kolay olacak bir şey gibi görünmüyordu ya dediği çıktı Muhsin Eltayyar'ın, hem de iki hafta gibi çok kısa bir sürede çıktı: fıkraları ortak bir kararla seçilen *Ayna* başlığı altında yayımlanmaya başladıktan sonra, Kasım Elkerim birkaç hafta içinde tüm Hayristan'ın en ünlü kişilerinden biri oluverdi. İnsanlar sokaklarda kendisini tanıyıp birbirlerine gösteriyor, özellikle genç kadınlar arasında, yanına yaklaşıp konuşmayı göze alanlar bile oluyordu. Ama yalnızca bu değildi ününün ölçütü. Hayır, ilk *Ayna*'lar yayımlandıktan sonra, Kasım Elkerim yalnızca *Hilal*'in değil, tüm ülke

basınının yıldızı oluvermişti. Sayıları her gün birkaç bin artan *Hilal* okurları "Bizimki bugün hangi fıkraları döktürmüş bakalım", diyerek önce onun köşesini açıyor, ancak, çoğu okurlar köşede yer alan fıkraları okuyup gülmekle yetinirken, kimileri de bu fıkralar arasındaki bağıntıları değerlendirerek gerçek göndergeye ulaşmaya çalışıyor, çoğu kez de bunu başarıyorlardı. Ayrıca, ertesi gün, *Hilal*'in karşıtı olan kimi gazeteler bile, tüm ulusu ilgilendiren zor bir bilmecenin yanıtını verir gibi, Kasım Elkerim'in bir gün önce köşesinde hangi olayla ilgili olarak hangi politikacıya "ayna tuttuğunu" düzenli olarak belirtiyorlar, böylece, dolaylı olarak, *Hilal*'in *Ayna*'sının ünlü yazarı Elkerim başka gazetelerin satışlarını artırmalarına da katkıda bulunuyordu. Ne olursa olsun, dilden dile dolaşıyordu fıkraları, insanlar, en azından okuma yazma bilenleri, evlerde, kahvelerde, berberlerde, kuyruklarda dönüp dolaşıp *Ayna*'nın fıkralarına geliyorlardı. Daha da güzeli, *Hilal*'de kendisiyle yapılan uzun bir söyleşiden sonra, Hayristan'da çocuk, büyük, kadın, erkek, birçok insan fıkra defteri tutmaya başlamıştı, defterlerinde de baş köşeyi *Ayna*'dan alınmış fıkralara veriyorlardı.

Peki, neden? Kasım Elkerim'den başka bunca yazar, *Ayna*'dan başka bunca "köşe" varken, neden en çok *Ayna* okunuyor, neden herkes en büyük ilgiyi bu daha çiçeği burnunda yazara gösteriyordu ki? Fıkralarını çok mu güzel anlatıyordu bu genç adam, fıkralarla gerçekler arasındaki ilişkiyi çok mu güzel kuruyordu? Hayristan halkı yazıdan çok söze, öyküden çok masala ve mesele yatkın olduğu için mi görüyordu bu büyük ilgiyi? Politikacısından yazın adamına herkesin sözü uzatabildiğince uzattığı bu ülkede insanları Elkerim fıkralarının yalınlığı mı büyülemekteydi? Yoksa bu saydığımız yönelimlerin hepsi birden mi gösteriyordu etkilerini? Kesin bir yanıt vermek kolay değildi doğru-

su. Ama olağandışı bir durum söz konusu olduğu da ortadaydı. Bu arada, Kasım Elkerim'i ve fıkralarını eleştirenler de oluyordu kuşkusuz, yaptığının yazarlık olmadığını söyleyenler bile çıkıyordu. Ancak, tek bir eleştiriye yüz yanıt birden geliyor, *Ayna*'da büyük bir başarıyla "fıkra kılığına sokulmuş" yazıların çağın yazıları olduğu söyleniyordu. *Ayna*'lara konu olan kişiler yüzde doksan bakanlar, genel müdürler ve bunların desteklediği patronlar olduğuna göre, hiç kimsenin gözünün yaşına bakmayan Hayristan savcıları Kasım Elkerim'i de anasından doğduğuna pişman etmek isterlerdi kuşkusuz, ama, nesnel bir gözle bakılınca, bizimkinin ne bir ad andığı vardı, ne belli bir olaya göndermede bulunduğu, o fıkra anlatıyordu yalnızca; başkalarının yaptığı yorumlardan sorumlu tutulması gülünç olurdu. Böylece, başta başkan Cabir Elcabir olmak üzere, ülkenin tüm büyükleri ve tüm savcıları dişlerini gıcırdatıp dururken, o fıkralarının bunca sevildiğini ve her ay sonunda dolara dönüştüğünü görmenin tadını çıkarmaktaydı.

Bununla birlikte, fazla uzadığı ya da fazla büyüdüğü zaman, ün ve başarı da can sıkıcı olabiliyordu. Her köşede tanımadığımız insanların gözlerinin üzerimize dikildiğini duymak, daha girişkenlerinin ellerini sıkıp övgülerini dinlemek ya da sorularını yanıtlamak ünlülüğün ilk günlerinden sonra yaşamı bayağı zorlaştırıyordu. Öte yandan, kitlenin büyük ilgi ve sevgisi yanında, adları anılmadan da olsa, her *Ayna*'da bir başka önemli kişinin eleştirilmesi sürekli yeni düşmanlar kazandırıyor, bu da yaşamı tehlikeli kılıp sınırlıyor, sokakta tek başına dolaşmayı bile bir serüvene dönüştürüyordu. Ama en kötüsü işin artık sıkıcı bir alışkıya dönüşmüş olmasıydı: en az dört bin fıkrayı ezbere biliyor, eleştirilecek kişi ya da edimi belirler belirlemez, dört beş fıkra kendiliklerinden öne çıkıp sıraya giriyor, ken-

disi bu ilk eğilime kapılmamak, başka fıkralara dayanmak istese de sonunda yazıyı bu ilk belirenler oluşturuyor, bu da köşe yazarlığını nerdeyse bedensel bir çabaya ya da bir tür hamallığa dönüştürüyordu. Kısacası, Kasım Elkerim iki yılın sonunda bayağı bıkmaya başlamıştı bu işten. *Ayna*'ların yirmi beş aylık toplamının, yani yaklaşık üç yüz *Ayna*'nın aynı ad altında kitap olarak yayımlanması ve, üç ay gibi çok kısa bir sürede, kitabın Hayristan ve komşu ülkelerde görülmemiş bir satış düzeyine ulaşması bile gideremedi bıkkınlığını; tam tersine, artık bayağı zengin bir adam olduğuna göre, *Ayna*'yı dolaba kaldırabileceğini düşünmeye başladı, *Hilal*'de boy gösterecek son *Ayna*'yı da saniyesinde kurdu kafasında: üç küçük fıkrada kendi durumunu yansıtıp okurlarına "Hoşçakalın", diyordu.

Muhsin Eltayyar bu "üçlü"yü okuyunca çılgına döndü, "Olamaz, hayır, olamaz, gazeteyi batırmaya kalkmak gibi bir şey bu!" diye haykırdı. En az yarım saat süresince, deli gibi bir aşağı bir yukarı dolaştı odasında. Bu arada, önüne çıkanı azarladı. Sonra yavaş yavaş yatıştı, genel yayın müdürünü de yanına alıp Elkerim'in saray yavrusu gibi evine gitti, basbayağı yalvardı, ağzından girip burnundan çıktı genç adamın, ona yalnızca *Hilal*'in değil, ülkenin tüm gazetelerinin ve tüm dergilerinin esin kaynağı olduğunu, Hayristan halkını *Ayna* gibi benzersiz bir ışık kaynağından yoksun bırakmaya hakkı olmadığını söyledi, arkasından da ücretini iki katına çıkarmak gibi baş döndürücü bir öneride bulundu. Sonunda ulaştı amacına: Kasım Elkerim bu sıkıcı görevi bir zaman daha sürdürmeye boyun eğdi. Sürdürdü de, istemeye istemeye sürdürmesi nedeniyle son *Ayna*'ların önceki *Ayna*'lardan daha özensiz ve daha etkisiz olduklarını söylemeye de olanak yoktu; tam tersine, eskilerin anısı yenilerini daha da çekici, dolayısıyla daha da etkili kılmaktaydı. Ne

olursa olsun, Kasım Elkerim kendisi için artık çok kolaylaşan bu derlemelerden her geçen gün biraz daha soğuyor, hiç mi hiç tat almadan, ama çok zaman da harcamadan kotarıyordu bunları.

Eczacılık Yüksek Okulu'nu çoktan bırakmış, kalabalıklardan ve kadınlardan da iyice sıkılmaya başlamıştı, otuzundan sonra yeni bir etkinliğe verdi kendini: dünyanın "en büyük" diye bilinen düşünür ve yazarlarını, Platon'u, Montaigne'i, Descartes'ı, Kant'ı, Nietzsche'yi, Dante'yi, Machiavelli'yi, Cervantes'i, Shakespeare'i, Racine'i, Goethe'yi, Balzac'ı, Hugo'yu, Gogol'ü, Dostoyevski'yi, Marx'ı okumaya girişti; okumaya giriştikten sonra da kara kaplı fıkra defterleri geldi usuna, eski alışkanlığı depreşti: okuduklarının hiç değilse bir bölümünü deftere geçirmeye karar verdi. Ancak, kitaplar kara kaplı defterlere fıkralar gibi bütünüyle aktarılamayacağına göre, önce okurken altını çizdiği parça ya da tümceleri geçirdi; belli bir süre sonra, defterler hızla çoğalmaya başlayınca, konuların birbirine fazla karıştığını gördü, bölümlemeyi izleklere göre yaptı, değişik yazarların aynı konulardaki gözlemlerini bir araya getirmeye girişti. Bu işe başlamasının üzerinden bir yıl bile geçmeden, kendi deyimiyle "izleksel alıntılar"dan oluşan kara kaplı defterlerin sayısı bir düzineyi aşmaktaydı. Ancak Kasım Elkerim defter sayısının arttığını gördükçe büsbütün coşuyor, görülmedik bir tutkuyla sabah ikilere, üçlere kadar Dante'den, Shakespeare'den, Goethe'den, Nietzsche'den, Machiavelli'den, Marx'tan alıntılar topluyor, arkasından da bunları bağlandıkları izleklere göre kara kaplı defterlere geçiriyordu. Bu arada, yalnızca bu büyük yazarların yapıtlarından değil, İngilizler'in ve Fransızlar'ın alıntı sözlüklerinden de bol bol yararlanıyordu.

Sonunda, alıntı defterlerinin sayısının yirmiyi aştığı bir dönemde, önünde Descartes'ın *Discours de la*

méthode'u, belki on, belki on beş dakika süresince öyle dalıp gitti, sonra birdenbire doğruldu yerinden, kara kaplı defterlerden birini önüne çekti, buradan birtakım "izleksel alıntılar"ı kâğıda geçirmeye başladı. Belki iki, belki üç saat süresince, zamanın nasıl geçtiğinin ayrımına bile varmadan uğraştı böyle. Kalemi bırakıp işemeye gittiği sırada bayağı yorgundu, yorgunluğunu duyduğu da belliydi. Uzun uzun işedi, elini yıkadı, gözlerini aynaya dikti, bir süre gülümsedi kendi görüntüsüne, sonra, görüntü kendisinin değil de bir başkasınınmış gibi, "Seni kutluyorum, dostum, bir çığır daha açmak üzeresin", diye fısıldadı.

Üstü kapalı bir biçimde olmakla birlikte, Muhsin Eltayyar'a ve birtakım dostlarına da söz etti bu çığırdan. Muhsin Eltayyar, dudaklarının ucunda soğuk mu soğuk bir gülümseme, bu konu hiç ilgisini çekmiyormuş gibi davrandı, "Benim *Ayna*'ma dokunma da hangi çığırı açarsan aç, dostum", demekle yetindi. Öteki arkadaşları soru üstüne soru sorarak açılmak üzere olan çığırın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalıştılarsa da Kasım Elkerim hep bulanık, hep gizemli yanıtlar verdi sorularına. Giz ancak bir buçuk ay sonra, nicedir kendisinden üniversitesinde bir konuşma yapmasını isteyip duran ünlü profesör Elbasri'nin dileğini yerine getirmek üzere kürsüye çıkmasından, daha doğrusu konuşmasını dinleyenlere dağıttırtmasından sonra anlaşıldı: konuşma "Düşünmek ve var olmak" adını taşıyor ve tam yedi sayfa on üç satırdan oluşuyor, konuşmanın her tümcesinin sonunda da, ayraç içinde, söz konusu tümcenin yazarı, yer aldığı yapıt ve sayfası veriliyordu. Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, ünlü yazar Kasım Elkerim burada da *Ayna*'larda yaptığını yineliyordu bir bakıma, yani, kendinden tek sözcük eklemeden, en az elli düşünürün değişik yapıtlarda kullandıkları, yani kökenleri açısından birbirleriyle ilgisi bulun-

mayan tümcelerle düşünsel bir bütün oluşturmayı deniyor, böylece Dante'den girip Descartes'tan, Shakespeare'den girip Balzac'tan çıkıyordu. *Ayna*'ların yaklaşımı bir ölçüde benimsenebilirdi, ama özellikle düşünce alanında böyle bir yola başvurulmasını anlamak da, benimsemek de olanaksız görünüyordu. Yalnız ünlü köşemeni dinlemeye gelen profesörler değil, öğrenciler de belli bir horgörüyle dudak büktüler.

Ne var ki, Kasım Elkerim kürsüye çıkıp da denemesini okumaya başlayınca, hepsi de büyük bir dikkatle dinlemeye başladı: değişik yazın adamları ve düşünürlerden alınmış tümcelerden oluşan bir söylem değil de tek bir filozofun uzun uzun düşünerek geliştirdiği bir savın tutarlı mı tutarlı bir eklemlenimi söz konusuydu sanki; alıntılar öylesine doğal, öylesine sağlam bir biçimde kenetlenmekteydi birbirine, her sözce bir önceki sözcenin doğal ardılı, bir sonraki sözcenin doğal öncülüymüş gibi bir izlenim uyandırıyordu dinleyende. Böylece, Kasım Elkerim konuşmasını Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım" sözcesiyle bitirdiğinde tüm salonda korkunç bir alkış koptu, dakikalarca da sürdü. Alkışlar kesildiğindeyse, bu "birleştirme" işleminin arı felsefenin ta kendisi olduğunda nerdeyse herkes birleşmekteydi. Yalnız bir kişi, yıllardır görmediği bir okul arkadaşı gölge düşürdü bu havaya: sıra dinleyenlerin soru ve gözlemlerine gelince, ilk parmağı kaldırıp ilk sözü aldı ve "Konuşmanın son tümcesine ilişkin görüşümü belirtmek istiyorum: hepimiz gözlerimizle görüyoruz seni: var olmasına varsın da düşündüğünü hiç sanmam, çünkü başkalarını alıntılıyorsun yalnızca, alıntılamaktan başka bir şey yapmıyorsun. Bence senin durumuna en uygun söz 'Düşünmüyorum, bu nedenle de alıntılıyorum' olmalı", diyerek birkaç kişiyi güldürüp havayı bulandırır gibi olduysa da dinleyenlerin büyük çoğunluğunu öylesine sinirlen-

dirdi ki "Ben Kasım'ın eski arkadaşıyım, ona bir şaka yapmak istedim, hepsi bu", demesine karşın, salondan dışarı atıldı. Ortalık yatıştıktan sonra, söyleşi konusunda yirmiyi aşkın soru soruldu, Kasım Elkerim de tüm bu soruları birbirinden ilginç alıntılarla yanıtladı. Kendisini üniversiteye çağıran profesör Elbasri de yaptığı kısa teşekkür konuşmasında az önce dinledikleri ünlü konuşmacının yerinde kullanılan alıntıların görüşlerimizi geliştirmekte ne büyük bir etkisi olduğunu bir kez daha kanıtlayarak tüm Hayristan düşünürlerine göz kamaştırıcı bir ışık tuttuğunu söyledi ve, bir yığın övgüden sonra, ülkenin en büyük düşünürünü üniversitelerinde ağırlamaktan gurur duyduklarını belirtti.

Ne olursa olsun, bu ilginç toplantı açmaya yöneldiği yeni çığır konusunda Kasım Elkerim'e büyük bir güven verdi. Ülkenin en seçkin bilim adamlarından bunca alkış, bunca övgü aldıktan sonra, düşünsel etkinliğini öğrencilik yıllarında derlediği fıkralarla sürdürmenin her şeyden önce kendi ekinsel birikimine sırt çevirmek olacağını düşündü. Ertesi sabah ilk işi Muhsin Eltayyar beyin odasına dalıp bundan böyle yazılarını fıkralar üzerine kurmamaya kesin karar verdiğini söyleyerek yaşlı adamı çılgına döndürdü. Bereket, Eltayyar, allak bullak olmuş bir durumda, "Yani ne demek istiyorsun? Yazmayı bırakıp da koskoca *Hilal*'i sıradan bir Hayristan gazetesine mi dönüştüreceksin?" deyince, "Hayır, hayır, yanlış anladınız, yazmayı bırakır mıyım hiç? Sizi üzer miyim?" diyerek yatıştırdı adamcağızı. Bundan böyle haftada üç değil, iki yazı yazmak istiyordu, ama yazmayı bırakmak gibi bir düşüncesi yoktu, *Ayna* başlığını da değiştirmeyecekti; tek değişiklik kendisi için daha zor, *Hilal* okurları için daha kolay bir yaklaşımı seçmiş olmasıydı. Bu yaklaşım da üniversitede yaptığı ünlü konuşmayı oluştururken seçtiği yaklaşımdı: yazıları "dev yapıtlar"dan çıkarılmış alıntılar-

dan oluşacaktı bundan böyle. Hiç kuşkusuz, üniversitede yaptığı ünlü söyleşi gibi derin kurgular olmayacaktı bunlar, daha kısa ve daha anlaşılır olacaklardı. Bu arada, her yazının sonunda, belirli bir sıra izlenmeden, yazısına aldığı sözcelerin kaynakçalarını da verecek, böylece, belli bir düzeye ulaşmış *Hilal* okurları hem tutarlı olduğu kadar da açık bir köşe yazısı okuyacaklar, hem de, yazıdaki tümceleri kaynaklarına bağlamaya çalışırken, bilgilerini denetlemiş ve geliştirmiş olacaklardı. Bu arada, her ayın sonunda, "alıntıları kaynaklarıyla birleştiren bir dizelge" yayımlanarak okurun ilgisi daha da artırabilirdi.

Hilal'in patronunu pek de rahatlatmadı bu açıklama. Ünlü yazarın gazeteyi bırakmayacağını öğrenince rahat bir soluk almıştı, ama gözde yazarının fıkradan felsefeye geçmek istemesi pek de iç açıcı bir habere benzemiyordu. Elkerim, "Göreceksiniz, öyle derin felsefe yazıları yazacak değilim", dedi; yalnızca felsefecilerin değil, yazın adamlarının, hatta politikacıların sözlerini de kullanacağını söyleyerek biraz daha rahatlatmak istedi onu. Ancak Muhsin Eltayyar hep kaygılıydı. Bir hafta sonra, iki üç fıkradan değil de on, on beş alıntıdan oluşan ilk yazıları okuduktan sonra da pek rahat etmedi içi. Ama boşuna kaygılandığını anlamakta gecikmedi: *Hilal* okurları Kasım Elkerim'i o kadar sevmiş, ona o kadar bağlanmışlardı ki bu yazılarını da ilgiyle okuyor, her okuduklarından da kendilerine göre bir anlam ya da ders çıkarıyorlardı. En azından, yazının altında yapıtlarından alıntı yapılan bilim, düşün ve sanat adamlarının adlarına hayran hayran bakarken, ustanın yazısını oluşturan o güzel tümcelerin Batı ülkelerinde çok yaygın olan alıntı sözlüklerinden alınmış olabileceklerini uslarına bile getirmiyor, gözde yazarlarının çok okumuş bir kişi olması koltuklarını kabartıyordu. Kasım Elkerim de sık sık yararlandığı bu söz-

lüklerden hiç söz etmiyor, "Bunca güzel sözü nereden buluyorsunuz?" diye sordukları zaman "İngilizler askerlerini ve silahlarını alıp gittiler, ama kitaplarını bıraktılar", demekle yetiniyordu. Öte yandan, ülkenin seçkin profesörlerinin genellikle ağırbaşlı gazetelerin ikinci sayfasında yayımlanan yazılarında *Ayna*'ya sık sık göndermede bulunmalarının da gösterdiği gibi, Kasım Elkerim artık sıradan okurları değil, ülkenin en seçkin profesörlerini de beslemekte, onlara araştırmalarında kullanıp kaynağını da gösterebilecekleri alıntılar sağlamaktaydı bol bol. Bu arada, değişik Hayristan gazetelerinin kimi gözüpek köşemenleri de ona özeniyor, onun gibi yazılarını kendilerinden tek sözcük katmadan alıntılarla kurmayı beceremeseler bile, alıntı oranını artırdıkça artırıyor, alıntıyı, yani daha önce bir başkasınca söylenmiş ya da yazılmış olanı yinelemeyi yaratıcılığın birincil öğesi durumuna getiriyorlardı: şu gökyüzünün altında hiçbir şey yeni olmadığına göre, en iyisi okurlara "güzel ve anlamlı alıntı demetleri" sunmaktı.

Uzun sözün kısası, bu olumlu gelişmeler sonunda, *Hilal*'in satışı iki katına çıkmadıysa da bayağı arttı. Bunun sonucu olarak, söz ne zaman Elkerim'den açılsa, Muhsin Eltayyar beyin ağzı kulaklarına doğru gidiyor, "Bizim Kasım bir dahidir, hem de gerçek bir dahi, Hayristan'ın tek dahisi", diye yineliyordu. Bu düşüncesini Kasım Elkerim'in önünde de söylüyor, o da "Evet" ya da "Hayır" demeden, her iki anlama da çekilebilecek bir biçimde gülümsemekle yetiniyordu.

Bununla birlikte, Kasım Elkerim bu ünü Hayristan aydınlarının gözünde haklı çıkaracak başarıyı öncelikle *Ayna*'ların yeni biçiminin benimsenmesinden yaklaşık bir yıl sonra başlattığı *Evrenler* dizisinde, her ayın son pazarında yayımlanan ve genellikle *Hilal*'in bütün bir sayfasını kaplayan yazılarıyla, daha doğrusu

"collage"larıyla sağladı. Bunlar da, ileri sürüldüğüne göre, tek bir düşünür ya da sanatçının düşünsel ve duygusal evreninin özünü yansıtmaktaydı. *"All the world's a stage"* (Dünya bir tiyatrodur) tümcesiyle başlayıp *"To be or not to be: that is the question"* (Olmak ya da olmamak, işte sorun) tümcesiyle sona eren alıntılar dizisi tüm Shakespeare'i, *"Je suis comme un milieu entre Dieu et le néant"* (Tanrı ile hiçlik arasında bir orta yer gibiyim) diye başlayıp *"Je pense, donc je suis"* (Düşünüyorum, öyleyse varım) tümcesiyle sona eren alıntılar dizisi tüm Descartes'ı açıklamaktaydı söylenene göre. Ama örneğin *"To be or not to be: that is the question"* en başa, *"All the world's a stage"* en sona alınsa ne değişirdi? Alıntıların incelenmesi bu konuda yazarımızı doğrulayacak ya da yanıldığını gösterecek hiçbir şey sunmuyordu bize, ama Hayristan aydınlarının ezici çoğunluğu herhangi bir neden göstermeden düzenlemeyi yüzde yüz benimsiyor, Shakespeare'in ve tüm yapıtlarının düşünsel ve duygusal evreninin yüz bilmem kaç alıntıdan eksiksiz bir biçimde yansıdığına inanıyordu. Kasım Elkerim diziye bir düzine düşün ve yazın adamı daha ekledi. Kolaylıkla kestirilebileceği gibi, bu düzenlemeleri de büyük bir ilgiyle karşılandı. Böylece, o kendinden tek sözcük eklemeden büyük bir yorumcu olarak alkışlanırken, onun bu düzenlemelerinden yola çıkarak bir Shakespeare'in, bir Nietzsche'nin düşün evrenini yansıtmaya yönelik üçer, dörder yüz sayfalık incelemeler yayımlayan profesörler çıktı.

Ne var ki kimi durumlarda başarı da sıkabiliyordu insanı. Kırkına merdiven dayamıştı artık, sözlüklerde ya da hiçbir zaman sonuna kadar okumadığı kitaplarda alıntı aramaktan bıkmıştı. Üstelik, ilginç düzenlemeler içinde sunduğu binlerce alıntının, ne denli beğenilmiş, ne denli benimsenmiş olurlarsa olsunlar, fazla bir işe yaramadıklarını görmekteydi. İşte, ülkeye özgürlük,

eşitlik ve zenginlik getirmek savıyla başkanlık koltuğuna kurulmuş olan adam şimdi halkı demir yumrukla yönetiyor, sıradan yurttaşlara söz hakkı tanımak şöyle dursun, milletvekillerini bile istediği zaman tutukevine yollayabiliyordu. O güne değin yazarlığı hep alıntılarla sürdürmüş, politikadan da uzak durmuştu. Ama, insan Shakespeare, Descartes, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Nietzsche ve Marx gibi devlerden yapılmış alıntılarla uğraşmış olunca, baskı kantarının topu da gereğinden fazla kaçırılınca, katlanma olanağı kalmıyordu. Bunun sonucu olarak, son birkaç *Ayna*'yı özgürlük izleğine ayırdı. Muhsin Eltayyar bey kaygılanmaya başladı, çok okunmasına, çok övülmesine karşın, bu konudan uzak durmasını istedi. O zaman, bu işin ustası olarak, Kasım Elkerim, alttan alta başkan Elcabir'e karşı çıkan ve yakında yapılacağı umulan başkanlık seçimlerine katılması kesinleşmiş bulunan eski başbakanlardan Elsait'in eski söylevlerinden alınmış tümcelerin çoğunlukta olduğu *Ayna*'lar yazmaya girişti. Ancak başkanlık adayı bu konuşmaların en yenisini üç yıl önce yapmıştı; bu yüzden olacak, kendisi bile ayrımına varmadı bunun. Şu var ki *Hilal*'in ünlü köşemeninin bir kez daha yeni bir yol ayrımına geldiğinde nerdeyse herkes birleşti. Yazarlık yaşamında ilk kez doğrudan kendi düşüncelerini mi yazıyordu, yoksa tümcelerini hiç kimsenin bilmediği yapıtlardan mı alıyordu, kimsecikler kesin bir şey söyleyemiyordu bu konuda. Daha da ilginci, şimdi *Ayna*'ları oluşturan tümcelerin her birinin belli bir anlamı bulunmasına karşın, birbirleriyle hiç mi hiç ilgileri yokmuş gibi geliyordu okurlara. Bu nedenle, pek çok okur büyük yazar Kasım Elkerim'in yaşamında ilk kez kendi sözcükleri, kendi tümceleriyle yazılar oluşturmaya başladığını düşünüyor, ama en sıkı Elkerim hayranları bile bu yazıların bütüncül anlamına ulaşamıyor, meraktan kıvranıyorlardı.

Bereket, çok da uzun sürmedi bu durum: hem politikaya, hem gazeteciliğe meraklı, hem de Elkerim hayranı bir lise öğrencisi *Ayna* yazarının bu karışık tümceleri yıllar önce, yani kendisinin de, başkan adayının da çok genç oldukları bir dönemde, fransızcadan çevrilmiş bir deneme kitabından aldığını, ünlü başkanlık adayının da, bilerek ya da bilmeden, Elkerim'in yazarlığının ikinci evresinde okura sunduğu bu alıntıları ufak tefek değişikliklerle kendi söylevlerinde kullanmayı bir alışkanlık durumuna getirdiğini çıkardı ortaya. Liseli delikanlının bu ilginç saptamasını tüm gazeteler birinci sayfalarına aktardılar, böylece nerdeyse tüm toplum öğrendi olayı. Bu arada, başkanlığın bu çok güçlü adayının seçilir seçilmez kucaklaşmak isteyeceği ilk insanın Kasım Elkerim olacağı ve onu Hayristan Cumhuriyeti'nin Ulusal Eğitim bakanlığına atayacağı söylendi. Yazık ki başkanlık koltuğuna oturmak için ille de seçim kazanmak gerekmiyordu, bir kasım sabahı, horozlar ötmeye başlarken, Tümgeneral Haydar Elzuhuri oturdu o koltuğa.

Kasım Elkerim de yıllar yılı kitap ve sözlük karıştırmak zorunda kaldı.

BABA

Baba ile oğul en az on dakikadır susuyor, arada bir içlerini çekiyor ya da birbirlerine bakarak gülümsüyorlardı. Altı yıldır görüşmemiş olmalarına karşın, birbirlerine söyleyecekleri her şeyi yarım saat içinde bitirmişlerdi sanki.

Sonunda Halid Elsadi bey birkaç kez öksürdü.

"Düşünüyorum da..." diye başladı. "Düşünüyorum da... ölüm de bir işe yarıyor bazı bazı".

Hami Elsadi gözlerini babasına dikti.

"Ölüm mü? Nasıl yani? Baba, sen ne demek istiyorsun Allah aşkına?" diye sordu.

Halid bey gülümsedi.

"Nasıl olacak? Ne demek istediğim açık" dedi: "Altı yıldır seni göremiyorduk; deden ölmemiş olsaydı, daha kaç yıl göremeyecektik kim bilir. Belki de hiç görüşemezdik."

Hami Elsadi de gülümsemeye çalıştı.

"Biliyorsun, oralarda köpekler gibi çalıştırıyorlar adamı", diye yanıtladı. "Sonra çocuklar, Ayşa'nın hastalığı..."

"Gene de dedenin cenazesine koşup geldin", dedi Halid bey, arkasından da basbayağı güldü.

"Evet, öyle, işten atacaklarını da bilsem, koşup gelirdim. Bilirsin, dedemi çok severdim ben, şöyle böyle

değil, gerçekten çok severdim".

"Evet, biliyorum, babandan bile çok. Duyduğuma göre, sürekli mektuplaşıyormuşsunuz da".

"Evet, dedemle yıllardır mektuplaşırdık. Onca yaşına karşın, hiç geciktirmeden yanıtlardı mektuplarımı".

"Ne yazardınız ki birbirinize? Nelerden söz ederdiniz?"

"Her şeyden".

"İki genç gibi mi?"

"Evet, iki genç gibi, dedem hep genç kalmıştır bence".

"Yüreğiyle mi?"

"Yüreğiyle de, kafasıyla da".

"Seksen dört yaşında bile!"

"Evet, seksen dört yaşında bile."

"Çok güzel."

İkisi de gözlerini önlerine dikerek sustular, öyle dalıp gittiler bir süre. Biri babasının, biri dedesinin anılarına daldı, yani değişik görünüşler altında, değişik oluntular içinde de olsa, ikisi de Nafiz Elsadi beyi düşündü. Bir süre sonra Halid bey uyuklamaya başladı. Hami Elsadi elini omzuna bastırarak usulca sarstı. Gözlerini açıp şaşkın şaşkın kendisine bakmaya başlayınca da "Birden kafama takıldı, dedemin ölüm gününü nasıl saptadınız?" diye sordu.

Halid Elsadi önce irkildi, sonra gülümsedi.

"Çok kolay", diye yanıtladı. "Nasıl bir hesap adamıydı, bilirsin. Evinde her şeyi tüketmedikçe yeni bir alışverişe çıkmazdı hiçbir zaman. Bu kez de öyle yapmış ve üç koca poşetle dönmüştü. Ama, yıllardır yaptığı gibi, aldıklarını kilosu, gramı, fiyatıyla ünlü defterine geçirmek üzere, fişleri masanın üstüne bırakmış, sonra, poşetleri alıp mutfağa getirmek üzere giriş kapısına gelmiş, orada yere yıkılmış. Kısacası, dedenin

ölüm tarihi kesinlikle 29 nisan, saat de yaklaşık olarak makbuzlardan çıkarılabilir".

"Mayısın 23'ünde de gömülecek".

"Evet, öyle. Dedenin bahşiş vermek gibi bir alışkanlığı olmadığı için, postacı değişik makbuzları ve senin mektubunu apartmanın girişine bırakmış; kapıcı ve komşular da ancak daireden dışarıya ağır bir koku yayılmaya başlayınca kötü bir şeylerden kuşkulanır olmuşlar, ama 'Bu adamın işi belli olmaz', deyip bir gün daha beklemişler. Koku korkunç, evet, çok korkunç bir şeydi, ben böylesine pis bir kokuyu ömrümde duymadım. Halan daha apartmanın girişinde öğürmeye başlamıştı".

Halid bey olayı anlata anlata kendisi için iyice sıradanlaştırmışa benziyordu, ama Hami Elsadi hem olay, hem sıradanlaşmışlığı karşısında donup kalmıştı. Bir süre hiçbir şey söylemeden önüne baktı, sonra birden gözlerini babasına dikti.

"Peki, bu yirmi günü aşkın süre içinde ne sen, ne halam, ne Cahid, ne Said amcam bir kez olsun kapısını çalmayı, hiç değilse bir telefon etmeyi düşünmediniz mi?" diye sordu.

Halid bey kaşlarını çattı.

"Bu ne biçim soru böyle?" dedi. "Bizi suçluyor musun yani?"

"Hayır, kimseyi suçladığım yok", dedi Hami Elsadi. "Soruyorum yalnızca".

Halid bey kaşlarını çattı, ters ters baktı oğluna.

"Soruyormuş, yalnızca soruyormuş", diye yineledi. "Bir soru da ben sana sorayım: kendisi neden hiçbirimizi aramamış acaba?"

"Poşetleri boşaltamadan düşüp öldüğünü sen söylüyorsun".

"Evet, doğru; ama istese daha önce arayabilirdi, bir sağlık sorunu varsa, bize söyleyebilirdi".

"Peki, sizler, dedemin çok sevdiğini bildiğim çocuklarınız?"

"Hami'ciğim, ta Londra'dan dedenin cenazesine değil de bizi suçlamaya gelmiş gibi konuşuyorsun", dedi Halid bey, sesini de bayağı yükseltti. "Evet, oğlumsun, senden gizleyecek değilim: aramız limoniydi biraz, annemin ölümünden beri dördümüz de uzak duruyorduk ondan".

"Evet, biliyorum", dedi Hami Elsadi.

Biliyordu, babaannesinin ölümünden en fazla bir ay sonra, dört kardeşin dördü birden büyükbabasını görmeye gelmiş, gelir gelmez de oturmakta olduğu kocaman daireyi satarak daha alçakgönüllü bir semtte küçük bir daire alıp oraya yerleşmesini, kalan parayı da dörde bölünüp paylaşılmak üzere kendilerine vermesini istemişlerdi. Hiçbirinin bu paraya gereksinimi yoktu. Üstelik annelerinin yıllarca bu evin düşünü kurduğunu, babalarının da onun düşünü gerçekleştirmek için memleketteki evini, bahçesini ve tarlalarını sattığını, üstüne üstlük borca girdiğini, borcunu ödeyebilmek için düzeyine yakışmayan davalar aldığını da, bu evde eşiyle ve kendileriyle çok mutlu olduğunu da, eşinin ölümünden sonra en küçük nesnenin bile yerini değiştirmeden, bu evde tek başına, ama sevgili eşi az sonra dönecekmiş gibi yaşadığını da biliyordu.

İçini çekti.

"Şimdi artık istediğinizi yaparsınız", dedi.

Halid bey anlamlı bir biçimde gülümsedi.

"Dur bakalım, daha önce bir işler çevirmediyse; bilirsin, dedenin işleri hiç belli olmazdı", dedi.

"Nasıl yani? Dedem ne işleri çevirmiş olabilir ki?" diye sordu Hami Elsadi.

"Daireyi ve içindekileri birilerine satmış olabilir; bizlere kalmasın diye herhangi bir hayır kurumuna bırakmış olması da olanaklı".

Hami Elsadi bir yanıt vermesi durumunda gecenin bir baba oğul kavgasıyla bitebileceğini düşündü.

"Neyse, artık uyuyalım", dedi. "Yarın zor bir gün olacak".

"Evet, zor bir gün olacak", diye onayladı babası. "Zor bir gün olacak, ama deden için sorun yok, hiçbir şey duymayacak nasıl olsa. Kokmayacak da. Adamlar kesin güvence verdiler. Gene de zor bir gün olacak bizim için, zor ve masraflı bir gün. Ama, ne olursa olsun, alnımızın akıyla çıkacağız bu işin içinden".

Hami Elsadi bir cenazenin altından alnının akıyla çıkmanın ne anlama geldiğini pek kavrayamadı, ama fazla araştırmadı da: hem babasının en sıradan olayları bile birer serüven düzeyine çıkarmasına alışıktı, hem de yol yorgunluğu artık iyice duyuruyordu ağırlığını. Bunun sonucu olarak, dedesinin ölümünün acısı şimdi nerdeyse herhangi bir sızının anısına dönüşmüştü.

Ertesi sabah, kahvaltı masasının çevresinde toplandıklarında, yalnızca babasında değil, annesinde ve kardeşlerinde de saptadı aynı durumu, bir zamanlar yakın bir arkadaş gibi her şeyini konuştuğu, her sorununu paylaştığı kız kardeşi Emine'ye de açıkladı izlenimini, "Ne tuhaf, sanki iki saat sonra dedemizi gömecek değilmişiz gibiyiz", dedi.

Emine nerdeyse şaştı gözlemine.

"Bundan doğal ne var?" dedi. "Dedem öleli nerdeyse bir ay oldu".

"Ama öldüğünü iki gün önce öğrendik, hem de korkunç bir biçimde", diye atıldı Hami Elsadi. "Bir buçuk, iki saat sonra gömeceğiz onu".

Emine dudak büktü.

"Ama bunlar bir ay önce ölmüş olmasını değiştirmez", diye yanıtladı.

Hami Elsadi içini çekti.

"Haklısın, değiştirmez", dedi.

Bundan sonra hiç kimseyle duygularını paylaşmaya çalışmadı, hiç kimseye soru sormadı, kendisine yöneltilen sorulara da tek sözcüklük yanıtlar verdi. Sonra, bir köşede, camiye gidecekleri saati bekledi.

Ortada babası, sağında annesi, solunda kendisi, cami avlusuna girdiklerinde, tabutun yakınında en az kırk kişi vardı. Kendisi de, annesi de içgüdüyle Halid beyin koluna girdiler. Ama Halid bey ayrımına bile varmadı sanki.

"Çok güzel, çok güzel!" dedi. "Şimdiden bu kadar insan! Bir bu kadar daha gelirse, cenaze başarılı olacak demektir". Tam o anda, iki kişinin daha avluya girdiğini gördü. "Evet, evet, üç gazeteye birden ilan vermenin sonucu görülüyor işte", diye ekledi. Sonra oğlunun elini tutup sıktı, "Görüyorsun, dedene karşı görevimizi hakkıyla yaptık", dedi.

Tam o anda çelenkler ilişti gözüne, elinde olmadan gülümsedi, yüksek sesle saymaya başladı.

Hami Elsadi babasının kolunu bırakarak yeşil çuhayla örtülü tabuta doğru yürüdü. Hemen önünde durdu, derin bir soluk aldı, "Evet, kokmuyor", diye geçirdi içinden, sonra kokmamasının nedenini anımsadı. Birden hıçkırmaya başladı. Öyle, ayakta, iki kolu iki yanına sarkmış durumda, gözlerinin önünde, daha doğrusu, beyninin içinde dedesinin taş gibi donmuş cesedi, bir dakika, iki dakika, üç dakika hıçkırdı belki. Sonra koluna bir el dokundu. Başını çevirdi. Cahit amcasının büyük oğlu Şemsi'nin kendisine gülümsemekte olduğunu gördü, tüm gücüyle sarıldı ona, "Şemsi, Şemsi, Şemsi", diye yineledi, gözyaşları daha da hızlandı. Şemsi kolundan tutarak kalabalıktan uzak bir köşeye götürdü onu.

"Bakıyorum, İngiltere seni çok değiştirmiş, çok duygulu bir adam olmuşsun", dedi. "Gene de fazla abartmamak gerek: ne de olsa seksen dört yaşındaydı. Burası İngiltere değil".

Hami Elsadi elinin tersiyle gözlerini kuruladı.

"Bunun İngiltere'yle ne ilgisi var? Ben dedemi çok severdim", dedi. "Sen sevmez miydin?"

"Çocukluğumda çok severdim. Ama, zamanla, o korkunç bencilliği yüzünden..."

"Onu en son ne zaman görmüştün?"

"Yaklaşık iki yıl önce, Süheyla'nın düğününde".

Hami Elsadi artık ağlamıyordu.

"Neyse, cenazesine geldin", dedi.

Şemsi hiç alınmadı.

"Cenazeye gelmek gerekir, bir görev bu, hem aileye, hem topluma karşı", diye yanıtladı, sonra babasının, amcalarının ve birtakım tanıdıkların oluşturduğu topluluğu gösterdi. "Böyle herkesten uzak durmayalım, hadi, bizimkilerin yanına gidelim", dedi.

Hami Elsadi de uydu isteğine.

Burada Halid bey babasını övüyor, ülkesine ve görevine ne denli bağlı, ne denli dürüst, ne denli ölçülü, ailesine karşı ne denli sevecen ve cömert bir insan olduğunu örneklerle anlatıyor, kardeşleri, çocukları ve kimi dostlar da kendisini onaylıyor, arada bir örneklerine örnekler ekliyorlardı. Hami Elsadi de kendisine ilk topu, ilk resim defterini, ilk dolmakalemi, ilk bisikleti alan, abecenin harflerini ilk tanıtan ve kendisiyle saatlerce, bir çocuk gibi oynayan güleç adamı düşünerek içleniyordu. Sonra, kalabalık namaza durmak üzere tabutun gerisinde toplanırken, babası, amcaları ve oğulları da onları izlediler. Ama Halid bey iki adım attıktan sonra, birden önünde durdu.

"Ben kılamayacağım", dedi. "Her yanım titriyor, bacaklarım da tutmuyor, beni bir yerlere oturt".

Koluna yapışıp tüm ağırlığıyla dayandı oğluna. Üç dört metre ötedeki kanepeye doğru ilerlediler. Küçük kardeşi de koşup geldi, babalarını oturttular. Hami Elsadi gidip su bulmaktan söz etti, ama o karşı çıktı he-

men, "Hayır, olmaz! Babamın cenazesinde su içmek mi!" dedi, hemen arkasından da hıçkırmaya başladı. Hami Elsadi şaşırdı, gözlerini babasına dikti: gerçekten ağlıyordu. Yüzünde zorlamadan en ufak iz yoktu. İkide bir de "Babacığım, zavallı babacığım", diye yineliyordu. Hami Elsadi yanına ilişip elini omzuna koydu. Ama o ayrımına bile varmadı sanki, "Babacığım, meğer seni ne kadar çok severmişim", diye yineleyip duruyordu.

Tabut omuzlara alınıp cenaze arabasına götürülürken, Hami Elsadi sağından, küçük kardeşi solundan koluna girip kaldırdılar. Halid bey hep ağlıyor, "Babacığım, babacığım", diye inliyordu. Güçlükle üç dört adım attırdılar. Sonra, belki de mezarlığa kadar hep böyle inleyeceğini düşünürken, dupduru bir sesle, "Güzel bir cenaze doğrusu!" dediğini işittiler. Öyle donup kaldılar bir süre. "Evet, çok güzel bir cenaze", diye sürdürdü Halid bey. "Bu kadarını ummamıştım doğrusu, ama üç gazeteye birden ilan vermek bayağı işe yaradı. Öyle değil mi?" Öyle durup yanıt bekler gibi oğullarına baktı. Hami Elsadi babasının baba ölümünün acısını duyması için cenazenin kalabalık olduğunu görmeyi beklediğini düşündü. Hemen sonra da böyle düşündüğü için utandı, yüzünün kızardığını duyar gibi oldu. Daha bir sokuldu ona. Çevresine baktı, kendileri arabalarına doğru giderken, kalabalık dağılıp değişik yönlere gidiyordu. "Babam mezarlıkta bu kalabalığı bulamayacak", diye düşündü.

Düşündüğü gibi oldu: mezarlıkta, Halid bey iki oğlunun arasında babasının mezarına doğru ilerlerken, biraz kilosu, biraz da yaşı nedeniyle herkesin gerisinde kalınca, açıklıkla gördü durumu: mezarlığa kadar gelen dostların sayısı onu bile bulmuyordu, akrabalar arasında da gelmeyenler çoğunluktaydı. Biraz canı sıkıldı, ama çok da durmadı üzerinde: şu yaşadığımız

günlerde tüm dost ve akrabaların bir cenazeyi mezara kadar izlemesini beklemek fazla iyimserlik olurdu. Alnının terini sildi, "Hava da bayağı sıcak", diye söylendi. Sonra, birden, Nafiz beyin, yani babasının, gene kokmaya başlamış olabileceğini düşündü, "Çocuklar, biraz çabuk olalım", dedi. Sonra, iki oğlunun arasından sıyrılarak kilosundan beklenmeyecek kadar hızlı adımlarla babasının mezarına doğru yürüdü. Vardığında ceset apak kefeninin içinde mezarına indirilmek üzereydi. Derin bir soluk aldı: hayır, koku moku yoktu. Cesedin mezara indirilişini dinginlikle izledi. Mezarın dibine upuzun yatırılmasından sonra, bedeninin kimi kabartılarını görünce, başı döner gibi oldu, ama çabuk topladı kendini. Bir kez daha, var gücüyle içine çekti havayı. Gene hayır, Nafiz bey kokmamakta hâlâ direniyordu. Ta içinde mutluluğa benzer bir şeyler duydu. Babasının kokmamakta direnen cesedinin üstüne ilk topraklar atılırken, nerdeyse gülümseyecekti.

Biri önce omzuna dokundu, sonra eline bir kürek verdi. Halid bey hemen kaptı küreği, babasının üzerine bir yerlerini acıtmaktan korkar gibi, usul usul toprak atmaya başladı. Bir, iki, üç, dört, beş, önce küreği toprağa daldırıyor, sonra da aldığı toprağı babasının üzerine boşaltıyordu. Yaşamında hep bunu yapmış gibi, kaygısız, dinç, rahat. Biri küreği elinden almasa, aynı devinimleri aynı biçimde sürdürecek, babasını tek başına gömecekti.

Ama kürek elinden alınıp da başını kaldırınca, donup kaldı olduğu yerde. Yedi sekiz metre ötede, kadınların beklemekte olduğu yerin bir iki metre açığında, tek başına, karalar giymiş bir hanım dikilmekteydi. Elinde bir demet ak gül, kımıltısız mı kımıltısız, bir heykel gibi. Halid bey yumruklarını sıktı, "Şimdi her şey anlaşıldı", diye mırıldandı.

Kardeşleri, oğulları, yeğenleri, çevresindeki dost-

lar şaşkın şaşkın kendisine bakıyorlar, oysa karşıda herkesten ayrı duran kadına dikiyordu gözlerini. Hami Elsadi elini omzuna koydu, kulağına doğru eğildi.

"Baba, ne oluyor böyle sana?" diye sordu.

Halid bey, önce çenesiyle, sonra parmağıyla, yedi sekiz metre ileride tek başına dikilen ufak tefek kadını gösterdi.

"Şimdi her şey anlaşıldı", dedi.

Hami Elsadi babasının koluna girdi.

"Tamam, anladım", dedi.

Ancak, tek anladığı babasının anladığını sandığıydı: babası bu küçük kadının Nafiz beyin sevgilisi olduğunu, koru görünümlü güzel ve geniş daireyi kendilerine bu kadın yüzünden vermediğini düşünüyordu, düşünmekten de öte, kesinlikle inanıyordu buna.

"Hemen karar verme", dedi Hami Elsadi.

Bununla birlikte, mezar tümden kapatılıp üç çelenk üstüne bırakıldıktan sonra, herkesin mezarın başında yalnızca imamı bırakıp uzaklaşmaya başladığı sırada, tepeden tırnağa karalara bürünmüş, ufak tefek yaşlı kadının usulca yaklaştığını ve, iki gözü iki çeşme, ak gülünü dedesinin ayak ucuna bıraktığını görünce, babasının varsayımının en azından bir yanının doğru olduğunu, dedesinin belli bir dönemde bu kadınla bayağı yakın bir gönül ilişkisi kurmuş olabileceğini, daha açıkçası, kurmuş olması gerektiğini düşündü. Aynı anda, gözleriyle yaşlı kadını aradı, küçücük ayaklarının kısacık adımlarıyla şimdiden yola varmış olduğunu, yokuş aşağı, ağır ağır yürüdüğünü görünce, onun dedesine ilişkin bir giz olarak kalmasına boyun eğmek istemedi, kardeşinin kulağına eğildi, "Şu kadınla konuşmaya çalışacağım, taksiyle dönerim", dedi.

Kardeşi arabasının anahtarını uzattı.

"Arabayı al, kadın binmek istemezse, anahtarı üzerinde bırakıp gidersin", dedi.

"İyi fikir", dedi Hami Elsadi.

Anahtarı alıp kardeşinin arabasına koştu. Aradan iki dakika bile geçmeden yaşlı kadının yanında durup hemen arabadan inerek karşısına dikildi.

"Sizi mezarlığın kapısına kadar götüreyim, efendim; bu sıcakta yürümeyin", dedi.

Kadın da teşekkür etti, hemen gelip oturdu yanına, kemerini bağlamayı da unutmadı. Devinilerinde anlatılmaz bir incelik vardı, giysilerinden parmaklarındaki yüzüklere, saçlarındaki tokalara kadar her şeyi az rastlanır bir seçkinliğe tanıklık eder gibiydi, dedesinin bu hanımla yakın bir ilişki kurmuş olmasını isterdi doğrusu. Önce havanın bunaltıcılığını konuştular.

Sonra Hami Elsadi sözü birden cenazeye getirdi.

"Nafiz Elsadi beyi uzun zamandır mı tanırdınız?" diye sordu.

Yaşlı kadın gülümsedi.

"Hayır, iki günden beri", dedi. "Ama buna tanımak denirse."

"İki günden beri mi? Yani o öldükten sonra mı?"

"Evet, öldükten sonra, gazetede ölüm ilanını okuduğumdan beri".

"Ölüm ilanında onu tanımanızı sağlayacak ne vardı ki? Uzak bir akrabalık mı?"

Hami Elsadi kadının mavi gözlerinin doluverdiğini gördü.

"Akrabalık değil, hayır", dedi yaşlı kadın. "Hayır, akrabalık değil".

Hami Elsadi arabayı durduruverdi.

"Peki, ne öyleyse?" diye sordu.

Yaşlı kadın yutkundu, bir süre hiçbir şey söylemeden kaldı öyle, sonra gene yutkundu.

"Ben ölüm ilanlarını çok okurum; gazeteyi elime aldım mı önce ölüm ilanlarına bakarım, gözümün tuttuğu adamların da cenazesine gelirim", dedi, sonra, an-

latımının zayıf kaldığını mı düşündü, nedir, "Evet, her işi bırakıp gelirim", diye ekledi.

Hami Elsadi iyice şaşırdı.

"Gözünüz kimleri tutar peki?" diye sordu.

Yaşlı kadın içini çekti.

"Avukat ya da yargıç olacak, yaşı da yetmişten aşağı olmayacak", dedi, sonra gülümsemeye çalıştı, "Bilmem, hiç düşündünüz mü bunu, kimi adlar bir soğukluk duygusu yaratır insanda, kimi adlar da çeker. Ad da çekici olmalı", diye ekledi.

"Peki, neden?" diye sordu Hami Elsadi. "Bunların da bir nedeni olmalı".

Yaşlı kadın çok tuhaf ve çok güzel bir biçimde gülümsedi.

"Evet, var bir nedeni: insan yaşlandıkça bellek zayıflıyor, zayıflayınca da canlandırılması gerekiyor", dedi. "Nişanlım avukattı, yaşasaydı, seksenlerinde olacaktı şimdi. Yaşamımda ondan başkasını sevmedim, yalnız onu sevdim yani. Anlıyor musunuz?"

Hami Elsadi bir süre düşündü, düşünmeye çalıştı daha doğrusu.

"Evet, anlıyorum", dedi, ama fazla bir şey anlamadığının bilincindeydi. Arabayı çalıştırdı. Ağır ağır mezarlığın kapısına geldiler.

"Ben burada ineyim", dedi yaşlı kadın.

Hami Elsadi kendisini evine kadar götürmeyi önerdi. Ama yaşlı kadın kesin bir dille geri çevirdi önerisini. İndi, aynı anda inen Hami Elsadi'ye elini uzattı, sıktı, ama hemen bırakmadı.

"Anlattıklarımı saçma buldunuz, değil mi?" diye sordu.

"Hayır, hayır, olur mu öyle şey, ama bence biraz..." diye başladı Hami Elsadi, ancak arkasını getiremedi.

Karalı kadın da getirmesini beklemedi.

"Hayır, saçma buldunuz. Ama sizin ve daha nicele-

rinin saçma bulduğu şey, yani sevgilimin uğraştaşlarının mezarına bir gül koymak benim yaşamımın tek anlamı", dedi.

Yanıt beklemedi, Hami Elsadi'nin elini bırakıp birkaç adım ileride bekleyen taksiye doğru yürüdü.

Hami Elsadi taksi gözden silininceye kadar arkasından baktı. "Olacak şey değil! Evet, olacak şey değil!" diye söylendi.

Böylesine yaşlı bir kadının bu denli güzel, bu denli çekici olabileceğini kendisini görmeyenlerin hiçbir zaman tasarlayamayacaklarını düşündü.

KULE

Hayristan'da nerdeyse tüm yurttaşlar aynı soydandı, aynı dine inanırlardı. Aralarında mezhep ayrımından söz edilemeyeceği gibi sınıf ayrımından söz etmek de zordu. Kimi bölgelerde birtakım egemen kabileler, egemen kabileler arasında da birtakım çekişmeler vardı ya etkileri gittikçe azalmaktaydı. İnsanların varlık düzeyleri aynı değildi, hatta zenginle yoksul arasında nerdeyse uçurumlar vardı. Ama yaşam biçimi açısından çok da farklı görüntüler sunmazlardı genellikle. Bunun sonucu olarak, ayrılıklar karşıtlığa dönüşmez, komşuları birbirinden yalıtlamazdı. Uzun sözün kısası, Hayristan toplumu bağdaşık bir toplumdu, kendileri gibi yaşamayan, kendi Tanrı'larına inanmayan sömürgeci yönetime karşı savaşımıyla da, bağımsızlık dönemindeki edilgen tutumuyla da ortaya koymuştu bunu. Büyük çoğunluğun temel kaygısı öncelikle ekmeğini kazanmak olduğundan, yavaş yavaş ağırlığını duyurmaya başlayan kentleşme de, kimi okumuş kişilerin, en azından görünüşte, yaşama biçimini değiştirme istekleri de rahatlarını kaçırmıyordu. Örneğin kimi hanımların sokaklarda İngiliz hanımlar gibi baş açık, dudaklar boyalı, gözler sürmeli dolaşması, kimi erkeklerin kravat takması hiç kimseyi rahatsız eder gibi görünmüyordu. İngilizler'in zamanında alışmışlardı bu

tür görüntülere. Devlet başkanının, başbakanın, bakanların, yönetimin ileri gelenlerinin şapkalarından ve kravatlarından, eşlerinin dudaklarının boyasından ve ayakkabılarının yüksek topuklarından da fazla rahatsız oldukları yoktu, görevin zorunlu gereğiydi bunlar, askerlerin giyimi nasıl doğal karşılanıyorsa, bu kişilerin giyimi de öyle doğal karşılanıyordu. Durum bu olunca, az çok okumuş kadın ve genç kızlar arasında başı açık dolaşanların oranının gittikçe artması da hoşgörüyle karşılanıyor, gözleriyle burunları dışında her yanını örten yaşlı hanımlar bile "Ne yaparsın, zaman böyle; günahsa, herkesin günahı kendine", deyip geçiyorlardı. Cabir Elcabir'in başkanlığının ilk aylarında kadınların başlarını örtmelerinin bir *culture,* başı açık dolaşmalarınınsa bir *nature* edimi olduğunu, dolayısıyla toplum içine başları açık olarak çıkmalarının yasaklanması gerektiğini ileri sürenler olmuşsa da sorumlular hiç mi hiç önemsememişlerdi bu savları: bu tür öneriler hemen geri çevrilmiş, gerekçe olarak da, ister kadınlar, ister erkekler söz konusu olsun, saç kestirmenin ve saç taramanın da başlı başına birer *culture* edimi olduğu söylenmiş, bununla yetinilmeyerek ülke kadınlarının başlarını açmalarının aynı zamanda hem özgürlük, hem sağlık gereği olduğu bildirilmişti. Anlatılanlara bakılırsa, eski alışkanlıklarını sürdürenler arasında bile, pek çok yurttaş yerinde bulmuştu bu yorumu.

Bu yüzden olacak, Cabir Elcabir yönetiminin sonlarına doğru, bir mayıs gecesi, başkentin en işlek caddelerinden birinin çok yakınındaki bir çıkmaz sokakta, alnından, göğsünden ve çıplak kollarından olmak üzere dört yerinden vurulmuş, üstüne de daha çok yaşlı kadınların kullandığı türden bir kara çarşaf örtülmüş bir genç kadın cesedi bulunduğunda, başta güvenlik görevlileri ve gazeteciler olmak üzere, hemen herkes bir tutku kıyası olarak nitelemişti olayı. Hanımın gü-

zelliği, üzerine örtülmüş kara çarşafın varlığı ve kurşun yerleri de bu yorumu güçlendiren veriler olarak değerlendirilmişti. Genç kızın çok iyi bir işi, düzenli bir yaşamı vardı, nişanlısı işi gereği başka bir kentte yaşıyor, yöneticileri ve iş arkadaşları genç adamın son günlerde hiç görevinden ayrılmadığına tanıklık ediyorlardı; bir başka tutkulunun varlığı olanak dışı olmasa bile, kızcağızı dört kurşunla öldüren bilinmedik kişinin yanında bir de kara çarşaf getirmiş olması fazla tuhaf ya da fazla gülünç bir tutum olarak nitelenmişti. Genç kızın, ailesinin ve nişanlısının birtakım düşmanları olup olmadığı araştırılmıştı o zaman. Hayır, kızcağız yaşlı anasıyla oturuyordu, sokağında olsun, işyerinde olsun, hiç kimseyle bir alıp veremediği yoktu, nişanlısıysa kendisinden de sessiz ve sevecen bir adamdı. Kızcağızın dosyasının kapatılıp "öznesi bilinmeyen kıyalar" bölümüne konulması güvenlik görevlilerinin bir ayını bile almamıştı.

Ancak, tam da zavallı kızın dosyasının kapatıldığı günün gecesi, ikisi başkentte, biri ülkenin ikinci büyük kentinde olmak üzere, üç genç kadın cesedi daha çıktı ortaya. Kadınların üçünün de başı açık, giysileri kısa kollu, ayakkabıları yüksek topukluydu; üçü de ilk kurban gibi kalabalık caddelere çok yakın sokaklarda, alınlarından, göğüslerinden ve kollarından vurulmuş ve üzerlerine birer kara çarşaf örtülü olarak bulunmuştu. İlk kurbandan tek farkları bedenlerinde sayısız diş izleri bulunması ve değişik kişilerce ırzlarına geçildikten sonra öldürüldüklerinin anlaşılmasıydı. Ne olursa olsun, bu kez öldürme nedeninin bireysel değil, toplumsal, kıyıcıların bilinmeyen bir örgütün üyeleri olduğu görülüyor, öldürme amacının da sokaklarda başı açık dolaşan hanımları sindirmek olduğu anlaşılıyordu. Çok kısa bir süre sonra kesinlikle doğrulandı bu gözlemler: ülkenin üç büyük kentinin üçünde de Avru-

palılar gibi giyinen genç kadınlar kaçırılıyor, cinsel saldırılardan, uzun ve korkunç işkencelerden sonra, hep aynı yerlerinden dört kurşunla vurulup öldürülüyor, gecenin ilerlemiş bir saatinde sokağa atılıp üstlerine birer kara çarşaf örtülüyordu. Zamanla gündelik bir olay olup çıktı bu korkunç kıyalar, gazeteler bunları birincil haberler arasında vermez oldular, okurlar da kıyaların bunların nerdeyse hiç değişmeyen ayrıntıları üzerinde değil, sayıları üzerinde durmaya başladılar. Sayılar da üzerinde durulmayacak gibi değildi doğrusu: son beş ay içinde ülkenin üç büyük kentinde hep aynı biçimde öldürülüp cesetleri hep aynı biçimde sokağa atılmış genç kadınların sayısı yüz yirmi dördü bulmuştu.

İşin kötüsü, kıyalar azalacak yerde çoğalmaktaydı.

Yıllar yılı bu ülkenin kentlerinde, kasabalarında, köylerinde başlarını örtmeden, özgürce dolaşmış olan nice kadınlar şimdi örtünmeden sokağa çıkmayı göze alamıyor, ana babalar on, on iki yaşlarındaki kızlarını bile örtünmeye zorluyorlardı. Ancak, bu korkunç yıldırı ortamında, ölümü göze alarak sokağa eskiden olduğu gibi, başlarını örtmeden çıkmayı sürdüren yürekli kadınlar da az değildi. Bunlar bol bol karşılıyordu tutucuların çağcıl kadın kanı akıtma gereksinimlerini. Öyle ki kıyaların sekizinci ayına doğru bu gizemli örgütün ya da ondan esinlenen bir başka takımın tetikçileri daha dolaysız bir biçimde, sokakta, alınlarının ya da göğüslerinin ortasından vurmaya başladılar başı açık kadınları; üstelik, üç büyük kentle de yetinmez oldular, kasabalara kadar yaydılar korkunç eylemlerini, çağcıl kadın ölümlerini en az üç katına çıkardılar. Uzun sözün kısası, tüm Hayristan bir yıldırı karabasanında yaşamaya başladı. O kadar ki Elhalas'ın ilkelerine hep bağlı kalmış olan *Hilal* gazetesinin ünlü yazarlarından Emir Elnecmi, Hayristan kadınlarının artık Batılı ka-

dınların uygar giyimini seçerek başlarını açmaları gerektiğini savunan onlarca yazıdan sonra, son üç yazısını "Hanımlar, size yalvarıyorum, şu dönemde başınız açık olarak sokağa çıkmayın!" diye noktaladı. Bu arada, kurbanlarını kaçırdıktan sonra bir sürü işkence ve cinsel saldırının ardından dört yerinden vurarak öldüren örgüt, sokağa attığı kurbanlarının göğsüne iliştirdiği kısa bildiride, "Biz günahkâr kadınları dine döndürerek aptes aldırıp namaz kıldırdıktan sonra, birer müslüman olarak öldürüyoruz", deniliyor, sokaklarda başı açık kadınlara ateş edip kaçanlar "korkak ve dinsiz sokak serserileri" diye niteleniyor, kendilerinin, yani kadını dört yerinden vurup üstüne kara çarşaf örtenlerin bu "vurkaççılar"la hiçbir ilişkileri bulunmadığını kesinleniyordu.

Bu korkunç kadın kıyımının bunca zamandır nasıl böyle düzenli bir biçimde, böyle hiç yavaşlamadan sürebildiğine gelince, ülkenin gazetelerinin tüm köşe yazarlarının da sık sık yineledikleri gibi, bunu anlamaya olanak yoktu. Hiç kuşkusuz, devlet başkanından başbakana ve bakanlara, içişleri bakanından valilere, kaymakamlara ve polis müdürlerine, tüm sorumlular ellerinden geleni yaptıklarını ve iz üstünde olduklarını kesinleyip duruyorlardı. Yazık ki her kıyadan sonra ortaya çıkan biricik izler öldürülmüş kadınların üzerindeki dört kurşun yarası, işkence morlukları, göğüslerine iliştirilmiş kısa bildiri ve üzerlerine örtülmüş kara çarşaftı yalnızca. Son haftalarda sokakta vurulan kadınların üzerindeki izse, tek, ama ölümcül bir yaraydı. Uzun sözün kısası, güvenlik güçleri kıyanın öznelerini değil, somut izlerini saptıyorlardı yalnızca, yani en sıradan Hayristan yurttaşının da yapabileceğini yapmakla kalıyorlardı. Daha fazlasına gelince, hiçbir gelişme yoktu bu konuda. Bu nedenle, alttan alta, tüm bu kıyaları yeni başkan Elzuhuri'nin güvenlik güçlerinin gerçekleş-

tirdiği, en azından bu korkunç ölüm örgütünde güvenlik güçlerinden birtakım önemli kişilerin de yer aldığı söyleniyor, söylentiye inananların sayısı her geçen gün biraz daha artıyordu.

Bereket, olayın yılını doldurmasına yakın, birtakım rastlantılar sonucu, sisler biraz dağılır gibi oldu. Önce Tahir Elcezmi adında genç bir sivil polis başı açık ve dudakları boyalı bir kadını alnından vurduktan sonra yaya olarak kaçan, orta yaşı geride bırakmış, üstü başı dökülen bir adamı dakikasında yakalamak yerine uzaktan izlemek gibi Hayristan polislerinin kolay kolay uslarına getiremeyecekleri türden bir karar verdi. Adamın önce kent postanesinde bir posta kutusunu açıp içinden bir küçük anahtarla küçük bir kâğıt parçası aldıktan sonra, tabancayı içine koyup kilitlediğini, arkasından da küçük kâğıdı okuyarak kapıya yöneldiğini gördü. Gene sürdürdü izlemesini. Adam az sonra büyük bir apartmana girdi, burada da bir posta kutusunu öteki kutudan aldığı anahtarla açtı, birinci posta kutusunun anahtarını bıraktı, sonra yeni bir tabanca ve yeni bir buyruk içerdiği anlaşılan yeni bir kâğıt parçası aldı, tabancayı ve kâğıdı cebine koyup "Eşşoğlu eşşekler, gene bırakmamışlar paramı!" diye söylenerek apartmandan dışarı çıktığı anda, Tahir Elcezmi üstüne atlayarak kıskıvrak yakaladı kendisini. Ellerini arkasından kelepçeleyip bir taksi çevirdi, elinden aldığı tabancayı ensesine dayayarak dosdoğru polis müdürlüğüne götürdü.

Durum bir iki saat içinde aydınlanıverdi burada.

Adam üçüncü kadınını öldürmüştü o akşam, ama her öldürme sonunda posta kutusunda bulacağı söylenen paranın tek kuruşunu bile bulamamış, bu kez başı açık bir kadın yerine kendisini bu işe yönelten kara sakallı adamı bulup öldürmeye karar verdiği anda da kıskıvrak yakalanmıştı. Bu nedenle her şeyi bülbül gibi

anlattı polislere. Eski bir sabıkalıydı, parası için adam öldürmek suçundan sekiz yıl yattıktan sonra, altı ay önce salıverilmiş, ama eski dostlarının bir tekinden bile yüz bulamayınca, bir hapishane arkadaşına başvurmuş, o da kendisini başı açık kadınlara düşman olan o kara sakallı adamla tanıştırmıştı. Kadın başına bin Amerikan dolarına anlaşmışlardı onunla. Ancak, eline geçen tüm para ilk görüşmeleri sırasında aldığı beş yüz dolar öndelikti. Şimdi yakalandığına değil, o çember sakallı herifi öldüremediğine yanıyordu. "Gammazlıktan hiç mi hiç hoşlanmam, ama bu herifi yakalamanız için size her bilgiyi vermeye hazırım", deyip sustu. Dediğini de yaptı.

Böylece, başkan Elzuhuri'nin yaşına başına bakmadan başkomiserliğe yükselttiği Tahir Elcezmi'nin yönetiminde beş kişilik bir polis takımı önce üç kadın katilini çember sakallı adamla tanıştırmış olan arkadaşını, onun yardımıyla da kara sakallı adamla yardımcılarını buldular. İşin ilginç yanı, bu eli kanlı adamlar yakalandıklarına pek de üzülmüş gibi görünmüyorlardı: ölüm çetesinin başı olan kara çember sakallı adam sokakta başı açık dolaşan kadınların ölümü hak ettiklerine, dolayısıyla öldürülmelerinin "vacip" olduğuna inanmaktaydı, ama son zamanlarda yandaşlarının bilinmeyen bir nedenle desteği kestiklerini, bunun sonucu olarak da tetikçilerine para ödemekte zorlandığını söyledi. Tanrı'ya ve Peygamber'e karşı görevlerini yerine getiremediklerine göre de destekçilerinin ve öteki tetikçilerinin adlarını ve yerlerini açıklamakta bir sakınca görmedi. Kadınları bir yerlerde öldürdükten sonra sokağa atıp üstlerine bir kara çarşaf örtenleri tanıyıp tanımadığı, yerlerini bilip bilmediği sorulunca da derin derin içini çekti, "Hayır, bilmiyorum. Ama öyle sanıyorum ki bize yapılan yardımları da bu herifler engelledi", diye yanıtladı. Ne olursa olsun, bundan sonra, da-

ha çok taşrada gerçekleşen birkaç tekil olay bir yana, sokakta kadın öldürmeler sona erdi.

Sokağa başları açık çıkan kadınları bilinmeyen bir biçimde kaçırıp belli bir süre işkenceden geçirdikten ve dört yerinden kurşunladıktan sonra sokağa atanlara gelince, onlar hep aynı düzenlilikle sürdürüyorlardı eylemlerini. Hatta başkan Haydar Elzuhuri'nin devrim yasaları uyarınca ötekilerin en kısa zamanda "sallandırılacaklarını" açıkladıktan sonra, "O kara çarşaf tutkunlarının da sonu çok yakın!" demesi adamları büsbütün kışkırttı: gündelik kıya sayısı eskisinin iki katına çıktı. Ancak, göründüğü kadarıyla, ilk kez açık vermelerine de bu artış neden oldu: bir kasım gecesi, sabahın üç buçuğunda, lacivert takımlı, ak gömlekli ve vişne çürüğü kravatlı dört iriyarı adam lacivert bir Mercedes'in bagajından daha soğumamış bir kadın cesedini kaldırıma yatırırken, başkomiser Tahir Elcezmi ve polisleri çevrelerini sardılar ve ellerini bellerine atmalarına zaman bırakmadan sımsıkı yakaladılar hepsini.

Sokakta kadın öldüren adamın yakalanması gibi bunların yakalanması da rastlantısal bir başarı sayılabilirdi kuşkusuz. Ama adamları yakalayan takımın başında başkomiser Tahir Elcezmi'nin bulunması bile rastlantısallığı ikincil bir konuma düşürmekteydi: üniversitede coğrafya okumuş, polisliğe kendi alanında iş bulamadığı için girmişti ya Şeytan'a da, katile de, hırsıza pabucu ters giydirecek bir polis olmakta gecikmemişti. Başta başkan Haydar Elzuhuri olmak üzere, tüm yönetim güveniyordu kendisine, onun başarısı bir rastlantı olamazdı. Öte yandan, katillerin ortaya çıkabilecekleri yerleri onun saptamış olması ve lacivert Mercedes'in onun bulunduğu sokağa gelmesi seçimine tartışılmaz bir ussallık kazandırmaktaydı. Bu seçim gerçekten ussaldı ayrıca: cesetler bir türlü sonu gelmeyen bu kıyalar dizisinin başlangıcından beri kentin en göz-

de ve en işlek caddelerinin arkasına düşen dar mı dar, ıssız mı ıssız, karanlık mı karanlık sokaklara bırakılıyordu çoğunlukla, bu sokaklarda genellikle konuttan çok, büyük işyerlerinin depoları bulunması da başı açık kadın avcılarının işini kolaylaştırmaktaydı. Damatlar gibi giyinmiş dört sanığın yakalandıkları yerin en fazla yüz elli metre uzağındaki ünlü *Lady's* kadın mağazaları zincirlerinden birinin çalışanları olmaları da rastlantının ussallığını büsbütün güçlendirmekteydi. Ayrıca, aradan yirmi dört saat bile geçmeden önemli bir olgu daha çıkarıldı ortaya: başkomiser Tahir Elcezmi'nin yaptırdığı bir araştırmaya göre, üç büyük kentte hep aynı biçimde öldürülmüş olan başı açık kadın cesetlerinin yüzde doksanı bir *Lady's* mağazasının yakınlarına atılmıştı. Bu da usa uygun bir şeydi: Avrupalılar'a özenen çağcıl genç kadınların giyim ve süslenme konusunda aradıkları her şeyi bulabilecekleri bir mağazanın yakınlarında öldürülmeleri hiç kimseyi şaşırtmıyordu.

Daha sonra, başkomiser Tahir Elcezmi yönetiminde, kendilerinin zavallı kurbanlarına yaptıklarının yanında işkenceden bile sayılmayacak bir dizi sıkıştırma ediminin ardından, dört züppe ötmeye başlayınca, ussallık kesinliğe dönüştü: tüm kurbanlar, üç büyük kentin üçünde de, *Lady's* mağazalarının üst katlarındaki özel odalarda can vermişlerdi. Buralara nasıl düşürüldüklerine gelince, kimileri şu ya da bu biçimde zor yoluyla, kimileri kandırılarak getirilmiş, kimileri mağazaya gelen müşteriler, kimileri de iş için başvuranlar arasından seçilmişti. Yirmiye yakın da yabancı uyruklu kadın vardı aralarında. Kurbanlar burada bir iki günlük cinsel saldırı ve değişik işkencelerden sonra, kendilerini kullananlarca gırtlakları sıkılarak öldürülüyor, sonra, daha cesetleri soğumadan garaja indirilip kimseciklerde kuşku uyandırmayacak son model Mer-

cedes'lerin bagajında birkaç yüz metre ötedeki karanlık bir sokağa atılıyordu. Konuşturulmalarından hemen sonra, üç ilde aynı saatte yapılan baskınlar da doğrulamıştı adamları: buralara kimi zaman iki, kimi zaman üç ayrı yerden girilebildiğinden, mağaza çalışanlarının bile varlıklarından habersiz oldukları bu aşk ve işkence odaları suçüstü yakalanan dört görevlinin anlattıklarını kesinlikle doğrulamaktaydı. Ne olursa olsun, bu tür görüntülere alışkın olan görevliler için bile, odaların görüntüsü buralarda öldürülmüş kadınların görüntüsünden çok daha korkunçtu. Öyle ki, ilk odayı inceledikten sonra, başkomiser Tahir Elcezmi suç kanıtları üzerine kusmamak için tuvalete zor attı kendini. Yüzünü yıkayıp çıktıktan sonra da tiksintiyle yüzünü buruşturdu. "Evet, her şey düşündüğümüz gibi, tüm ayrıntılar birbirini tutuyor: birçok şey aydınlanmış durumda: gerisi çorap söküğü gibi gelecektir", dedi, tüm görevliler de yürekten onayladı kendisini. Ne var ki, her şeyin kendisi ya da yardımcılarınca önceden kestirilmemiş olması bir yana, tüm ayrıntıların birbirini tuttuğu da doğru değildi.

Her şeyden önce de şu *Lady's* mağazalarının patronu Mahir Elyesevi'nin durumu bayağı çelişkin geliyordu insana. İngiltere ve Fransa'da okumuş, uzunca bir süre Başkent Üniversitesi'nde felsefe dersleri vermiş olan bu otuz beş yaşındaki yakışıklı züppe bunca emek ve özveriyle geliştirip ülkenin en büyük ve en gözde mağazalar zincirinin başlıca alıcılarının bir bölümünü kendi eliyle öbür dünyaya göndermekten, çok daha büyük bir bölümünü de mağazalarında satılanları almaktan vazgeçmek zorunda bırakmaktan ne bekleyebilirdi? Ülkesinin seçkin ve çağcıl kadınlarının Avrupalılar gibi giyinmelerine karşıysa, ne diye açmıştı bunca mağazayı? Kendi eliyle kurduğunu gene kendi eliyle yıkmak için mi? Kadınlarla sevişmeyi ancak on-

lara işkence ederek, dört bir yanlarını kana bulayarak başarabilen bir sapıksa, bunun için on üç *Lady's* mağazası birden açmak ve seviştiği kadınları hep aynı biçimde öldürüp ya da öldürtüp hep aynı biçimde sokağa atmak hangi mantığa sığardı? Sokaklarda başı açık dolaşan kurbanlarını yalnızca *Lady's* müşterileri arasından seçmediğine göre, bunca çabaya ve bunca kıyaya girişmeden, dağ başında bir şato yaptırtıp başına bir düzine kadın toplayarak orada sürdüremez miydi keyfini? Sonra neden hep başı açık kadınları seçiyordu ki? Peçeli kadınların nesi eksikti? Onlara dokunmayı önleyen bir yasa mı vardı? Yoksa bağnaz, tutucu bir adamdı da gerçek kimliğini gizlemek için bir züppe gibi görünmeyi mi seçmişti? O zaman, yani bağnaz bir dindar olması durumunda, bu tüyler ürpertici edimlerini müslümanlık ya da hıristiyanlıkla nasıl bağdaştırabilirdi? Daha da çoğaltılabilirdi bu sorular, örneğin delinin biri olup olmadığı sorulabilirdi. Ama, bu durumda, nasıl olup da çok başarılı bir öğrenim yaptığı, nasıl olup da üniversitede ders verdiği sıralarda tüm öğrencilerini hayran bıraktığı, nasıl olup da iki yıl gibi oldukça kısa bir sürede ve oldukça ufak bir sermayeyle üç ayrı kentte hepsi birbirinden görkemli on üç *Lady's* mağazı birden açtığı sorularına tutarlı yanıtlar bulmak gerekirdi.

Söylemek bile fazla, tüm bu sorulara en doğru olmasa da en tutarlı yanıtları olsa olsa Mahir Elyesevi'nin kendisi verebilirdi. Ama son kurbanının henüz soğumamış cesedini dört adamının Şafak Çıkmazı'na bırakırken yakalandığını öğrenir öğrenmez bir görünmez adama dönüşmüş, bir başka deyişle, soluğu önce Londra'da, sonra New York'ta almıştı. Bir iki yıl süresince, kolay kolay ortalarda görünmeyeceği de kesindi.

Tahir Elcezmi gene de burada bırakmadı bu işi.

Uşaklardan konuklara, bu şenlik gecelerine kimler katılmışsa, hepsini bulup tek tek sorgulamak istedi.

Ancak, sayıları bayağı yüksek bir toplama ulaşan bu adamlar hep zengin ve seçkin kişilerdi, başkan Elzuhuri'nin yakın çevresinde sık sık boy gösteren kişiler bile vardı aralarında. Ne olursa olsun, kendisinden önce birbirleriyle konuştukları ve olası bir sorgulamada aynı şeyleri söylemeyi kararlaştırdıkları anlaşılmaktaydı: evet, yakın dostlar arasındaki bu coşku gecelerinde bol bol içki içiliyor, zaman zaman işin içine cinselliğin de girdiği oluyordu, ama kurbanların kaçırılmış olduğunu bilmedikleri gibi Mahir Elyesevi'nin ya da başka bir arkadaşın elinden ölmüş olabileceklerini de sanmadıklarını söylüyor, "Hayır, bu korkunç şeyleri Mahir bey yapmış olamaz, bir bit yeniği var bu işin içinde", deyip çıkıyorlardı. Başı açık kadın öldürmelerin tek bir yerde değil, nerdeyse tüm *Lady's* mağazalarının gizli bölümlerinde gerçekleştirildiği anımsatılınca da kendilerinin yalnızca iki üç kez, hem de tek bir mağazada eğlendiklerini söyleyerek kapatmak istiyorlardı konuyu. Kimileri de tüm suçu mağaza çalışanlarının sırtına yüklemek istiyor, her şeyi Mahir Elyesevi ve kendileri çıkıp gittikten sonra bu adamların yapmış olması gerektiğini ileri sürüyorlardı.

Tahir Elcezmi gene de yılmadı: çalışanların anlatımına dayanarak içlerinden beşini savcıya yolladı. Ancak savcı sakalını bu uğraşta ağartmış bir adamdı: sanıkları dinledikten sonra, bu olayın derinleştirilmesinin ülkenin birçok ünlü ve etkili kişisinin içeri alınmasına, dolayısıyla tüm Hayristan'ın dünyaya rezil olmasına yol açacağı kanısına vararak yukarıdakilerin görüşlerini almak gereksinimini duydu. Onlar da bu işin fazla kurcalanması durumunda ucunun çok daha yukarılara uzanacağını söyleyerek uygun bir biçimde kapatmasını istediler. Savcı başkomiseri odasına çağırtıp bir kahve ısmarladı, omzunu okşadı, "Dosyanı çok iyi hazırlamışsın, ama bu iş bizi aşıyor, dostum; uzatmaya

kalkarsak, bizi işimizden ederler", dedi, sonra *Lady's* kadın mağazalarının nasıl geliştiğine ilişkin birtakım ayrıntılar anlattı, gene omzunu okşadı, "Tahir'ciğim bu herifi Hayristan'dan kaçırtmış olman bile büyük başarı; ben şimdilik bununla yetinmekten yanayım", dedi.

Elcezmi şapkasını alıp çıktı.

Öneri hoşuna gitmemişti. Ama düşündü, taşındı, sonunda savcıya hak verdi: nasıl olsa işi daha ileri götürmesine izin verilmeyecek, dayatması durumunda da kesinlikle işinden olacaktı. Gene de tümden vazgeçmedi bu işten: Elyesevi'nin kimi şenlik arkadaşlarıyla dostluk ilişkileri kurarak eğlenme biçimleri ve eğlence araçları konusunda bilgi edinmeye çalıştı. Adamlar gene ayrıntıya girmekten kaçındılar, tüm kıyaların suçunu sıradan çalışanlara yükleyerek "Bu cahil herifler her şeyi yapar, kardeşim, dünyanın en iyi patronunu ülkeden kaçmak zorunda bırakırlar", deyip kapattılar konuyu. Yalnız Mahir Elyesevi'nin eski bir sınıf arkadaşı, Profesör Mazbut Elmüfti açık davrandı: birkaç görüşmeden sonra, hem bu kadar soru sorduğuna göre, kendilerinden biri olmaya çalıştığını düşündü, hem de kendisini böyle dikkatle dinleyenlere bayılırdı, yavaş yavaş çözüldü dili.

Sonra, bir akşam, kadehini kadehine vurdu.

"Sana bir giz vereyim mi? Hepimizin en sapkını Mahir Elyesevi'ydi; hepimiz birleşirdik bu konuda", diye başladı. "Çok azgın, çok güçlü olduğundan mı? Hayır, tam tersine, kimi zaman gözlerinin önünde en ateşli, en sert sevişmeler ya da işkenceler olurdu da kılı bile kıpırdamazdı seninkinin. Soğukluğun bu kadarı nerdeyse ürpertirdi insanı. Hatta, böyle zamanlarda, gözlerini kadınlardan çok erkeklere diktiğini görünce, edilgen bir eşcinsel olduğunu düşünürdün. Sonra... sonra..."

Birden durdu, daha fazlasını anlatıp anlatmamakta duralar gibi oldu, dalıp gitti bir süre, ama Elcezmi bir-

kaç kez "Evet, sonra?" diye yineleyince, daha fazla tutamadı kendini: sonrası gerçekten şaşırtıcıydı: Elyesevi bir köşede oturup sessiz sessiz içkisini içerek kadına yapılanları izliyor, kadın ölümün eşiğine gelip de herkes başından uzaklaşınca, sessizce yerinden kalkıyor, kucaklayıp kendi odasına götürerek yatağa yatırıyor, kendisi de soyunup yanına uzanarak saçlarını, yanaklarını, göğüslerini, kalçalarını okşuyor, sonra sımsıkı sarılıp kalıyordu öyle. Kadınla birlikte kendisi de ölüyordu bir bakıma. Kimi zaman bir, kimi zaman iki, kimi zaman üç saat sonra, kollarını gevşeterek doğrulup kalktığı zaman, kadın ölmüş, kendisi dirilmiş oluyordu.

Tahir Elcezmi'nin tüyleri diken diken olmuştu.

"Sonra? Peki, sonra?" dedi.

"Sonra, bitkin mi bitkin bir durumda, ağır ağır giyinip çıkardı odasından", diye sürdürdü Elmüfti. "Kapıda hazır bekleyen adamlarına bir tabanca verir, gerekli işlevi tamamladıktan sonra giydirip götürmelerini söylerdi. Sonra da viskisini içer ve hepimizin bildiği şen şakrak Mahir bey olurdu gene".

Tahir Elcezmi gülümsedi.

"Şen şakrak, şen şakrak", diye yineledi. "Tüm yaşamı bir çelişki bu adamın; bir çelişki yumağı".

"Ya da bir çelişki dizgesi", dedi Mazbut Elmüfti. "Evet, bir çelişki dizgesi. Evet, böyle, ama bence her çelişkinin bir mantığı vardır".

"Nasıl yani?"

"Nasıl mı? Tek bir örnek vereyim sana: şu *Lady's* mağazaları olmasa, sen bu başı açık kadın ölümlerinin gizini çok daha önce çıkarırdın ortaya".

Tahir Elcezmi içini çekti.

"Bunu ben de düşünmüştüm", dedi. "Ama böylesine okumuş, yazınla, felsefeyle uğraşmış bir adam nasıl yapabilir ki bunları? Siz bu kan emicilerin arasına nasıl katılabilirsiniz ki?"

Profesör Elmüfti güldü.

"Ben sıradan bir gözlemciyim, dostum", diye yanıtladı, başını önüne eğip öyle kaldı bir süre, sonra birden ayağa kalktı, elini Tahir Elcezmi'nin omzuna bastırdı. "Ama çelişki Mahir Elyesevi'nin kanına sinmiştir: bu kadarla yetinmeyecek, çok kadın öldürtecek daha; bunun için de her zaman, her yerde pek çok yandaş bulacak kendine; benden söylemesi. Hadi, eyvallah", deyip kapıya doğru yürüdü.

Bir kez olsun geriye dönmemesine bakılırsa, söylenebilecek her şeyi söylediği düşüncesindeydi. Ama gerçekten söylemiş miydi? Bu konuda kesin konuşmak zordu ya en azından son söylediği kısa bir sürede gerçekleşti: insanlar olayların kaynağının belirlendiğini, bunun sonucu olarak kıyaların kısa sürede sona ereceğini düşünürken, üç büyük kentin üçünde birden üçer genç kadının kaçırıldığı duyuldu, hemen ertesi sabah da hiç umulmadık yerlerde, yani bayağı işlek caddelerde üzerlerine birer kara çarşaf örtülmüş ve göğüslerinin ortasına Hayristan halkına eylemlerin daha da artırılarak sürdürüleceğini "muştulayan" bildiriler iliştirilmiş genç kadın cesetleri bulundu. Her şey örgütün aynı örgüt olduğunu, yani olayların ardında gene Mahir Elyesevi'nin bulunduğunu göstermekteydi. Değişik yerlere, bu arada özellikle *Lady's* mağazalarının arka odalarına, tüm çalışanlarının, hatta bu çalışanların akrabalarının ve dostlarının evlerine, işyerlerine baskınlar yapıldı, ancak en ufak bir ize rastlanmadı. Belirli yerlere nöbetçiler dikildi, hiçbir nöbetçi hiçbir kaçırma ya da ceset bırakma olayıyla karşılaşmadı. Açık olan ve olaylarla doğrulanan bir şey varsa, o da sayıları her geçen gün biraz daha artan kadın cesetlerinin göğüslerine iliştirilen bildirilerdi. Bu kısa bildiriler zaman içinde iki şeyi daha belirginleştirdi: dün olduğu gibi bugün de ölüm örgütünün başında Mahir Elyese-

vi'nin Kurtuluş Örgütü vardı ve ülke yönetimi onun temiz ellerine geçinceye kadar savaşılacaktı, bir; çok yakında olaylar daha da genişleyecek ve belli bir tür erkekleri de kapsayacaktı, iki.

Bildirilerde haber verilen erkek ölümleri de fazla gecikmedi, üstelik kadın ölümlerini geride bıraktı. Ülkenin çağcıllaşmasının simgeleri olan öğretim üyeleri, onlarla aynı yaklaşımı benimsemiş olan yazarlar, görüşleriyle olmasa da yaşama biçimleriyle onlara yaklaşan politikacılar, devlet görevlileri ve işadamları birbiri ardından öldürülmeye başlandı. Daha önce başlarını örtmeyen kadınlara yönelik saldırılarda eşini, kızını ya da kızkardeşini yitirmiş olmak da bir yeğlenme nedeniydi. Adamlar nerdeyse herkesin yaşamını ayrıntılarıyla biliyor, kurbanlarını kaçırıp işkenceden geçirmeye de gerek görmüyorlardı artık, sokakta, arabasında, evinde ya da işyerinde kimi zaman tek, kimi zaman iki, kimi zaman üç kurşunla öldürüp kaçıyor, kurşun yaralarından başka iz bırakmıyorlardı. Çok ender olarak yakalananlar da kendilerini yönlendirenler konusunda hiçbir şey bilmiyor ya da, inanmış kişiler olarak, can vermeyi giz vermeye yeğ tutuyorlardı. Ne olursa olsun, bir yandan kıyaların en az dört katına çıkması, bir yandan öldürülenlerin büyük bölümünün erkek olması köşe yazarlarından üniversite öğretim üyelerine, üniversite öğretim üyelerinden askerlere ve işadamlarına, herkesi ayaklandırdı nerdeyse, beklenmedik yerlerde, beklenmedik zamanlarda izinsiz gösteriler yapıldı sık sık, korsan söylevler çekildi. Kimi demokratik seçim, kimi demir yumruk istedi. Böylece, Mahir Elyesevi Kurtuluş Örgütü'nün Hayristan'da ilk erkeği vurduruşunun yedinci ayında, Kurmay Albay Naim Eltalibi kansız bir eylemle General Elzuhuri'yi devirip başkanlık koltuğuna kendisi oturdu ve aynı gün, aynı koltukta yaptığı basın toplantısında, suçluları bir bir yakala-

yıp kıyalara en kısa sürede son vereceğini, kıyalara son verip ülkeyi esenliğe kavuşturur kavuşturmaz da seçime gideceğini açıkladı. Bundan sonra gerçekleştirdiği ilk eylem bir süredir kızağa çekilmiş olduğu anlaşılan başkomiser Tahir Elcezmi'yi polis örgütünün başına geçirmek, ikinci eylemse tüm *Lady's* mağazalarını kapatıp çalışanlarının tümünü içeri aldırtarak Hayristan işi sorgulamalardan geçirtmek oldu.

Ne var ki sorgulamaların sorgulananda tek kirpik, tek tırnak bırakmayan biçimleri bile hiçbir sonuç vermiyordu. Adamlar suçlarını gizlemiyor, yaptıklarını ayrıntılarıyla anlatıyor, nasıl koşullandırıldıklarını, hangi iş için hangi parayı aldıklarını bir bir söylüyor, ama kendilerini yönlendirenler ve kıya sonunda gizlendikleri yerler konusunda bilgi veremiyorlardı: ya elebaşılar maske takmış oluyordu, ya kendileri bu adamların karşısına gözleri bağlanmış olarak çıkarılıyorlardı. Ayrıca, hep kaçırılarak yönlendirilmiş, her başarılı eylemden sonra da ödüllendirilmişlerdi. Uzun sözün kısası, Tahir Elcezmi'nin çabaları Elyesevi'nin örgütünün işleme düzeni ve ülke içindeki maşaları konusunda dişe dokunur hiçbir bilgi sağlamadığı gibi kıyaların sayısını da artırdı. Şimdi, kentlerin kalabalık yerlerinde her gün bombalar patlıyor, her sabah en az üç dört yerde hep aynı biçimde öldürülmüş kadın ve erkek cesetleri bulunuyor, yeni yönetimin getirdiği geceleri sokağa çıkma yasağı da ölüm örgütünün işini büsbütün kolaylaştırmış görünüyordu. Bunca yasağa, bunca önleme, bunca askere ve bunca polise karşın, kıyaların sürüp gittiğini görünce, Tahir Elcezmi birtakım polis ve askerlerin de ölüm örgütüyle birlikte çalışmasından kuşkulandı, yardımcılarına da açtı düşüncesini, ama kurbanların küçümsenmeyecek bir bölümünü de askerlerle polislerin oluşturması varsayımı yüzde doksan dokuz geçersiz kılmaktaydı. Uzun sözün kısası, alınan

önlemler ne olursa olsun, Mahir Elyesevi'nin ölüm örgütü Hayristan devletiyle alay ediyordu. Alayın son perdesiyse, şimdi sokağa atılan her kadın ya da erkek cesedinin göğsüne üstünde Mahir Elyesevi'nin gülümseyen bir fotoğrafı ve altında "Sizleri ölümden kurtaracak tek adam" yazısı bulunan bir kâğıt iliştirilmiş olmasıydı: adam tüm ülkeyle alay ediyordu.

Tahir Elcezmi onuncu aylık görüşmesini yapmak üzere, başkan Naim Eltalibi'in karşısına çıktığında yüzünden düşen bin parçaydı, gösterilen koltuğa oturmadan önce, görevden ayrılmak istediğini bildiren yazıyı koydu başkanın önüne.

"Elimizden hiçbir şey, ama hiçbir şey gelmiyor, sayın başkanım. Tek çıkar yol bu adamı yakalayıp sallandırmak, sonra da beynini çıkarıp havanda dövmek. Ama Batılı dostlarımız canavarı gözleri gibi koruyorlar", dedi.

Başkan Eltalibi çözümün son evresini gözleriyle görmüş gibi yüzünü buruşturdu, sonra önüne konulan kâğıdı alıp okudu, ağır ağır küçük parçalara ayırıp masasının üstündeki sigara tablasına koydu.

"Biliyorum, dostum", dedi. "Ne yapsak boş, vermiyorlar herifi. Evet, adam burada, ama kimseye en ufak bir şey yaptığı yok; siz suçluyu ülkenizde arayın diyorlar".

Tahir Elcezmi hiçbir şey söylemedi. O da biliyordu: Elyesevi nice zamandır Avrupa'nın, Amerika'nın değişik ülkelerinde elini kolunu sallayarak dolaşıyor ve, büyük bir olasılıkla, ünlü cinsel şölenlerini oralarda da düzenliyordu. Ama Hayristan'ın büyükelçileri her geçen gün biraz daha kabaran kıyım dosyalarını alıp bulundukları ülkenin sorumlularının kapısını çaldığında, ya Elyesevi bu ülkeden ayrılmış oluyor ya hep orada olmasına karşın ayrıldığı söyleniyor ya da sorumlu kişi dosyayı şöyle bir karıştırdıktan sonra bü-

yükelçiye geri veriyor, "Bunlar hep kanıtlanmamış savlar. Adamın pasaportunu sizin devletiniz vermiş, kendisi de bizim ülkemizde en ufak bir suç işlememiş", deyip konuyu kapatıyor, kimileri de, açık açık, böylesine azgın, böylesine güçlü bir adamı yakalayıp kendilerine vermeleri durumunda, aynı yıldırı eylemlerinin kendi ülkelerinde de başlatılmasından korktuklarını söylüyorlardı. Öyle anlaşılıyordu ki toplumların çok insan öldürenlere saygısı binyıllardan beri hep sürmekteydi. Bu saygının dolaysız sonucu olarak, Elyesevi'nin öldürttüğü kadın, erkek, çocuk sayısı arttıkça kendi önemi de artıyor, dokunulmaz, hatta nerdeyse kutsal bir yaratığa dönüşüyor, Hayristan'dan başka her yerde elini kolunu sallayarak dolaşıyor, önemli dostlar ediniyor, yatırımlar yapıyordu. Bu arada, Hayristan'da adı bile unutulmaya başlayan *Lady's* mağazalarının kimi Avrupa ve Asya ülkelerinde yeniden yaşama döndüğü, her geçen gün biraz daha ünlendiği görülüyor, bu güce, bu zenginliğe kimsecikler akıl erdiremiyordu. Tek açıklamayı Tahir Elcezmi getirdi: "Bu herifi büyük devletler böyle besliyor, başka açıklaması yok bunun", diye kesip attı. Varsayımı kimileri yüzde yüz doğru buldu, kimileri pek de inandırıcı bulmadı, ama başka bir açıklama da çıkmadı ortaya. Ne olursa olsun, işin içinde şu ya da bu biçimde bir alışveriş, gizli ya da açık bir tecimsel yan bulunmasa, bu kıyalar böylesine düzenli bir biçimde sürüp gitmezdi.

Tahir Elcezmi Hayristan'ın bir türlü bitmek bilmeyen bu Mahir Elyesevi sorununu ancak tecim yoluyla çözümlenebileceğini düşünmeye başlamıştı sonunda. Nasıl? Ne satarak ya da ne alarak? Yanıtı kendisi de bilmiyordu doğrusu, görüşlerine başvurduğu değişik kişiler de doyurucu bir yanıt veremiyorlardı. Hayristan halkı yoksuldu, ama Hayristan oldukça zengin bir ülke sayılırdı. Tahir Elcezmi günler, geceler boyunca düşün-

dü, uygun bir kavrama bağlayamadı saptamasını, sonunda "Bu da bir yanıt sayılır, ya da bir yanıt başlangıcı", diye söylendi. Rastlantı bu ya, oldukça kısa bir süre içinde doğrulandı varsayımı: ertesi hafta, aylık görüşmeleri sırasında, değişik güvenlik sorunlarını gözden geçirmelerinden sonra, tam çıkmaya hazırlandığı bir sırada, Başkan Naim Eltalibi, "Evet, sevgili dostum, işlerimiz hem çok, hem zor, şu herifin çağrısına da olumsuz yanıt vereceğim, bunca işleri bırakıp da ta oralara gidemem", deyince, beyninde bir şimşek çaktı.

"Hangi herifin çağrısına, sayın başkanım?" diye sordu.

Başkan da, suratını ekşiterek, dünyamızın en güçlü devletinin o sıradaki başkanının adını söyledi, sonra tiksinmiş gibi yüzünü buruşturdu.

"Biliyorum, benden Toraman Toprağı'nda araştırma yapma hakkını isteyecek", dedi. "Elhalas bu toprağa en az yüz yıl süresince dokunulmamasını vasiyet etti, benden önce hiçbir başkan da bu hakkı hiç kimseye vermedi, demek ki bir bildikleri vardı, ben de bozmayacağım kuralı".

Tahir Elcezmi, belki de uğraş yaşamında ilk kez, saygı sınırını aşıp başkanının koluna yapıştı.

"Hayır, çağrıyı hemen kabul edin, başkanım; beni de yanınıza alın bu kez, en kısa zamanda gidelim", dedi. "Şu sırada Elyesevi de orada ve ilk kez sıkı gözetim altında tutulduğunu öğrendim".

Başkan Eltalibi öyle donup kalmıştı.

"Yani sen bunlar o herifi bize verirler mi diyorsun?" diye sordu.

Tahir Elcezmi gülümsedi.

"Evet, sayın başkanım, her şey Elyesevi karşılığında alacaklarına bağlı", diye yanıtladı.

Tahir Elcezmi ülkede tüm hızıyla sürmekte olan yıldırı olaylarını bir türlü önleyememişti, ama başkan

Eltalibi kendisine her zaman güvenmiş, nerdeyse her isteğini yerine getirmişti. Bu kez de önerisini geri çevirmedi. Dışişleri bakanını aradı hemen, ünlü çağrı gereğince, yolculuğunun en kısa zamanda gerçekleşmesi için gerekli girişimlerin yapılmasını istedi, bu arada başkanla görüşmelerinde Tahir Elcezmi'nin de bulunmasını istediğini söyledi. Korkulanın tersine, isteği hiç tartışılmadan benimsendi: Hayristan büyük ve özgür bir ülkeydi, başkanı da yanında kimi isterse onu getirir, kendi başkanlarıyla görüşmelerinde de yanında kimi isterse onu bulundururdu. Tahir Elcezmi bu yanıtı başkanından öğrenir öğrenmez Elyesevi'yi karşısında görür gibi oldu, "İşte şimdi düştün elime", diye söylendi.

Başkan Naim Eltalibi görkemli çalışma masasının ardından kendisine gülümsüyordu.

"Ne söyleniyorsun öyle? Meleklerle mi konuşuyorsun?" diye sordu.

Tahir Elcezmi şimdi de uçuyormuş gibi bir duyguya kapılmıştı, ama çabuk toparlandı. Başkanın gösterdiği koltuğa oturdu.

"Hepimizin gözü aydın, sayın başkanım: adamımızı aldık gitti; artık bundan hiç kuşkunuz olmasın", dedi.

Başkan Eltalibi onun kadar iyimser değildi,

"Hele dur bakalım, şimdiden gelin güvey olmayalım", dedi.

Ama Tahir Elcezmi haklı çıktı: adamlar Toraman Toprağı'nda araştırma yapma ve burada bulacakları petrol, altın, bakır ya da demiri[1] işletme hakkını alabilmek için birtakım ödünler vermeye hazır görünüyorlardı. Ödünlerinin birincisi Toraman Toprağı'ndan çıkarılacak madenin getirisinin yüzde ellisinin Hayristan'a bırakılması, ikincisiyse, Tahir Elcezmi'nin öngör-

[1] Elcezmi'ye kalırsa, büyük olasılıkla kesin bir bildikleri vardı, ama yuvarlak konuşmayı yeğliyorlardı.

düğü gibi, Elyesevi'nin elleri kelepçeli olarak kendilerine verilmesiydi. Başkan Eltalibi'in birinci ödünde zorunlu gördüğü eşitlik, yani getirinin yarı yarıya paylaşılması önerisi fazla tartışılmadan benimsendi. Ancak, ikinci ödün konusunda onların da koşulları vardı: tüm dünyada demokrasinin, insan haklarının ve insan yaşamının yılmaz savunucusu olarak bilinen çok büyük bir ülkenin yöneticileri olarak, topraklarına yasalara uygun bir biçimde girmiş ve yasalara uygun biçimde yaşamış saygın bir işadamını "Alın da asın!" diye kendilerine vermeleri düşünülemeyeceğine göre, adamın Hayristan'da asılmaması, dolayısıyla idam cezasının kaldırılması birinci, cezasını herhangi bir suçlu gibi sıradan bir hapishanede değil, düzeyine uygun bir yerde, daha açık bir deyişle, bir zamanlar İngiliz valisinin konutu olan Kuleli Saray'da çekmesini de ikinci koşul olarak öne sürüyor, bunun da her iki ülkenin halklarının tüze duygusuna uygun olduğunu söylüyorlardı.

Başkan Eltalibi yerinde duramaz olmuştu.

"Bu koşulları hiçbir biçimde kabul edemeyiz, sayın başkan. Cezası neyse görür. Ayrıca, ölüm cezası sizin ülkenizde de var", dedi.

En büyük devletin başkanı gülümsedi.

"Biz çok büyük bir ülkeyiz, iki yüz yıllık geleneklerimiz var, yargıçlarımız da göreve seçimle gelirler. Tüm bunları düşünecek olursanız, bana hak vermeniz gerekir", dedi.

Başkan Eltalibi'in elleri de, çenesi de titriyordu, gene de ölçülü olmaya çalıştı.

"O haydudun özel bir yere konulmasını istemenizi çok iyi anlıyorum; ama önerdiğiniz yapı hem çok büyük, hem de nice yıldır bizim Deniz Kuvvetleri Komutanlığımızın merkezi. Bizden böyle bir şey istememelisiniz, sayın başkan, orayı boşaltamayız", dedi.

Çok büyük ülkenin başkanı dinginlikle gülümsedi.

"Ama ülkenizde denize açılan bir metre karelik bir yer bile yok, sayın başkan", diye yanıtladı. "Gene de bir Deniz Kuvvetleri merkeziniz olmasını istiyorsanız, daha alçakgönüllü bir yapı arayabilirsiniz".

Başkan Eltalibi masaya bir yumruk indirdi.

"Hayristan Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na çok gördüğünüz bu yapıyı binlerce yurttaşımızı öldürmüş bir canavara ayırmamı nasıl önerirsiniz, anlayamıyorum", diye gürledi.

Çok büyük ülkenin başkanı hiç de kızmış ya da alınmış gibi görünmedi.

"Biz sizi hiçbir biçimde zorlamıyoruz, sayın başkan; bunu böyle yapmanız gerektiğini de söylemiyoruz, adamı size vermemizin koşulunu bildiriyoruz yalnızca, karar sizin", dedi, sonra da, tek başınaymış gibi, gözlerini tavanda bir noktaya dikti.

O tavanda bir noktaya bakarken, Tahir Elcezmi başkan Eltalibi'nin kulağına eğildi.

"Başkanım, her gün en az on beş yirmi yurttaşımız ölmekte. Öneriyi geri çevirip de ileride daha kötü koşullara boyun eğmek zorunda kalmayalım", diye fısıldadı.

Başkan Eltalibi topuğunu yere vurdu.

"Peki, tamam, ama hemen istiyorum o hergeleyi", dedi.

Büyük başkana bu koşulun da yerine getirileceği söylendikten sonra, iki başkan da ayağa kalkmak üzereyken, Tahir Elcezmi büyük başkana döndü.

"Bir dakika, sayın başkan", dedi. "Adamın yaşamını bağışlamaya karar verdik; geri kalan günlerini görkemli bir sarayda geçirmesine de boyun eğdik; ama biz de hiç değilse ülkenizde şu *Lady's* mağazalarının kapatılmasını istiyoruz. Bir başka isteğimiz de bu mağazalarda çalışmış Hayristan kökenlilere ülkenizde iş verilmemesi".

Büyük başkan söyleneni anladığını gösterecek bir biçimde gülümsedi.

"Tamam", diye yanıtladı. "Bundan böyle ülkemizden ülkenize ölüm makineleri gönderilmeyeceğine güvenebilirsiniz".

Başkan *Lady's* mağazalarını hemen kapattırtmadı ya da kapattırtamadı. Ancak, Hayristan Cumhuriyeti'nin ölüm cezasını kaldırması beklendikten sonra, Mahir Elyesevi Hayristan güvenlik görevlilerine verildiğinde, yıldırı eylemlerinin bir ölçüde azalmış olmasına bakılınca, artık ülkesinin ölüm örgütüne parasal ve insansal destek sağlama olanağı kalmadığı düşünülebilirdi. Ünlü elebaşının arkadan kelepçelenmiş ellerinin başkent güvenlik güçlerinin gizli bir yapısında çözülmesini izleyen günlerde kıyalar daha da seyrekleşti. Yöneticilere bakılırsa, yakında bunlar da sona erecek ve Hayristan eski esenliğine kavuşacaktı. Kendisiyle görüşebilmiş olan ender kişilerden, bu arada Tahir Elcezmi'den kaynaklanan söylentilere bakılırsa, Mahir Elyesevi de savaş çığlıkları koparmıyordu öyle. Dingin ve ölçülüydü, durumundan yakındığı da yoktu. Ülkeye getirilişinden yaklaşık iki ay sonra odasına gelen ak saçlı savcı da birkaç dakika içinde anladı bunu.

"Bakıyorum, çok rahatsın, bunca yaptıklarına da, yakalanıp içeri atılmana da fazla üzülmüş gibi görünmüyorsun", dedi.

Mahir Elyesevi güldü.

"Olan oldu, yapılacak bir şey yok; sonum belli olduğuna göre, kaygılanmam için bir neden yok", diye yanıtladı.

Savcının bunca insana nasıl kıyabildiğini sorması üzerine de kadın ellerini andıran küçücük ellerini gösterdi.

"Buyurun, bakın, savcı bey: benim ellerim tertemiz", dedi.

"Ama tüm o korkunç kıyalar senin başının altından çıkmadı mı?" diye sordu savcı.

Elyesevi gene sarsılmış gibi görünmedi.

"Evet, ben yaptırttım hepsini, yadsıyacak değilim", dedi.

"Peki, kimlere, nasıl ve neleri kullanarak?"

"İşte bunu söyletemezsiniz bana."

"Peki, neden?"

"Anlatması çok uzun sürer; hem de, cezam çoktan belirlenmiş olduğuna göre, benim için yaşamlarını tehlikeye atmış insanları ele vermem alçaklık olur, o kadar alçak değilim".

Savcı bir süre düşündü, daha da yumuşak davranmayı denedi.

"Peki, neden yaptın tüm bunları? Seni bir zorlayan mı vardı?" diye sordu.

"Hayır, hiç zorlayan olmadı", dedi Mahir Elyesevi, gözlerini tavanda bir noktaya dikti, dalıp gitti bir süre, sonra birden toparlandı, gözlerini yaşlı savcının gözlerine dikti. "Birincisi, yaradılışım ya da imgelemim yönlendiriyordu beni, hep kışkırtılmak gereksinimindeydim, kışkırtılmak ve ölmekte olan birilerine sarılmak zorundaydım. İkincisine gelince..."

Birden durdu, gözlerini gene tavana dikti.

"Evet, ikincisine gelince?" diye sordu savcı.

"İkincisine gelince, memleketi generaller ya da albaylar yönetiyordu hep. Ben de şansımı denemek, hiç olmazsa bir ikisini devirmek istedim. Devirdim de", dedi, sonra gene gözlerini tavana dikti, gene içini çekti. "İyi oldu, ben de sıkılmaya başlamıştım", diye söylendi. Gözlerini yere dikti, "İzniniz olursa, biraz uyumak istiyorum", dedi.

Savcı hiçbir şey söylemeden kalkıp çıktı odadan, ama adamın çocuksu yüzü ve küçücük elleri gün boyunca da, gece boyunca da gözlerinin önünden gitme-

di. "Böylesini hiç görmedim, sanki çocuk, ama yirmi tırnağının yirmisini de söksen konuşmaz hergele", diye söylenip durdu.

Dediği de çıktı.

Yaklaşık üç ay sonra, Hayristan Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın İngiliz Sarayı'nı boşaltmasının ardından, birinci katta hazırlanan görkemli mahkeme salonundaki tutumu da doğruladı bu gözlemi: Mahir Elyesevi başkanın tüm sorularını hep aynı biçimde, "Tüm ölümlerden ben sorunluyum, pişmanlık duymuyorum, cezamın ne olacağını bildiğime göre de gereksiz ayrıntılarla kafanızı şişirmemekte kararlıyım. Bana başka soru sormayın", diye yanıtladı. Üç günlük yargılama sonunda da beklenen oldu: sanık Mahir Elyesevi ömür boyu hapis cezasına çarptırıldı.

Bu arada, büyük devletin büyükelçisi bir zamanların İngiliz Sarayı'nı inceden inceye gözden geçirip dillere destan kulesinin ta tepesindeki komutan odasının Elyesevi'nin hücresi olmasına karar verdi. Elyesevi'nin kendisi de çok beğendi yerini. Ülkede öldürme eylemleri azalarak da olsa sürerken, o kulenin tepesinde konumunun tadını çıkarmaya başladı. Pencerelerinden ülkenin tepelerine, ovalarına, ırmaklarına, başkentin birer oyuncak izlenimi yaratan yapılarına, yuvalarına çöp sokulmuş karıncalar gibi oraya buraya seğirten insanlarına bakıp gülümsüyor, cüceler ülkesinde bir Gulliver olduğunu düşünüyordu. Bu arada, gazeteler adından sık sık söz ettiğine, askerlerden, politikacılardan sıradan insanlara kadar herkes sık sık kendisine ve eylemlerine göndermede bulunduğuna göre, tarihin tüm eli kanlı büyükleri gibi kendisinin de ölümsüzler arasına katıldığını düşünerek gülümsüyordu.

General Elzuhuri'yi Mahir Elyesevi'yi durduramamış olması nedeniyle devirmiş olan Albay Eltalibi de hemen her konuşmasında bu ulus ve insanlık düşma-

nını yakalayıp "deliğe" tıkmakla övünerek saygınlığını bayağı artırdığına göre, öykünün mutlu bittiği söylenebilirdi. Ne var ki, söylendiği gibi, şu dünyada hiçbir şey yüzde yüz kusursuz değildi, bu öyküye de bir olumsuzluk sızdı sonunda: yeryüzünün en güçlü ülkesinin en seçkin madencileri, daha Mahir Elyesevi'nin getirilmesinden önce, en gelişmiş makinelerini alıp geldiler, tam sekiz ay süresince, Toraman Toprağı'nı incelediler de incelediler, kazdılar da kazdılar, deldiler de deldiler, ama kuru taşlardan ve kilsi bir topraktan başka hiçbir şey bulamadılar.

Gözleri yerde, suratları asık, uçaklarına bindiler ve geldikleri gibi gittiler.

GOLYAN DEVRİMİ

En geri toplumlar gibi en ileri toplumlar da zaman zaman başlarına öyle uçuk adamlar getirirler ki şaşırıp kalırsınız. Adamın ne edimlerinde en ufak bir tutarlılık vardır, ne söylemlerinde. "Bunca kişi nasıl seçti bu adamı? Koskoca ülkeyi nasıl bıraktı onun ellerine?" dersiniz. Bu arada, okumuş, yazmış, çevresinde tutarlı, bilinçli, örnek yurttaşlar diye bildiğiniz kişilerin de kahvede iki el pişpirik bile oynamak istemeyecekleri bir adama oy vermiş olmalarını usunuza sığdıramazsınız bir türlü, us düzleminde hiçbir neden bulamazsınız böyle bir tutuma. Yoktur da. Peki, başka düzlemlerde? Ben, kendi payıma, hiçbir biçimde, hiçbir düzlemde usuma sığdıramam böyle bir tutarsızlığı. Ancak, bana bıraktığı dosyada yer alan gözlemlerine bakılırsa, unutulmaz Hayristanlı dostum en azından içgüdü düzleminde olanaklı buluyordu bunu. Örnek olarak da, kulağını tersinden gösterir gibi, Erich von Holst adında bir bilim adamının minicik golyan balıkları üzerinde yaptığı bir deneyi gösteriyordu. Nasıl mı? Dostumun bir başka bilim adamının, Konrad Lorenz'in yapıtından aktardığına göre, von Holst genellikle toplu biçimde yaşayan bu minicik balıklardan birinin beynini açıp sürüde birlikteliği sağlayan ön bölümünü kesip çıkarmış, arkasından da, herhalde gerekli bakımları yaptık-

tan sonra, beyinlerine ya da başka yerlerine hiç mi hiç dokunulmamış, yani sapasağlam, yani sağlıklı mı sağlıklı türdeşlerinin arasına bırakmış bu yarım beyinli golyanı. O da ötekiler gibi yüzmeye, ötekiler gibi yemeye başlamış. Ancak, ötekilerin tersine, içinde yer aldığı sürüyü rahatlıkla bırakıp gidebiliyormuş artık. O başını alıp gitmeye başlayınca da tüm sürü arkasından geliyormuş. Uzun sözün kısası, bizim yarım beyinli golyan tüm sürünün tartışmasız önderi, tüm tam beyinliler de yarım beyinlinin ardında birbirlerinin eşiti oluvermişler.

Dostuma bakılırsa, Hayristan toplumu da Erich von Holst'un minicik golyanlarının yaptığını yapıyordu bir bakıma, Erich von Holst'un minicik golyanları gibi birlik, dirlik ve düzen duygusunu tümden yitirmiş bir yarım beyinli adamın ardından koşuyor, onu önder belleyip arkasında uçsuz bucaksız bir topluluk oluşturuyordu. İstenirse, yüce bir aşktan, soylu bir kaynaşmadan, yıkımla sonuçlanması kaçınılmaz olan bir büyük tutkudan da söz edilebilirdi burada. Unutulmaz dostum, örneklerini özellikle kendi toplumundan vermekle birlikte, bu yönelime zaman zaman birer gelişmişlik örneği olarak gösterdiğimiz toplumlarda da oldukça sık rastlandığını söylüyordu. Böyle bir sav, en azından ilk bakışta, yüzde yüz aykırı görünüyordu insana. Ancak, örnekler art arda sıralanmaya başlayıp da Almanya'ya, İtalya'ya, Fransa'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar uzanınca, "Doğru vallahi!" demekten kendinizi alamıyordunuz; daha da ilginci, dinlediklerinizin esiniyle, kendiniz de örneklere örnekler eklemeye başlıyordunuz. Ne olursa olsun, yalnızca Hayristan örneği bile kesinlikle doğruluyordu dostumu.

Hiç kuşkusuz, golyan örneğini saltıklaştırmak yanlış olurdu: insan toplumları içlerindeki en salak bireyi geçirmiyorlardı her zaman başlarına. Örneğin El-

halas'ın Hayristan'ı bağımsızlığa kavuşturmuş ve halkını çağcıl bir topluma dönüştürme yolunda küçümsenmesi olanaksız gelişmeler sağlamış, üstün nitelikli bir önder olduğunu dostum da yadsımıyordu. Ne var ki, Elhalas'ı başkanlık koltuğuna Hayristan halkının oturttuğunu ve devrimlerinin tüm toplumca benimsendiğini söylemek zordu. Üstelik, ölümünün üzerinden bunca yıl geçmiş olmasına karşın, karşıtlarının sayısı her geçen gün biraz daha artıyor, ulusunu bir başka ulusun boyunduruğundan kurtarmış olmasını bile bağışlanmaz bir kusur sayanlar çıkıyordu. Doğayı ekinselleştireceğim diye ırmakları kurutan Cabir Elcabir'i desteklerken, ülkede her gün en az bir düzine adam öldürten Elyesevi'yi dünyanın en büyük devletinin elinden alıp yaşam boyu deliğe tıkan başkan Naim Eltalibi'ye düşman kesilmişlerdi; basında sayısız köşemenler, yasal ve yasadışı gösterilerde de kitleler amansızca yermişlerdi zavallı adamı, ne satılmışlığını bırakmışlardı, ne hırsızlığını. Hayristan tarihinin en dürüst seçim yasasını çıkarıp "Buyurun, kimi istiyorsanız, onu seçin!" deyince de az buçuk kafası işleyen her insanda beyninin ön bölümü alınmış bir golyan izlenimi uyandıran Ahmet Elahmedi'yi seçmişlerdi.

Ahmet Elahmedi, şöyle bir bakılınca, evde kalmış kızına koca arayan kasabalı bir kadında ülküsel bir damat adayı izlenimi uyandırabilirdi, boyu posu yerindeydi, yaşını göstermiyordu. Parasal durumu da fena sayılmazdı: temelini dedesinin attığı iki katlı gecekonduya üçüncü katı ekleyememişti, ama tam sekiz yıldan beri başkent belediyesinin amatör futbol takımını çalıştırıyor, takımının en büyük başarısının dört yıl önce kazanılmış bir üçüncülük olmasına karşın, aylığını tıkır tıkır alıyordu. Devlet başkanlığı seçimlerinde adaylığını koyduğu zaman, kendisini yakından tanıyanlar kahkahalarla gülmüşler, "Bizimki gene sonunculuğa

oynuyor", deyip kapatmışlardı konuyu. Ama yanıldıklarını anlamakta gecikmemişlerdi: seçim kampanyası başlar başlamaz, basın da, yurttaşlar da "Ahmet Elahmedi!" diyor, başka bir şey demiyordu.

Bu beklenmedik başarıya karşın, futbol hastaları bile Hayristan halkının böyle bir adama oy verebileceğine inanmıyor, "Halkımızın gözü kör mü? Bu adam ülkeyi de belediye takımı gibi yönetirse, ne durumlara düşeriz demez mi?" deyip gülüyorlardı. Ne var ki, adaylar alanlarda konuşmaya başlayınca, Ahmet Elahmedi'nin adaylığıyla en çok dalga geçenler bile titreyip kendilerine döndüler: daha ilk haftada, çevresinde en büyük kalabalığı toplayan, en fazla alkışlanan, en çok omuzlarda taşınan, gazete, radyo ve televizyonlarda adından ve söylevlerinden en çok söz edilen oydu. Olaylara nesnel bir gözle bakıp en doğru sonucu çıkarmak savında olan en uyanık köşemenler ve profesörler bile bu büyük başarıyı nasıl açıklayacaklarını bilemiyorlardı. Doğru, ülkeyi yokluğun en son noktasına kadar getirmiş olan *culture* tutkunu Cabir Elcabir'in seçim konuşmaları de böyle büyük bir sevgi ve coşkuyla izlenmişti. Ama adam Cambridge'te ekonomi *master*'ı yapmıştı, tümcelerinin başı sonu belliydi, üstelik, ülkeyi çağının ilerisine götürmek konusunda kendine özgü görüşleri vardı. Ahmet Elahmedi'nin yaşamöyküsünün öğrenim bölümündeyse, "Lise ikiden terk" sözcükleri vardı, hangi liseyi terk ettiği de belirtilmiyordu. Kitleyi coşturma yeteneğine gelince, nerdeyse soluk bile almadan, coşkulu mu coşkulu, uzun mu uzun konuşuyordu doğrusu, her dört beş sözcüğün arasına "gol" gibi, "frikik" gibi, "ofsayt" ya da "penaltı" gibi bir futbol terimi sokuşturunca kitlenin coşkusu doruğuna ulaşıyor, bir de sağ elinin başparmağını avcuna yapıştırıp öbür dört parmağını açarak "Evet, arkadaşlar, işte gözlerinizle görüyorsunuz: iki kez iki dört eder!" diye ekledi mi alkış-

lar ve "Yaşa! Var ol!" sesleri dört bir yanda yankılanmaya başlıyordu.

Ahmet Elahmedi'nin bu coşkulu söylevlerde tam, hatta yaklaşık olarak ne söylediğine gelince, en usta politikacılardan en cin spor yazarlarına, kimsecikler açıklayamıyordu bunu. Kendisini alanlarda can kulağıyla dinledikten sonra, bir, iki, üç, hatta dört kez de ses aygıtlarında yeniden dinleyen, zaman zaman bununla da yetinmeyip yazıya aktararak birkaç kez de kâğıt üzerinde gözden geçiren uyanık gazeteciler bile elle tutulur bir söylem çıkaramıyor, ancak, her dört beş satırda bir, "iki kez iki dört eder" kesinlemesiyle karşılaştıkça, "Bu adam basbayağı saçmalıyor!" demeyi göze alamıyor, son yılların kimi çağcıl romancı ve ozanlarını anımsayarak tüm bunların kendilerini fazlasıyla aşan bir söylem, hatta bir söylem bile değil, canlı bir resim, somut bir gösteri, kendilerini de içine alıp götüren bir eylem olduğunu sezinler gibi oluyorlardı. Sonunda olanlar oldu: Ahmet Elahmedi yüzde yetmiş iki oy çokluğuyla başkanlık koltuğuna oturdu.

Hayristan Cumhuriyeti'nde siyasal yorum konusunda burnundan kıl aldırmayan kimi çok ünlü yazarlar bile ne diyeceklerini bilemediler. Yaklaşık on yıl önce, ülkede yapılan ilk başkanlık seçimini Cabir Elcabir'in kazanmasını adamın bücürlüğüyle açıklamışlar, büyük çoğunluğun bir yandan bu bir elli beş santimlik adamın bir seksen beşlik askerler ya da polisler önünde sert adımlarla ilerleyişine kıkır kıkır gülerken, bir yandan da bu durumu küçüğün büyüğe, güçsüzün güçlüye üstünlüğü olarak değerlendirip ona içten bir yakınlık duymalarıyla, daha da iyisi, onu tüm ülkede kendi seslerini, kendi özlemlerini yankılandıracak bir simge olarak gördüklerini söylemişlerdi. Şimdi bir seksenlik Ahmet Elahmedi'nin başarısı bu varsayımı geçersiz kılmaktaydı. Kimi yorumcular seçimlerde

uzun boyluluğun kısa boyluluktan çok daha belirleyici olduğunu kesinlerken, kimileri bu büyük başarıyı "iki kez iki dört eder" biçiminde dile getirilen gerçekçi yönelime bağlıyor, kimileri de adayın sporcu kişiliğinin "altını çizmek" gerektiğini söylüyordu. Ancak, benim unutulmaz dostuma göre, ister Cabir Elcabir kimliğiyle ortaya çıksın, ister Ahmet Elahmedi kimliğiyle, ipleri hep ellerinde tutan görünmez kişiler bulup çıkarıyordu bu golyan balıklarını, işlerine yaradıkları sürece kullanıyor, kendisinden olabildiğince fazla yararlanmak için de ilk işleri onlara zenginliği tattırmak oluyordu.

Hiç kuşkusuz, Ahmet Elahmedi gibi "yarım akıllı" bir başkanın kendine de, başkalarına da fazla bir yararı dokunmayacağı düşünülebilirdi. Ne var ki, Elhalas'tan sonra gelen tüm Hayristan Cumhuriyeti başkanları gibi Elahmedi'nin de ipleri hep ellerinde tutan kişilerce belirlenmiş deneyimli bir başbakanı, yetenekli mi yetenekli bakanları, uyanık mı uyanık danışmanları bulunması bir yana, Hayristan Cumhuriyeti'nde sorun çözme yöntemleri iyice yerleşmişti artık: o da, başbakanının önerisiyle, öncüllerinin yaptığını yineledi, yani yukarıdan aşağıya doğru, tüm çalışanları kapı dışarı edip yerlerine yenilerini getirmeye girişti. Üstelik, eski bir teknik direktör olarak, öncüllerinden çok daha hızlı bir biçimde yaptı bunu: gidenin atılma kararıyla gelenin atanma kararı aynı zamanda imzalandı, zaman zaman da alınma kararı atılma kararından önce çıktı. Başbakan Elmuttalib'in, bakanların ve danışmanların geceleri gündüzlere katarak özveriyle çalışmaları sonucu, yönetimin A takımı belirlenip iş bölümü yapıldıktan sonra, imza atmak dışında fazla bir yükümlülüğü kalmayan Ahmet Elahmedi, halkın içinden gelmiş bir başkan olarak, sık sık yurt gezilerine çıktı, ülkenin mutlu geleceğine ilişkin söylevler çekti, bu

mutlu geleceğin gerçekleşmesinin iki kez ikinin dört etmesi kadar kesin olduğunu muştuladı, muştusunun ön belirtisi olarak da en az kırk kişilik bir koruma birliği eşliğinde yoksul semtlerinde birtakım kapıları çalarak bir deri bir kemik kalmış insanlara ikişer, üçer kiloluk yiyecek paketleri armağan etti. Bunun arkasının da geleceğini, ülkenin belediye başkanlarının da böyle sık sık ve haber bile vermeden kapılarını çalarak yiyecek paketleri sunacaklarını, böylece çok yakın bir gelecekte, yoksulluğun kökünü kurutacaklarını kesinledi. Bu arada, birtakım yurttaşlar yanına yaklaşıp yönetimin kusurlarından ya da uğradıkları haksızlıklardan yakınmaya kalkınca da teknik direktör kimliği depreşiverdi hemen, adamı ya da kadını bir temiz azarlayarak uzaklaştırdı yanından. Beyinsel yapısı daha farklı davranmasına elvermiyordu.

Bu arada, kendinden öncekilerin tersine, kimi önemli yerlere yakınlarını atayarak hem onlara, hem kendine çıkar sağlamayı düşünmediği gibi bu konuda yakınlarının birtakım anıştırmalarını da duymazlıktan geldi. Ancak, başkanlıkta ilk yılını doldurmak üzere olduğu günlerde, ülkede işler her gün biraz daha kötüye giderken, danışmanları kendisini uyarmak gereksinimini duydular: bu kargaşada kendi geleceğini güvenceye almasının yalnızca kendi çıkarı açısından değil, Hayristan ulusunun onurunu korumak açısından da gerekli olduğunu, aynı zamanda, kimi yakınlarının parasal durumlarını düzeltmelerinde kendilerine yardımcı olmasında da kendi toplumsal konumu açısından yarar bulunduğunu söylediler. O da sorumluluğunu bilen bir devlet başkanı olarak içtenlikle benimsedi bu öneriyi. Bununla birlikte, daha "teknik direktörlük" döneminde edindiği sorumluluk bilinci karışık parasal sorunlar konusunda kendisine en ufak bir ışık getirmediğinden, gözlerini tavana dikip uzun uzun düşündü, ge-

ne en ufak bir ışık gelmeyince de her sorunu saniyesinde çözüveren başbakan Elmuttalib'e döndü.

"İyi de nasıl?" diye sordu. "Başkanlık görevime ek olarak birtakım yeni görevler mi yükleneceğim?"

Başbakan anlayışla gülümsedi.

"Hayır, sayın başkanım, içiniz rahat olsun: hiçbir yük yüklemeyeceğiz size, arada sırada bir iki imza isteyeceğiz, hepsi bu kadar", dedi.

Başkan Elahmedi biraz şaşırdı.

"Peki, neyi imzalayacağım?" diye üsteledi.

Başbakan Elmuttalib gülümseyerek kendisine doğru eğildi.

"Bakanlar kurulunca zorunlu görülen birtakım özelleştirme kararlarını, sayın başkanım", diye yanıtladı.

Başkan düş kırıklığına uğramış gibi yüzünü buruşturdu.

"Özelleştirme mi?" diye söylendi. "Geçen gün bir gazetede okudum, köşe yazarının teki Hayristan topraklarında benim koltuğumdan başka her şeyin özelleştirildiğini yazıyordu".

Başbakan Elmuttalib güldü bu söze.

"O adamı bilirim ben, salağın tekidir, sayın başkanım", dedi. "Yalan değil, birçok şeyler özelleştirildi ülkede, hem de kötü özelleştirildi, çoğu kamu işletmeleri yok pahasına yönetime yakın kişilere satıldı, demir ve bakır madenleri, hava ve demiryolları İngilizler'e verildi, ama ormanlar, karayolları, birkaç maden yatağı hâlâ bizim elimizde. Biraz araştıracak olursak, başka şeyler de buluruz".

Başkan Elahmedi başbakanına büyümüş gözlerle bakıyordu.

"Başka ne kaldı ki?" diye sordu.

Elmuttalib çenesini yumruğuna dayayarak düşündü bir süre.

"Örneğin posta, sayın başkanım; örneğin belediyeler", dedi. "Daha dün, *Hilal*'in başyazarı 'Devlet mektup mu dağıtırmış? Devlet sokak mı süpürürmüş?' diyordu".

Başkan Ahmet Elahmedi gözlerini başbakanının gözlerine dikti.

"Evet, okumadım, ama duydum", dedi. "Sence bu kadarı da fazla değil mi? Çöpçülerimizi bile özelleştirecek olursak, ne kalır ki elimizde?"

Elmuttalib bilgece gülümsedi.

"Bu ülkenin en yoksul adamları bile özelleştirmeyi çağın gereği sayıyorlar, sayın başkanım. Hiçbir şeyi elden çıkarmıyoruz ayrıca; tam tersine, kendi tapumuza geçiriyoruz", dedi.

Başkan Ahmet Elahmedi başını önüne eğdi o zaman.

"Sen nasıl istersen öyle olsun, bu iş beni aşıyor", dedi.

İki gün sonra, deneyimli başbakan Elmuttalib her şeyi ayrıntılı bir biçimde düzenlemiş olarak geldi: ülkenin pek de yolunda gitmeyen işlerini bir an önce düzeltmek için tutulacak en kestirme yol ulusun elinde kalan son kurum ve kaynakları devletin "seçilmiş" babasının, yani çok sayın başkanının, yani Ahmet Elahmedi ve onun uygun göreceği namuslu yurttaşların tapusuna geçirmek, yani tüm bu ulusal zenginlikleri Bakanlar Kurulu'nca yapılacak geniş kapsamlı bir özelleştirme sonunda en büyük payın yüce devlet başkanımızda ve Bakanlar Kurulu'muzun üyelerinde olacağı şirketlere aktarmaktı.

Başkan Elahmedi kahkahalarla güldü bu öneriye.

"Elmuttalib bey, sen delirdin mi?" dedi. "Ben o koca santralleri, o maden yataklarını, o uçsuz bucaksız ormanları nasıl satın alabilirim ki? Nereden bulurum o kadar parayı?"

Başbakan yardımcısı ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı söz aldı o zaman:

"Efendim, paranın ne önemi var? Kimin malı kime veriliyor ki? Biz burada devletin malının devletin babasına, vatanın orman ve madenlerinin vatanın büyük oğluna ve onun yakınlarına verilmesinden söz ediyoruz; yüzümüz ak ve alnımız açık", dedi.

Arkasını da getirdi: burada baba ile oğul arasında bir aktarım söz konusu olduğuna göre, yüksek rakamlarla işin tadını kaçırmamak gerekirdi, bir; fiyatı ve ödeme koşullarını kendi aralarında karara bağlayacaklarına göre, sorunu en kolay ve en çabuk biçimde, yani işlerine geldiği gibi çözümlemelerinden daha kolay bir şey olamazdı, iki.

Başbakan Elmuttalib "Bir dakika! Yalnız bir dakika!" diyerek yeniden söz aldı, ama tümcelerini öyle uzun tuttu, öyle çok yabancı sözcük ve özel terim kullandı ki başkan Ahmet Elahmedi tümden kaçırdı ipin ucunu; bununla birlikte, o konuşurken tüm bakan ve danışmanların kafa salladığını görünce, gerekçelerinin yerinde olması gerektiğini düşündü. Gene de azıcık direnmek istedi.

"Ama az da olsa bir para ödememiz gerekecek herhalde", dedi.

"Hayır, yüce başkanım, gerekmeyecek", diye atıldı başbakan Elmuttalib. "Bunca yük alacağız üzerimize, bir de para mı ödeyelim?"

Başkan Ahmet Elahmedi şaşkın şaşkın başbakanına baktı bir süre. Bir gecekondudan çıkmıştı, zenginliğin bir yük olarak nitelenmesine ilk kez tanık oluyordu.

"Anlayamıyorum, hayır, anlayamıyorum", diye mırıldandı.

"Bir şeyler ödeyeceğiz elbette, sayın başkanım; ama ödemeler onuncu yılda başlayacak", dedi başbakan, sonra tuhaf bir biçimde gülümsedi. "Onuncu yıl-

da başlayacak, o zaman da, şu hep yakındığımız enflasyon ilk kez bir işe yaramış olacak: örneğin ormanlar için aydan aya ödeyeceğiniz para bir öğle yemeği parasını aşmayacak", diye sürdürdü.

Elahmedi bir direnme gerekçesi daha buldu:

"Ama herkes bu küreselleşme çağında önceliğin yabancılara verilmesini savunuyor. Yabancılara hiçbir şey vermeyecek olursak, Avrupalı büyükelçiler ne diyecek?" dedi.

Başbakan sorun çok önemliymiş gibi kaşlarını çattı.

"Siz de çok iyi biliyorsunuz ki en büyük zenginliklerimiz onlara gitti, yüce başkanım, hem de yok pahasına gitti! Bize dökuntüler kaldı", dedi, derin derin içini çekti. Sonra tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı. "Ama görünüşte biz de yabancılara satacağız. Şirketlerimiz İngiliz şirketi olacak, birkaç İngiliz'e de parası karşılığında pay vereceğiz, ama en büyük paylar sizde, bizde ve yakınlarımızda olacak", diye ekledi.

Başkan Ahmet Elahmedi söyleyecek başka bir şey bulamadı o zaman, başını önüne eğdi: iş bu kadar kolaysa, denenmeye değerdi; denenmeye değdiğine göre de gecikmemekte yarar vardı. Ancak, öyle görünüyordu ki Elmuttalib ve adamları çoktan yapmışlardı hazırlıklarını: İngiltere'de şirketler kurulup başlarına İngiliz başkanlar getirildi; arkasından, on beş gün gibi kısa bir süre içinde, yeni bir özelleştirme yasası çıkarılıp yeni bir özelleştirme kurulu oluşturuldu, sonra da, baş döndürücü bir hızla, özelleştirmeler gerçekleştirildi. Bu arada birtakım aksaklıklar çıkınca da yasada değişiklikler yapıldı. Hayristan'da öteden beri izlenen bir tutumdu bu: hiçbir yasa sürekli değildi, koşullar gerektirdikçe yasalarda değişiklikler yapılır ya da yeni yasalar çıkarılırdı. Bu nedenle, değil basında, özel söyleşilerde bile, kimsecikler karşı çıkmadı bu ivecenliğe: bir

iş bitirilecekse, en iyisi en kısa sürede bitirmekti. Nasıl olsa, özelleştirmenin kendisi de hem yönetimin, hem tecim ve sanayi odalarının, hem İngiliz danışmanların zorunlu gördükleri bir eylemdi. Ayrıca, işe otoyollar, ormanlar ve madenler gibi önemli alanlardan başlanıyordu, alıcılar hep yabancı, üstelik dost İngilizlerdi; tüm bunlar da, söylendiğine göre, yönetimin sorunu çözme isteminin güvencesi olarak değerlendirildi. Girişimin bir başka olumlu yanı devleti çok ağır bir yükten kurtaran alıcı kurumlardan tümünün yönetim merkezlerinin İngiltere'de bulunması, adlarının ingilizce, genel müdürlerinin de İngiliz uyruklu olmasıydı. Öyleyse ülke zenginlikleri güvenilir ellerde demekti. Kimsenin ayrımında olmadığı bir şey varsa, o da şirket paylarının yüzde seksen beşinin Ahmet Elahmedi, ailesi, bakanları ve danışmanlarında bulunmasıydı. Kısacası, her şey kusursuz bir biçimde düzenlenmişti. Ancak, hiçbir şey kusursuz olmadığından, bu örnek düzenlemede de küçücük bir sakınca kalmıştı geriye: alıcı kurumlar borçlarını on yıl sonra ve Hayristan lirasıyla ödeyeceklerine göre, basının, meclisin ve halkın "Artık zengin bir ülkeyiz!" haykırışlarıyla kutladıkları bu olay Hayristan halkını büsbütün yoksullaştırmaktaydı.

Hiç kuşkusuz, politikacıların çok iyi bildiği birtakım küçük önlemlerle yoksullaşma bir süre daha zenginleşme göstergesi diye sunulabilir, fiyat artışları değer artışı gibi gösterilerek yoksul halk bir süre daha oyalanabilirdi. Ama tüm insan kusurları gibi görgüsüzlüğün de küçük bir sakıncası vardı: insanları göstermeye, hep göstermeye yöneltiyordu. Bir zamanların yoksul ve sıradan futbolcusu Ahmet Elahmedi de, özelleştirilen kaynakların getirileriyle kasası hızla dolmaya başlayınca, bir yandan kafasının eskisinden daha iyi çalışmaya başladığını düşünürken, bir yandan da, devletin başı olarak, kendi kişisel zenginliğinin tüm Hay-

ristan ulusunun zenginliği olarak algılanacağını sandı, her geçen gün biraz daha artan bu zenginliği gizlemek şöyle dursun, yurttaşlarının gözüne sokmak için elinden geleni yaptı: başkentin en görkemli yerlerinde, geniş mi geniş bahçeler içine saray yavruları dikti, ormanların ortasında köşkler, köşklerin önünde yapay göller yaptırttı, yapay göllerinde elektrikle çalışan yapay kuğular yüzdürdü. Eşi ve çocukları kentte Limousine'ler içinde, özel giysili korumalarla dolaşıyor, kimi bakanlar ve genel müdürler de kendisine özeniyorlardı. Bu durum başkentte birtakım homurdanmalara, gazetelerde birtakım eleştirilere yol açtı, mecliste de duruma ilişkin bir soru önergesi verildi.

Başkan Elahmedi çok önemli başkanlık çalışmalarını erteleyerek meclise geldi, "eleştirileri açık yürekliliklе yanıtlamak üzere" kürsüye çıktı, "demokrasinin tüm kurallarının işlediği bir ülkede yurttaşların yaşama biçimine karışılmasını üzüntüyle karşıladığını" belirttikten sonra, "Bu köşkleri yaptırtmak, bu arabaları satın almak ve bu adamları tutmak için devletimin tek kuruşuna dokunduysam, namerdim; bunun tersini kanıtlamaya kalkanların da alnını karışlarım. Benim her şeyim ortada; iki kez iki dört eder", dedi. Her şey ortadaydı gerçekten: başkan Ahmet Elahmedi, başkanlık aylığı dışında, devletten tek kuruş almamıştı, yasal yollardan ortak olunan birtakım kuruluşların iyi işletilmesi sonucu kazanılmış temiz paralarla sağlamıştı tüm bu görkemi; bir başka deyişle, devlet başkanı olarak değil, sıradan bir yurttaş olarak böyle yaşamaktaydı. "Başkanlık geçicidir, yurttaşlıksa sürekli", diye bitirdi sözlerini. Oturuma katılan milletvekillerinin ezici çoğunluğu da kendisini en az üç dakika süresince, "Yaşa! Var ol! Senin gibi başkan gelmedi bu ülkeye!" diye haykırarak ayakta alkışladı. Bu arada, beklenmedik çıkışlarıyla ünlü bir çılgın milletvekili "Evet, tek kuruş öde-

meden üzerine geçirdiğin ülke zenginliklerinin sağladığı paraları harcıyorsun!" diye bağırdıysa da ne başkan kızıp yanıt vermeye yeltendi, ne başbakanı. Yalnızca başbakan yardımcısı ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı Elkâmil söz aldı, "Arkadaşlar, işte görüyorsunuz: bunca yıldır politikacısından yazarına, patronundan işçisine, sağcısından solcusuna herkes özelleştirme istedi. Küreselleşen dünyamızda yapılması gereken de buydu. Bunu en iyi biçimde sonuçlandırmayı da büyük başkanımız Ahmet Elahmedi ve başbakanımız Sacid Elmuttalib başardı. Başarı herkesten önce onlarındır. Bu başarıyı kusur olarak göstermeye ve bundan aykırı sonuçlar çıkarmaya kimsenin hakkı yok!" dedi. O da tıpkı başkan Ahmet Elahmedi gibi "Çok doğru! Var ol! Bin yaşa!" sesleri ve alkışlar arasında döndü yerine. Bu türlü işlemlere öylesine alışılmıştı ki ulusal zenginliklerin nerdeyse karşılıksız olarak başkan ve çevresindekilere aktarılmasına bir kusur diye bakanlar parmakla gösterilecek kadar azdı. Baştakiler "Tek çıkar yolumuz bu, yani özelleştirme!" diyor, milletvekilleri, gazeteciler, profesörler ve halk da yürekten onaylıyordu. Ekonomiden sorumlu devlet bakanı Elkâmil de bu duyarlı konuda inandırıcı gerekçeler bulmanın ustasıydı.

Ne var ki, Hayristan Cumhuriyeti'nin bu sonuncu "tek çıkar yol"unun herkes için dümdüz bir yol olmadığı da açıktı: başkan, başbakan ve adamları bolluk içinde yüzerken, ülkenin kodamanları özelleştirmelerde alıcı sayısının çok sınırlı tutulmuş olmasından yakınıyor, halksa her geçen gün biraz daha ağırlaşan bir korkunç yokluk içinde kıvranıyordu. Başbakan Elmuttalib ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı Elkâmil'se, "Ne yapsaydık yani? Otoyolun her metresini, ormanın her ağacını bir başka yurttaşa satsak da ülkenin zenginliklerini yamalı bohçaya mı çevirseydik? Böyle yapsak, İn-

giliz dostlarımız bu işe katılır mıydı? Bizi eleştirmeye kalkanlar dünyamızın küreselleşmekte olduğunu ne zaman öğrenecekler?" diyor, halkın ezildiğini söyleyenleri de "Siz halkı tanımıyorsunuz: mutsuz olsa böyle sessiz kalır mıydı? Değerli başkanımıza böyle sevgiyle kucak açar mıydı hiç? Kendisini her gittiği yerde böyle coşkuyla kucaklar mıydı?" diye yanıtlıyordu.

Tüm söyledikleri olmasa da halkın başkan Ahmet Elahmedi'ye duyduğu sevgi ve gösterdiği ilgi konusunda söyledikleri yüzde yüz gerçekti: Hayristan halkı kentlerde, kasabalarda, köylerde, onun yosun yeşili bir TIR kamyonunun önünde ağır ağır ilerleyen lacivert Limousine'inden inip de çarpık bacaklarının üstünde yaylana yaylana kendilerine doğru geldiğini görünce, "Yaşa! Var ol! Büyük başkan! Canımız! Umudumuz!" çığlıklarıyla çevresini sarıyor, kimileri elini öpmeye çalışırken, kimileri omuzlarına alıp dolaştırmak istiyor, yaşlı kadınlar da, avuçları açık, gözleri gökte, dua üstüne dua ediyorlardı. Sonra başkan Ahmet Elahmedi tırın arkasına gelip bir iskemlenin üstüne çıkıyor, burada yurttaşlarına yaldızlı paketler içinde yiyecek, giyecek ya da yakacak dağıtıyordu. Sonra, o "Allahaısmarladık, berhudar olun!" diyerek Limousine'ine binip uzaklaşırken, köyün ya da kasabanın çocukları iki arabanın arkasından koşmaya başlıyor, büyük başkanlarını ta başkanlık sarayına kadar izleyecekmiş gibi bir izlenim uyandırıyorlardı. Bereket, az ötede, araya polis, asker, gazeteci ve televizyoncu arabaları giriyor, onlar da ister istemez durmak zorunda kalıyor, gözleri yerde, yalınayak, ağır ağır geri dönüyorlardı.

Sessiz halkın ve yalınayak çocukların tutumu ne olursa olsun, Hayristan Cumhuriyeti'nde işlerin her geçen gün biraz daha kötüye gittiği kesindi. İnsanlar hızla yoksullaşıyor, işyerleri birbiri ardından kapanırken, işportacılar, karaborsacılar ve dilenciler hızla çoğalıyor,

her gün en az bir düzine insanın açlıktan öldüğü ve çoğunun kefensiz gömüldüğü söyleniyordu. Basın üzerindeki baskılar da son sınırına ulaşmıştı nerdeyse: gazeteler, ister istemez, ülkede her şeyin yolunda gittiğini yazarken, birtakım köşe yazarları, arada bir ilişki kurmadan ya da, tam tersine, bir karşıtlık ilişkisi kurarak, birbirinden ilginç diktatör öyküleri anlatıyorlardı.

Son yılların en ele avuca sığmaz, en sivri dilli ve en "muhalif" gazetecisi Mevlüt Elturabi'yse, siyasal ve toplumsal konuları bırakmış, işi tümden mutfak yazarlığına dökmüştü: haftanın dört günü, İngiliz, Fransız, İtalyan, Türk, Çin ve Japon mutfaklarının özellikleri ve özgün yemekleri üzerinde duruyor, değişik ülkelerin ilginç yemeklerinden ve ünlü lokantalarından söz ediyordu, öyle ki, sol üst köşede adı, sağ üst köşede fotoğrafı olmasa, yazılarını okuyanlar uzak bir ülkede yaşayan bir yabancı yazar olduğunu düşünebilirlerdi. Sonra bir tuhaflık daha yaptı: gene hep yemek ve lokanta konularını işlemekle birlikte, her yazısını Ionesco'nun *Amédée ya da Nasıl kurtulmalı*'sını noktalayan sözcüklerle, yani "Yükseliyorsun, yükseliyorsun, Amédée, ama benim gözümde yükselmiyorsun!" diye bitirmeye başladı. Ionesco'nun tümcesi, arada hiçbir ilişki kurulmadan her yazıya eklendiğine göre, belirli bir suçlama ya da eleştiriden söz etmek olanaksızdı, ama bu apaçık nedensizlik gizli bir nedenliliğin kanıtı olarak da değerlendirilebilir ve ünlü yazarın yaşam boyu deliğe tıkılmasına yol açabilirdi: sık sık yapıldığı gibi, bir gece sabaha karşı evinden alınır, bir hafta sonra bilmem hangi uğursuza bilmem ne kadar uyuşturucu satarken suçüstü yakalandığı savıyla yargıç önüne çıkarılır, sorgu başladığı zaman da tutukevinde yaşadıklarını bir daha yaşamamak umuduyla kendini suçlama konusunda savcıyı da, polisi de, yalancı tanıkları da yaya bırakırdı.

Bereket, başkan Ahmet Elahmedi alışkanlıklarına fazla bağlıydı, başkanlık koltuğuna oturduktan sonra bile, gazetelerin yalnızca spor sayfalarını okuyordu. Danışmanları da hem başkanlarının saygınlığına sözcük oyunları üzerinde oyalanmayacak kadar fazla güveniyor, hem tutarsız bir yönetim izlenimi yaratmak istemiyor, hem de her şeyden çok ceplerini dolduracak konulara ilgi duyuyorlardı. Kısacası, o yanda da, bu yanda da işler tıkırındaydı. Mevlüt Elturabi'nin okur sayısı başkan Elahmedi ve adamlarının servetleri gibi baş döndürücü bir hızla artmakta, kendisi ülkenin en önemli yazarları, gazetesi de en önemli gazeteleri arasında sayılmaktaydı. Dünya mutfaklarına ilişkin sudan yazılarının altında derin siyasal anlamlar aranıyor, bunun sonucu olarak da, her hafta aldığı yüzlerce mektupta, okurlar yazılarının son tümcesini oluşturan alıntının anlamını soruyorlardı. O da tüm bu sorulara hep aynı yanıtı veriyordu: "Çok sevdiğim bir oyunun son sözcükleri bunlar. Yazılarımı bu sözcüklerle noktalayarak büyük yazara saygımı yineliyorum, hepsi bu".

Densiz bir gazetecinin bu konuya ilişkin bir sorusu üzerine, başkan Elahmedi'nin basın danışmanı da anlamlı bir biçimde gülerek Elturabi'nin yanıtını yineledi, "Mevlüt beyin o güzel yemek yazılarını Ionesco'ya duyduğu saygıyı yinelemek için bu tümceyle noktaladığını bilmiyor muydunuz?" dedi. Densiz gazeteci "Peki, sayın başkanımız ne düşünüyor bu konuda?" diye üsteleyince de "Ne düşünsün istiyorsunuz ki? Bunu örnek bir davranış olarak görüyor", deyip kapattı konuyu. Densiz gazeteciyle danışman arasındaki bu kısa konuşmadan iki gün sonra, belki bu yanıtın etkisiyle, belki başka bir esinle, ama ancak Hayristan'da görülebilecek bir olay oldu: ülkenin değişik gazetelerinde en az on beş köşemen yazısını *Amédée ya da Nasıl kurtulmalı*'nın son tümcesiyle noktaladı: "Yükseliyorsun,

yükseliyorsun, Amédée, ama benim gözümde yükselmiyorsun!" Ertesi gün ve daha ertesi gün bu on beş köşemene en az yirmi köşemen daha katıldı. Mevlüt Elturabi'nin ünlü yinelemesine çoktan alışmış olan savcılar bu kez bayağı rahatsız oldular. Bununla birlikte, sanki tek çelişkileri bu olacakmış gibi, çelişkiye düşmüş gibi görünmekten korktuklarından, nicedir hiç üzerinde durulmayan bir edimi suç saymayı göze alamadılar. Bu arada, bir iki yazarı başka bahanelerle tutuklayıp sorguladılarsa da hepsinden aynı yanıtı aldılar: "Çağcıl bir ülkenin çağcıl köşe yazarları olarak, modanın dışında kalamazdık". Moda çağcıl bir değerdi, çağcıl değerlere karşı çıkmak da olmazdı. Ahmet Elahmedi'nin değişmez başbakanı Sacid Elmuttalib de fazla önemsemedi bu olayı, çağcıl bir anamalcı olarak "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!" diye kesip attı. Nasıl olsa, sırtını dayadığı düzende yapanlar ve geçenler çok küçük bir azınlık olmuştu her zaman, gene öyle olacaktı. Başkan Ahmet Elahmedi bile bilirdi bu kadarını.

Ancak, on on beş gün sonra, hiç hesapta olmayan bir durum çıktı ortaya: Ionesco'nun ünlü tümcesi kaldırımlarda, yollarda, duvarlarda, kapılarda, pencerelerde, mağaza vitrinlerinde, elektrik direklerinde, araba camlarında, Ahmet Elahmedi'nin heykelleri üzerinde, her yerde, her yerde, küçük bir ad değişikliğiyle boy göstermeye başladı. Başbakan Elmuttalib ve adamlarının düşündüğünün tersine, bu iş ne anapara gerektiriyordu, ne devlet desteği; okuma yazma bilen ve eli ayağı tutan herkes bir kapıya, bir duvara, bir kaldırıma ya da bir vitrine fırçayla, kalemle, tebeşirle ya da çakıyla, "Yükseliyorsun, yükseliyorsun, Elahmedi, ama benim gözümde yükselmiyorsun!" diye yazıp sıvışıveriyordu. Böylece, başkentte, tüm taşra kentlerinde, hatta köylerde duvarlar, kapılar, pencereler, kaldırımlar ve kayalar üzerinde hep aynı sözcükler yinelendi: "Yükseliyor-

sun, yükseliyorsun, Elahmedi, ama benim gözümde yükselmiyorsun!" Elahmedi, bunca yıldır köy köy, kasaba kasaba dolaşarak bu değer bilmez halka yaldızlı paketler içinde yiyecek ve giyecek dağıttığına bin pişman, ayağını yere vuruyor, "Hepsini silin o yazıların, yazanları da gördüğünüz yerde vurun!" diye bağırıyordu adamlarına. Onlar da ellerinden geleni yapıyorlardı doğrusu. Ama bilinmedik kişiler yakalanmadıkları sürece sonuna kadar gideceğe benziyorlardı. Yazılar her gün özenle siliniyor ya da üzerleri koyu renk boyayla kapatılıyordu. Gene de nasıl oluyorsa oluyor, aradan birkaç saat geçmeden, aynı sözcükler daha da büyümüş, daha da güzelleşmiş olarak, aynı yerlerde yeniden boy gösteriyordu. Başkan Ahmet Elahmedi'nin kurmayları buyruk üstüne buyruk veriyor, polis müdürlerini ve yardımcılarını görevden alıp yerlerine yenilerini atıyor, her köşeye bir jandarma ya da polis dikiyorlardı. Hiçbir şey değişmiyordu gene de. Öyle ki kimi insanlar bu işte sıradan yurttaşları fazlasıyla aşan bir şeyler bulunduğunu düşünmeye ve düşüncelerinde haklı görünmeye başlıyorlardı.

Görünmez adamların bu ilginç eylemleri başlatmalarından yaklaşık altı hafta sonra, bir haziran sabahı, başkan Ahmet Elahmedi, son bir çözüm umuduyla, Ionesco'nun ünlü tümcesinin gazetede ve dergilerde yayımlanmasını ve geceleri sokağa çıkılmasını yasakladı, hemen arkasından da olayın elebaşısı olarak nitelediği Mevlüt Elturabi'nin yakalanıp içeri tıkılması konusunda başsavcılıktan karar çıkarttı. Aynı günün akşamı, elli dolayında koruma eşliğinde, başkent sokaklarında başkaldırmış köstebek avına çıktı. Aradan çeyrek saat bile geçmeden, daha bir hafta önce göreve getirdiği başkent polis müdürünün, kimi atılmış, kimi yeni atanmış bir sürü polisin başında, duvar ve kaldırımlara kırmızı yağlıboyayla, "Yükseliyorsun, yükseli-

yorsun, Elahmedi, ama benim gözümde yükselmiyorsun" tümcesinin yazımını yönetmekte olduğunu gördü, okkalı bir stadyum küfürü savurup "Yakalayın şu ibneyi!" diye haykırdı. Aynı anda, çenesinde zorlu bir yumruk patladı, ellerinin arkadan kelepçelendiğini duydu, herhangi bir şey söylemesine zaman kalmadan, bir arabanın içine itildi. Arabada, konuşmaya yeltendiği her seferde, ağzının üstüne okkalı bir şaplak indi.

Bereket, gözlerini bağlamamışlardı. Böylece, dört katının yer üstünde, üç katının yer altında olduğunu çok iyi bildiği görkemli başkent hapishanesinin birinci bodrum katının girişinde, kendisi gibi elleri arkadan bağlanmış durumda, çevresine korkudan titreyerek bakmakta olan Mevlüt Elturabi'yi yazılarının sol üst köşesinde yer alan resminden tanıdı, "O, evet, o, şu bizim Elturabi köpeği!" diye homurdandı. Ağzının üstüne bir şaplak daha indi. Mevlüt Elturabi korku içinde başını kaldırınca, en fazla üç arşın ötesinde onu gördü, ne üzüldü, ne sevindi. "Ama bu o, evet, o bu, ta kendisi!" diye mırıldandı yalnızca.

Her ikisi de gerçeği söylüyordu.

Her ikisi de gerçeği söylüyordu ya ülkenin kodamanları böyle sıradan gerçeklerle hiç mi hiç ilgilenmiyorlardı. Nedenini anlamak da zor değildi: bir an önce yeni bir golyan bulmaları gerekiyordu.

DÖNÜŞ

Uçaktan indiğinde de, valizini beklerken de, pasaportunu damgalatırken de dingin mi dingindi, polisin, pasaportunu geri verirken, yüzüne suçlar gibi bakması da rahatını kaçırmadı. Bununla birlikte, çıkış kapısından geçip de yolcularını bekleyen insanların arasında kendine bir yol açmaya çalışırken, sıkıntıyla karışık bir şaşkınlık, yalnızlık ve yabancılık duygusu sardı benliğini: kendi ülkesine, doğup büyüdüğü kente değil de hiç mi hiç bilmediği bir yere gelmişti sanki. Evet, böyle, çevresindeki insanlar kendi dilini konuşuyorlardı, yüzleri, gözleri, saçları, bıyıkları, hatta giysileri buralardan ayrıldığı zamankinden çok da farklı değildi, ama devinimlerinden bakışlarına, tüm kişilikleriyle yabancı görünüyorlardı gözüne. Bu kenti tam yirmi üç yıl önce bırakıp gitmiş, arada hiç dönmemiş, en sonunda dönünce de cebinde yabancı bir ülkenin pasaportuyla dönmüş olan kendisi değil de onlardı sanki, buraların yabancısı olan onlardı. Kendisini bu yabancılarla birlikte çocukluğunun ve gençliğinin kentine götürecek olan otobüse binmek üzereyken, "Buraların mı?" dedi içinden, der demez de yana çekilip arkasından gelenlere yol verdi. "Buraların mı?"

Geriye çekildi, en az bir dakika süresince, gözlerini çevresinde dolaştırdı. Buralarda bildiğini söyleyebileceği hiçbir şey yoktu, ne bir yapı, ne bir ağaç, ne bir yol, hiçbir şey. Bir kez daha baktı çevresine: bunca adam ara-

sında tek bir kadın yoktu. "Çok tuhaf!" diye söylendi. Tam o anda sakallı bir adamın üç adım arkasından yürüyen kara çarşaflı bir kadın gördü. "Çok tuhaf!" diye mırıldandı bir kez daha. Yirmi yıl önce de rastlanırdı böylelerine, ama sayıları her geçen gün biraz daha azalıyor, buna karşılık, başı açık, kısa kollu, kısa etekli kadınların sayısı gittikçe artıyordu. İçini çekti: Elhalas'ın ve Elnebi'nin dönemleri çok gerilerde kalmıştı artık. Geri dönüp herhangi bir ülkeye gidecek herhangi bir uçağa atlayarak buradan kaçmayı düşündü. Kapısından döndüğü otobüsün tam o anda kalkması da isteğini güçlendirdi. Sonra, gözleri uzaklaşmakta olan otobüste, gülümsemeye başladı, "Ben iyice saçmalıyorum", dedi içinden: "Şu tuhaf dakikaları nice yıldır öyle düşledim, öyle düşledim ki!" Biliyordu, suç kendinde olmasa da çok geç kalmıştı: annesini göremezdi artık, öleli yıllar olmuştu; kızkardeşini de göremezdi, onun ölümünün üzerinden de şöyle böyle iki yıl geçmişti. O günlerde Hayristan'a dönmeye kalkmak dakikasında eller arkadan kelepçelenip içeri atılmayı ve yıllarca karanlık bir hücrede pineklemeyi göze almak demekti: dönemine ve adamına göre her suç bağışlanabilirdi bu ülkede, ama solculuk bağışlanmazdı, zamanaşımına da uğramazdı. Bu kez dostları kendisi için bir tehlike kalmadığını, hâlâ gelmeyi düşlüyorsa, şu sıralarda gelmesini yazmışlardı. O da hiç duralamadan vermişti kararını: evet, annesi de, kızkardeşi de ölmüştü, solculuk da çoktan ölmüş ve unutulmuştu, ama evi duruyordu hiç değilse, anahtarı da cebindeydi. Pantolonunun sağ cebinin içindeki ikinci cebi yokladı: evet, duruyordu. Birdenbire yumruk gibi bir şey oturdu gırtlağına, gözlerinin yaşardığını duydu: yaşamında büyük, çok büyük bir yeri vardı bu anahtarın, sürgün yaşamında tek yoldaşıydı. Ülkesinden ayrıldığı gün, tam kapıdan çıkacağı sırada, annesi tutuşturmuştu eline, "Döndüğünde biz evde olmasak da kapıyı açıp girersin; hem de gittiğin yerlerde sana yoldaşlık eder", demişti.

Gerçekten de yıllar yılı kendisine yoldaşlık etmişti bu emektar anahtar; o gün bu gün, yaşadığı odaların en görünür yerlerine asmıştı onu, her gün en az iki üç kez gözlerini üzerine dikip evi ve memleketi düşlemişti, bir yerlere gittiği zaman da her kapıyı açarmış gibi yanına almıştı onu. Bilemedin bir saat bir çeyrek sonraysa, yirmi üç yıl öteden değil de işten ya da okuldan dönüyormuş gibi onunla evinin kapısını açıp girecekti. Nerdeyse bu anahtara her bakışında, her dokunuşunda düşlemişti onu o kapının asma kilidine sokmayı. Gençlik arkadaşları telefonda kaç kez söylemişlerdi kendisini havaalanında karşılamak istediklerini, karşılamamaları durumunda evini bulmasının zor olacağını da eklemişler, "Kent de, sokaklar da çok değişti, buralar senin bildiğin gibi değil artık", demişlerdi. Ama o evine tek başına gitmek ve tek başına girmek istediğini yinelemişti hep, gözlerini bu anahtara dikerek gülümsemiş, "Hiç merak etmeyin, bulurum", demişti. Bir sevgiliyi özler gibi özlemişti evini, bir sevgiliyle buluşur gibi de buluşmak istiyordu onunla. Yön duygusuna güveniyor, deneyimleriyle de biliyordu, ayakları götürürdü onu evine. "Evet, ayaklarım götürecek beni", diye söylendi. Ama, aynı anda, varla yok arası bir kuşku düştü içine. Yolcuları kente götüren ikinci otobüste kuşkusu her saniye biraz daha arttı. Her iki yanda da yer yer on, on beş katlı, renk renk, biçim biçim, ama hepsi de çok çirkin yapılar yükseliyor, otobüs kente yaklaştıkça onlar da birbirine yaklaşıyor, daha da kötüsü yapışıyor, nicedir içine oturmuş olan bunalma duyusunu daha bir artırıyorlardı. Sanki kenti düşmanlar basmış, "Şu kenti öyle bir çirkinleştirelim ki görenler kaçıp gitsin", demişler, dediklerini de gerçekleştirmişlerdi.

Tepesine dikilen bekçi kılıklı bir genç adam "Buraya kadar!" dediği zaman şaşırdı: o hâlâ bu çirkin yapılar arasından çocukluğunun ve gençliğinin kentine gelmekte olduğunu sanmaktaydı.

Hemen kalktı, valizini alıp indi.

Çevresini şöyle bir gözden geçirdi: doğup büyüdüğü kenti anımsatabilecek hiçbir şey göremedi. Karşıdan gelen bir adamın yolunu kesti, "Affedersiniz, burası neresi?" diye sordu. Aldığı yanıt karşısında şaşırıp kaldı: arkadaşları mektuplarında sokak ve mahalle adlarının sürekli değiştiğini yazarlardı, oysa burasının, havaalanına giden otobüslerin kalktığı caddenin adı yirmi üç yıl önceki addı, demek ki hiç değişmemiş ya da, Hayristan kentlerinde sık sık görüldüğü gibi, cadde birçok ad değişikliğinden sonra ilk adına yeniden kavuşmuştu. Kesin olan bir şey varsa, o da burasının onun bildiği cadde olmadığı ve onun bildiği cadde olduğunu düşündürtebilecek hiçbir iz içermediğiydi. Tepeden tırnağa titredi, kendisini karşılama önerilerini geri çevirdiği dostlarının haklı olabileceklerini, yani, yirmi üç yıldan beri ilk kez, evinin yolunu bulamayabileceğini düşündü. Çok iyi anımsıyordu, bayağı kısaydı yol, eskiden, bu kentte yaşadığı yıllarda, buradan eve, evden buraya yüz kez yürümüştü belki, yön duygusu da güçlüydü, bu nedenle buradan evine gözleri kapalı da olsa gidebileceğini düşünmüştü hep. Caddenin öbür yanına geçti, bir süre büyük numaralardan küçük numaralara doğru yürüdükten sonra, önüne gelen ilk sokağa saptı, adını da, kendini de ilk kez gördüğü bir sokaktı burası, gene de kararlı adımlarla yürüdü bir süre, hep birbirine benzeyen birkaç sokağa girip çıktı. Arada bir durup çevresine bakıyor, sokak ve yapı adlarını okuyor, yapıları bir bir gözden geçiriyordu: yükseklikleriyle olsun, genişlikleriyle olsun, renkleri ve biçimleriyle olsun, birbirlerine hiç mi hiç benzemiyordu bu yapılar, gene de, çirkinliklerinden midir, duvarlarını kaplayan ve çirkinliği elle tutulacak kadar somutlaştıran boy boy, renk renk, biçim biçim tabelalardan mıdır nedir, hepsi birbirinin aynıymış ve çirkinliklerinde tam bir bütünlük oluşturuyormuş gibi bir izlenim uyandırı-

yorlardı. Sokaklar da öyleydi.

Birkaç sokağa daha girip çıktı, soluk soluğa durdu sonunda, bir elektrik direğine belini verdi. Gürültüyle geçen arabalarında, ikide bir korna çalarak ilerleyen adamlara imrenerek baktı. Hiçbir şeyin onun bildiği sokaklarla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Gene renk renk yapılarda gezdirdi gözlerini. Büyüklü küçüklü balkonlarda daha çok kirlilik izlenimi yaratan çamaşırlar dalgalanmaktaydı. Yüzünü buruşturdu. "Zenginlik", diye söylendi tiksinmiş gibi. Zenginliğin belirli bir biçiminin gerçekte yoksullukların en kötüsü olduğunu düşündü. "Sonradan görmelik mi demeli buna?" diye geçirdi içinden. "Yoksa görmemişlik mi?" Hemen arkasından, başını salladı. "Zenginlik mi, değil mi? Baştan görsen ne olacak, sonradan görsen ne olacak? Hepsi aynı kapıya çıkar", diye mırıldandı. Sonra, yirmi üç yıl önce, bu çevrenin ve tüm kentin tek ya da iki katlı evleri, asmaları, sarmaşıkları, erik ve kiraz ağaçları geldi gözlerinin önüne, gözlerinin önündeki zenginlik biçiminin bir tür yoksulluk olduğunu düşünmekle yoksulluğu ve yoksulları aşağıladığını, onlara haksızlık ettiğini düşündü. İçini çekti, "Ben böyle ilgisiz şeyler üzerinde düşünce yürütürken, zaman geçip gidiyor. Şimdi toparlanma zamanı", dedi kendi kendine. Önce genç bir adama, sonra bir çocuğa, sonra da yaşlı bir adama sokağının adını söyleyip ne yanda olduğunu sordu. İlk ikisi omuz silkip hiç böyle bir sokak adı işitmediklerini söylediler. Yaşlı adam bir süre düşündü, ama o da umutsuzca başını salladı sonunda, "Bilemeyeceğim, hayır, bilemeyeceğim", dedi. "Öyle çok değiştiriyorlar ki sokaklarımızın adlarını, her gelen kendi istediği adı veriyor, canı sıkıldıkça da değiştiriyor. Yalnız adlarını değil, yüzlerini de değiştiriyorlar sokakların, adamlar yalnızca sokaklarla uğraşıyorlar nerdeyse. Evet, böyle, işleri güçleri bu. Ben kırk yıldır aynı sokakta oturuyorum, şu son beş yılda en az on kez değiştirdiler sokağımızın adını".

Yaşlı adam bu konuya kafayı takmış gibiydi, daha da konuşacaktı, ama o sözünü kesti birden.

"Peki, ben, ben bu sokağı nasıl bulacağım?" diye sordu.

Yaşlı adam bir süre düşündü.

"Altı yedi yüz metre ileride, ana caddede bir polis karakolu var. Duyduğuma göre, onlarda semtin tüm sokaklarının hem eski, hem yeni adları varmış, defterden buluyorlarmış hemen. En iyisi, oraya sor", dedi.

Karakolun yolunu da gösterecekti. Ama o teşekkür ederek uzaklaştı: karakol, sokak sormak için de olsa, gitmek isteyebileceği en son yerdi. Geri dönüp otobüsten indiği durağa doğru yürüdü, durağın hâlâ yerinde durduğunu görünce bayağı rahatladı. Elinde valiz, bir sağa, bir sola yürüdü bir süre, bir esin, bir belirti bekledi: bakarsın, beklenmedik bir gösterge çıkardı birden karşısına, yolunu belirtiverirdi. Ama hiçbir şey çıkmadı, hiçbir şey belirmedi, belireceği de yoktu. Bir gazeteci kulübesinin önünde durdu. Burada tam yirmi üç yıl öncesinden tanır gibi olduğu, ama o zaman belki daha doğmamış olan kaytan bıyıklı ve çok esmer bir delikanlı kendisine gülümsemekteydi. Nereden bir telefon edebileceğini sordu ona. Delikanlı apak dişlerini göstererek güldü, pantolon cebinden bir cep telefonu çıkarıp kendisine uzattı, "Al, buradan yak", dercesine "Al, buradan et, bir gazete parası yeter, ama vermesen de olur", dedi.

O da güldü, ama almadı telefonu, cebinden küçük bir defter çıkardı, burada bir numara gösterdi.

"Sen şu numarayı bul da telefonu ondan sonra ver bana", dedi. "Ben bu cep telefonlarına alışamadım bir türlü".

Delikanlı gene gülümsedi, biraz şaşkınlık, biraz da horgörüyle baktı yüzüne.

"Tamam, oldu", dedi.

Gerekli işlemi yapıp telefonu ona uzattı.

O da aldı, kısa bir konuşmadan sonra, evinin bu-

lunduğu sokağın son adını ve evinin son kapı numarasını sordu. Arkadaşı kendisini götürme önerisinde bulunduysa da o kesinlikle geri çevirdi öneriyi, "Hayır, olmaz; mektubumda da yazmıştım, evime yalnız gidip yalnız girmek istiyorum; seninle yarın sabah buluşuruz. Şimdi yeni adresi aldım ya, hemen bir taksiye atlayıp giderim", diye yanıtladı. Arkadaşı "Unutma, evi satmak istersen, en az on gün kalman gerekecek", deyip ayrıntılara girmek istediyse de "Tamam, tamam, yarın konuşuruz bunları", deyip telefonu gazete satıcısına uzattı. Gördüğü ilk taksiye binip adresi söyledi. Şoför güldü, "Yürüyerek beş dakikada gidebilirsin oraya, arabayla yarım saatte zor gideriz. İstersen, inebilirsin, benden söylemesi", dedi. Ama o az önceki serüveni bir kez daha yaşamak istemiyordu, "Olsun, sen gitmene bak", dedi. Sonra anahtarı kilide sokup kapıyı açışını ve eve girişini düşlemeye başladı, çok eskilerde ve çok uzaklarda kalmış bir eve.

Bu yüzden olacak, şoför arabayı durdurup da "Buyurun, geldik", deyince, biraz şaşırdı. Hemen indi. Adamın kocaman yapılar arasında daha bir küçük görünen küçücük, bakımsız evi göstererek "Burası mı? Bir yanlışlık olmasın?" dediğini işittiyse de yanıt vermedi, valizini alıp ücreti ödemesiyle var hızıyla eve doğru koşmaya başlaması bir oldu. Adam öyle durup şaşkın şaşkın kendisine bakarken, o pantolonunun sağ cebinin içindeki cepten evinin anahtarını çıkardı, daha o sabah kendi eliyle kilitlemiş gibi, hiç heyecanlanmadan, bir çırpıda açıverdi kapıyı. Eve girdikten sonra da dinginliğini sürdürdü. Buraya gelmeden, şimdi yurttaşı olduğu, pasaportunu taşıdığı ülkede bile bu evi ne zaman gözlerinin önüne getirse, yüreği daha bir hızlı çarpardı, anahtarı kilide sokmadan önce bile daha hızlı çarpıyordu. Ama daha anahtar kilide girer girmez değişmişti durum, birden her şey yirmi üç yıl öncesinin ve çok daha öncelerin düzenine dönmüştü sanki. Kapıdan içeri girip valizini du-

varın dibine bıraktıktan sonra, eski bir alışkanlıkla ayakkabılarını çıkardığında da değişmedi durum. Eve uygun bir saatte döndüğü için mi? Belki de. Ortalık aydınlıktı hâlâ; daha da güzeli, iki pencerenin birinden giren güneş ışığı karşı duvara kadar uzanıyordu. Kireçle sıvanmış duvarlarda, çocukluğunda yitirdiği babasının, ölümünün üstünden sekiz yıl geçmiş annesinin, iki yaşında bıraktığı kız kardeşinin fotoğraflarına bakarken, büyük çoğunluğu ayrıldığı zaman da burada olan eşyalara dokunurken, çok uzak bir uzamdan gelip çok eski bir zamana dönmüş gibi değildi. Bununla birlikte, girişe dönerek ayakkabı dolabını açıp da yirmi üç yıl önce bıraktığı terlikleri görünce, tepeden tırnağa titredi birden, gırtlağına yumruk gibi bir şey oturduğunu duydu, gençliğinin terliklerini giymeden uzaklaştı buradan, üzerinde çocukken de çok ağladığı divana attı kendini, tıpkı çocukluğundaki gibi, alnı yumruklarının üstünde, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, nedensiz, bugüne, geçmişe ya da geleceğe ilişkin hiçbir şey düşünmeden, her şeyden, hatta kendi kendinden bile kopmuş durumda. Belki de her şeyden ve kendi kendinden koptuğu, bunca yıl, bunca düşündüğü evi de tıpkı kendisi gibi çevresindeki her şeyden kopmuş bulduğu için.

Neden sonra doğrulup oturdu, elinin tersiyle gözlerini kuruladı, kalktı, bir zamanlar annesiyle kız kardeşinin yattığı odanın kapısı önünde dikilip durdu bir süre, sonra kapıyı itip girdi. Duvarlardaki fotoğraflara varıncaya kadar her şey onun son ayrıldığı günkü gibiydi nerdeyse. Yakın bir geçmişte içinden kısa aralıklarla iki ölü çıkmış bir oda gibi de değildi. Kız kardeşinin son mektubunu anımsadı, anımsamaktan çok gördü: "Her yanım kara, kara, kara, kapkara, elimle dokunabileceğim kadar yoğun bir karanlık içindeyim", diyordu. Şimdi karanlık gitmiş, ama ağırlığı kalmış gibi bir havası vardı odanın. Ya da en az o karanlık kadar ağır bir şey, belki de bu küçük evde ilk kez yaşadığı

yalnızlık çökmekteydi omuzlarına. Gözlerini tutunulabilecek bir şey arar gibi odanın içinde dolaştırdı. Alçak bir dolabın üstünde öğrencilik yıllarında kullandığı küçük ceviz sandığı gördü. Sandığın içinden varla yok arası bir ses kendisini çağırıyormuş gibi bir duyguya kapıldı. Var hızıyla gidip kucakladı sandığı. Birilerinden kaçırmaya çalışıyormuş gibi kucağında sımsıkı tutarak birkaç kez gidip geldi odanın içinde, sonra kız kardeşinin yatağının üstüne bıraktı, kendisi de yanına ilişti. Eli küçücük anahtarının üstünde, bir süre soluduktan sonra, kapağını kaldırıp üzerine eğildi: yeşil kaplı şiir, kara kaplı anı defteri, bir zamanlar sık sık okuduğu birkaç şiir kitabı, belki on beş, belki yirmi kez okuduğu bir roman: *Le Grand Meaulnes,* kalemleri, defterleri, her şey bıraktığı gibi duruyordu. Belki tek fazlalık annesiyle kız kardeşine İngiltere'den ve Kanada'dan yazdığı mektuplardı. "Bunca yıldır bu kadarcık mı yazmışım?" dedi içinden. Birkaçını alıp baktı: son üç dört yılda kız kardeşine yolladığı mektuplardı bunlar. En üsttekini açıp şöyle bir göz attı, gene gözlerinin yaşardığını duydu, hıçkırmamak için zor tuttu kendini.

Çok iyi anımsıyordu: kız kardeşine yazdığı son mektuptu, hemen her seferinde olduğu gibi, çok uzun bir mektuba verilmiş kısacık bir yanıttı: elden geldiğince sabırlı ve güçlü olmaya çalışmasını öğütlüyordu kız kardeşine, çevremizi değiştiremeyeceğimize göre, en kolay yolun ona uymak olduğunu söylüyordu. Yüzünün kızardığını duydu. "Herhalde sinirlenmiştir bunları okuyunca, üzülmüştür, ağlamıştır belki de", diye geçirdi içinden. "Her yanım kara, kara, kara, kapkara, elimle dokunabileceğim kadar yoğun bir karanlık içindeyim... Evet, bu mektubun yanıtıydı benimki. Son mektubun yanıtıydı. Başka bir mektubu gelmedi. Ölüm haberi geldi. Böyle bir mektubu nasıl yazabildim, anlamıyorum, anlayamıyorum", diye söylendi. Bir yığın soru biçimlendi bilincinde: insanların duyarlığı

bulundukları ortama göre mi değişiyordu yoksa? Olaylara Hayristan'da başka, Kanada'da başka bir duyarlık ve başka mantıkla mı bakılıyordu? Yoksa Hayristan gibi ülkelerin insanlarının duygularının Avrupalı ve Amerikalılarınkiler kadar derin olamayacağını mı sanıyordu? Evet, belki. Ne olursa olsun, kız kardeşini tanımıyordu. Buradan ayrıldığında o küçücük bir kızdı daha, arada hiç görüşmemişlerdi; ayrılışından şöyle böyle on yıl sonra, onunla mektuplaşırken, içten bir sevgiyle, ama nerdeyse bir yabancıyla mektuplaşıyormuş gibi bir duyguya kapılırdı hep, belki de bu yüzden kısa tutmuştu mektuplarını. Oysa şimdi, burada, hem de o öldükten aylar sonra, onun çok yakınındaymış ve tüm yaşamları birlikte geçmiş gibi bir duygu içindeydi.

Öyle donup kaldı bir süre. Bir şey bekliyordu sanki. Ama ne? Bildiği yoktu. Küçük sandığa dikti gözlerini. Evet, kardeşi tüm mektuplarını özenle saklamıştı, zarflarıyla birlikte, tarih sırasıyla. Şaşılacak bir şey yoktu bunda: genç bir kızın çok uzaklarda yaşayan ağabeyinin mektuplarını özenle saklamasından daha doğal bir şey olamazdı. "Ya ben?" diye geçirdi içinden, "Ya ben?" Onun mektup saklama alışkanlığı yoktu, yanıtlarını verdikten sonra yırtıp atardı. Kız kardeşinin mektuplarını da. Oysa kız kardeşi öyle güzel, öyle canlı, öyle içten anlatırdı ki her şeyi. Anadilinin sesini, rengini, kokusunu, sıcaklığını duyardı o mektuplarda, gene de bir tekini bile saklamamıştı, kaç yıl önce annesiyle birlikte çektirdiği bir fotoğrafı saklamıştı yalnızca. Kitaplığının üst raflarından birinde tozlanıp dururdu çerçevesinin içinde. Evet, hiç değilse bir çerçeveye yerleştirmişti bu fotoğrafı. Bu da bir şeydi. Ama o kadar az şeydi ki! Gene yüzünün kızardığını duyuyordu. Karşısında kendisini suçlayan biri varmış gibi.

Bir kez daha kız kardeşinin son mektubunun son sözcüklerini mırıldandı: "Her yanım kara, kara, kara, kapkara, elimle dokunabileceğim kadar yoğun bir ka-

ranlık içindeyim". Kendisi bir özenti, bir güzel yazma gösterisi olarak değerlendirmişti bunu. Çok iyi anımsıyordu, bunları okurken gülümsemiş, "Gençlik işte, geçecektir bir süre sonra, tüm bu yazdıklarının kof sözler olduğunu anlayacaktır", diye geçirmişti içinden. Gözlerini çevresinde, eski, ama tertemiz eşyalar üzerinde dolaştırdı. "Onu anlamadım, anlamaya çalışmadım, bu izlenimin nereden kaynaklandığını da sormadım kendisine", diye düşündü. "Nasıl bu denli duyarsız kalabildim ki bu çığlık karşısında, nasıl, nasıl, nasıl?" Orada, Kanada'da, en azından belli zamanlarda, daha çok da siyasal haberlerin, tiksinerek baktığı yöneticilerinin etkisiyle, Hayristan'ın her şeyi öylesine ilkel, öylesine yabancı geliyordu ki kendisine. Orada yaşanamayacağına, oranın insanlarının kendisine çok uzak olduğuna öylesine inanmıştı ki! Belki de kardeşini onlardan ayıramadığı zamanlar oluyordu. Sanki yaşadığı ülkenin insanları onlardan üstünmüş gibi. Tüm içeriklerini olmasa da yaşamayı seçtiği ülke ve insanları gibi soğuk ve uzak havalarını biliyordu kendi mektuplarının, biraz da kendini zorlayarak giriştiği, kısa, kesin, her şeyi bilirmiş izlenimini uyandıran biçemlerini anımsıyordu. Hepsini yere fırlattı birden.

Hepsini atıp atmadığını anlamak için sandığın üzerine eğildi. Sarı bir zarf gördü, zarfın üstünde de tek bir sözcük: "Ağabeyime". Yüreği göğsünü parçalamak istercesine çarpmaya başladı. Elleri, hatta tüm bedeni titreyerek aldı zarfı, içindekileri çıkardı. İçindekiler bir deste fotoğraftı. Göğsüne bastırdı onları, belki beş, belki on, belki yirmi dakika süresince, öylece tuttu göğsünün üstünde, yüreğinin çarpıntısının hafiflemesini bekledi. En sonunda, zarfın içinden ilk fotoğrafı çıkarıp bakınca, hem gülümsedi, hem hüzünlendi: bildiği bir fotoğraftı bu, kardeşinin ilk fotoğrafıydı, fotoğraf çektirmenin nerdeyse bir olay olduğu dönemde, kardeşi en fazla dört aylıkken, İngiltere'den yeni dönmüş bir arkadaşının makinesiyle babasının çektiği bir fotoğraftı bu:

Sulhiye, çırılçıplak, yüzünde sonsuz bir mutluluk anlatımı, dünyaya gülümsüyordu. Sık sık bakarlardı bu fotoğrafa, her baktıklarında da gülümser, tüm benliklerinde fotoğraflardaki görüntüleri geride bırakmış olmanın mutluluğunu duyarlardı. Bu fotoğrafın ardından, tombul bacaklarının üstünde güçlükle dururken gülümseyen bir kız çıktı karşısına; sonra belki üç, belki dört yaşında, kara, kıvırcık saçlı, ak yakalı, kara önlüklü bir ilkokul öğrencisi, sonra göğüslerini hafiften belli eden bir forma içinde, elinde çantası, bir liseli, nerdeyse tüm varlığına, hatta saçlarına ve giysisine bile yansıyan bir mutluluk gülümsemesiyle; sonra, kısa kollu, kısa etekli bir giysi içinde, mutlu mu mutlu; sonra uzun kollu, uzun etekli, başında çenesinin altından bağlanmış, kara bir örtü, bakışlarında bilmediği bir ortama düşmüş gibi, kaygılı, korkak bir yüzle, sonra üç aşağı beş yukarı bu fotoğrafa benzeyen birkaç fotoğraf daha, kimi gittiği fakültenin önünde çekilmiş, kimi sınıfta; en sonunda da gene fakültesinin kapısında, etekleri nerdeyse yere değen kapkara bir çarşaf içinde, yalnız gözleri görünmekte, gözlerinde bir ürperti, bir korku, fotoğrafın altında da buraya gelmek üzere yola çıktığı andan beri ikide bir dilinin ucuna gelen o sözcükler: "Her yanım kara, kara, kara, kapkara, elimle dokunabileceğim kadar yoğun bir karanlık içindeyim..." Bu sözcüklerin altında da mektubunda yer almayan bir tümce: "Hayır, ben bu karanlıkta yaşamayacağım".

Fotoğraf elinden düştü birden, tepeden tırnağa titredi. "Kendini öldürmüş", diye kekeledi, "Kendini öldürmüş! Daha önce bunu nasıl düşünemedim! Nasıl? nasıl? Nasıl?"

Fotoğrafları zarfa, zarfı valizine koydu. Bir iskemlenin üstüne attığı ceketini alıp giydi. "En iyisi hemen gitmek", diye mırıldandı, "Hemen gitmek buralardan; kardeşimin ve tüm ötekilerin öcünü alamayacağıma göre. Evet, hemen ve bir daha dönmemek üzere".

TAHSİN YÜCEL

GOLYAN DEVRİMİ

CAN

ÖYKÜ

